

НАПОМЕНЕ РЕДАКЦИЈЕ

Уз овај том који садржи документа о борби македонског народа у току Ослободилачког рата и Народне револуције, Редакција жели да укаже читаоцима на основне принципе којих се придржавала у раду при обради одабране архивске грађе, као и да истакне извесне особености овог „Зборника“ — за разлику од досадашњих.

У првој књизи, која обухвата период од јула 1941 до августа 1943, објављује се документарни материјал прилично разноврстан по свом садржају: прогласи, директивна писма партиских]-уководстава, упутства, извештаји и наређења штзбова и команди војних јединица. Одмах пада у очи да преовлађују партипанска документа, особито године 1941 и у првој половини 1942, што је сасвим природно, јер тада на територији Македоније није постојало јачих и бројнијих партизанских одреда: оружана борба се тек распламсавала. Међу њима налазимо, поред оних докумената која потичу од основних партиских организација, веома значајан материјал упућен од стране ЦК КПЈ и друга Тита македонским комунистима и народу, као и преписку ичећу ЦК наше Партије и ЦК Бугарске радничке партије (комуниста), те депеше Ксминтерне које се односе на „македонско питање“.

Сва документа, изузев она која потичу од ЦК КПЈ и Врховног штаба НОВЈ, односно њихових опуномоћеника и делегата који су се током рата налазили у Македонији, писана су македонским језиком. Њихови аутори били су радници и сељаци, које је наша Партија уздизала на руководећа места у војним јединицама, људи често самоуки или са недовољно школске спреме, што се јасно види у језику и стилу објављених докумената. То је правило прилично велике тешкоће приликом преводјења докумената са македонског на српскохрватски језик. Често пута дешавало се да се не може наћи одговарајући, адекватан израз за поједоше појмове и провинцијализме којима обилују поједини документи. Стога се у неким случајевима прибегавало томе да се дају описна објашњења, или пак, да се примедбом

испод текста растума.чи израз који је стављен под наводницима. Све то у циљу да превод буде што вернији оригиналу, да се ничим не повреди његова аутентичност.

Строга илегалност под којом су радиле партиске организације Македоније искључивала је свако дописивање и захтевала свршавање задатака путем живе везе, преко јавки. Писало се једино тада када се ни на који други начин није могао пренети задатак или саопштити тражене податке. Па и на тим писаним документима, каткада обичним цедуљицама, уочљив је траг те опрезности. Стога се сретамо са псеудонимима, шифрама, скраћеницама. Осим тога, постојала је изричита директива да се сва таква обавеиггења угодштавају после коришћења, како би се избегла опасност да падну непријатељу у руке. Најзад, она документа која су ипак на неки начин сачувана — налазе се у веома трошном стању, јер су невешто похрањивана. Тиме се може објаснити оскудно стање архивске грађе о Народноослободилачком рату Македоније, то је узрок игто не постоје подаци о организовању и делатности партизанских одреда крајем 1941, чак и у 1942 години.

При обради ових докумената као и на осталим томовима Редакција се придржавала следећег: У циљу да установи порекло сваког документа, увек је дато објашњење о томе да ли се ради о копији, препису или пак рукопису, да ли је документ умножен и на који начин. Уколико недостају подаци о томе ко је аутор документа, коме је упућен и од када датира ишло се за тим да се и то што потпуније реши консултујући тадашње руководиоце. Једино уз она документа која су рађена на писаћој машини, и имају све остале елементе, није наглашавано да су то оригинали. Даље, да би се тачно знало којим је језиком писан оригинал, уношена је примедба за документа писана на српско-хрватском језику.

На документима су исправљане само очигледне омашке, које су настале приликом писања. У погледу интерпункције Редакција је интервенисала само у оним случајевима када је требало отклонити двосмисленост у тексту.

Три тачкице су најчешће ознака за оно место оригинала које се не може прочитати или је оштећено, а у неким случајевима тиме се указује на изостављен текст: ради тога што понавља већ речене ствари или нема никакве историске вредности. Исто тако, у циљу разјашњавања оних места која су оштећена или нечитљива, Редакција је стављала поједине речи или делове реченица у угласте заграде, како би смисао био потпун.

Други део ове, као и наредних књига сачињавају документа бугарских окупационих власти, полицијских органа, специјалних одреда и квислиншких контрачета. Документа

италијанских и немачких окупатора, међутим, недостају, тако да се објављује само архивски материјал бугарских окупагора. При превођењу настојало се да аутентичност буде обезбеђена. Читалац ће сресги у тим документима најпогрдније називе за партизанске борце, као: „разбојници“, „терористи“, „бандити“, „великосрби“ итд.; или им се чак дају имена комита, четника — што је, уосталом, била и терминологија контрареволуционарног руководства Бугарске радничке партије (комуниста).

Најзад, Редакција жели да истакне да је при обради објављених докумената консултовала, по разним питањима, велики број учесника и руководиоца оружане борбе и Народне револуције у Македонији, који су јој пружили драгоцене податке и на тај начин подигли квалитет обраде. Поред осталих који су учествовали на обради докумената били су: Светозар Вукмановић-Темпо, Добривоје Радосављевић-Орце, Лазар Колишевски, Цветко Узуновски-Абас, Наум Наумовски-Борче, Благоје Талевски-Иван.

БОРБЕ У МАКЕДОНИЈИ

ЈУЛИ 1941 — СЕПТЕМБАР 1943

I

ДОКУМЕНТА ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА
И ПАРТИСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Бугарски освајачи пљачкају македонски народ исгс тако као што то раде њемачки и талијански империјгличстички грабежљивци. Задатак македонски. комуниста јесте да окупљају народне масе у борбу против н^силног припајања и дијељења Македоније, а за слободно иационално опредјељење македонског народа и за његову националну независност и слободу.

(Из закључака са Савјетовања Комунистичке партије Југославије од маја 1941 године — „ПРОЛЕТЕР“, орган ЦК КПЈ, бр. 3—4—5, март—април—мај 1941 г)

БР. 1

ПРОГЛАС ЦК КПЈ ПОВОДОМ НАПАДА ФАШИСТИЧКЕ НЕМАЧКЕ НА СОВЈЕТСКИ САВЕЗ

РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ И ГРАЂАНИ ЈУГОСЛАВИЈЕ!

Раног јутра 22 јуна напали су разуларени немачки фашистички бандити на велику и мирољубиву државу радника и сељака, на Совјетски Савез. Ови професионални злочинци дошуњали су се исто тако изненада и мучки над цватуће градове Совјетског Савеза, као што су се десет недеља томе назад дошуњали над Београд, да их заспу својим убојним гранатама. Овај нов нечувени злочин фашистичких убојица напунио је страшним огорчењем не само срца двестомилионитог народа земље социјализма, већ и срца радног човечанства читавог света.

Проливши потоке крви, завивши у црно читаву Европу и подјармивши њене народе, немачка фашистичко-капиталистичка банда, на челу са лудаком Хитлером, натерала је своје, невином крвљу окупане чопоре, на цватући совјетски врт, да руше оно што су 23 године циновским напорима градили народи Совјетског Савеза. Али крвожедни фашистички злочинци и њихови сатрапи у осталим капиталистичким земљама љуто су се овог пута преварили. Немају они сад против себе слабе европске државе, вођене од издајничке капиталистичке клике; земље изнутра растроване, разједињене и ослабљене петоколонашким издајничким радом, већ имају против себе сложне двестомилионске народе великог Совјетског Савеза, окупљене око херојске партије большевика, окупљене око свог великог и мудрог вође друга Стаљина. Они имају против себе непобедиву Црвену армију, грозну силу која стоји као гранитна стена на одбрани социјалистичке отаџбине. Они имају против себе радни народ и национално угњетене читавог света. То је данас та сила која ће поломити

не само зубе '-фвожедним фашистичким зверовима, него ће потпуно уништити ту заразу која хоће да својим смрадом окужи читав свет.

РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ И ГРАЂАНИ!

Немачки фашистички освајачи пропратили су, по своме обичају, овај свој злочиначки напад на Совјетски Савез са најординарнијим измишл>отинама. Они су на брзу руку скрпили неку оптужбу против Совјетског Савеза покушавајући оправдати код свога народа и код осталог поштеног света свој напад, који се ничим не може правдати. Може ли ико поштен на свету више веровати глупим изговорима фашистичких пробисвета? Не може! Немачка фашистичка пропаганда и пропаганда њихових реакционарних сестара у осталим капиталистичким земљама, па и код нас, почела је бесно ригати свој отров лажи и клевете против СССР-а. Она ће вас дневно засипати свим могућим лажним вестима о својим тобожњим „победама“, да завара свој народ и унесе забуну код свих оних који желе пораз фашистичким освајачима. Не верујте ништа фашистичким убојицама и крвницима радног народа. Сачувајте вашу хладнокрвност *и* чините све да се убрза пропаст тих највећих злочинаца што их памти историја човечанства. Верујте чврсто у то да је Совјетски Савез са својом херојском Црвеном армијом таква сила коју нико на свету није кадар савладати. Знајте да ће Совјетски Савез у својој оправданој борби имати на својој страни не само симпатије, него и подршку милионских радних маса читавог света. Херојски народи Совјетског Савеза бију свој последњи бој, да једанпут заувек не само одбране велику социјалистичку отаџбину од фашистичко-капиталистичких аждаја, него и да спасу напађено човечанство да га снова не задеси средњовековни мрак и ропство.

РАДНИЦИ И РАДНИЦЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ!

Куцнуо је судбоносни тренутак. Започела је отсудна битка против највећих непријатеља радничке класе, битка коју су фашистички злочинци сами приметили мучким нападом на Совјетски Савез, наду свих трудбениха света. Драгоцену крв херојског совјетског народа пролива се не само ради одбране земље социјализма, него и ради коначног социјалног и националног ослобођења читавог радног човечанства. Према томе, то је и наша борба, коју смо ми дужни подугирати свим снагама па и својим животима.

Пролетери свију земаља Југославије, на своја места, у прве борбене редове. Збијте чврсто своје редове око ваше авангарде, Комунистичке партије Југославије. Сваки на своје место! Непокколебљиво и дисциплиновано вршите свсју пролетерску дужност. Спремајте се хитно за последњи и отсудни бој. Не дозволите да се пролива драгоцену крв херојских совјетских народа без вашег учешћа. Ваше паролe морају бити: ниједан радник или радница не сме отићи у фашистичку Немачку, да својим радом јача снаге фашистичких бандита. Ни један топ, ни једна пушка, ни једно тане, ни једно зрно жита итд. не сме вашом помоћи доспети у руке фашистичких злочинаца. Мобилизујте све ваше снаге против тога, да наша земља буде база за снабдевање фашистичких руља, које као бесни пси нападају на Совјетски Савез, на нашу драгу социјалистичку домовину, на нашу наду и кулу светиљу према којој с надом упире очи напаћено радно човечанство читавог свијета.

Радници на железници и осталим транспортним средствима, ви не смијете бити онај канал кроз који ће пролазити убојито оружје и друга ратна средства намењена против Совјетског Савеза и вас еамих. Сетите се ваших борбених традиција из прошле интервенције капиталистичког света против младе совјетске републике. Учините све што је у вашој моћи, да онемогућите фашистичким злочинцима да гас искористе против Совјетског Савеза, него и пред радним народом наше земље и читавог света.¹ Ми вас позивамо да у овим судбоносним часовима извршите своју дужност која вам је намењена у овој отсудној борби.

ОМЛАДИНО ЈУГОСЛАВИЈЕ!

Бије се последњи бој с твојим највећим непријатељем — с крвником младе генерације, с фашистичким злочинцима против којих си се ти увек спремно борила кад те је Комунистичка партија позвала. Против тих истих твојих крвних непријатеља млада генерација Совјетског Савеза већ бије тежак и крвави бој. Пролива своју драгоцену крв за твоју срећнију будућност та иста омладина Совјетског Савеза која је с песмом на устима градила социјализам, која је већ имала извојевано све то за чиме ти, омладино Југославије, чезнеш. Имала је срећан културан живот и осигурану будућност. Можеш ли ти, омладино, остати по страни? Не можеш, ти мораш такође сада бити у првим редовима борбе против фашистичких злочинаца. Окупљај своје снаге у Савезу комунистичке омладине, да под вођством Комунистичке партије Југославије заузмеш своје место у борбеним редовима радничке класе.

¹ Нејасно у оригиналу (Прим. ред.).

**ХРВАТСКИ НАРОДЕ: РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ, ВОЈНИЦИ И СВА
ПОШТЕНА ИНТЕЛИГЕНЦИЈО!**

Слуга фашистичких освајача — издајник Павелић — хоће да се хрватски народ искористи у борби против Совјетског Савеза и против ослободилачке борбе наших народа. Није ли већ тај, невином крвљу попрскани злочинац, нанео довољно срамоте хрватском народу? Зар ћете дозволити да још и та страшна издаја буде покривена твојим хрватским именом? Зар ти хрватска господа већ нису у прошлости нанела довољно срамоте? Не! Сада кад је твоја истинска слобода већ тако близу, ти, хрватски народе, нећеш допустити такве издаје. Војници у касарнама, радници у фабрикама, сељаци у селу, уједините се у један јединствени фронт и борите се свим средствима против те фашистичке издајничке банде и њихових фашистичких господара. Будите спремни да заједно с осталим радним народом града и села земаља Југославије заузме своје место у првим редовима у борби за вашу срећнију будућност.

**СРБИ, СЛОВЕНЦИ, ЦРНОГОРЦИ, МАКЕДОНЦИ И СВИ ОСТАЛИ
ПОРОБЉЕНИ НАРОДИ ЈУГОСЛАВИЈЕ!**

Ви који стењете под окупаторском чизмом, сви ви који љубите слободу и независност, који нећете фашистичкога ропства, знајте да је куцнуо час вашег скорог ослобођења од фашистичких освајача. Зато допринесите и ви ваш део у борби за вашу слободу, под вођством Комунистичке партије Југославије. Борба Совјетског Савеза јесте и ваша борба, јер се он бори против вашег непријатеља под чијим ви јармом стењете. Не дајте се завести разним домаћим реакционарима који су у служби фашистичких бандита. Ваше место јесте у борбеним редовима радничке класе која се бори за вашу истинску слободу и независност. Од те борбе згвиси ваша будућност и будућност ваше деце. Ако љубите своју слободу и независност, ако нећете бити туђи робови, ако желите да се ослободите фашистичког ропства, онда помогните свим средствима праведну борбу велике и мирољубиве земље социјализма — Совјетског Савеза, уједините своје снаге против ваших угњбача, фашистичких освајача, који поробише и опљачкаше вашу земљу.

КОМУНИСТИ ЈУГОСЛАВИЈЕ!

Дошао је онај најтежи час који смо ми у нашој борби предвидели. Ми смо знали шта спремају фашистички злочинци против СССР-а и читавог радничког човечанства. Крвожедни фа-

шистички властодршци, који држе у ропству своје народе и народе подјармљених земаља, навестише нам рат до истребљења, навестише преко радија крвави покољ комуниста. Ми ту борбу прихваћамо, јер ми смо је очекивали и ми смо се на њу спремили. У тој борби неће бити пардона ни једном комунисту, деру се фашистички крвници, а ми кажемо: у тој борби неће бити пардона злочиначким фашистичким вођама и њиховим верним слугама, у тој борби неће бити пардона фашистичкој финансиској олигархији и њезиним сатрапима.

Комунисти Југославије! Не оклевајте ни тренутка већ се хитно спремајте за ту тешку борбу. Сместа прилагодите своје организације и њихов рад за тај последњи бој. Предузмите све да чим боље осигурате наше драгоцене кадрове који су нам данас више него икад потребни у тој борби. Организујте радне масе и предајте им ваше тешко стечено искуство. Станите на чело радних и национално угњетених маса и водите их у борбу против фашистичких тлачитеља наших народа. Одважност, дисциплина и хладнокрвност нека влада међу вама, јер ви морате тиме дати пример другима. Извршите своју дужност авангарде радничке класе Југославије. Напред у последњи и одлучни бој за слободу и срећу човечанства!

Да живи велика и непооједива земља социјализма — Совјетски Савез!

Да живи херојска Партија болшевика СКП!

Да живи вођ и организатер прошлих и будућих победа великог и моћног Совјетског Савеза, друг Стаљин!

Да живи Комунистичка Интернационала!

Да живи Комунистичка партија Југославије!

Да живи међународна солидарност свих угњетених и изабљиваних!

Да живи јединство и бора радних маса Југославије!

Доле империјалистичко-фашистички злочинци на челу са крвавим Хитлером, Мусолинијем и осталим сатрапима!

ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ПРОГЛАС МЕТОДИЈА ШАТОРОВА-ШАРЛА ПОСЛЕ НАПАДА ФАШИСТИЧКЕ НЕМАЧКЕ НА СОВЈЕТСКИ САВЕЗ¹

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ, БУДИ НА ОПРЕЗИ!

Започео је рат фашистичких империјалистичких сила Немачке и Италије против велике земље Совјетских Социјалистичких Република. Фашистичка Немачка, Немачка банкара и капиталиста, после поробљавања већег дела Европе, окренула се да пљачка и совјетску земљу, да руши велико дело социјализма совјетских народа. Зар је било мало што су потчинили мале народе и Француску? Сада су се окренули свом снагом да нападају мирољубиве совјетске народе, да грабе њихово богатство, да их поробе и експлоатишу. Немачка је најподлије погазила уговор о пријатељству и ненападању са СССР. Као што је напао мале народе преко ноћи без упозорења, Хитлер је исто тако напао и бомбардовао совјетске градове без упозорења, без разлога. Први и највећи разлог Хитлеровог напада на СССР је тај што су он и његова разбојничка банда империјалиста, поробљивачи, пљачкаши туђих богатстава, туђих земаља, туђих народа, да би их користили и варварски експлоатисали. Други разлог напада на СССР је тај што се Хитлер плаши пораста економске и војне моћи Совјета. Трећи разлог је што се Хитлер боји свога народа, који гледа и хоће да Немачка буде уређена социјалистички, а не капиталистички, како је сада. И зато што он неће социјализам, већ жели да сачува капитализам, он је ударио на СССР, да овај не би постојао, да га не би било, да не би служио као пример немачким масама.

Поставља се питање: шта ће радити Бугарска и какав ће став заузети према рату против СССР? Бугарска ће ући у рат против СССР, јер је она савезник Хитлера. Бугарска аутоматски улази у рат, јер црноморске луке и ваздушне базе користи Немачка против СССР. Хитлер је нашао у лицу Финске и Румуније две полуге које ће се тући за његове интересе.

РАДНИЦИ, ЗАНАТЛИЈЕ И ИНТЕЛИГЕНЦИЈО!

Свима вама је данас јасно да се Хитлер није борио и не бори се за слободу малих и утњетених народа, и специјално за македонски народ. Што су српски великаши били прогнани из Ма-

¹ Овај проглас ПК КПЈ за Македонију умножен је на гештетнеру.

кедоније, то је зато што влада генерала Симовића није хтела да се придржава пакта који су Цветковић и Мачек потписали. Хитлер и Рибентроп су изјавили да су читаву Македонију, укључујући и Солун, давали Србима само да остану мирни. То показује да Хитлер склапа погодбе и договоре који су погодни за његову империјалистичку политику... Ви сте се сами убедили на својим плећима да су Немци и њихови ортаци Бугари дошли не да донесу слободу Македонији, већ да је опљачкају и поново поробе. Сав труд Македонаца, сва македонска богатства, која су српски великаши скупили по монополимa, магацинимa и амбарима, била су опљачкана и послата у Немачку. Није мали број дућана и кућа које су опљачкали „ослободиоци“. Поврх тога Македонцима је забрањено да се зову Македонци, а македонска култура и сва македонска 50-годишња борба за слободу и равноправност претставља се од бугарских завојевача не као македонска, већ као бугарска. Насиље против Македонаца са стране бугарских власти узело је маха. Многи Македонци саслушавају се у полицији. Има пребијених без разлога — само зато што се називају Македонцима. Највећи македонски песник, Венко Марковски из Скопља, ухапшен је у Софији и послат у логор. Спремају се велика хапшења и насиља над Македонцима.

МАКЕДОНСКИ СЕЉАЦИ!

Ви, који сте били експлоатисани од великосрба, а ваш дуван, афион, пиринач и жита узимани по најнижој цени; ви, чија је земља била раздавана четницима, официрима и националним херојима², не осећате се ни економски ни национално-политички слободни. Вашу земљу, поробљену од великаша и колониста, узима бутарска држава. Бугарска влада спрема се да силом дотера и пресели из северне Бугарске сељаке на ту земљу колониста, да би могла да претопи Македонце. Бугари иду стопама Срба. Вуну вам узимају по 60—70 лева. Исто ће бити и с дуваном и житом. Влада је решила да се од сељака узима 50% жита, без обзира да ли ће га имати за вас или не, само да би се дало Немцима. У сваком ће срезу бити трговаца — дућаница који ће сгми одређивати цене. Чека вас страшна експлоа-

* Шарло је све колонисте у Македонији називао „четницима, официрима и националним херојима“ иако је међу њима било више сиромашних сељака из Србије, Лике и Црне Горе који су осуђивали ненародни великосрпски режим у бившој Југославији. Шарло је овакав ста имао и пре рата, због чега је био критикован на V земаљској конференцији КИЛ. Но и поред тога, одмах после окупације прећутно је прешао преко прогона насељеника — Срба, Црногораца и др. од бугарске власти, па се чак и солидарисао са окупатором. уместо да је мобилисало партиску организацију против нечовечних поступака бугарске власти.

тација и пљачка. Све ће се носити у Немачку и Бугарску, а македонски народ ће гладовати и неће се моћи заситити ни паприкама и луком.

МАКЕДОНЦИ, ТУРЦИ, АРНАУТИ И ДРУГИ!

Живот и опстанак су вам стављени на коцку. Глад, мизерије и страдање вас чекају. Ваша се стока узима да би се најели Немци, да би водили борбу против широке и славне совјетске земље, против слооодног 200-милионског народа који је задивио свет својим успесима у области материјалне и духовне културе. Завидели су немачки империјалисти богатом и слободном животу совјетског грађанина и колхозника, те хоће да му уђу у башту, да му нанесу штету. Али је совјетски народ још пре 20 година пружио отпор нападу 14 капиталистичких земаља и сачувао своју слободу и земљу. Хитлер је заборавио да су 1918 године армије кајзера Виљема биле потучене у Украјини и да су најсрамније побегле. Ако је онда слаба, немоћна, млада совјетска Русија потукла свих 14 држава, данас је још сигурније да ће то бити, али ће жртве и страдања бити велика.

У овим решавајућим часовима за читаво човечанство, када се за вечна времена решава судбина народа, дужност је македонског народа да заједно са другим народима покаже своју солидарност, СЕОје симпатије према великом совјетском народу, јер је тамо изграђено братство и једнакост народа а за братство, једнакост и слободу наш македонски народ је дао хиљаде крвавих жртава. Данас, ви Македонци, можете да добијете слободу и равноправност само помоћу совјетских народа, само њиховом победом, на челу с великом душом совјетске Русије — руским пролетаријатом и његовом борбом. Борба СССР је и ваша борба за слободу, за правду и равноправност — против фашистичке диктатуре, против империјализма и колонијалног ropства.

МАКЕДОНЦИ!

Хитлер треба да буде потучен! Треба да се спасе напасти не само СССР већ и сви угњетени народи у Европи. Дошао је час да се сви мали народи, укључујући и македонски народ, ослободе јарма Немаца и Италијана. Треба да буду потучени и бугарски фашисти који се спремају да се заједно са Хитлером боре против СССР. Бугарски су фашисти заборавили да је 1919 године грчка војска, која се борила против Совјета, била код Одесе натерана у море и подављена. Исто може да се деси и бугарским трупима ако буду послате у Русију.

Парола Македонаца је:
Доле антисовјетски рат!
Доле империјалистички рат!
Нспредавање никакве робе Немцима и Бугарима!
Потпуни оојкт! Не борба са Црвеном армијом, већ преда-
вање и прелажење на страну Црвене војске!
Да живи велики и славни СССР!
Да живи слободна совјетска Македонија!

Јун, 1941 године

ПОКРАЈИНСКИ КОМИТЕТ РАДНИЧКИ:
ПАРТИЈЕ У МАКЕДОНИЈИ³

БР. 3

ПИСМО ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КПЈ ОД 24 ЈУЛА 1941 ГОД.
ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ. КО-
ЛИМ СЕ ОСУЂУЈЕ АНТИПАРТИСКИ И КОНТРАРЕВОЛУЦИО-
НАРНИ РАД МЕТОДИЈА ШАТОРОВА-ШАРЛА¹

ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ ЗА МАКЕДОНИЈУ

ДРАГИ ДРУГОВИ,

Поступак старог „Бугарина“², који је био одговоран пред
ЦК КПЈ за рад у Македонији, показао се не само антипартиски,
већ и контрареволуционаран.

1) Он је саботирао издавање прогласа ЦК КПЈ и заузео
национал-шовинистички став.

2) Он је прекинуо све везе са ЦК КПЈ после окупације и
није се одазвао на позив да дође са извештајем ЦК-у. Не само
то, он није сматрао за потребно ни да образложи тај свој прекид.

¹ После окупације Македоније Шарло је на своју руку променио
назив ПК КПЈ за Македонију на: Покрајински комитет радничке партије
за Македонију. Он ја тнме хтео да прикључи партиску организацију
Македоније илегалној (у то време) Бугарској радничкој партији. Шарло
је још од априла 1941 год. почео да одбнја све директиве ПК КПЈ,
стављајући се под руководство бугарске партије и спроводећи њену
опортунистичку политику.

² Документ је у рукопису на српскохрватском језику. Он је препис
из 1941 године.

³ Методнје Шаторов-Шарло

3) Он је заузео непријатељски став према друговима Србима³, заузео је став који се ничим не разликује од става македонске реакционарне буржоазије.

4) Он је занемарио своју партијску активност сада када је дужност Партије да развије све своје снаге у борби против окупатора, а за помоћ СССР-у⁴.

5) Он је игнорисао сва партијска правила у погледу унутрашњих партијских односа и дисциплине.

Према томе, ЦК КПЈ сав тај његов поступак сматра антипартијским и контрареволуционарним и због тога га скида са његове дужности члана ПК за Македонију и искључује из Партије.

Другови,

ЦК је решио да пошаље код вас једног или двојицу другова, али док то буде учињено, ми стављамо пред вашу организацију следеће задатке:

1) У вези са нападом фашистичких банди на Совјетски Савез читава наша Партија, укључивши и вашу организацију, има да врши свестрану саботажу против окупатора:

а) рушити жељезнице; б) уништавати транспортне возове; в) палити и уништавати сав ратни материјал и животне намирнице које су одређене за окупатора, а за борбу против СССР-а; г) вршити саботажу у фабрикама и рудницима. Руднике по могућству уништити, д) кидати и резати телефонске каблове и телефонске жице, и то непрекидно, јер се тиме кочи саобраћај и кретање непријатељских трупа и материјала. Уништавати све — све што служи окупаторима и непријатељима СССР-а. У те непријатеље спадају и бугарски окупатори. То није само наш одлука него и одлука „Деде“⁵ одозго. Свака саботажа извршавања тих задатака повлачи за собом не само искључење из Партије, већ и много теже казне.

2) Скоро у свим покрајинама Југославије, а нарочито у Србији, Црној Гори и Босни, организовани су партизански одреди за борбу против окупатора и за вршење диверзија. Ти партизански одреди већ воде борбу са успехом. Стављамо пред вас задатак да одмах приступите организовању партизанских одреда.

³ Одмах са окупацијом Македонije, Шарло је самовољно отстранно из ПК КПЈ за Македонију Блажа Орландића и Добривоја Видића, мотивишући то тиме што су они Срби и да као такви немају шта да раде у Македонији.

⁴ Шарло је одбијао да спроводи директиве које су се односиле на оружани устанак македонског народа у заједници са осталим народима Југославије, тврдећи да је тај став „англофилски и империјалистички“. У овоме Шарло је био потпомаган од бугарског ЦК.

⁵ Коминтерна

у које могу улазити сви они који су вољни да се боре против окупатора и који хоће да помажу борбу СССР-а, јер је то и наша борба.

Поступите одмах по овим директивама.

Другарски вас поздравља за ЦК КПЈ.
Тито

БР. 4

ОДЛУКА КОМИНТЕРНЕ ОД АВГУСТА 1941 ГОД. О КОМПЕ- ТЕНЦИЈИ ЦК КПЈ ЗА ПАРТИСКУ ОРГАНИЗАЦИЈУ МАКЕ- ДОНИЈЕ¹

1942, август

Македонија да буде код Југославије по разлозима практичним и целисходним². Основна борба сада се води против немачких и талијанских окупатора и њихових агената. Главно средство борбе сада је партизански покрет. Овај покрет сада се развија на југословенској територији и под руководством Југославије. Српска Македонија³ треба да постане једна база овог покрета, која дезорганизује позадину Немачке и Италије на Балкану.

Имајући у виду војни положај у Македонији, неопходно је да се створи најтешња сарадња између Југославије и Бугарске, нарочито по местима⁴.

Бугарска треба да да БК" који се налази на територији Југославије, да изађе у сусрет, да указује свестрану помоћ Југославији и обе партије да заузму став за самоопредељење македонског народа.

Потребан је напор за осигурање сарадње између бугарског и југословенског народа против заједничког непријатеља.

¹ Редакција располаже преписом овог документа, из 1941 године. Овај докуменат добио је ЦК Бугарске партије у виду телеграма, а ЦК Бугарске партије доставио га је ЦК КПЈ у виду писма.

² Коминтерна, као што се види из овог документа, није изричито осудила узурпаторску политику ЦК БКП и контрареволуционарни рад Шарча, нити је заузела принципијелан став по овом питању, већ мотивисала ову одлуку само „разлозима практичним и целисходним“.

³ Неправилан назив. Мисли се на Вардарску Македонију.

⁴ Тј. на терену

⁵ Није јасно у оригиналу.

ПИСМО ЦК БУГАРСКЕ ПАРТИЈЕ ОД АВГУСТА 1941 ГОД.
ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КПЈ О РЕШЕЊУ КОМИНТЕРНЕ
ДА МАКЕДОНСКА ПАРТИСКА ОРГАНИЗАЦИЈА СПАДА У
НАДЛЕЖНОСТ ЦК КПЈ¹

1. Ми се без резерве слажемо са решењем КИ. Предлажемо македонским друговима безусловно придржавање, неодложно успостављање везе са Југославијом и активно спровођење решења под руководством Југославије.

2. За контакт са Југославијом и координацију посла у Македонији, ми предлажемо нашег пуномоћника при ПКМ².

3. За основно објашњење и за лакшу ликвидацију ненормалног стања шаљемо специјално нашег човека, за кога ћемо спремити писмене инструкције³.

4. Слажемо се са линијом Југославије изложеном у писму послатом нама.

Истовремено правимо следеће примедбе:

а) Решење за повезивање са Македонском компартијом било је узето без нарочитог обавештења претставника Југославије и руководећи се практичним разлозима.

б) Слажемо се да је друг „Стари“⁴ направио грубе политичке и срганизационе грешке (предаја оружја, совјетска Македонија, непартиско понашање према Југославији), за које га осуђујемо и за које он заслужије казну. Али ми сматрамо, познајући његов предани рад у Бутарској, да је пренагло окарактерисан као класни непријатељ и контрареволуционаран елемент⁵.

¹ Редакција располаже оригиналним српским преводом овог писма. На писму нема датума а писано је крајем августа 1941 године.

² Покрајински комитет КПЈ за Македонију.

³ Делегат ЦК БКП Бојан Балгарјанов дошао је у Скопље почетком октобра 1941 год. Он се није повезао са тадашњим ПК ни са његовим секретаром, другом Лазаром Колишевским, већ са Шарлом, који се још налазио у Скопљу. После пада друга Колишевског у руке полицији, Балгарјанов, преко Бана Андрејева, који је преузео руководство ПК, наставио је да спроводи опортунистичку линију ЦК Бугарске партије у редовима партиске организације Македонје.

⁴ Методије Шаторов-Шарло

⁵ У Скопљу је Шарло био до 11 октобра 1941 године. После овог датума пошао у Бугарску на дужност секретара Софиског обласног комитета. После кратког времена смењен је са те дужности „због грубих грешака“ и послат у унутрашњост Бугарске на партиски рад као секретар Обласног комитета БКП. Непосредно пре уласка совјетских трупа у Бугарску, погинуо је почетком септембра 1944 год. у сукобу тада формираног партизанског одреда и бугарске полиције.

Интервенишемо за ублажење казне. Желимо да се реорганизација изврши максимално организовано и без раздора, у чему ћемо суделовати и ми.

Братске поздраве примите за сјајну борбу и жеље за успех.

ЦК БКП

БР. 6

ИЗВЕШТАЈ ДРАГАНА ПАВЛОВИЋА, ПОВЕРЕНИКА ЦК КПЈ У МАКЕДОНИЈИ, ОД 28 АВГУСТА 1941 ГОД. О СТАЊУ У ПАРТИСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ МАКЕДОНИЈЕ И ИЗДАЈНИЧКОМ РАДУ МЕТОДИЈА ШАТОРОВА-ШАРЛА¹

ИЗ МАК»

№ 28. VIII. [1941]

Другог дана по доласку у Ск.⁴ састао сам се са целим ПК (4 члана). Претходно сам разговарао са два члана посебно. Један (другарица) је одмах са одобравањем примио одлуку „Тате“⁸, док други после извесног колебања. Међутим на састанку, где сам прочитао писмо, и он је са другом двојицом одбио да прими одлуку. Мотивишу тиме да су сада одговорни пред „Татом“ из Буг.[®] Не признају такође своју неактивност и грешке „ст. Буг.“⁷ Сматрају да је одлука „Тате“ донесена на основу клевете и лажи једнога човека.

Саопштио сам им да их у име „Тате“ суспендујем. Наравно да и то нису признали. Заузели су врло непријатељски и заједљив став према „Тати“. Нарочито „ст. Буг.“ Говори свуда да је „Тата“ англофилски, о диктатури појединаца, о човеку са златним прстеном итд. У вези са искључењем каже да су то прљава посла и да је ту умешан Интелигенс Сервис. Мене и другове који су повели најоштрију борбу против ПК називају фракционашима и саботерима и проваљују имена (другарицу из ПК и још неке).

Већ првих дана разговарао сам са некјгм друговима. Они се потпуно слажу са одлуком „Тате“, само држе да треба што пре решити питање којој парт. припада Мак. орг., јер сада сви сматрају да припада Буг., и да ће многи добри другови само из дис-

¹ Редакција располаже оригиналиним извештајем у рукопису.

¹ Македоније

¹ Ниш

¹ Скопље

« ЦК КПЈ

« ЦК БКП

⁷ „Стари Бугарин“

циплине ићи за ПК и сматрати пут којим идемо у борби против ПК неправилним и фракционашким. Ово се показало као потпуно тачно. Стога сам одмах послао једног друга у Соф.⁸ (друга Ј1.^а који је са мном дошао у Мак.). Такође сам послао и једног друга у провинцију да дође у контакт и разговара са М. орг.¹⁰ Написао сам и један циркулар за све орг. и чланове п.¹¹ У цирк.¹² износим ово: данашња ситуација, тј. напад на СС¹³ и задаци који се у вези са тим постављају пред свим ком. орг. Борба у свим окупираним земљама, као и у свим покрајинама Ј.¹⁴ Једино никаква активност у Мак. Кривица до ПК. Одлука „Тате“ о искључењу одговорног човека у ПК. Став ПК по тој одлуци. Питање којој ће се парт. прикључити Мак. орг. није централно и битно и да ће га братски решити две „Тате“. Битно је неактивност ПК, његове грешке и саботерски и контрарев. став. Завршавам с позивом да одмах пређу на припреме и извршење задатака.¹⁵

Неке орг. у потпуности су примиле одлуку, док се један део колебао или сасвим одбио.

За 17. авг. ПК је сазвао покр. конф.¹⁶ Дошао је и делегат од „Тате“ из Буг.¹⁷ Било ми је онемогућено да се са њим видим пре конфер. Тек после могао сам са њим да разговарам, и то свега 45 минута, јер је одмах ишао натраг. Изложио сам му цео случај, подвлачећи нарочито злочиначку неактивност у овом моменту. Он ми је прво рекао да постоји одобрење од друга Димитрова о прикључењу Мак. орг. Буг. парт. Затим, на моје велико изненађење, сматра да није било неактивности и грешака (сем одлуке о предаји оружја, а и то изгледа не држи великом грешком). Каже да „Тата“ из Буг. и „Деда“ познају врло добро „старог Буг.“ и имају поверење у њега. Руководство остаје старо. Сматра да су одлуке „Тате“ преоштре и донесене без икаквог проверавања. Због оваквог његовог става био сам приморан да пристанем да се прекине борба на терену и решење целог случаја пренесе на „Очеве“ и „Деду“. После три дана дошао је и друг¹⁸ из Соф. Тамо се видео са „Татом“. Рекли су му отприлике исто што и мени.

⁸ Софију
⁹ Лазар Колишевски
¹⁰ Месним организацијама
¹¹ Партије
¹² Циркулару
¹³ Совјетски Савез
¹⁴ Југославије
¹⁵ Мисли се на оружану борбу македонског народа против окупатора.
¹⁶ Конференцију, која је одржана у Скопљу у присуству неколико људи.
¹⁷ Из Бугарске је као делегат дошао Петар Богданов.
¹⁸ Лазар Колишевски

4. Злат А је намагрен. Бате дигло се као чекав-
 рени јан 2-3 злата, а мања и златарина у т.к.
 Злат А. и златарина мене да чин се у тоо зде
 одолети да ми да рату у Срб. мања остани у М.
 Набољени да сам зде јана во јаван,
 воена зде. Брале набољити, али у след во.
 набољити самко кабољена, Дз. и златарина
 бече са, лека набољити мије еитица, и тоо
 сам воца у М. оокад. Злато сам је еити та
 иривани, а Фриванот златарина турско је злато иривани

Ушто се иривани руга Н.К. у златарина дигло се
 воца сам мања одолети и у златарина:

1. Иривани набољитица сам еитица
 ривани
2. Злато ириваница набољитица и риваница из
 златарина Н.К., као ми воца иривани злат.
3. У златарина бече ириваница (за време злат.
 еитица набољитица ириваница ириваница са.
 бече зде је златарина и златарина. Сам је у злат.
 набољитица)
4. Златарина о златарина и набољитица златарина на-
 бољитица ириваница воца.
5. Ириваница набољитица ириваница злат. са Н.К.
6. Н.К. ириваница еитица и еитица злат. (и. ир.
 еитица са златарина у Ср.)
 златарина ириваница ириваница златарина, злат.
 златарина, набољитица, ириваница набољитица и
 златарина, набољитица ириваница.

Под таквим околностима морао сам напустити Мак. Сматрам да питање треба што пре рашчистити директно између „Очева“ из Буг. и Ј. „Тата“ из Буг. иначе тражи састанак ради извесних питања у вези са ситуацијом на Балк.¹⁹ и Свесловенским конгресом. Овај састанак могао би се удесити у Мак.

Друг ЈИ.²⁰ је искључен. Биће вероватно искључена још 2—3 друга, а мжда и другарица из ПК.¹ Друг ЈИ. и другарица моле да им се што пре одговори да ли да дођу у Срб.²² или да остану у М.²³

Напомињем да сам три дана по доласку послао преко Врање извештај, али услед изненадног великог хапшења у Вр.²⁴ и прекида везе са Леск.[овцем] извештај није стигао, што сам тек у ЈИ.²⁵ сазнао. Држао сам да сте га примили. Послати курира било је врло тешко.

Што се тиче рада ПК укратко наводим шта сам могао проверити и утврдити:

1. Потпуна неактивност на свим секторима.
2. Скоро никаква контрола и ревизија од стране ПК као ни помоћ месним орг.
3. Упропашћена техника (за време уласка окупат. трупа штампарија избачена напоље где је зарђала и пропала. Још је увек напољу.)
4. Одлука о предаји и нескупљању оружја нанела је огромне штете парт.
5. Незадовољство многих орг. са ПК.
6. ПК не познаје стање и снагу орг. (н. пр. случај са демонстрацијом у Скопљу.²⁶)

Поред тога и низ мањих грешака, пропуста, неправилности, кршења конспир. и дисц., алкавости итд.

д.²⁷

Балкану

^м Лазар Колишевски — искључио га Шарлов ПК

¹¹ Мара Нацева

" Србију

" Македонији

¹⁴ Врању

" Лесковцу

¹⁷* Мисли се на демонстрације одржане у Скопљу 2 августа 1941 год. поводом прославе Илиндена.

¹⁷ Драган Павловић — Шилџа после повратка из Македоније као комесар шумадиског батаљона Прве пролетерске бригаде погинуо 21 јануара 1942 год. код с. Пјеновца (на прузи Завидовићи—Олово).

ТЕЛЕГРАМ ДРУГА ТИТА ИЗВРШНОМ КОМИТЕТУ КОМИН-
ТЕРНЕ ОД 4 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. О ОТКАЗИВАЊУ ПО-
СЛУШНОСТИ ПК МАКЕДОНИЈЕ И ПРЕДУЗЕТИМ МЕРАМА
ОД ЦК КПЈ¹

Македонски ПК отказао одржавање веза с нама и повезао се са КП Бугарске одмах у почетку окупације Македоније. Шарло није хтео поћи на трократни позив ЦК у Београд на седницу да се претресе питање Македоније. Одбио је да раздели проглас ЦК КПЈ са позивом на акције, дао директиву да се преда све оружје властима и заузео став на совјетску Македонију и чекање Црвене војске. Према српским друговима у Македонији заузео је непријатељски став. Шарло води харангу код чланства против вођства КПЈ и секретара, називајући га англофилским због тога што је у прогласу казао да је Југославија поробљена.

Послали смо делегата у Македонију² и у Софију.³ Бугарски ЦК Партије подржава Шарла и каже да је Македонија припојена Бугарској КП по налогу Коминтерне. Сматрамо неправилним такав поступак ЦК бугарске Партије. Ми смо Шарла искључили из Партије због саботаже акција, због грубог кршења дисциплине, због харанге против руководства, због националног шовинизма итд.

У Македонији до данас нема никаквих акција и партизанских одреда због таквог злочиначког става.

Ми шаљемо нашег делегата да организује партизанске одреде, акције и даљи рад, а кривце ћемо ставити под наш ратни партизански суд. Молимо јавите нам да ли је тачно да је КП у Македонији заиста припојена Бугарској по вашем налогу. Сматрамо да то није добро, јер и бугарска Партија слабо стоји са акцијама и везама, пошто су њене везе разбијене.

4-1X. [1941]

Валтер⁴

¹ Редакција располаже преписом овог телеграма. Овај телеграм послат је Комунистичкој интернационали 4 септембра 1941 год. иако је одлука КИ о македонском питању донесена крајем августа 1941 год и послата преко ЦК Бугарске. Због рђавих веза, она је достављена ЦК КПЈ почетком септембра 1941 године.

² Драган Павловић-Шиља

³ Лазар Колишевски

⁴ Јосип Броз-Тито

ОТВОРЕНО ПИСМО ЦК КПЈ ОД 6 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД.
ЧЛАНОВИМА ПАРТИЈЕ У МАКЕДОНИЈИ У КОМЕ СЕ ОБА-
ВЕШТАВА ЧЛАНСТВО О АНТИПАРТИСКОМ РАДУ ДОТА-
ДАЊЕГ ПК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ И ЊЕГОВОМ СУСПЕН-
ДОВАЊУ¹

ЧЛАНОВИМА КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ У МАКЕДОНИЈИ

Хиљаде чланова Комунистичке партије Југоелавије ступило је на позив ЦК КПЈ у редове народних партизана који се херојски боре против фашистичких окупатора који су поробили нашу земљу и зверски истребљују наше народе. Партизани се боре у Србији, у Црној Гори, у Словенији, у Хрватској, у Босни и Херцеговини, у Војводини и Далмацији. У тој борби већ су пале не стотине, него хиљаде бораца који су похрлили у борбу против омражених фашистичких освајача. Та херојска борба наших партизана задивила је цео свет.

Крволочни и подмукли освајач Хитлер, који је поробио толике народе у Европи, напао је мучки и Совјетски Савез. Од тога момента била је наша света дужност да заједно са херојским народима Совјетског Савеза допринесемо и ми свој део у борби против фашистичких крволока, да подупремо борбу совјетског народа који се тако херојски бори не само за своју ствар, него и за ствар читавог културног човечанства.

Са организацијом партизанских одреда и саботажа у Југославији, Комунистичка партија постигла је то да је непријатељ морао довести нове дивизије у Југославију, да му је поремећен транспорт, да су му уништени многи рудници где је добијао сировине, да му гори тло под ногама и не осећа се тако сигуран у овој земљи која је такође требало да му послужи као извоо за снабдевање његових крвавих хорди у борби против Совјетског Савеза.

Док се по читавој земљи воде тако жестоке борбе са окупаторима, Македонија мирује, тамо непријатељ слободно шета, осећа се сигурним, јер му нико не смета. Зашто је то тако? Где леже узроци томе? Узроци леже у саботерском држању неких руководећих људи из ПК Македоније, који су свесно саботирали директисе ЦК КПЈ. Главни човек из Македоније, стари Шарло, уништио је проглас КПЈ у коме се позива чланство на борбу и акције. Стари Шарло учинио је грубу политичку погрешку што

¹ Редакција располаже преписом овог писма из 1941 године.

је на садањој етапи узео курс на стварање совјетске Македоније, уместо да се организују све родољубиве снаге у борбу против фашистичких освајача; он је издао директиву да се оружје преда у руке непријатеља,² а народ остане голорук, чиме је учињена издаја над интересима народа. Запшто ви сада немате оружје? Зато што сте га предали уместо да сте га задржали и водили борбу против омражених освајача, као и сви народи Југославије. Он је одбио да се одазове на позив ЦК наше Партије и дође у Београд да би се претресло питање македонске организације, он је без нашег знања отишао у Софију и тамо издејствовао тобожње припајање бугарској Партији, о чему ми до данас појма нисмо имали, он харангира против руководства КПЈ и најподлије клевети. ПК Македоније није организовао партизанске одреде, није организовао никакве акције и саботаже, није извршио оно што је тражила Коминтерна, већ је свесно саботирао те акције и хтео се бекством у Софију извући испод наше контроле. Ти људи чекају долазак Црвене армије, гледају мирно како гину и крваре дивни совјетски људи. Они сањаре о томе да дође Црвена армија и донесе им власт на тањир. Став руководства и неких другова у Македонији према српским друговима није правилан, у њему има националног шовинизма који је недопустив у редовима Комунистичке партије.

Ево, због свега тога смо ми искључили Шарла из Партије, а читаво руководство скинули, о чему смо обавестили Ки³ и братску бугарску Партију.

Другови Македонци, ми шаљемо поново нашег повереника⁴ к вама с пуномоћјем да спроведе наше писмо, да организује партизанске одреде и друге акције. Тражимо од вас да примите његове мере и да га подупрете у раду. Дигните све што је поштено и што хоће да се бори против фашистичких освајача и њихових бугарских агената. Прегните на рад и надокнадите оно што сте пропустили не вашом кривњом, већ кривњом неколико саботера. Наш повереник има пуномоћ да организира оперативно руководство, од кога ви треба да примите директиве, док не дође одлука Ки преко нас о вашем питању.

Старо руководство нема више никаквих права. Она искључења, која је оно извршило, ми поништавамо и дајемо задатак поверенику да организује комисију која ће поново испитати кривицу искључених другова.

Другови Македонци, у бој! Не дајте се сметати и саботирати у вашим акцијама. Организујте партизанске одреде, ру-

¹ Одмах по уласку окупаторских трупа у Македонију, Шарло је издао директиву да се оружје преда окупатору мотивишући то тиме „да се не компромитују кадрови“, „да се кадрови сачувају“ и т. сл.

⁵ Комунистичка интернационала

⁴ Драган Павловић-Шиља

шите мостове, железнице, телеграф, уништавајте све војне објекте, уништавајте немачке окупаторе који пролазе кроз Македонију, уништавајте њихове бугарске агенте, уништавајте издајце и саботере! Ваша је дужност да подупрете херојску борбу совјетског народа, да подупрете борбу осталих народа Југославије који су се дигли на устанак против утњетача. Укључите се у редове народних партизана Југославије, који пишу славну страницу у историји наше Комунистичке партије и свих народа Југославије.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ.

6. IX. 1941.

ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ КОМУНИСТИЧКЕ
ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

БР. 9

ПИСМО ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ ЦК БКП ОД 6 СЕПТЕМБРА 1941 ГОД. У ВЕЗИ ШАРЛА И ЊЕГОВОГ КОНТРАРЕВОЛУЦИОНАРНОГ И АНТИПАРТИСКОГ РАДА¹

ЗА ЦК КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ БУГАРСКЕ

Драги другови, случај са македонском организацијом понукао нас је да се обратимо на вас овим писмом, јер сматрамо да сте до извјесног степена и ви одговорни за то што се догодило у македонској организацији.- Руководство ПК у Македонији оправдава своје поступке тиме што је оно тобоже уредило припајање македонске организације са вама, да добија директиве од вас и да је Коминтерна преко вас потврдила то припајање. Ми сматрамо такав поступак сасвим неправилним, јер је по том питању требало са нама разговарати и заједнички ту ствар уредити.

Када је Југославија била поробљена од окупатора, ми смо хитно позивали претставнике свих обласних и покрајинских комитета и чланове ЦК Партије да заједнички са њима претресемо новонасталу ситуацију. Одазвали су се сви осим Македо-

¹ Редакција располаже копијом овог писма које је упућено пре добивања одлуке Коминтерне о македонском питању.

¹ Уживајући подршку бугарског ЦК, Шарло је одбијао да преда дужност секретара ПК КПЈ за Македонију иако је био раскринкан међу партиским чланством као непријатељ и контрареволуционар.

наца³. Ми смо поновс, још два пута, позивали Шарла да дође у Београд да бисмо заједно са њим претресли питање македонске организације, да дамо директиве за акције и за организацију партизанских одреда. Али узалуд, Шарло није хтео да дође, он је радије отишао у Софију чим су немачке и бугарске чете окупирале Македонију. У исто време, другови које смо ми слали у Македонију доносили су извештаје из којих се могао јасно видети саботерски и антипартијски став тамошњих руководећих људи међу којима је главни кривац био Шарло.

У чему је све кривица Шарла? 1. Шарло се није одазвао на трократни позив ЦК КПЈ, да као члан тога форума дође на седницу, чиме је грубо прекршио партиску дисциплину и саботирао своје партиске дужности. 2. Саботирао је ширење и умножавање Прогласа ЦК КПЈ поводом напада фашистичких бандита на Совјетски Савез, у коме се позива народ на борбу са окупаторима. Он је тај проглас уништио са једном чудном мотивацијом, да је проглас англофилски, јер се у њему говори да су народи Југославије поробљени од окупатора. Према томе, по његовом гледишту, насупрот гледишту СССР-а и читавог света, народи Југославије нису поробљени, а Македонија је ослобођена. Ово мирише не само на национал-шовинизам, већ и на германофилство. 3. Он је заузео саботерски став по питању акција против окупатора, а насупрот томе он је донео одлуку да треба предати оружје властима, чиме је учинио отворену издају у прилог окупатора. 4. Он је заузео скроз погрешан и штетан став, упркос линији КПЈ, узевши курс на стварање совјетске Македоније на садашњој етапи ослободилачког рата и борбе заједно са свим прогресивним снагама против фашизма. 5. Наш делегат је утврдио на лицу места да Шарло не само не признаје своје грешке, већ и клевете руководство КПЈ и секретара Партије, оптужујући га да је англофилско итд. На основу свега тога ЦК КПЈ искључио је из редова Партије Шарла као саботера и антипартијског елемента, о чему обавештавамо и Коминтерну.

После повратка нашег делегата ми смо донели одлуку да се смени цело руководство македонске организације, јер се већина тога руководства солидарисала са Шарлом.

Ова наша одлука није донета на основу неких клевета и неправилних процењивања поступака руководства у целини, а Шарла посебице, већ на основу стварних чињеница, што потврђује следеће:

1. По читавој Југославији — Србији, Црној Гори, Хрватској, Словенији, Босни и Херцеговини, у Војводини и Далмацији — воде се масовне акције и саботаже, води се жестока борба

⁵ Односи се на мајско саветовање ЦК КПЈ од 1941 године.

наших партизана које је организовала и води наша Комунистичка партија против окупатора и њихових домаћих агената, а само у Македонији нема акција, нема партизанских одреда, упркос колосалним објективним и субјективним условима, упркос нашим захтевима, директивама и материјалној помоћи коју смо пружили. Никакви изговори не могу оправдати ту саботажу. Ми смо овде по цену огромних жртава, скоро голоруки, освајали оружје, и даље свакодневно у борбама освајамо, само да бисмо помогли борбу Совјетског Савеза и ослобођење наших народа. У тој борби ми већ имамо хиљаде мртвих бораца који су храбро дали своје животе на позив Партије у борби против омражених фашистичких гадова, а кукавице из руководства у Македонији правдају своју неактивност чувањем кадрова.

2. Наш је делегат утврдио на терену да се већина партијских организација жали на неактивност, а да по њиховом мишљењу има довољно услова за стварање партизанских одреда и извођење разних акција.

3. Ми смо са тешким жртвама набавили једну штампарију друговима у Македонији, а они су је бацили напоље да рђа на киши, уместо да су је искористили у сврхе којима је била намењена.⁴

4. Према друговима Србима у Македонији заузима се национал-шовинистички став, трпају се у исти кош са разним великокрпским реакционарима и стоји се на становишту да они немају шта радити у Македонији. Таквим ставом утиче се и на друге чланове Партије. Зар је то пролетерски интернационализам?

5. Шарло клевеће пред члановима Партије руководство КПЈ и на тај начин руши утлед руководства и јединство редова Партије.

Ево, то су чињенице које су нас присиле да предузмемо тако оштре мере.

Сматрамо да није било правилно са ваше стране што се нисте повезали са нама, што сте решавали питање македонске организације без нас, што још и сада дајете подршке Шарлу. То питање се могло решити другарски, без потреса у тој организацији. Зар фашистичка освајања могу бити повод за проширење једне братске комунистичке партије, а не потреба стварне, успешне организације народне борбе, добре везе и континуитета у раду?

* Јануара 1941 год. ЦК КПЈ упутио је штампарију ПК КПЈ за Македонију на којој је почео да се штампа орган ПК КПЈ за Македонију „Искра“. Првих дана окупације иста је избачена у винограде у околини Скопља пред страхом од полиције и након кратког времена пала у руке окупатору.

Ево, у томе ми вас сматрамо одговорним, јер сте могли доћи до нас, као што смо ми већ више пута дошли до вас, да се договоримо Т) тим питањима и о заједничкој борби, а не да допустимо да дође до тако нездравог стања и неактивности једне партијске организације услед злочиначког поступка пар људи.

Ми стојимо у сталној вези са Ђорђем⁵ и баш нам је он стално подвлачио потребу најјачих акција и дизања устанка. Ми сматрамо својом дужношћу да и вас упозоримо на то јер је то директива КИ, јер је то и ваша дужност према херојском совјетском народу као и према бугарском народу.

Ми се обраћамо понова на чланство Македоније са објашњењем целог овог немилог случаја и шаљемо повереника да образује и ново оперативно руководство и организује акције и партизанске одреде у Македонији.

Ми нисмо до данас добили никакве одлуке КИ по питању македонске организације, зато смо данас тражили разјашњење овог питања.

Ми сматрамо да треба да пошаљете једног или двојицу људи из ЦК заједно са нашим претставницима на састанак, на коме би се договорили о заједничким акцијама и борби и дизању устанка у Македонији и Бугарској. Према потреби ми бисмо могли послати и неколико наоружаних одреда. Јавите ваше гледиште по том питању.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ.

ЗА ЦК КПЈ
Секретар Тито

⁵ Георг Димитров — секретар Коминтерне

ЧЛАНАК У ЛНСТУ „ДЕДО ИВАН“, ОРГАНУ КУМАНОВСКЕ
ПАРТИСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ, У КОМЕ СЕ ПОЗИВА МАКЕ-
ДОНСКИ НАРОД У БОРБУ ЗАЈЕДНО СА СВИМА ЈУЖНО-
СЛОВЕНСКИМ НАРОДИМА¹

ЗА ШТА СУ СЕ БОРИЛИ МАКЕДОНЦИ И ЗА ШТА СЕ
САДА БОРЕ²

Македонска национална свест и жеља за ослобођењем појављују се прилично касно у поређењу са другим суседним народима. Разлози су прости и јасни: Македонија је имала централни положај у Турској империји, експлоатација (пљачка) је била највећа, па је зато и власт била много чвршћа него што је била код народа који су имали периферни положај. Тек у другој половини XIX (деветнаестог) века народ Македоније, када су Србија, Бугарска и Грчка биле скоро национално слободне државе, почиње да се окупља и да даје организовани отпор угњетачима. Млада народна интелигенција, са радним народом села и града, буди се и сваки доприноси свој удео да би се остварила идеја слободне Македоније! И сељак и грађанин, сви се стављају у службу ради остварења слободне Македоније — ради остварења такве македонске државе која ће сваком свом грађанину гарантовати сва политичка права и слободан економски и културни развој. У тој великој и тешкој борби македонски народ се ослањао само на своје сопствене снаге: сарађивао је само са оним покретима и народима који су македонском народу признавали право на слободу и живот — са Шиптарима, Турцима, Влазима и др.

Ствари се развијају нормално све до тренутка када су бугарске српске и грчке чорбације (почетком двадесетог века ствара се буржоазија тих народа) увиделе да је и Македонија један масан залогај, јер има богату и плодну земљу и најбољи географски положај. Најпре бугарска буржоазија почиње снажну пропаганду да би побугарчила македонски народ, а затим грчка и српска буржоазија. И македонски народ, до тада јединствен,

¹ Лист „Дедо Иваи“, орган кумановске партиске организације, излазио је од јула до октобра 1941 год. и то само четири броја

² Опортунистичка линија ПК КПЈ за Македонију и непријатељски рад наишли су на снажан отпор код партиских организација Македоније. Својим бескомпромисним ставом нарочито се истиче прилепска и кумановска партиска организација. Кумановска партичка организација још маја 1941 год. прекида сваке везе са Шарловим ПК. У Прилепу и Куманову партиске организације прве отпочињу са припремама за оружану борбу и формирање партизанских одреда.

почиње да се дели на три дела, према утицају с које стране долази и према нади с које ће му стране доћи олакшање од турског јарма. Он уствари остаје онај што је и био — македонски народ, али симпатије се деле онако како се народи бацају једни на друге, и стварају се тада бугараши, србомани и гркомани.

Очигледно је да је ова подела најпре захватила чорбације и да је та подела имала важност за њих, али је сама та подела захватила читав македонски живаљ. До 1903 године, до Илинденског устанка, идеја јединства македонског народа — идеја слободне и недељиве Македоније — није била само у главама македонских учених људи и малих кружока, већ и општена-родна идеја. Али после Илинденског устанка та идеја слаби, јер се на њу са три стране врше велики утицаји путем пропаганде, и македонске чорбације се све снажније обрћу на једну или на другу страну, из простог разлога што ће им страна коју они симпатишу, када буде дошла, омогућити и обезбедити веће пљачкање радног народа и отстранити конкуренцију која долази са друге стране. То разједињавање и ти утицаји туђих империјалистичких интереса дошли су на видело или до изражаја у првој подели Македоније, 1912 године, између Бугарске, Србије и Грчке и у другој подели 1918 године.

Македонски народ је сасвим исправно усмерио своју борбу већ одмах на почетку и добро је уочио за чији рачун се врши та подела на три дела. Када је извршена подела, он је могао да наслути, али само после горких искустава и „уживања слободе“, какву „слободу“ су му донели „ослободиоци“; у то се и сам уверио. Он се све више трезни и сећа првих бораца и идеолога слободне Македоније, сећа се прогласа издатог од слободне Крушевске републике,³ сећа се речи Гоце Делчева,⁴ памти и Питу Гулева⁵ и низ других знаних и незнаних јунака. И македонски народ се разочарао у своју „браћу ослободиоце“, па били они бутарски, српски или грчки империјалисти и чорбације, па се зато све више враћа на стару и исправну идеју: Македонија Македонцима!

Али сада, у овом највећем рату, када се читава Европа налази у пламену и у узбуђењу због онога што ће бити сутра, нико не може ни да помисли да се бори за слободну Македонију сам, само са својим народом. Читава Европа, па и читав свет сада је снажно повезан, и што се догоди на једном крају, одмах одјекне

³ Августа 1903 год. проглашена је Крушевска Република на челу са Николом Каревим.

⁴ Гоце Делчев, оснивач и руководилац унутрашње македонске револуционарне организације (ВМРО). Погиנוу маја 1903 год. на челу своје чете у борби са турском војском код с. Баница, Серески срез.

⁵ Питу Гулев — један од руководилаца крушевских устаника.

Македонци!

Ама с-га у ов-ј најголем рат и-да се цела Европа на-
ваја у пламен и узбуђење што ће оидне јутре, не може никој
ни да помисли да се бори за Слободну Македонију сам, само
са свој народ, чела Европе на и цела свет с-га је блиско
сврзана и што се догоди на ед-н крај одма одјекне на друг.
Оа тој и мија Македонци не могамо да останемо по крај ок-
тија догађаја и да не земемо свој став за Слободну Македонију.
Бориле су се наши деловци, татковци, боримо се и мија! Ама
мија морамо да бидемо свесни дама сас неустрашиву борбу
има да бидемо свите уједињени и сложни против непријатељи
на слободу на наш народ и на слободу и на самоопределување
на свите народи. Свак човек има право на живот, иете такој и
свак народ има право на живот, ако га нема треба да га начели.
Македонски народ ће оидне слободан ако у своју земљу сам
господар на својусудовину, ако бидне господар на плодот од
своју роботу. Наши праведни тражња, нашу свету борбу позна-
вал гу свите и свите ће гу помогнов! Најдобри савезници у
туј борбу санама браћа Бугари, Срби, Арвати, Словенци, Босанци
и Црногорци, јер и мија ги мучил исти муче и они са изгу-
биле своју националну слободу под најезду на германски и
италијански фашисти. А наш најголем заштитник и помагач у
нашу борбу ће биднев народи на Совјетски Сојуз, који с-га
лодив гигантску битку против Хуни / Барбари / од 44 дил-
ести век. Сас своју борбенос у заједницу оне борбу коју
вздив братски славјански народи сав поробени народи и
цела работно човечество ће добијемо и ће спечалимо слобо-
ду. Не створимо Слободну Македонију у заједницу сас свите
јужно-славјански народи, куде ће бидне слобода, леп и мир за
Македонци, Бугари, Срби, Словенци, Босанци и Црногорци! За
свакога работнога човека! Не оираас и служба на интереси
на империјалисти и чорбације, тими слобода на сопствени народ
у слободу на братски славјански народи у целу Европу и цело
човечество!

Ете за тој се бори Македонски народ и за тој ће се и бори!
да живи Слободна Македонија у јужно-славјанску
заједницу на народи!

да живи борба против поробитељи и tlačителји!

да живи помагач и заштитник на потиснати народи

— Совјетски Сојуз!

на другом. Зато и ми Македонци не можемо да останемо по страни од тих догађаја и да не заузмемо свој став. За слободну Македонију борили су се наши дедови, очеви, боримо се и ми! Али ми морамо бити свесни да у неустрашивој борби морамо бити сви уједињени и сложни против непријатеља, за слободу нашег народа и за слободу и самоопредељење свих народа. Сваки човек има право на живот, такође и сваки народ има право на живот. Ако га нема, треба да га извојује. Македонски народ биће слободан ако је у својој земљи сам господар своје судбине, ако буде господар плодова свога рада. Наше праведне захтеве, нашу свету борбу познају сви и сви ће је помагати! Најбољи савезници у тој борби су наша браћа Бугари, Срби, Хрвати, Словенци, Босанци и Црногорци, јер и њих муче исте муке, јер су и они изгубили своју националну слободу најездом немачких и талијанских фашиста. А наш највећи заштитник и помагач у нашој борби биће народи Совјетског Савеза, који сада воде гигантску битку против Хуна (варвара) двадесетог века. Својом борбеношћу, заједно са братским словенским народима који се боре, свим поробљеним народима и читавим радним човечанством, добићемо и извојеваћемо слободу. Створићемо слободну Македонију у заједници са свим јужнословенским народима, где ће бити слободе, хлеба и мира за Македонце, Бугаре, Србе, Словенце, Хрвате, Босанце и Црногорце, за сваког радног човека! Не мржња и служба интересима империјалиста и чорбаџија, већ слобода сопственом народу у слободи братских словенских народа, у читавој Европи и читавом човечанству!

Ето за то се бори македонски народ и за то ће се борити!
Живела слободна Македонија у јужнословенској заједници народа!

Живела борба против поробљивача и угњетача!
Живео помагач и заштитник угњетених народа — Совјетски Савез!

Доле крвави фашистички окупатори!

ДИРЕКТИВНО ИИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ
ЗА МАКЕДОНИЈУ, НА ЧЕЛУ СА ЛАЗАРОМ КОЛИШЕВСКИМ,
СВИМ ЧЛАНОВИМА ПАРТИЈЕ, СКОЈЕВЦИМА И ВАНПАРТИЈЦИМА
У МАКЕДОНИЈИ, КОЈИМ ИХ ПОЗИВА НА ОРУЖАНУ
БОРБУ ПРОТИВ ОКУПАТОРА¹

М. К-ма, ЧЛ. ПАРТИЈЕ И СКОЈ-а (ВАНПАРТИЈЦИМА)

Драги другови,

Прошло је више од три месеца од подмуклог и изненадног напада хитлеровских банди на СССР. Фашистички разбојници бацили су све своје снаге да би уништили ту красну земљу радника и сељака, ту земљу на коју са поносом и великом и топлом љубављу гледа радни народ целог света. Они хоће да униште све оно што је радни народ СССР најтежим мукама и својом крвљу створио за 22 године. Они би хтели да уграбе његова богатства, да га поробе и уједно да се ослободе највећег и најопаснијег непријатеља сваке експлоатације и поробљавања народа. Црвена армија се бори с херојством које не памти историја човечанства. Губитак једног дела територије не значи ништа за крајњи исход борбе. Црвена армија је и даље чврста и јединствена целина и задаје непријатељу страшне ударце, уништава му најбофе трупе, огромне количине ратног материјала и спрема му сигурну пропаст.

Борба совјетског народа није ствар само совјетског народа, напад на Совјетски Савез је напад на целу радничку класу, на културу, напредак и слободу. То је напад на земљу на коју сви поробљени народи и радни народ целог света гледа са поверењем и надом у свој спас. Огроман је историски значај данашње борбе. Од резултата ове борбе зависи судбина многих народа, зависи развитак целокупне културе и напредак човечанства. Историја човечанства се налази на прекретници. Мрак или светлост, ропство или слобода, дивљаштво и терор или човечност, ратови, убиства, пљачке и мржња или мир и братство међу народима, беда или благостање, варварство или култура — ето то су питања која ће се решити у овој борби. Радни народ у целом свету, сви поштени и културни људи схватили су ово врло добро и сви желе да победи Совјетски Савез. Али комунисти у целом свету врло добро знају да није довољно да се само жели да се победи, већ да је њихова дужност да свим сво-

¹ На документу нема датума. Вероватно је писан крајем септембра 1941 године.

јим снагама, најактивније узму учешћа у борби. Комунисти су схватили своју дужност према својим народима, према радничкој класи и Комунистичкој интернационали, према великом другу Стаљину и Совјетском Савезу. Комунисти су схватили да фронт није само у Совјетском Савезу; они су схватили да је фронт свуда и започели су борбу. У свим окупираним земљама, под вођством Партије створен је унутрашњи фронт пред којим дрхти непријатељ. Чак у самој Немачкој и Италији пролетаријат, и поред најтежих услова, води огорчену борбу без страха од великих жртава. У Француској, Норвешкој, Белгији, Пољској, Бугарској, у свим покрајинама бивше Југославије итд., одмах после напада на Совјетски Савез започело се са саботажама, диверзијама и стварањем партизанских одреда. Непријатеља спречавају да креће своје трупе и да преноси ратни материјал, спречава се пљачка производа и изношење робе, деморалишу му се трупе и он је приморан да држи у окупираним земљама велики део дивизија. У многим земљама ова борба је претворена у истинске општенародне устанке. Крвави терор фашистичких разбојника, масовна стрељања никога не плаше, већ је то још више подигло борбеност радног народа.

КПЈ је једна од првих партија која је започела борбу. Цео свет се диви храбрости и одлучности њених партизана. Радио Москва показује на њу као на пример и свакодневно даје извештаје о борби партизана и делима саботаже и диверзија. Број партизана сада је већ преко 80.000 и он стално расте. Црна Гора је скоро сва очишћена од поробљивача. У Босни и Херцеговини и у Србији многи су крајеви исто тако чисти. Много важних комуникационих (саобраћајних) линија је прекинуто (скоро све пруге уског колосека у Босни и Србији), на главним линијама неприја/гељски транспорти једва се крећу и то са великим страхом и великим тешкоћама, а често им је по неколико дана сасвим онемогућено кретање. Уништено је много рудника, фабрика и предузећа која служе фашистичким разбојницима. У Хрватској, Далмацији и Словенији исто се тако воде велике борбе. У Војводини, где су политички и теренски услови за борбу скоро немогући, свакодневно се врше дела саботаже и диверзије и чак се воде партизанске борбе. Билтен Главног штаба партизанских национално-ослободилачких одреда, који редовно излази једном недељно (до сада је изашло седам бројева), пун је извештаја о херојским делима и успешним борбама партизанских одреда.

Другови, у Македонији је било доста чекања!² Зар један

¹ Септембра 1941 год. формира се Покрајински штаб за Македонију, на челу са Лазаром Колишевским, као и нижа војна руководства. Извршена је ревизија у свим местима дотадашњег рада и донесена одлука

комунист може данас да седи скрштених руку? Зар он може мирно да гледа како свакодневно хиљаде совјетских људи, како падају у борби најбољи синови француског, чешког, бугарског, српског, хрватског и других народа? Зар ћемо ми, македонски комунисти, дозволити да на нас падне срамота што нисмо дали свог удела у овој најтежој и судбоносној борби, да нам се каже, и то са правом, да смо били кукавице и неспособни? Данас је време када сваки комунист треба да покаже решеност и чврстину истинског револуционарног борца, да покаже да је уистини комунист или је то само на речи. Хитлер и његове балканске пришипетље објавили су нам рат, хоће да и нас униште, и све што је напредно и поштено. Ми се не повлачимо, не бежимо од фронта, већ и ми њему објављујемо рат! Ми комунисти смо данас свесни и дисциплиновани војници на фронту! Морамо да напрегнемо све своје снаге и да станемо на чело борбе против фашизма. Не смемо се плашити жртава! Бацимо само један поглед колико жртава дају народи у Совјетском Савезу за ствар целог

за формирање партизанских одреда, прво у Куманову и Прилепу, а затим и у осталим местима. Састав Покрајинског штаба био је: Лазар Колишевски, Цветко Узуновски, Мирче Ацев, Страшо Пинџур, Стив Наумов и Михајло Апостолски.

У истом месецу, на планини Мукос, Прилепски срез, оформљен је Прилепски партизански одред од 30 партизана. 11 октобра 1941 год. овај одред напада полициску станицу, затвор и телефонска постројења у Прилепу. То је, једновремено, и први оружани сукоб са окупатором, који је поред осталог показао да је победила револуционарна линија ЦК КПШ над дотадашњом опортунистичком контрареволуционарном работом Шарла и бугарског ЦК Партије. Овај дан је узет као дан Народног устанка Македоније против окупатора.

После овог напада Прилепски партизански одред улази у с. Ропотово, Прилепски срез, и задржава се у планини Царец све до 8 новембра, када врши напад на с. Царевић.

После пада Лазара Колишевског у руке бугарске полиције, Бане Андрејева, као секретар ПК КПЈ за Македонију, под сугестијама делегата ЦК БКП Бојана Балгарјанова, даје директиву да се исти одред расформира „да би избегли уништење“, што је и учињено, а партизани прешли у илегалност.

11 октобра 1941 год. формиран је Кумановски партизански одред од 35 партизана и Скопски од 17 партизана.

Кумановски партизански одред подељен је у две групе: једна од 19 партизана на планини Козјак, а друга у подножју Скопске Црне Горе од 16 партизана. 17 октобра, у борби са 53 бугарским пуком код с. Малотино, Кумановски срез, козјачка група је разбијена, спасло се само 4 партизана а остали су убијени или заробљени. Друга група, у борби са истим пуком код с. Белановце, такође је претрпела војнички пораз, имајући 8 мртвих и 5 заробљених, а само 3 успевају да се пробију из обруча.

У другој половини октобра 1941 год. Скопски партизански одред судара се са бугарском полицијом у Скопској Црној Гори. После тога спушта се у с. Крушопек, па у близину Скопља, где партизани бивају хватани и затворени од полиције. Један је од њих обешен а остали послати на робију.

...измамо, не смејме да се плашме од мртве да врхине еден поглед само колку
живат народите во Сов. Сојуз за да ото на сето работно човечанство! Да
погледаме колку жртви дават народите на Балкано: Славенскајо, хрватскајо, српска
скајо, бугарскајо, гучкијо и црногорскајо. Нобела без жртви нема! Слободата нема
на никој да ил је давува - тај се завзема со тешка и крвава борба. Не смеј-
ме појде да чекаме а да се двоумиме. Нека и испраше од својте редој сите
плашиви и колебливи сите тај не викат оти уше не је времето, оти уше тр -
ба да се чека, оти немаю условија и т.н. Тај се обична саботери и кукајли.
мо је зацрпа нашата борба и делорамсува наште редој. Не је вистина оти
уше не је времето дојдено! Дојдено је, дури и предојдено! Да не је времето до
јдено не би ле обрале на Славјанскијо конгрес во Москва, бите славјански
народи да свстанеме со нив во истијо ред, да тргеме по навијо пат - по па
го на безмилоснатата борба со хитлеровските грабачи. Не је вистина оти нема
условија. Условија имајо ако има телкотии, ако условијата не се баш најарни ни-
је не би биле комунисти кога не би умеле да и савладаме тајја телкотии и
да створиме по добри условија. Сигурно је оти во Војводина условијата се мно
гу по тешки од колку кај нас и ник нашите другари таму 21 пол месеца вода
уторна и реши една борба.

Другари, главното условије за нашајо успех - покрај храброста и решител-
носта - је, со нас да биди и нашио народ. Бореме на нашајо народ. Нашироко и
сталоно да му објаснуваме во каква борба го викаме и зошто баш денеска. Наро-
до мора да разбира оти решејнето на борбата во се вода во свето завеси и
неговата судбина. Не смејме да озволеме виста и плашената фанатичка штам-
па да го повола народо и да го заврват против нас и против негојте сопстве-
ни интереси. Македонскијо народ је и денеска, под бутариве, роб којшо сече во
Југославија и денеска је стврдено економски експлуативан којшо нурно и уше пој
не виста својте гледа оти сите цовкува оти од правне му биде сојдо помени на денес -
свавистајте и да не се доврди в сојузот, веди се вода ту уше не се сојуз
Крвава борба и да се доврди в сојузот, веди се вода ту уше не се сојуз
наред денеска и да се доврди в сојузот, веди се вода ту уше не се сојуз
еден ден ден - тајја Крвава борба и да се доврди в сојузот, веди се вода ту уше не се сојуз

Сирт ка земизамо - слобода на народо!

Ко Уланичката партија во Југославија
ШК за Македонија.

радног човечанства! Погледајмо колико жртава дају народи на Балкану: словеначки, хрватски, српски, бугарски, грчки и црногорски. Победи без жртава нема. Слободу кема нико да нам дарује — она се осваја тешком и крвавом борбом. Смемо више да чекамо и да се двоумимо. Избацимо из својих редова све плашљиве и колебљиве, све оне који говоре да још није време да још треба да се чека, да нема услова итд. Они су обични саботери и кукавице који коче нашу борбу и деморалишу наше редове. Није истина да време још није дошло! Дошло је, чак је и предошло! Да није време дошло не би на Свесловенском конгресу у Москви сви словенски народи тражили да станемо са њима у исти ред, да пођемо њиховим путем — путем немилосрдне борбе против хитлеровских грабљиваца. Није истина да нема услова. Услови има! Ако и има тешкоћа, ако услови и нису баш најбољи, ми не бисмо били комунисти када не бисмо умели да савладамо те тешкоће и да створимо боље услове. Сигурно је да су у Војводини услови много тежи него код нас, а ипак наши другови тамо већ два и по месеца воде упорну и пресудну борбу.

Другови, главни услов за наш успех — поред храбрости и решености — јесте да са нама буде и наш народ. Морамо нашем народу нашироко и стално објашњавати у какву га борбу зовемо и зашто баш данас. Народ мора да схвати да од решења борбе која се води у свету зависи и његова судбина. Не смемо дозволити властима и плаћеној фашистичкој штампи да поведу народ и окрену га против нас и против његових сопствених интереса. Македонски народ је данас под Бугарима роб као што је био и у Југославији, и данас га економски страшно експлоатишу као и раније и још више. Ако је народ за извесно кратко време поверовао да су му Бугари донели боље дане, данас већ јасно види да је преварен. Зато неће бити тешко да му се објасни истина и да се поведе у борбу. Треба само да уложимо труда и да засучемо рукаве. Свуда и свакоме, појединцима и групама треба то тумачити. Само тако ћемо нашу борбу претворити у општенародни устанак.

Напред, другови, храбро и одлучно у борбу да напишемо нове и светле странице у македонској историји, да поведемо цео народ са нама! Земља која је дала један Илинден³ даће и други.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА У ЈУГОСЛАВИЈИ
ПК ЗА МАКЕДОНИЈУ

³ Дан устанка македонског народа, 2 августа 1903 год., против турског ропства.

ДИРЕКТИВА ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КПЈ ОД ОКТОБРА
1941 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МАКЕДО-
НИЈУ О НАЧИНУ СТВАРАЊА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА И
ЊИХОВОМ ДЕЈСТВУ НА ТЕРИТОРИЈИ МАКЕДОНИЈЕ¹

ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ ЗА МАКЕДОНИЈУ

(ДРУГУ* ШИЉИ)

Драги другови, примили смо ваша писма² у којима нас извештавате да сте формирали ново руководство и да сређујете прилике у македонским партијским организацијама. Исто тако примили смо и писмо Дједе о македонском питању, односно потврђивање нашег става по питању спора о компетенцији ЦК КПЈ како за рад по партијској линији, тако и за стварање партизанских одреда на територији Македоније. Питање везе са Бугарском партијом зависи тамо од вас. Ви треба да одмах успоставите чврсте везе са ЦК Бугарске у Софији и између нас. Успоставите технички пункт који ће имати задатак да организира на граници Македоније и Србије, близу Лесковца, Пункт за пребацивање, како људи тако и материјала. Што се тиче састанка између претставника нашег ЦК и бугарског ЦК ради договора о заједничкој декларацији по македонском питању, као што то тражи Дједа, то мислимо да би се тај састанак могао одржати негде на граници код Ниша. Јави бугарским друговима да нам поруче када би могао неко од њих да дође на тај састанак.

Сада стоји пред вама у Македонији једна од најважнијих задаћа, а то је стварање партизанских одреда — диверзија. Немојте се збунити због тога што немате довољно оружја; почните са оно мало што имате. Ускоро ћемо бити у могућности да вам дамо једну већу количину оружја и муниције. Исто тако послаћемо и један јачи одред партизана из Србије у Македонију, који је већ стекао великог искуства у овдашњим борбама. На стојте да ваши партизански одреди буду састављени и од Срба и од Македонаца. У својим акцијама наши партизани и диверзионе групе треба да посвете своју највећу пажњу комуникацијама, нарочито на главној линији Ниш—Софија—Скопље—

¹ Редакција располаже преписом директиве. Тачаи датум на документу нема. Вероватно је писано у првој половини октобра 1941 године.

² Редакција не располаже овим писмима.

Солун. Ту пругу треба пошто-пото држати непрекидно неспособну за транспорт.

Да бисте извршили те задатке, да бисте могли водити успешне партизанске борбе и појачати бројчано стање партизана, потребно је да пред партијске организације у Македонији поставите ту задаћу као најважнију. Али морате строго пазити да се Партија не стопи са партизанским одредима и да не заборави свој задатак: политичко руковођење читавим покретом у Македонији. Партијске организације морају остати на терену где ће и даље развијати свестрано свој рад. Један одређени број партијаца треба да се пошаље у партизанске групе било као командири, политички комесари, било као руководиоци штабова. Морате организовати један главни штаб народно-ослободилачких партизанских одреда за Македонију, који ће руководити свим акцијама и операцијама партизана и у који ће ући најмање два члана Покрајинског комитета. У штабу треба да буду људи који познају војне ствари. Ако немате добрих официра, онда узмите којег друга који је био у Шпанији или бар доброг подофицира. Одреди се стварају овако: најмање јединице — десетине — вод — чете — батаљони — одред — група одреда. Најмања ауторитативна јединица је чета. У свакој чети мора бити политички комесар, а у воду делегат политичког комесара.

Ми смо почели издавати наш лист „Борбу“ као партијски орган који излази 3 пута недељно. Настојаћемо да се пребацује једна извесна количина у Македонију. Осигурајте дописе за тај наш лист. Шаљемо вам друга Јордана-Орце³, који је спасен с робије са осталим друговима. Шаљемо вам га на расположење и препоручујемо да га кооптирате у руководство. Остали другови Македонци остају за сада овде, а кад формирамо одред за Македонију, послаћемо их к вама у Македонију.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

(М. П.)

Тито

³ Јордан Николов Орце — народни херој. На Петој земаљској конференцији КПЈ био је изабран за кандидата ЦК КПЈ. Августа 1941 год. нобегао је из затвора у Сремској Митровици са групом другова. 4 јануара 1942 год., приликом пребацавања за Македонију, погинуо у борби са Бугарима у близини Бујановца.

ОДГОВОР ЦК БКП ОД ОКТОБРА 1941 ГОД. НА ПИСМО
ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА КПЈ ПОСЛАТО СЕПТЕМБРА
1941 ГОДИНЕ¹

Драги другови,

Ваше писмо од 6. X примили смо. Из њега се види да, када сте га писали, нисте имали код себе одлуке КИ по македонском питању, као ни наше одлуке и примедбе у вези с тим. Зато, пре него што приступимо крупним питањима која ви постављате, сматрамо за неопходно, да би се избегао ма какав неспоразум, да још једном најкатегоричније подвучемо да нисмо никада имали намеру да улазимо у улогу и прерогативе ЦК братске КПЈ. Али, у вези са ситуацијом у Македонији, створеном првих месеци услед слома Југославије, сматрали смо за свој дуг да потражимо неке везе и контакт са члановима КПЈ у Македонији, и преко њих са вама, ради координирања нашег рада у Македонији. У то време јавио нам се претставник Покрајинског комитета из Македоније са саопштењем да је ЦК КПЈ одлучио да македонској организацији дозволи слободу да ступи у организационе и политичке везе са БКП и да се стави под њено руководство. Претпостављајући да ће дотадашње везе између Македоније и Београда бити тешке, ако не и сасвим немогуће, ми смо се са тим сложили. У овоме смо се руководили имајући искључиво у виду практичну целисходност, и радили смо — још једном подвлачимо — са дубоким убеђењем да имамо и вашу сагласност². Разуме се да би најправилније било да заједно са вама радимо на македонском питању, али, нажалост, то нисмо могли учинити, јер, као што знате, непосредне везе коте смо успостављали пред рат прекинуле су се и ми нисмо знали како је стање у Београду. О томе смо одмах обавестили КИ. До коначног решења питања одлучили смо да Македонском комитету³ дамо широка аутономна права и да му укажемо највећу помоћ, водећи само извесну политичку контролу над њим. Македонска организација требало је да продукује издавање свог органа као Аутономна радничка македонска партија. Били смо много изненађени када смо доцније при-

¹ Редакција располаже преводом овог документа са бугарског језика. Није могао да се утврди тачан датум овог документа, а послат је највероватније крајем октобра 1941 године.

² Овде ЦК БКП покушава да оправда свој узурпаторски поступак у односу на македонску партијску организацију после оштре критике ЦК КПЈ, што се у претходним документима не манифестује.

³ Мисли се на ПК КПЈ за Македонију.

мили саопштење да ЦК КПЈ није био донео одлуку о присаједињавању македонске организације нашој Партији, да је он протествовао против тога присаједињавања и да се на тој основи у македонској организацији створило затегнуто и ненормално стање, да је започела фракционашка борба између Македонског комитета и вашег претставника, да је дошло и фактички до цепања организације, узјамних искључивања и паралелних комитета⁴. Ми смо обавестили о том стању КИ и саветовали македонским друговима и вашем претставнику да учине све што је могуће да се споразумеју међу собом и учине крај унутарњој фракционашкој борби и цепању док се не добије одлука КИ. Што се тиче Шарла, ми смо још тада осудили како грубе политичке грешке дозвољене са његове стране, тако, и нарочито, његов безобразно потцењивачки однос према ЦК КПЈ, као и рушење дисциплине у КПЈ, у што смо се сада, после нашег разговора са њим, потпуно убедили. Када смо примили одлуку КИ, одмах смо је саопштили како македонским друговима, тако и вашем претставнику, с предлогом да се Македонски комитет стави под надлежност ЦК КПЈ и с низом других предлога с којима сте сигурно већ упознати. Да бисмо олакшали безрезервни пријем и брзо извршење одлуке КИ од стране македонских другова, ми смо послали специјалног човека⁵ Македонском комитету, и он нам је саопштио да Македонски комитет једногласно прихвата одлуку. Зато неспоразум између нас и вас сматрамо као разјашњен & питање исцрпљено. Ми сматрамо да смо у ондашњим условима поступали добросавесно и политички целисходно, руководећи се не некаквим „империјалистичким схватањем“, него искључиво настојањем да у створеном ненормалном стању утичемо на македонску организацију до потпуног разјашњења питања и сачувамо је. Због тога сматрамо неправедним ваш прекор да смо били до извесног степена одговорни за створено стање у Македонији.

Што се тиче других питања која истичете у писму, задржаћемо се на најважнијим, која се тичу процене положаја на Балкану и задатака који стоје пред нашим партијама.

Ми пратимо са осећањем највећих симпатија и усхићењем херојску борбу коју воде народи Југославије против фашистичких окупатора. Линију оружаног устанка коју сте ви узели и спроводите у сагласности са КИ сматрамо правилном. Међутим, сматрамо да би било погрешно да се постави знак једнакости између стања у Југославији и стања у Бутарској, као што ви у вашем писму чините. Ми чак сумњамо да би било правилно

⁴ У Македонији није било паралелних комитета, него све до формирања привременог ПК, на челу са Лазаром Колишевским, скоро све партиске организације отказале су послушност Шарловом ПК-у.

⁵ Мисли се на Бојана Балгарјанова.

да се потпуно идентификује стање у Србији, Црној Гори, Босни и другим југословенским земљама са стањем у Македонији.

Услед слома Југославије створила се ситуација битно различита од оне у Бугарској. Док у Југославији постоји војнички слом и потпуно растројство и рушење старог државног апарата, а нови државни апарат који се сада ствара под немачким окриљем у Србији, и чак у Хрватској, је слаб, компромитован и нема апсолутно никакве потпоре и не ужива поверење народних маса, у Бугарској стари државни фашистички апарат не само продужава да постоји, него се до извесног степена појачава, захваљујући непосредној немачкој помоћи. Док је Југославија била разбијена у рату, док је изгубила своју националну независност и Хитлерови бандити се потпуно разобличили пред југословенским народима као поробљивачи и крваве убице, дотле у Бугарској није исто такво стање, иако је она фактички претворена у немачку војну базу. Бугарска формално још није ушла у рат. Иако је пустила немачку војску на своју територију и премда је фактички изгубила знатан део своје независности, Бугарску Немачка формално третира као „савезницу“ којој она чак помаже да прошири своју територију. Иако је Бугарска и сама потчињена бездушном експлоатацији и пљачки од стране немачких фашиста, ипак су методи те пљачке другачији од оних у окупираним крајевима Југославије. Све то даје бугарској буржоазији много веће могућности за демагогију и обмањивање народних маса, представљајући се као „заштитник мира“, као извршилац бугарског „националног идеала“ уз помоћ Немачке. Док су се у Југославији створили изванредно повољни услови за изграђивање јединственог националног фронта против немачко-талијанских окупатора, у који је поред радника и сељака ушао и већи део буржоазије и националистичке интелигенције, а у истом броју и патриотски официри, и док су на страни Немачке само издајце кова генерала Недића и Павелића, који немају никакве озбиљне потпоре у масама и наилазе на свеопшту мржњу и презрење, у Бугарској, напротив, стекле су се такве прилике које су дозволиле цару и влади да створе мање или више јединствени буржоаски фронт, да око себе групишу не само већи део буржоазије, војне и грађанске интелигенције, већ и да изврше извештан утицај и на врхове ситних буржоаских маса у градовима и селима, бацајући паролу „Велике Бугарске“ и вешто искоришћавајући привремене успехе Немачке. Најзад, док су у Југославији народне масе због рата и окупације биле насилно избачене из нормалног живота, те су се створили повољни услови за масовно наоружање и оружани устанак, код нас тај процес још није отишао тако далеко, оружје се налази искључиво у рукама наших непријатеља и услови за наоружавање маса су

крајње тешки (чак и мобилисанима дају пушке без убојних метака)®.

Истина, такво стање у Бугарској је крајње нестабилно и привремено. Притисак Хитлера за активно учешће Бугарске у рату виси стално као Дамаклов мач над главом бугарског народа. Економски положај народа погоршава се сваког дана, поштрува се пљачка и експлоатација од стране Немаца, Немци се све више без устручавања мешају у унутрашњи живот земље и све јасније бива да се Бугарска фактички претворила у немачку колонију. Мржња према немачком фашизму расте. Све то, плус озбиљна сумња у крајњу победу Немачке и нарочито велика симпатија бугарског народа према СССР, у многоме отежава планове бугарског и немачког фашизма и открива и код нас перспективе за озбиљну борбу против фашизма у не много далекој будућности. Али у сваком случају код нас, за разлику од стања у Југославији, Јгма још да се преброде знатне тешкоће у раду на окупљању маса и њиховом вођењу у одлучну оружану борбу против фашистичких окупатора и њихових бугарских агената. Због тога би било очигледно неправилно и преурањено да се у садашњем моменту поставе наши задаци на исти начин као у Југославији. Један оружани устанак сада и у најближем периоду не би могао да буде масован, био би лако угушен од организованих снага још нетакнутог полицијског и војног апарата бугарске државе (а још лакше уз садејство присутне у Бугарској немачке војне силе), и према томе не би био у стању да укаже никакву ефикасну помоћ борби Црвене армије. Међутим, ми смо, на основу зреле процене развитка ситуације код нас, дубоко убеђени да, уколико све већа опасност непосредног увлачења бугарског народа у рат постаје актуелна, уколико све више расте незадовољство маса од ужасне пљачке и експлоатације и то незадовољство све више обухвата и војску, уколико мржња према фашистичким окупаторима постане незадржива, утолико ћемо се више и ми приближити ситуацији када ће и код нас, као и у Југославији, доћи до иступања бугарског народа са оружјем у руци против немачких окупатора и њихових агената. Сматрамо да ће догађаји на Балкану и на међународној арени, и према садашњем развоју рата, допринети убрзању тога процеса. Ми сами најозбиљније радимо у том правцу — за политичко и техничко припремање бугарског народа, за оружани обрачун са насиљем и општим непријатељем. Али у сваком случају за Бугарску тај процес у садашњем моменту није још завршен, припреме још нису довољне, односи снага су још недо-

¹ Оваква неправилна оцена стања у Југославији и Бугарској после окупације довела их је до крајњег опортунизма у односу на оружану борбу.

вољно повољни за нас и један општи устанак у садашњем моменту био би преурањен.

Ето у том смислу ми говоримо да се не може ставити знак једнакости између Бугарске и ситуације у Југославији и између задатака одговарајућих партија. Сматрамо уз то обавезним да вам саопшtimo да смо у погледу такве процене положаја у Бугарској и наших задатака недавно имали могућност да се консултујемо⁷ са највишом нашом међународном инстанцом⁷ и да смо добили њену сагласност.

Радећи активно на припремању оружаног устанка против фашистичког окупатора и његових оруђа, за; који ће и код нас сазрети услови, ми већ у садашње време указујемо не малу помоћ Црвеној армији дезорганизацијом немачке позадине код нас путем саботаже и диверзионих дела. У том смислу можемо указати на не мале успехе како по линији скривања хране и упропашћавања продуката одређених за извоз у Немачку, тако и по линији уништавања железничког саобраћаја, бензинских магацина, смањивања фабричке производње за војне циљеве и друго. Ми ћемо продужити да радимо енергично у том правцу. Партија и народ показали су велики хероизам и дали не мале и скупе жртве: у концентрационим логорима има на хиљаде комуниста, има поубијаних другова, а војни судови непрекидно изричу смртне казне над радницима и сељацима.

Што се тиче ситуације у Македонији, ви сада имате могућности да је најбоље проучите и да дејствујете на одговарајући начин. Али ми сматрамо ипак за неопходно да вам обратимо пажњу на то да се ни ту не може потпуно идентификовати ситуација са ситуацијом у Србији, или чак и у Хрватској. Не треба заборавити да је у оквиру Југославије македонски народ био најпотлаченији од великосрпских шовиниста и најобесправљенији народ и то је оставило на њему особитих трагова. У њему постоји извесна мржња према бившој Југославији. Македонски народ мрзи немачке и италијанске фашисте и готов је да дејствује против њих, он није нимало усхићен ни бугарским „ослободиоцима“. Првобитне илузије, које се беху непосредно створиле у знатном делу македонског становништва, све више ишчезавају, незадовољство против бугарске администрације расте сваки дан и стварају се услови за Ђорбу и против бугарске власти, која служи као покриће немачким и италијанским окупаторима. Али у садашњем моменту тај процес још није завршен, то расположење још није стигло до степена који је неопходан за дејство против бугарских војника са истим средствима са којима би се дејствовало против немачких и италијанских окупатора. Разуме се, има места у Македонији (Куманово, делом

⁷ Коминтерна

Скопље) чије је становништво спремно за активну борбу против свих окупатора, подразумевајући ту и бугарске³. Али у осталом делу Македоније становништво још није спремно за једну такву одлучну борбу и претходно се поставља да се припреми за њу масовним политичко-пропагандним радом и борбом за заштиту непосредних политичких и економских интереса македонског становништва против бугарских власти, а тако исто постепеним увлачењем македонског народа у одлучну борбу путем саботажа и диверзионих аката против окупатора, па ће и у процесу те борбе сазрети услови за једну ширу оружану акцију. То треба да буде засада задатак појединих борбених група (чета). Једна безизгледна борба против бугарских војника у садашњој ситуацији ризиковала би да не наиђе на довољну потпору маса, да виси у ваздуху и да се Партија на тај начин изолује од маса (друго је питање када се ради о кажњавању неког нарочито свирепог спроводиоца угњетачке политике бугарских окупатора у Македонији, али такви случајеви ће се решавати и организовати конкретно). Уз то ми сматрамо за потребно да вам обратимо пажњу да је неопходно, да би се рашчистио терен за рад КПЈ међу македонским становништвом и да се брже задобије његово поверење за досадашњу политику Партије, да КПЈ отворено и недвосмислено осуди национално утњетачку политику, спровођену раније од великосрпских шовиниста у односу на македонски народ, неправилно решење аграрног питања у Македонији и да призна право македонском народу на самоопредељење. Поред те основне тачке, уколико нам је сопствено искуство показало, можда би било целисходно дати аутономна права македонској организацији (док бисте ви задржали општу полштичку контролу над њом), која би у својој пракси дејствовала у своје име и по својој иницијативи, подвлачећи да ради у најтешњем контакту и у пуној сагласности са братском КПЈ и БКП. Тако ћете ви помоћи македонском становништву да се брзо ослободи створеног неповерења према српском народу у Југославији, које му је раније усадила насилничка политика великосрпских шовиниста.

Ето тако ми процењујемо ситуацију у Македонији. Уколико располажемо подацима, ова наша процена разликује се, како од оне македонских другова, тако и од процене садашњег вашег претставника у Македонији. У сваком случају за нас је неоспорно једно: да положај у Македонији треба да се процењује и задаци нашега рада треба да се постављају не на основу положаја у другим југословенским земљама, не узимајући у обзир

³ Ове крајеве они су, као и бугарска власт, сматрали „србоманским“. Тиме су они помагали окупатору да народне борце назива србоманима тежећи да их на тај начин одвоји од народа.

специфично у македонским условима, већ у вези са конкретно проученим условима и положајем у самој Македонији.

Што се тиче практичних питања: 1. потпуно смо сагласни са вама што се тиче неопходности да се успоставе најтешње и сталне везе између два руководства; 2. сагласни смо да учествујемо на заједничкој седници вашег центра са претставником нашег руководства; 3. примамо са задовољством услугу коју нам предлагете у области снабдевања и техничке помоћи, у чему се стварно налазимо у крајњој нужди и чији је недостатак велика сметња целом нашем раду. Засада се наша веза остварује посредством Покрајинског македонског комитета, коме шаљемо сталног нашег пуномоћника⁹ за узајамне информације и координирани рад.

СМРТ ФАШИЗМУ!

**БРАТСКИ ПОЗДРАВ
ЦК КПБ**

БР. 14

**ПРОГЛАС ПРИВРЕМЕНОГ ПК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД НО-
ВЕМБРА 1941 ГОД. У ВЕЗИ СА ТЕРОРОМ БУГАРСКИХ ВЛА-
СТИ¹**

БРАЋО МАКЕДОНЦИ И ПОШТЕНИ БУГАРИ!

Сваког новог дана дознајемо о новим хапшењима и убиствима која врши бугарска полиција и о новим смртним пресудама које изричу војни судови у Македонији². Само у Куманову је убијено 7, осуђено на смрт 11 људи и много на дуге године робије. У Прилепу има један убијен, осуђених на смрт 6, интернираних 22 и многи чекају да буду осуђени. У Скопљу је 60 у затвору, и за многе тужилац захтева смрт. У Битољу је убијен један и 6 интернирано. У Охриду је двадесеторо затворено, 2 [осуђена] на смрт, [други] на дуге године робије итд. Поново се лије невина македонска крв, поново македонске мајке проливају сузе над незнаштм гробовима своје деце. Све то чини влада Филова, која је заглушила свет причајући о томе како је сада Македонија слободна захваљујући победи Немаца и њеној политици.

• Бојан Балгарјанов

¹ На прогласу нема датума, а вероватно је писан крајем новембра 1941 године.

² Односи се на репресалије и мере које је бугарски окупатор предузео после формирања првих партизанских одреда у Македонији.

Међутим, оно што се врши по Македонији сасвим јасно показује каква је та много хваљена „слобода“.

Сваки поштени Македонац почео је већ да схвата да су Македонију Немци употребили као ситну пару за поткусуривање; најпре су обећали великосрпским империјалистима да ће је ови узети чак до Солуна, а затим су је дали Филову као цену да би окупирали Бугарску и учинили је својом базом за напад на друге државе. Одмах чим су за своје издајство добили Македонију, бугарски управљачи су се најпре побринули да упуте у шу полицију која предузима драконске и кржаве мере да би угушила сваки протест и негодовање против новог поробљавања Македоније и њеног претварања у немачку провинцију, да би прикрили своју улогу ратних слугу немачког фашизма.

Бугарски управљачи приказују своје жртве као агенте српских шовиниста. Узалуд се труде та господа! Читава Македонија познаје своју децу! Сви они који су сада поубијани, осуђени на смрт и чекају извршење пресуда, сви они који су по затворима, који су по планинама и који се крију, сви су исти они који су били гоњени и прогоњени од великосрпске диктатуре.

Узрок који је натерао те Македонце да беже у шуме и планине су прогони бугарске полиције — верног извршиоца воље Гестапоа — чији је први посао био да узме спискове српске полиције, да гони све борбене и напредне људе, све оне који су се борили и боре се за добро, слободу и добар живот македонског народа, и да започне масовна хапшења и прогоне.

Бугарска влада труди се да распири шовинистичку мржњу између српског и македонског народа, исто тако између српског и бугарског народа. Садашњу славну и херојску борбу српског народа и осталих народа бивше Југославије, бугарски фашисти се труде да претставе као борбу српских шовиниста ради успостаЕљања њиховог старог господства. Међутим, македонски народ добро зна да је борба српског, исто тако и бугарског и других поробљених народа од стране Хитлера, борба ЗА СЛОБОДУ И НЕЗАВИСНОСТ, ЗА ХЛЕБ И МИР, ПРОТИВ ДИВЉАЧКОГ ОСВАЈАЊА И ПЉАЧКЕ НЕМАЧКОГ ФАШИЗМА.

Победа Хитлерове Немачке значи потпуно политичко, економско и национално ропство за све народе без разлике. Победа окупираних и од Хитлера подјармљених народа, коју ће они извојевати, значи слободу и благостање за све народе. Ето због чега македонски народ гаји братска осећања према српском народу и његовој борби, као и према бугарском народу и његовој борби. Нема сумње да ће ову политику, политику пљачке, изгладњивања, и терора над македонским народом, бугарска фашистичка влада јачати по захтеву и наредби Гестапоа — уколико се наставља рат, уколико Немци губе, а њихове хорде

изгладњују. То значи исцрпљивање македонског народа и његово истребљивање. Да би се македонски народ спасио тог новог истребљивања и исцрпљивања постоји само једно средство.

А то средство је да се мало и велико у читавој Македонији дигне за заштиту својих синова и кћери, да се упућују протести, са масовно сакупљеним потписима, министрима у Софији, Филову, Народној скупштини, обласним директорима, среским властима.

Сваки поштени Македонац и Бугарин дужан је да протествује и захтева укидање и престанак смртних пресуда, убиства, хапшења, прогона и терора. Упућивати делегације народа, грађана, виђенијих личности, јавних радника, народних претставника по могућности, у Софију, да би се захтевало заустављање, укидање смртних пресуда, хапшења, терора и пребијања народа.

На посао сви ради заустављања терора!

На посао сви да би спасили животе толиких македонских синова и кћери!

ГРУПА МАКЕДОНАЦА®

БР. 15

ПИСМО ЦК БКП ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА
МАКЕДОНИЈУ ОД 15 ЈАНУАРА 1942 ГОД. ПО ПИТАЊУ
СПРОВОЂЕЊА МОБИЛИЗАЦИЈЕ ОД СТРАНЕ БУГАРСКЕ
ФАШИСТИЧКЕ ВЛАСТИ¹

Драги другови,

Примили смо ваше писмо² и размотрили га с великом пажњом. С готовошћу хитамо да вам изнесемо наше мишљење о питањима која вас толико много интересују. Разуме се, и сада и убудуће ви не треба да гледате на наша мишљења и савете као на обавезне директиве за вас. Обавезне и меродавне за вас треба да буду само одлуке и упутства вашег централног руководства, као и ваше сопствене и самосталне одлуке, које доносите у сагласности са линијом ваше Партије и директивима вашег центра. Наша мишљења и савете ви, пак, треба да примите

¹ Проглас је издао ПК КПЈ за Македонију. Од доласка Бана Андрејева на чело Партије у Македонији, неки прогласи су потписивани са: „група Македонаца“, „поштени Македонци“ итд., избегавајући потпис: ПК КПЈ за Македонију.

² Редакција располаже преводом овог документа из 1942 године.

³ Редакција не располаже овим писмом.

само као мишљења и савете, као другарску размену нашег искуства и ништа више, јер ми нити имамо права нити бисмо пак хтели да себи присвајамо право да одређујемо линију ваше Партије и да коригујемо вашу тактику.

Као што се види из вашег писма, вас интересује наше мишљење не по питању ваше тактике уопште, већ по једном конкретном питању — по питању вашег става у погледу мобилизације у М³. Пре него што изложимо наше позитивно мишљење по питању које вас интересује, дозволите нам да вам учинимо неке критичке примедбе.

Из целог писма избија ваша снажна жеља, по свему диктована из осећања велике одговорности, да на време заузмете један правилан став у вези са отвореним уласком Бугарске у рат и са мобилизацијом македонског становништва која ће на један особени начин настати у томе случају. Али ви сте, другови, по нашем мишљењу, приступили неправилно самом том питању, и отуда сте дошли до једностраних, колебљивих и неправилних закључака.

1. Ваш закључак се своди, управо, на следеће: на мобилизацију одговарамо „саботажом“ и „контрамобилизацијом“, позивајући народ да се не одазива, већ да бежи и да се крије по шумама. А ваше практичне мере по том закључку односе се искључиво само на задатке и судбину наших партиских другова.

До таквог става ви сте дошли игноришући до велике мере вашу сопствену македонску стварност, решавали сте не на основу конкретног проучавања и познавања чињеница и могућности, већ на основу једне с ваше стране вештачки створене формулације — „уласком Бугарске у рат, оштра криза прелази (!?) у револуционарну кризу и борбено расположење маса повећава се“. Уласком Б.⁴ отворено у рат не следи аутоматски прелаз оштре кризе у револуционарну кризу. Да ли имате тачне доказе за то, или вам се пак тако чини од ваше жеље? Да то буде, зависиће не само од објективног развоја светских и балканских догађаја, већ на првом месту од наше упорне борбе у народу и војсци и од наше одлучне и доследне борбе против војних и политичких снага хитлеризма и фашизма. Једина ваша наведена чињеница јесте „да се многи (колико?) другови-војници, који су на отсуству, изјашњавају против враћања назад“. Али, да ли озбиљно мислите да ћете само са нашим друговима моћи да остварите одлуку о „контрамобилизацији“? Какве су могућности да за њима пођу веће групе, ако не и већина македонског народа? Када сте решавали ову страну ствари, она је у најбољем случају била од другостепеног значаја за вас. Читава ваша пажња

³ Македонија

⁴ Бугарска

била је обузета судбином наших људи, што је такође једно важно питање, али је његово правилно решење везано и зависи од питања највероватнијег и могућег држања маса према вашем ставу: да ли су оне припремљене да се не,одазивају? на ком се степену налази та припрема? како ће се учврстити и ојачати међу њима та револуционарна одлучност? итд., итд.

По нашем мишљењу, ви неправилно посматрате и други модус који наводите (тј. случај ако се другови не одазову и војници на отсуству се врате у касарне). Откуда долазите до закључка да ће они тамо бити изгубљени и да ће пропасти? Прво, треба да имате веру не само у наше другове, него и у народне масе, и друго, да се не деси то „губљење“ — зависиће од рада наше и ваше Партије у војсци. Тај наш рад сада има првостепени значај.

Без доследне везе са већ реченим, ви кажете да се у армији може извршити користан рад („распадање“, „капитуланство“ итд.). У вези с тим расправљате о стварима које нису тако нужне, о којима нико данас не зна како ће се убудуће развијати, решавате, на пример, детаљно шта да раде наши људи пошто растроје војску итд. Зашто су вам управо данас потребни такви конкретни закључци? Сада је важно да радимо да бисмо успели да заиста растројимо и придобијемо војску, а шта ћемо с њом чинити после тога — то је ствар сутрашњице и није тако тешка. Зашто пак за наше другове, који би успели да учине једно такво велико дело, ви већ сада решавате да „беже у планине“? Зар не би било боље у том случају да, на пример, растројену војску преобратимо у организовану револуционарну снагу, која ће бити од одлучног значаја при остваривању наших циљева, остајући са њом по градовима и селима, а чинећи нашим противницима задовољство да беже по шумама?

Излишна и неправовремена мудровања!

Уопште, другови, риба се не пржи док је у мору. „Наш посао сада није да мислимо како да је пржимо, већ како да је ухватимо.

Завршавајући тиме наше критичке примедбе, ми смо склони да од свега направимо следеће закључке: при решавању конкретног питања о мобилизацији у Македонији, ви сте њему приступили не политички, већ апстрактно. Ви сте, не узимајући у обзир снаге које имате у македонској стварности, већ на темељу од вас вештачки исконструисане ситуације, посматрали то питање ограничено, уско партијски, а не као велико политичко, национално и државно питање, које задире у интересе читавог македонског народа. Отуда и ваше одлуке које не иду ван оквира бриге о партијском кадру.

2. Политички, а према томе и правилно постављено питање које вас интересује, ми себи претстављамо приближно и на пример овако:

Шта бива? Мобилише се македонски народ (становништво). Ко то чини и с којим циљем? — Бугарски окупатори — жандарми и слуге Хитлера, у циљу да наш народ искористе за њему противне циљеве: за рат против наше браће у СССР, Србији, Тракији, Македонији итд., за потпомагање Хитлера у моменту када се његова убиствена и поробљивачка машина буде нашла у отступању и распаду. Значи, питање нашег става према мобилизацији појављује се као део питања нашег става према рату, у коме се боре две противничке снаге. Према којој од тих двеју снага нагињу национални и други интереси македонског народа? — На страну снага које се боре против хитлеризма, јер је он наш поробљивач. Према томе, какво треба да буде наше држање према тој мобилизацији у М? Негативно, јер је она уперена против интереса, расположења и осећања македонског народа. Одлука: треба да се боримо свим снагама против такве једне ствари (мобилизације) окупационе власти у М. Како треба најбоље повести ту борбу да би она имала успеха? — Ангажујући у њој читав македонски народ. Да ли ће нас он послушати? — Да, јер му тако налажу његови интереси. Али до ког је он степена спреман да учини оно што ћемо му ми препоручити: да се не одазива, да саботира, да омета И одутовлачи мобилизацију итд.? Резултати ће зависити од низа фактора, али највише од нас. од наше способности и активности да припремимо масе за озбиљан рад, борбу и жртве. Како да то све спроведемо у дело? — Долазе наше конкретне одлуке и мере, али не по питању и претпоставкама о непознатој будућности, већ о ономе што нам је данас познато, јер ће будући развој у нашу корист или нашу штету зависити од наше правилне и активне садашње борбе.

И тако решавамо:

Позивамо и политички мобилишемо читав македонски народ у борбу против његовог мобилисања и коришћења за злочиначке циљеве Хитлера и његових бугарских лакела и жандарма. Пароле: доле Хитлерова мобилизација у М.: Македонци, борите се свим снагама против те мобилизације; не потчињавајте се мобилизационим наређењима; ометајте, слабите и лабавите мобилизацију; објашњавајте вашим синовима, који ће упркос свему бити отерани у касарне, да не забораве вољу, жеље и традиције својих очева; синови македонског народа никада неће уперити оружје против херојских синова великог Совјетског Савеза, против наше браће Срба, Тракијаца и других, који се боре за своју националну независност, и против оних држава и народа који су савезници СССР; Македонци, не будите оруђа за поробљавање других народа, јер тиме и сами себи овековечујете своје национално ропство; борите се против својих лажних ослободилаца и лажних ујединитеља М тражите спаса путем својих учитеља и славних националних хероја — Гоце итд.!

Код тих и других политичких парола, које ћете ви наћи за неопходне, ако им додате и друге које задиру непосредно у потребе маса (на пример, питање хлеба, земље, пљачке, терора, денационализације и подмићивања. итд.), формулишући све те паролe како је за вас најзгодније, добићете платформу, основу, политичку базу, на којој ће се изградити све друге мере и рад на мобилизацији македонског народа, за борбу против његовог мобилисања од агената Хитлера.

3. Узимамо све мере (штампу, усмену агитацију и др.) да бисмо разјаснили нашу позицију народу и да бисмо му помогли да усвоји ту позицију и ту борбу као своју позицију и своју борбу. На пример: објашњењем смисла и значаја отвореног уласка Бугарске у рат, безразложног објављивања рата Америци и Енглеској, разјашњавамо да је то уствари рат против СССР и против слободe поробљених балканских народа, да је то злочин и да није дело бугарског народа, него дело шачице издајника и Хитлерових агената у Бугарској, и да је бугарски народ одлучно против тога и да се он бори против тог рата; објашњењем македонском народу смисла и значаја мобилизације, коју врше у М. њени окупатори, објашњавамо разлоге и карактер данашњег македонског ропства, које су бугарски хитлеровци назвали „ослобођењем” М. Укратко речено, вршимо агитациону кампању с циљем да македонски народ мобилишемо за борбу против рата и мобилизације, у духу донете одлуке. После тога долазе ваше одлуке унутарпартијског организационо-техничког карактера, на пример:

4. Како мобилисати партијске организације и чланове у тој борби, како да они поступе у овом или оном случају; да ли они треба да се „одазову”, где и како да остану ако „се не одазову” итд.? Све ће то, пак, зависити од крајњег резултата: ако се веће групе народа не јављају, онда ће, природно, наши људи ићи са њима и заједно ће решавати шта ће чинити и где ће бити итд.; ако се, пак, упркос свему народ, иако незадовољан, јави, јер нема **готовости и снаге**⁵ да учини друкчије — онда ће и наши људи бити са њим. Они ће ући у касарне припремљени за следећу борбу. Друго је питање о неким нашим друговима, који су неопходни за нормално функционисање комитета и организације. О њима се решава специјално и конкретно о сваком појединцу — да остане или не остане на свом месту — са гледишта партијских интереса и потреба, разуме се, обезбеђујући им општим напорима могућности да раде. Ту улази и цео низ мера из области спречавања и обављања мобилизације итд. Одмах треба да вам приметимо да ће све ове конкретне организационе и техничке мере зависити од начина на који се спроводи мобили-

⁵ Јер ЈОШ није спреман и нема снаге.

зација: масовно или постепено, делимично, што се и фактички чини. Према тим методима противника прилагођаваће се, природно, и наше конкретне одлуке.

Ето, другови, како ми схватамо речи о политичком приступању питању мобилизације у М. А ваше приступање није такво. Зато лутате између Сциле и Харибде: или тако, или другчије; ако је тако — рђаво је, ако је другчије пак — опет је рђаво. Ваше приступање питању види само „лево“ и „десно“, или бежање или опортунистичка капитулација. Али постоји други пут.

Дакле, главно је масован рад на агитацији против мобилизације. Конкретне мере за борбу против мобилизације (јављање или нејављање) зависиће од тога до ког степена ћемо успети да свршимо тај рад и до ког ће нам се степена одазвати масе: ако се већи део маса не јави — нећемо се јавити ни ми; ако се пак јави — боље је да будемо и ми с масама и да радимо на растројавању војске. То не значи да не треба предузети мере ради осигурања кадрова који су неопходни за руковођење партијским организацијама.

Свим горе излсженим ми смо вам дали наше мишљење и наше савете. Они су, управо, парафразирање аналогног нашег односа и става према истом питању у бугарској стварности и условима. Ако вам наше искуство може бити корисно, прилагођавајући га вашим условима и проширујући га на исте боље и вештије, ми ћемо бити веома задовољни. Колико су нам познате прилике у М., ми сматрамо да ви имате повољне услове да у том правцу развијате веома користан рад и да постигнете **саСБим** позитивне резултате, следећи, разуме се, потпуно генералну линију и тактику ваше Партије, укључујући и ваше **специфичне** методе за борбу. Али из тога следи једна веома важна ствар: што брже и по сваку цену успоставите ваше везе са вашим **центром**. Овај, на први поглед организациони проблем, данас је за вас **архиполитички**. Размотрите га веома озбиљно и за његово уређење не жалите ни труда ни средстава.

Неке појединости: веза са Д.^в, разграничавање партијског од специјалног рада и др., објасниће вам се лично.

Примите, драги другови, наше најтоплије братске поздраве и жеље за чврст и неуморан рад и добре успехе.

15. 1-42 г.

" „Деда“ — Коминтерна.

ДИРЕКТИВНО ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ КОМИТЕТА КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД ЈАНУАРА 1942 ГОДИНЕ¹

1. Полазећи од наше правилне оцене: да улазак Бугарске у рат против Енглеске и Америке значи и рат против СССР и да је један такав рат против интереса народа, јер он значи овековечење ропства, истребљење Словена, ми по том питању издајемо један докуменат, документ Бугарске партије², а сада ће изићи још један. У њима се правилно износи наша линија. Међутим, све то није доста, него је потребан један широк и свестран рад на објашњавању, па да наша линија постане схватање и жеља читавог македонског народа. Значи, треба да се мобилише читава Партија у том раду. На саветовању, када смо говорили о контрамобилизацији, ми смо читаво питање посматрали са једне уске унутарпартијске перспективе, а не са једне широке масовне и народне перспективе. Зато, полазећи од правилног гледишта на наш негативан однос према рату и мобилизацији и позивајући народ да се не бори и гине за окупаторе, већ да окрене оружје против својих непријатеља, против фашизма, ми свим снагама треба да радимо на саботирању мобилизације. Овај рад може да поприми низ форми; зато ми не треба да себи унапред вежемо руке једним, од многих облика тога рада. Ми позивамо народ да се не одазива, да саботира мобилизацију; но ако и поред тога што народ, још недовољно свестан да треба да се супротставља, неће да се бори и оде у касарне, онда и наше место треба да буде међу масама, обученим сада у војничка одећа, да би се наставио рад који је раније започет.

Заједно са бугарским друговима радићемо на спровођењу наше линије: а) окретање оружја, б) братимљење са руским војницима и српским партизанима; подршка партизана у Србији или предавање и бежање Русима или савезницима СССР, бежање у шуму и формирање партизанских одреда.

При томе треба да се води рачуна о кадровима. Треба да се задрже они који су потребни за нормални живот организације,

¹ На писму нема датума а вероватно је писано половином јануара 1942 год. Писмо је написано под сугестијом бугарске компартије. Пре овог писма, тадањи секретар ПК КПЈ за Македонију Бане Андрејев, после повратка из Софије, где је био децембра 1941 год., сазвао је 7 јануара 1942 год. саветовање коме нису присуствовали не само претставници свих партиских организација у Македонији већ ни сви чланови ПК. Ово саветовање имало је за циљ да оправда опортунистички став Б. Андрејева по питању постојања услова за оружану борбу у Македонији. Партиске организације Македоније одбиле су да приме ову директиву

² Редакција не располаже овим документом. Односи се на проглас ЦК БКП који је носно назив „Доле злочиначки авантуристички рат“.

а који могу да буду упућени у неки логор. Тако, уместо раније уско партијске контрамобилизације, данас се питање захвата широко и свестрано. Од нашег рада зависи и успех.

2. Партизански покрет не треба да се схвати као неко декретирање. Он треба да се развија по једном природном процесу у самој борби, сазревањем објективних услова. Зато не треба да одлазе у партизане људи некомпромитовани, који могу да раде по градовима и селима. У партизане се шаљу илегалци, који се формирају у одреде и врше агитационо-организациони рад, а при томе врше диверзантске акције. Они око себе окупљају незадовољне народне масе и тако расту у масовне одреде. Где има објективних услова за такве одреде, они се одмах формирају. По том питању доћи ће специјалан човек.

3. Један од најважнијих послова данас је масовни рад. Не треба да прође ни једна манифестација народног живота, а да није руковођена од нас. Наше место је међу масама. Ујутру, када се код пекара свађају за хлеб, наш друг треба да је са народом и да му на један хладнокрван и достојанствен начин тумачи и изнеси нашу политику. Тако је исто и са питањем осталих производа. Данас је питање дувана најважније. По томе треба да се мобилишу произвођачи дувана, да изаберу комитете³, да се ти комитети повезују међу собом и са другим градовима, и да се спроводи наша политика, тако да се та борба преобрази у једну широку масовну борбу. То важи и за свилену бубу, пиринач, афион и др. У делегацијама треба да буду наши људи, они да их воде, да пазе шта им се обећава а после не испуњава. Све треба да се каже народу.

4. Ако се деси нешто (пребијање сељака, грађана, шпекулација, терор или било што од локалног значаја), треба одмах да се изда кратак и јасан летак. Треба укратко изнети случај и наш став по томе. За такве летке није нужно потписивање ОК или МК. Такође не треба чекати за то одобрење од нас, јер док ми чујемо и вама јавимо, ствар ће застарети. Наши другови такође треба да буду уписани у све друштвене организације. У синдикатима, културним и спортским друштвима, економским и занатлијским задругама — треба да се искоришћују све могућности за рад и популарисање наше линије. Не треба да се заборављају конференције, седељке и све разне форме које нам даје свакидашњи живот.

5. И у најтежим моментима не треба заборавити на политичко и теоретско изграђивање кадрова. Нема револуционарне праксе без теорије, и обратно. Ако данас немамо могућности за неки широки организациони рад, курсеви и друго, ипак има ве-

³ Мисли се иа организовање легалних комитета произвођача дувана, па и других произвођача, преко којих би се борили за свој економски опстанак.

ликих могућности за рад. Агитпропи треба да направе спискове литературе и организују самообразовање свих партијаца. Постоји богата легална и пслулегална литература. Она не треба ни часа да остане неискоришћена. Треба проучити партијске документе и литературу. Данас је планско самоизграђивање један од најважнијих задатака. Њега не треба заборавити ни једног момента. И поред свих послова, треба наћи времена и за то. Бољшевици су и у рововима организовали изучавање дијалектичког материјализма. Треба да пођемо њиховим путем.

6. Треба формирати одборе⁴ који ће руководити целокупном борбом читавог македонског народа. Ови одбори треба да се формирају од свих Македонаца који хоће да се боре против окупатора. Њихово ницање треба да је природно, а не вештачко и насилно. Они се рађају у процесу борбе, као што је било у Штипу, где је требало да се формира један одбор који би водио рачуна о исхранн народа. И полако он постаје одбор за заштиту народних интереса. Тако може да буде и код произвођача дувана, или да се образују национално-ослободилачки одбори (народна помоћ). Они ће бити клица будуће народне демократске власти.

7. Треба да се предузму мере за јачање организације и да се осигурају кадрови за замену од некомпромитованих људи, који ће сутра заменити неке данашње кадрове. Треба до максимума подићи конспирацију и контролу сваког члана. Класни непријатељ настоји да се свим снагама увуче и да разбије Партију. Он организује тајно праћење чланова и низ других мера, и због тога треба предузети све мере: пажљивост, избегавање састанака по улицама, провалу кућа; престати са међусобним причама о томе шта треба и шта не треба. Свако треба да зна само оно што је нужно. Са распојасаношћу да се престане.

8. Повести рачуна против издаје и слабог држања пред класним непријатељем. Издајнике раскринкавати, а хероје хвалити.

9. Популарисати политику СССР и наше Партије.

⁴ Мисли се на народноослободилачке одборе.

ТЕЛЕГРАМ ИЗВРШНОГ КОМИТЕТА КОМИНТЕРНЕ ДРУГУ
ТИТУ ОД 27-28 ФЕБРУАРА 1942 ГОДИНЕ¹

27—28 фебруар 1942

ЦК компартије Бугарске саопштава нам:

1. Ваш савет о предаји Комунистичкој партији Југославије руковођење македонским организацијама извршен је. Положај у Македонији остаје и даље тежак. Око три месеца македонски другови немају везе с ЦК Југославије. Руководство у Македонији често се обраћа Бугарској компартији за савете. БКП осим савета указује и материјалну помоћ. Посебно је онамо упућен стални претставник БКП за везу и координацију акција. Низ другова послат је у веће градове. Сада има 700 чланова Партије, већином омладинаца. Постоје пет окружних комитета и организације у свима градовима. У селима организације су још слабе. У сличном положају налазе се и организације СКОЈ-а.

2. ЦК БКП још није успео да успостави непосредну везу с ЦК КП Југославије, упркос непрекидним покушајима.

3. Издали смо низ материјала посвећених догађајима у Југославији. У свима тим документима у пуној се мери подржава ослободилачка борба народа Југославије. БКП организује и спроводи масован рад међу бугарским окупационим трупима у Србији, идући при томе за циљем да укаже помоћ партизанском покрету.

4. ЦК БКП сматра да је при постојећем стању сврсисходно сјединити македонске партиске организације у самосталну македонску партију.³

Наставак телеграма. — Потчињавање свега ЦК-у КПЈ, при чему руковођење македонским партијским организацијама од стране ЦК КПЈ треба појачати саобразно ситуацији у Македонији, изазива потребу да се дезавуише раније постојећа великосрпска политика у односу на македонски народ и у односу на Македонију.⁴

¹ Оригинал документа је на руском језику.

¹ Претставник бугарског ЦК у Македонији био је Бојан Балгарјанов.

³ Када руководству Бугарске партије није успело да присаједини македонску партиску организацију себи, онда је почела да оптужује ЦК КПЈ и да предлаже самосталну партиску организацију Македоније.

* Ово је дошло на основу оптуживања од стране Шарла и руководства Бугарске партије.

То ће по мишљењу ЦК БКП допринети олакшању рада у масама и привлачењу на рад македонских другова. Молим вас да нам саопштите ваше мишљење поводом ове информације.

Дед⁵

БР. 18

ОДГОВОР ЦК КПЈ ОД 11 МАРТА 1942 ГОД. НА ТЕЛЕГРАМ
НЗВРШНОГ КОМИТЕТА КОМИНТЕРНЕ (ОД 27-28 ФЕБРУАРА
1942 ГОДИНЕ)¹

11 март 1942.

Информацију ЦК Бугарске партије примили смо. Неразумљив нам је последњи део телеграма о реорганизацији КП Македоније као самосталне компартије. Ових дана шаљемо у Македонију нашег претставника за везу с КП Бугарске и да помогне друговима у Македонији.²

Валтер

(У наставку овог телеграма:)

Штаб партизанских одреда у Србији саопштава да наше партизанске јединице у Србији воде жестоке борбе с бугарским окупаторским трупима и с бандама Недића и Немаца.³

Молим скрените пажњу бугарским друговима да појачају рад међу бугарским окупаторским јединицама, да се не би бориле против српских партизана.

Валтер

Српски главни партизански штаб саопштава 1 марта да српски партизани воде у Источној Србији тешку борбу са 10.000 бугарских и 5.000 Недићевих војника и да је у Источној Србији снажан устанак народа против окупатора.

¹ Докуменат је у рукопису; написао га је лично друг Тито.

⁵ Коминтерна

¹ Мисли се на Добривоја Радосављевића.

¹ Акције су вођене на територији источне Србије, на простору: Прокупље, Куршумлија, Лебане, Алексинац итд.

ЦИСМО ЦК КПЈ ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД 15 МАРТА 1942 ГОД. О ОРГАНИЗАЦИЈИ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ФРОНТА И ДАЉИМ ЗАДАЦИМА У ДИЗАЊУ ОРУЖАНОГ УСТАНКА¹

ПК-у КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ

15. III. 1942

Драги другови,

Пре извесног времена добили смо ваше кратко писмо из почетка јануара. Штета је да том приликом нисте послали и опширан извештај, јер бисмо тако већ данас били у могућности да се позабавимо и вашим конкретним питањима. Очекујући га што пре од вас, желимо, данас да се задржимо на основним проблемима и задацима, који се, у вези са линијом КПЈ на овој етапи борбе, постављају пред вас у Македонији.

1) Политички положај

Са великом зимском офанзивом Црвене армије наступио је заиста, као што сте и ви исправно оценили, прекретни моменат у рату. Читавим низом својих славних победа и страховитих удараца, које је нанела и наставља да наноси фашистичкој војсци, Црвена армија је не само начела ударну снагу и морал хитлеровских хорди и дала нов снажан потстрек ослободилачком покрету угњетених народа, већ је у свим земљама демократског фронта довела до значајне диференцијације и актизизкрања стварно напредних и демократских снага.

Све то, међутим, не сме да значи да се треба подати гледишту да је „битка већ углавном добијена“ и да је крај рата тако близак и лак. Као што је наш велики друг Стаљин јасно нагласио у својој „Дневној заповести“ приликом 24. годишњице Црвене армије, морамо бити свесни чињенице да је непријатељ још увек јак, опасан и лукав, да још увек располаже резервама, а да је Црвена армија уствари сама на европском фронту против њега. Хитлер и његови вазали чине данас очајничке покушаје да саберу људске и материјалне резерве за своју „нову офанзиву“, они већ траже путеве и могућности нових авантура и фронтова (Турска итд.), журећи се да искористе привремене почетне успехе својих јапанских савезника против англо-америчких снага на Далеком истоку. У последње време они поново

¹ Редакција располаже преписом из 1942 год. који је на српско-хрватском језику и у којем недостају последња два става.

са нарочитом упорношћу покушавају да неутрализирају или вежу за себе реакционарне буржоаске кругове у противничком табору, плашећи их „бауком револуције" (на тој је линији читава кампања о наводној „продаји Европе болшевизму", „болшевизацији Ирана" итд. итд.).

Налазимо се, дакле, пред новим и можда најјачим одлучујућим сударом на источном фронту и уопште у светској опсеги. Потребно је, више но икад, напрегнути све снаге, мобилисати све резерве у борби против хитлеровске Немачке и њених савезника и вазала. Година 1942 треба да буде година велике одлуке, година највеће активизације свих антихитлеровских и демократских снага у свету. То је први и основни закључак који се за целу нашу Партију, па тако и за македонске комунисте, намеће у данашњем тренутку. Никаквог „чекања" нити „одгађања" више нигде не може и не сме бити.

Тај основни задатак произлази и из развитка политичког положаја и ослободилачке борбе народа у земљама Југославије у току последњих месеци. Бурни развитак ослободилачког покрета и народног устанка у Србији, Црној Гори, Босни и Херцеговини, Словенији и неким крајевима Хрватске био је — и у најтежим зимским месецима — јачи од свих покушаја удружених непријатеља, окупатора и њихових слугу. Бедно су пропале две велике немачке офанзиве на партизане, у Западној Србији (новембра 1941 г.) и Источној Босни (јануара о. г.), које су имале за циљ уништење наших оружаних снага, као и читав низ немачко-ушастких и италијанско-ушастких покушаја офанзиве у Босни и Хрватској. Кроз ове борбе ојачали су се и кроз ватру прекалили наши партизански одреди, који данас броје око 80.000 бораца и уживају — а преко њих и њихов организатор и руководиоца, наша Партија — све већи ауторитет и углед у масама народним. Међутим, баш тај бурни развитак народне борбе открио је пред масама и право лице водстава читавог низа политичких партија, организација и војних група, које — иако се налазе у ставу „опозиције" према окупатору — стварно му служе својом политиком демобилизације маса и изазивања грађанског рата из страха за будућност својих класних привилегија. Међу такве спадају у првом реду генерал Дража Михајловић и његови четници у Србији и Босни, затим Др. Влатко Мачек и водство Хрватске сељачке странке, остатак клерикалаца на челу са Натлаченом у Словенији и добар број бивших вођа српских странака.

Свима овим људима и групама није данас битна борба против окупатора, већ „припремање" за узимање власти после њиховог слома и успостављање онаквог режима под каквим су народи Југославије двадесет и три године трпели. Такав став одвео је

неке од њих — у првом реду четнике Драже Михајловића — и до најотвореније и најбруталније издаје ослободилачке борбе.

Мучки напад четника Драже Михајловића на партизанае у Србији новембра прошле године и отворена издаја босанског четничког водства приликом немачке офанзиве у јануару ове године (када су четнички вођи наредили својим трупима да не пуцају на окупаторску војску и спроводили је путевима, а онда побегли Недићу у Србију!) — све је то јасно показало да су четници на истој линији са Недићем и усташама кад се ради с народној борби и да су оружје окупатора за разбијање исте. Ово су у широкој мери увиделе и оне сељачке српске масе које су биле заведене лажима четничких вођа и после слома немачке офанзиве почела да масовно прелазе нама.

Подршком коју је дала и даље указује оваквој противнародној работи Драже Михајловића и четничких вођа, југословенска влада у Лондону доказала је да је далеко превазиђена догађајима у земљи и да се налази у реду најреакционарнијих елемената у савезничком табору. Нити једном речју није још југословенска влада у Лондону загарантовала народима Југославије њихову будућу националну слободу и демократска права, већ напротив својом великосрпском политиком уствари помаже Хитлеру и његовим вазалима да и даље заводе делове појединих народа Југославије, нарочито хрватског и македонског, плашећи их повратком великосрпске хегемоније. А својим позивима на „чекање" и читавом линијом своје пропаганде она у ствари деморализаторски утиче на масе и долази у супротност са основним интересима совјетско-америчко-енглеског блока.

У вези са таквим развитком политичког положаја и ослободилачке борбе народа, пред КПЈ поставили су се следећи задаци. а) Свестрано појачати рад на остварењу јединства народа у борби против окупатора и домаћих издајника, активизирати и у борбу увући што шире масе робољуба. б) у интересу те борбе изолирати од маса све оне политичке и војне вође који својим ставом уствари служе окупатору и тако им онемогућити да разбијају народне редове и изазивају братоубилачки рат. ц) Унутар општенородног ослободилачког фронта стално учвршћивати нашу радничко-сељачку базу.

Полазећи од таквих тактичких позиција, Централни комитет КПЈ и Врховни штаб партизана предузели су читав низ војно-политичких мера. Тако је после четничке издаје предузета ликвидација свих оружаних формација које под маском „националне" борбе уствари служе окупатору — дакле, у првом реду четника разних врста. Основане су I и II пролетерска народно-ослободилачка ударна бригада, од најбољих батаљона српских, црногорских, босанских и хрватских партизана, које ће бити језгро оружане борбе народа, чврст ослонац наше Пар-

тије данас и сутра и носиоци интернационализма и борбеног братства народа Југославије. Поред ових формација створени су и Народно-ослободилачки добровољачки одреди у које треба да уђу они родољуби који су спремни да се боре против окупатора, али још не желе да ступе у партизане. У такве одреде ушле су напр. у Босни масе поштених српских сељака-четника када су виделе право лице својих вођа. Заједно са пролетерским бригадама и партизанским одредима ови добровољачки одреди сачињавају јединствену Народно-ослободилачку партизанску и добровољачку војску под командом нашег Врховног штаба. — И, напokon, у нашем политичком раду и пропаганди, упоредо са напорима за што шире остварење јединственог ослободилачког фронта, наша Партија је у свој етапи борбе посветила нарочиту пажњу задатку да онемогући реакцији да разбија народне редове и зкводи масе. Ту долази критика политике и ставова свих оних група и људи који њима иду на штету ослободилачке борбе народа. (Југ. влада у Лондону, водства појединих буржоаских странака итд.).

Данас већ може се рећи да је први велики покушај великосрпских елемената, да у савезу са окупаторем сломе партизане и ослободилачки покрет и учврсте у Србији и Источној Босни своју базу, доживео слом. Међутим, издајници и даље не мирују и стварају заједно са окупатором, с Недићем и Павелићем — сви сложни кад се ради о борби против народа — нове планове, што од нас изискује највећу будност и спремност. Доследно спроводећи своју линију, наша ће Партија у свим земљама Југославије савладати и будуће покушаје непријатеља народа и окупатора, активизирати и у борбу увући још шире масе и даље развијати ослободилачки рат народа и народни устанак у одлучним данима који долазе.

2) Главни пслитички задаци КП у Македонији

Политички развитак и активизирање народних маса у Мак. заостаје данас још увек знатно иза развитка у осталим земљама Југославије, па чак и иза Хрватске која се после слома југословенске државе нашла у политички сличном положају. Ово последње је јасан доказ да су специфичне македонске прилике — које заиста постоје — само један део узрока оваквог стања. Други део треба тражити у слабостима наше парт. организације у Мак. и нарочито у последицама тешких грешака које је починило бивше, од нас смењено мак. руководство, о чему је већ било раније речи. Баш те чињенице и намећу мак. комунистима обавезу да уложе све своје силе у преовлађивање својих слабости.

2/ Glavni politički zadaci MKP u Mak. i Srbiji

Politički razvitak i aktiviziranje naroda u Mak. zaostaje ju-
naš još uvek znatno iza razvitka u ostalim zemljama Jugoslavije, pa čak i
iza srpske koja se posle sloma Jugoslovenske države našla u politički
siromašnijem položaju. Ovo poslednje je jasan dokaz da su specifične makedonske
prilike - koje zaista postoje - samo jedan od uzroka ovakvog stanja. Drugi
deo treba tražiti u slabostima naše part. organizacije u Mak. i naročito u i
posledicima teških grešaka koje je počinilo bivše, od nas smenjeno mak. rukov-
odstvo, čemu je već bilo ranije reči. Na te činjenice i namet u mak. ko-
munistima obavezu da ulože sve svoje sile u prevladavanje svojih slabosti.
U primeni naše opšte partijske linije na makedonske uslove morate
obratiti naročitu pažnju na sledeće tri momenta. Prvo, potrebno je da KP u
Mak. učina sa pojednako oštrinom protiv velikobužarske hegemonije i po-
litike denacionalizacije kao i protiv svake pokušaja velikosrpskih elemenata.
Da da vlaštni svrbe gospodstvo u Mak. U tom pravcu podvignite oštrinu kri-
tice svih velikobužarskih elemenata i one koji ih svojim stavom pomažu, kao i
Jugoslovensku vlašću i politiku i njena velikosrpsku politiku i uložite sve
da ih zaustavite i izotvorite od mase. Drugo, uporno raskrivajte pravi masovni
priliv i opšti raspoloživost srpskih i velikosrpskih elemenata, za koje je Mak.
zonedu za političku i kulturnu demokraciju, a posebno u Srbiji i Jugoslaviji
stvarna politička i kulturna izdajnica i prve saveznice Mak. Masovno u Srbiji
za političku slobodu i pravu nacionalno samostalno i nezavisno. Uvredljive su
bratske i zajedničke borbe i zajedničke borbe protiv velikosrpskih
i tu narodno popularne borbe protiv srpskih i velikosrpskih
metodima i činjenicama. Treće, naravno stvar-
ke su u Mak. opšti i zajednički politički i socijalni zadaci koji se
u Srbiji i Jugoslaviji i socijalna i socijalna

У примени наше опште партијске линије на македонске услове морате обратити нарочиту пажњу на следећа три момента. Прво, потребно је да КП у Мак. удара са подједнаком оштрином против великобугарске хегемоније и политике денационализације, као и против сваког покушаја великосрпских елемената да васкрсну своје господство у Мак. У том правцу подвргните оштрој критици све великобугарске елементе и оне који их својим ставом помажу, као и југословенску владу у Лондону и њену великосрпску политику, и учините све да их на време изолирате од маса. Друго, упорно раскривајте пред масама праву улогу немачко-италијанских фашистичких империјалиста, за које је Мак. монета за поткусуивање, а популаризирајте СССР, Црвену армију и јужнословске партизане као једино искрене и праве савезнике мак. народа у борби за његову слободу и право за национално самоодређење. Учвршћујте дух братства у заједничкој борби између македонског, српског и бугарског народа и ту нарочито популаризирајте борбу српских партизана против Ееликсрпских четника, тих давнашњих непријатеља слободе Македоније. Треће, неуморно стварајте чврсту базу нашој Партији међу радничким и сељачким масама, борећи се за њихове конкретне економске и социјалне интересе.

На тај начин главни задаци КП у Мак. на данашњој етапи борбе били би:

а) Стварање и учвршћење јединственог Македонског народно-ослободилачког фронта који ће обухватити све праве и искрене македонске родољубе и борце против немачко-италијанских окупатора и било великобугарске било великосрпске хегемоније у Мак. Органи тог фронта треба да буду народно-ослободилачки одбори, које треба стварати свуда, по градовима, селима, предузећима итд. и који треба да постану не само руководиоцима националноослободилачке борбе мак. народа већ и будућим носиоцима демократско-револуционарне власти.

б) Организовање и учвршћење партизанског покрета у Мак., масовне саботаже и диверзије, нарочито са циљем разарања главних комуникација непријатеља које су му данас од битне важности (у првом реду Скопље-Солун).

ц) Рад међу бугарским војницима, нарочито међу онима које шаљу против партизанског покрета у Србији, и њихово активно увлачење на нашу страну.

д) Нужан услов за правилно испуњење горњих великих задатака јесте учвршћење парт. организације у Мак. и широко постављање партијског агит-проп. рада. Нужно је да ПК изврши проверавање у свим парт. организацијама и да се подигне њихово удносно према свим елементима под утицајем непријатеља. Беспштетно се мора започети борба против свих колебљиваца,

сумњивих елемената, саботера партиских одлука итд. За-
вести гвозден болшевички ред и дисциплину у парт. орг. — то
је један од ваших основних задатака.

[У развиту свога рада, потребно је да ваш ПК оствари и
подржава везе ради координације рада са братском КП Бугар-
ске, са Покрајинским повереништвом КП за Србију у Источној
Србији (области окупираној од бугарских трупа), и са најбли-
• жом базом српских партизана. На тај начин и везе између Мак.
организације и нас биће лакше и боље. Не сме се више дого-
дити да дође до тако дугог њиховог прекида, а обавеза за то
лежи и на вама и на нама. — Ради помоћи, шаљемо вам сада
друга Бооиа- као нашег инструктора. Што се тиче финансиске
помоћи, наш претставник у Б.³ добио је налог да за вас у том
погледу учини све што буде могуће.

Очекујемо, другови, ваш детаљан извештај, којом прили-
ком ћемо се и ми подробно осврнути на сва ваша питања.

Са другарским поздравом

Смрт фашизму — слобода народу

За Орг. секретаријат ЦК КПЈ⁴

БР. 20

ПРОГЛАС ПК КП МАКЕДОНИЈЕ ОД МАРТА 1942 ГОД. О
ТЕРОРИСАЊУ ПОЛИТИЧКИХ ЗАТВОРЕНИКА¹

ДОЛЕ ФАШИСТИЧКА ТИРАНИЈА!

У билансу годишњице „ослобођења“, нема сумње, прво
место својом делатношћу, а у смислу обнове средњовековне
инквизиције, заузео министарство Габровског. Његови васпи-
таници показали су се најактивнији у „помагању“ „новоосло-
бођене браће“.

² Добривоје Радосављевић

⁸ Бугарској

⁴ Текст означен угластим заградама. Редакција је прештампала из
VII тома Архива ЦК КПЈ чија је Редакција располагала оригиналом овог
документа.

¹ Редакција није могла да утврди тачан датум. Проглас је потпи-
сан са „Одбор народноослободилачке борбе“, избегавајући потпис ПК,
као и на осталим документима издаваним од ПК на челу са Банетом
Андрејевим.

Још ни година није прошла откако су Хитлерове хорде довеле нове „ослободиоце“ македонском народу, а на његовим плећима теже преко 500 година робије.¹ Преко стотину најоданијих синова Македоније бачено је у затворе. Вечиту и дугогодишњу робију нови господари донели су за оне који иду стопама Делчева, Груева, Санданског и низа македонских револуционара.

После више месечне тортуре за време ислеђења по полицијским мучионицама, „правда“ у име Бориса Трећег, а у лицу свирепих ратних преких судова, „триумфује“ у смртним пресудама и дугогодишњим робијама. Али „високом царском милости“ неке смртне пресуде су замењене вечитом робијом. Дебели зидови и чврсте решетке на затворима и дуге године робије деле одане синове од народа. То је судбина оних стотина македонских синова који леже у скопском и далеком плевенском затвору.

Али тиме није крај мукама правих народних синова. Верне слуге мрачњака Хитлера хоће у сваком погледу да оживе средњи век, век културног назадака и тираније. Рукама средњовековне инквизиције тадашњи носиоци напретка били су мучени годинама, док им није уништен живот. И народним синовима, који су у рукама модерних инквизитора Борисовог царства, не само што се одузима слобода, већ се иде за тим да им се узму и животи. С једне стране излива се царска „милост“, а с друге стране припрема им се гладна смрт. Уместо смрти са ужетом око врата — лагана смрт из дана у дан. Двеста грама хлеба и бедан чорбуљак — то је следовање којим се заваравалу затворени македонски синови.

• Народне крвопије и целати не само што не мисле да побољшају услове затвореника, већ крајње ограничавају помоћ у храни која им је долазила од њихових домаћих и блиских. Према речима скопског обласног тужиоца, то је начин да се затвореници опамете. А када мајке и сестре затвореника плачу због судбине и зулума који се врши над њиховим блиским, овај претставник фашистичке правде издире се на њих: „умрите“!

Уместо хране у већој количини, затвореницима следују батине. Уместо могућности да чешће виде лица својих блиских и драгих, над њима се цере зверска лица фашистичких крвника, који ноћу улазе у затвореничка одељења и пребијају и муче затворенике.

¹ Мисли се на изречене временске казне од бугарске фашистичке власти над припадницима Народноослободилачке борбе.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Мало је фашистичким злотворима што су из твојих редова отели твоје најоданије синове, што су их страшним мучењем оставили упола живе, што су их бацили да чаме на дугој робији. Они хоће да их сасвим униште!

Ударци које Црвена армија наноси хордама мрачњака Хитлера и Народноослободилачки покрет, који на све стране шиба фашистичку лаж, доводе до беса и фашистичке слуге у Бугарској. У њиховом беспомоћном бесу у претсмртним грчевима, у предвечерју отЕореног уласка Бугарске у рат, фашистичким злотворима сметају и затвореници првоборци македонског народа. Иако су иза дебелих зидова и чврстих решетака, они не дају мира нечистој фашистичкој савести. Ови затворени твоји синови, македонски народе, оличење су твојр борбе, пред којом данас дрхте фашистички злотвори, а у којој ће сутра бити смождени. Они су под руком избеумљених фашиста и треба да буду прве жртве њиховог беспомоћног беса.

Као и увек, македонски народе, и сада, твојом борбом и слогом, треба да помогнеш онима који су били у првим борбеним редовима. Нека виде и чују фашистички злотвори да су то твоји синови, нека повуку своје прсте од гадних намера. Сложно дигни свој глас за више хлеба и боље услове за оне који су настрадали у бсрби, за више хлеба и бољи и слободан живот свих Македонаца. Борба за човечији живот твојих затворених синова део је твоје опште борбе — карика у ланцу твојих националноослободилачких тежњи! Захтевај да се прекине тортура над твојим затвореним синовима, да им се побољша живот бољом храном и људским поступањем. Нека твоји протести потресу разбеснеле мајсторе модерне инхвизиције-Бориса, Филоса и Габровског!

Да се прекине са тортуром над затвореницима!

Захтевамо боље услове за затворене народне борце!

Захтевамо да се дозволи увек и у неограниченој количини да се коси храна и да се чине посете затвореницима!

Захтевамо да се македонски народни борци не одводе у друге затворе, него да остану у Македонији!

Доле фашистичка инквизиција! Живели затворени македонски борци!

Живела народно-ослободилачка борба! Живела слободна Македонија!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

март 1942

ОДБОР НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ БОРБЕ

ПРОГЛАС ПК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД АПРИЛА 1942 ГОД.
ПОВОДОМ ГОДИШЊИЦЕ ОКУПАЦИЈЕ МАКЕДОНИЈЕ¹

ГОДИНА БЕДЕ, ГЛАДИ И НОВОГ РОПСТВА МАКЕДОНИЈЕ

Прошла је једна година откако су немачки авиони, рушећи македонске градове и села, нагостили нови период македонском народу, период новог и тежег ропства под петама фашистичке чизме. Македонски народ, који се 23 године борио против тираније великосрба, за националну слободу, још једном је поробљен под фирмом „слободе“. Није мали био број оних Македонаца који су мислили да ће Македонија бити слободна кад из ње буду отишли великосрпски хегемонисти, па ма ко други владао у њој. Нису се мало разочарали у току ове једне године која је прошла. Уместо очекиване слободе, дочекали смо ропство под новим господарима. Уместо бољег живота — беду и глад, која из дана у дан све више расте. Није рат, сам он, једино крив за беду и тежак положај у коме се налази македонски народ, како то кажу нови господари, говорећи да ће све бити друкчије када се он сврши. Управо они, те фашистичке слуге из Бугарске, који су рат довели до врата Македоније, у који мисле да ускоро увуку бугарски и македонски народ, они су криви за тежак положај народа. Они, за чији се рачун води рат, они који су га започели и који га шире, криви су за тегобе које преживљује не само македонски народ, већ и читав Европа, па и читав свет, а то су — Хитлер и слуге око њега. За ову једну годину „уједињења“ и „слободе“ економски положај је постао бескрајно тежак. Незапосленост је узела невиђене размере: наднице, уколико се може доћи до њих, остају увек исте, иако цене за живот потребних производа невероватно скачу. Ситне занатлије све мање имају могућности за живот. Ратне потребе неким сасвим одузимају хлеб из руку — обућари су, према новој уредби, жртве ратних потреба. Стотине и стотине обућара према одредбама нове уредбе су осуђени на незапосленост. Скупоћа и спекулација узеле су невиђене размере, и то нарочито у Македонији, где су за претставнике нове власти послати најкорумпиранији елементи. Оно што је македонски народ 23 године за време великосрпског ропства преживљавао, све је то доживео поново у току ове протекле године. Уместо македонске интелигенције, довели су „Бутаре најчисти-

¹ На документу нема датума, вероватно је писан крајем априла 1942 године.

јег порекла". Пред господом комесарима и другима њима сличним морају да скидају шешир и најкорумпиранији елементи из великосрпског чиновничког апарата. Зар та господа нису прави факири (хипногизери), зар они не чине од црнога бело и обратно, када уместо пасуља шаљу вагоне шећера и са њима тргују на црној берзи?

Колико „друкчију" политику воде нови господари види се и по њиховој политици пореза. У Македонији је остао, и бугарски властодршци су усвојили, онај исти порески систем који су спроводили великосрби. Македонски народ је ослобођен великосрпских порезника, али не и великосрпског система. Исти је случај и са дуговима које је македонски народ имао код разних банака бивше Југославије. Данас, уместо банака Југославије, банке из Бугарске се јављају као пуноправни наследници који потражују, а македонски народ је дужник као и увек.

Годину дана се говори само о „слободи", а само за једну годину најбољи македонски синови су осуђени на преко 500 година тешке робије. Годину дана се говори само о „равноправности" Македонаца, а преко 20 највернијих синова Македоније је убијено. Десетине и десетине људи осуђено је на смрт. А сада, приликом годишњице „ослобођења", нови господари спремају велики процес 45-торице у Скопљу, међу којима је неколико провокатора, а остало су верни синови народа. Тражи се смртна казна за преко 20 људи. Уместо некакве слободе — ето то су лажни ослободиоци донели онима који су први дигли глас за слободом. Колико „ослободиоци" хоће да потисну све што је македонско, најбоље се види и по томе што се Македонцима не даје да буду ни бољи фудбалери. Бугарска полиција се показује и „добар фудбалер", када претстоји опасност да национални тим изгуби победу, и хапси десетине из публике само зато што су они навијали за скопску „Македонију". „2:0 за „Македонију", то је црвена марама која чини да бик бугарских фашиста постаје бешњи чак и од њихове „браће по оружју" — Немаца.

У рано пролеће, приликом годишњице „ослобођења", бугарски фашисти су започели пролећну офанзиву против „новоослобођене браће". У Велесу се затварају и пребијају радници и ученици. У Крушеву исто тако. По битољским селима разлеже се лелек и плач мирног становништва. У Тиквешу, том тако хваљеном „бугарском" Тиквешу („Тиквеш, — Блгарче си"), на десетине радних људи из града и села затворено је и доведено у скопски затвор, где им фашистички целати „братски" скраћују животе. Затварање и мучење трудољубивих и слободољубивих Македонаца — то је та много хваљена офанзива фашиста. То је офанзива крвоједне фашистичке звери, која је сломила

своје зубе на челичном Совјетском Савезу и његовој непобедивој Црвеној армији — офанзива против народних маса, у чијим дубинама расте борба за слободу, за бољи и веселији живот.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ!

Пре годину дана ти си још био, са твојом домовином и твојом слободом, ситна пара за поткусуривање. Македонија је још једном била распарчана канцама грабљивих фашистичких зверова. Данас, после годину дана, ти најбоље видиш колико си преварен. Прошла година учи све нас да нема лепшег живота, нема слободе, где год гази фашистичка чизма. Македонија неће бити слободна, све док њоме располажу фашисти.

Хитлерове слуге из Бугарске на свим странама говоре о једногодишњици „ослобођења“ македонског народа и грозничаво се спремају за њену прославу. Македонски народ није слободан и нема шта да слави, а фашисти из Бугарске прославиће једногодишњицу од дана када им је њихов газда Хитлер дао у канџе добро парче. Питамо ми те слављенике дана „слободе“ зашто нису прославили 3 март,² дан ослобођења Бугарске — национални бугарски празник? Издајници бугарског народа прославили су 1 март — дан када су пре годину дана продали независност бугарске државе и слободу бугарског народа, када су пустили Хитлерове хорде да умарширају у Бугарску. Ти исти издајници славиће 12 априла „ослобођење“ Македоније. Ти исти издајници нису прославили 3 март, јер су то тако хтели њихови наредбодавци из Берлина; они то нису дозволили само из тог разлога, јер је слобода бугарског народа тесно повезана са именом великог братског руског народа. Они, који су поробили бугарски народ, не дају му да се сећа својих ослободилаца, своје слободе које данас нема. Они, који су продали бугарски народ, славе дан када су поробили Македонију. Фашизам носи ропство, и он слави дане поробљавања!

Пре годину дана Македонија је била још једном поробљена, а данас нови господари, као цену за једногодишњу „слободу“, траже од македонског народа његову крв и његове животе за борбу против*Совјетског Савеза и његови^ савезника, за борбу против великог руског народа, ослободиоца бугарског народа, руског народа, који је данас са великом совјетском заједницом гаранција слободе и лепшег живота свих поробљених и експлоатисаних. Претседник Филов не устеже се да јавно каже да ће са својом владом дати подршку савезницима — немачким

¹ Дан ослобођења Бугарске из турског ропства од стране трупа царске Русије 1878 године.

фашистима — крвљу и животима македонског и бугарског народа. Његове газде из Немачке у својој штампи изражавају своје велико задовољство поводом тог обећања. А цар-издајник Борис ишао је на поклоњење фашистичком месији Хитлеру и лично му је пренео дарове у виду крви и живота народа његовог уједињеног царства.

Македонски народе, ти нећеш дозволити да још једном будеш преварен. Доста су се други играли твојом судбином, доста су ти други кројили капу. Прени се и узми своју судбину у своје руке! Уместо да дозволиш да, ко зна по који пут, гинеш за туђи интерес, да будеш бачен у рат против земље слободе, напретка и благостања свих — против Совјетског Савеза и његових савезника, прикупи своје снаге и поведи сложну борбу против твојих данашњих господара. Учвршћуј и јачај јединствени Народни Фронт, у коме ће бити окупљени сви поштени и родољубиви Македонци без разлике на веру и политичко убеђење. и бори се за истеривање фашистичких окупатора из Македоније, за праву националну слободу. Твоја судбина је тесно повезана са судбином совјетског народа, са судбином самог бугарског народа и свих од Хитлера поробљених народа у Европи. Победа снага слободе и напретка, на чијем челу стоји Совјетски Савез, значи слободу за све народе, па и за македонски и бугарски народ. Али слобода неће доћи сама, она ће доћи после тешке и крваве борбе. А ти, македонски народе, треба да даш свој удео у тој борби. Да би дошао до свог правога ослобођења, ти се мораш борити раме уз раме са совјетским народом и свим поробљеним народима против општег непријатеља — фашизма.

Комунистичка партија одувек је најверније и најискреније чувала интересе македонског народа, најдостојније је стајала на челу борбе коју је он водио, и још првих дана ове протекле године, она је била једина која је пред македонски народ изнела истину о срамној превари македонског народа, о новом ропству Македоније. Она је била једина која је стала на чело борбе против тирана македонског народа. Она је прЕа дала жртве у борби против фашизма. Многи од најбољих из њених редова пали су од фашистичких куршума, међу њима Јордан Николов . Орце", члан Покрајинског комитета, Борко Талев, један од руководиоца Партије и некадашњи члан Покрајинског комитета, и Лазо из Мрзен Ораовца, одани члан Партије и неустрашиви партизан.³

Данас, када свакојаки лажни патриоти Македоније тргују судбином македонског народа, када најбесрамније лажу маке-

³ Борко Талев и Лазо Филиповски, заменик команданта Прилепског одреда у 1941 год., погинули су 2 марта 1942 год. у борби са бугарском полицијом код с. Плетвар, Прилепски срез.

донски народ, када из њихових уста излазе плаћене речи било из Немачке, Италије или Борисове Бугарске, Комунистичка партија је једина која је веран и будан стражар правих народних интереса. Комунистичка партија је прави следбеник твоје револуционарне прошлости, македонски народе. У њеним редовима су прави следбеници Делчева, Грујева, Тошевгл, Санданског и Влахова.⁴ Она је једини и истински твој вођ у твојој данашњој борби против фашизма. Вођен њом, Партијом Лењина и Стаљина, ти ћеш доћи до свог истинског националног ослобођења, до лепшег и мирног живота и славићеш искрено и народски дан слободе!

•
Напоље са фашистичким окупаторима из Македоније!

Доле лажни ослободиоци македонског народа!

Живела јединствена наредноослободилачка борба македонског народа!

Живела борба поробљених народа против фашизма!

Живео Совјетски Савез, предводник у борби против фашизма, за слободу и лешии живот свих народа!

Живела Комунистичка партија, доследни првоборац за слободу македонског народа!

Живела слободна Македонија!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Април, 1942 године

**ПОКРАЈИНСКИ КОМИТЕТ КОМУНИСТИЧКЕ
ПАРТИЈЕ МАКЕДОНИЈЕ**

БР. 22

**ПРОГЛАС ПК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД АПРИЛА 1942 ГОД.
ПОВОДОМ ПРОМЕНА У БУГАРСКОЈ ВЛАДИ¹**

**ДОЛЕ ФАШИСТИЧКА ВЛАДА ЦАРА БОРИСА И ФИЛОВА!
НАПОЉЕ ФАШИСТИЧКИ ОКУПАТОРИ ИЗ МАКЕДОНИЈЕ!**

МАКЕДОНЦИ!

Бугарска има нов кабинет. Цар Борис, као и много пута до сада, отпустио је из службе шест министара и у истом мо-

⁴ Вође македонског националноослободилачког покрета за ослобођење из турског ропства.

/ ¹ Редакција није могла да утврди тачан датум.

менту поставио шест нових, до сада непознатих, обичних државних чиновника и државних мизерија.

Шта треба да значи ова промена министара? Њен политички значај открива се чињеницом која је дошла после повратка цара Бориса из Берлина, а види се и из доста јасне декларације нове владе. Не може бити никакве сумње да све што цар Борис чини у Бугарској — бива по Хитлеровој заповеди. Спољна и унутрашња политика коју ће водити „нова“ влада биће наставак досадашње политике, ојачана само новим издајством и преступима против интереса народа. Потврда за то је чињеница да бескичмени царски лакеј Филев остаје као министар-претседник и руководи спољном политиком, а Габровски, који је залио читаву земљу крвавим фашистичким терором, и даље остаје министар полиције.

Хитлер, који трпи тешке поразе на Источном фронту и наилази на велике економске тешкоће и у погледу снабдевања у позадини, има потребу за новом резервном војском, за храном и другим производима за фронт, као и за сировинама за своју индустрију. Приликом сусрета у Берлину Хитлер је затражио, и цар Борис се сагласио, да Бугарска даде нове жртве за крваву фашистичку авантуру. После дозволе немачкој војсци да окупира Бугарску, после непромишљене објаве рата Енглеској и Америци, — данас цар Борис са својом новом фашистичком владом шаље 7 дивизија за окупацију читаве Србије, почиње један злочиначки братоубилачки рат против народа Југославије који се боре за слободу и независност. Задатак је да се ослободе тамошње немачке дивизије и упуте на Источни фронт. Ето на каква заобилазан начин почиње активно учешће бугарских Хитлерових агената у двоструко преступном рату против Совјетског Савеза. То ће бити само пробна репетиција, после које неминовно долази и упућивање бугарске војске непосредно на Источни фронт. Није искључен, у датом политичком моменту, и један напад на Турску, који ће по својој суштини бити опет удар на Совјетски Савез. А с друге стране, цар Борис се спрема да организује једну нову пљачку бугарске прибреде ради исхране Хитлерових хорди и одржања његове ратне индустрије. Ето због чега, да би извршио тај нови издајнички злочин, цар Борис хита да се огради оданијим лакејима — министрима, који ће без премишљања и послушно испуњавати Хитлерове наредбе. Тако треба да се схвати декларација нове владе, према којој ће она наставити своју спољну политику и водити је као и до сада.

Унутрашња политика „нове“ владе треба потпуно да одговори њеној противнародној спољној политици. Цар Борис и његове слуге сматрају да досадашњи терор у Бугарској и окупираним земљама није довољан, па зато у својој декларацији

изјављују да ће још енергичније наставити борбу против „комунизма, плутократије и национално туђих елемената“. И нешто више — влада сада сматра да је потребно да скине своју маску. У својој декларацији она отворено изјављује да ће своју унутрашњу политику водити путем „усавршавања досадашњег беспартијског режима“, што значи отворену фашистичку диктатуру „по примеру наших великих савезника“. А да би било тачно по том примеру, цар Борис се проглашава за диктатора, за бугарског фирера, око кога ће влада настојати да окупи све „националне снаге“. Дакле, подићи ће се нова вешала, излиће се нови потоци народне крви, да би се угушило велико незадовољство и неустрашива борба широких народних маса против политике Хитлерових агената.

МАКЕДОНЦИ!

Ето истинског лика наших „добročинитеља“! Ето какву су нам слободу дали наши „велики ослободиоци“ — цар Борис и Хитлер. Нико не треба да се пода лажним обећањима „нове“ владе и неким „специјалним бригама о Бугарима из новоослобођених земаља“ којима треба помоћи да би излечили ране ропства. Истина је једна и страшна — „нова“ влада је за рат против великог руског народа, то је влада још крвавијег фашистичког терора и пљачке. Сада је македонски народ више него икада стављен пред потпуну катастрофу, ако дозволи да заједно са бугарским народом буде увучен у тај варварски и злочиначки рат. А постоји само један спас — дићи се сложено и одлучно у смелу борбу против немачких окупатора и њихових бугарских агената.

Македонци! Нека се нико не одазива мобилизацији!
Мајке, жене и девојке, борите се против мобилисања ваших мужа, синова и очева!

Мобилисани! Окрените своје оружје против оних који вас шале у рат! Прелазите на страну Црвене армије и њених савезничких армија! Прелазите на страну српских и грчких четника!

Ометајте окупаторе чиме год можете! Сељаци, не дајте храну и стоку Немцима! Не дозвољавајте бугарским фашистима да све скупљају и односе у Бугарску! Радници, саботирајте рад у радионицама и фабрикама које раде за окупаторе!

Не идите на рад у Немачку!

На терор одговарајте преласком у илегалност!

Кријте се по шумама и планинама, организујте чете!

• Мисли се на устанике.

Доле фашистичка влада цара Бориса! Помогнимо борбу бугарског народа за истинску народну владу!

Напоље окупатори из Македоније!

Живела слободна и независна Македонија, у савезу са слободним балканским народима!

Април, 1942 године.

БР. 23

ПИСМО ПОКРАЈИНСКОГ ОДБОРА НАЦИОНАЛНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ФОНДА ОД 4 МАЈА 1942 ГОД. СВИМ ОРГАНИЗАЦИЈАМА НАЦИОНАЛНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ФОНДА У МАКЕДОНИЈИ¹

СВИМА ОРГАНИЗАЦИЈАМА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ФОНДА У МАКЕДОНИЈИ

Драги другови!

Одбори организације Националноослободилачког фонда нису досада имали редовну везу, тако да ово писмо Покрајинског одбора треба да буде увод у сталну везу између њега и појединих месних организација. Оно ће такође још једном разјаснити организовање, циљ, задатке, дужности и права појединих организација.

Националноослободилачки фонд има за циљ агитационо-пропагандистички рад у масама ради њиховог политичког уздицања и мобилисања, ради упознавања са циљевима фонда и сакупљања средстава за свестрану подршку Националноослободилачкој борби. Тако схваћен, овај одбор изгледаће нам не само као прекрштена „Народна помоћ“, већ и као организација која одговара данашњој много развијенијој и заштренијој борби, када су задаци такве организације много већи и одговорнији.

Да би одговорила својим задацима, наша организација треба да пусти дубок корен у македонске масе и да распростре мрежу у свим народним слојевима. Она треба да јача и да се омасови међу градском и сеоском сиротињом на првом месту, као и да захвати и ангажује све друге слојеве који су заинтересовани падом фашизма. При томе, треба нарочиту пажњу по-

¹ Редакција располаже преписом овог документа.

светити женама и омладини. Жене могу да развију идеалан рад на томе сектору, само ако се активизирају. Омладина пак, са својим полетом, и ту ће обезбедити замах акције. Преко својих нланова организација треба да се пробије и на село, јер оно, нарочито данас, треба да постане „топло окриље“ народним борцима. Оно може много допринети, а без њега цела ствар би била веома јалова.

Организација Националноослободилачког фонда је самостална организација. Самосталност њена је и организациона и акциона, и треба да се јавља самоиницијативно. Организација се састоји од месних руководстава или одбора, у којима су представљени сви друштвени слојеви, од пододбора по свима предузећима, браншама, друштвима, махалама, селима, од пододбора са специјалним функцијама као: помоћ жртвама терора, санитарна помоћ, снабдевање, шивење, прање итд., и других повереника. Са свима овим телима чланови месног одбора треба да одржавају директну или индиректну везу и за сваки случај, бар по један члан месног одбора треба да води бар по један, ако не и више ових одбора и пододбора.

Организација Националноослободилачког фонда има своје централно руководство које руководи активношћу месних организација. То је Покрајински одбор. Својом контролом, ревизијама, писменим инструкцијама, материјалом и у извесним случајевима и материјалним средствима, Покрајински одбор помаже месним одборима. Његова се активност простире по читавој Македонији. Између њега и месних организација, као и између месних одбора и пододбора, постоји однос дисциплине. Месне организације треба да извршавају своје дужности у односу на Покрајински одбор, а то су: редовни извештаји о месним приликама и о извршеној политичкој и материјалној активности, о материјалу који је организација издала, одвајање 50% од месечног прихода у новцу, дописи о конкретним случајевима белог терора, о могућностима за рад итд. Месна организација такође треба да обезбеди редовно и масовно умножавање покрајинског пропагандног материјала. Свака недисциплинованост и изговори као; „месне прилике су такве, не дозвољавају“, итд. значе анархију, опортунизам и смешну локалну политику, када се узме у обзир да не само једно село и град, већ сви заједно водимо општеном народну ослободилачку борбу.

Месни одбор и његова тела спроводе свој политички рад путем конференција својих људи, агитације и пропаганде о положају у Македонији, о неким конкретним случајевима Националноослободилачке борбе, о примерима борбе братских партизанских одреда, оживљавањем револуционарне прошлости Ма-

кедоније, о садашњим жртвама- терора и уопште популарисањем фонда. Месни одбор треба себи да обезбеди могућности и за штампану пропаганду и акцију.

Сакупљање средстава у новцу, храни, оделу, лековима и другој роби треба да буде масовно. Међутим, не треба заборавити да је главни циљ фонда политичка акција у најширим народним масама. Одбор треба да располаже складиштем за сакупљени материјал.

Само тиме не исцрпљује се активност одбора и пододбора. Они треба да су и будни и увек спремни да организују масовне акције против фашистичког терора, а за подршку његовим жртвама новцем, пакетима, писмима, протестима, за помоћ домаћима итд. Тим поводом, у последњем летку Покрајинског одбора дате су директиве, али досада нема никаквих видних резултата. Потребно је изградити најчвршћу везу са друговима иза решетки, указивати им материјалну и моралну помоћ, а томе најбоље могу да послуже њихови домаћи. Свима акцијама против терора треба дати масован карактер и политичко обележје. Треба схватити да је борба за бољи живот затворених македонских синова део опште борбе против фашизма. То је сектор фронта против фашистичког ропства. Учинимо ли да наши затворени борци буду морално јаки (а то ће се постићи ако учинимо да осете да смо увек са њима), ми смо непријатељу већ задали осетан ударац. Треба да се ослободимо секташтва у том погледу: да више вреди једна пушка него створити храну за једног затвореника-борца. То је неполитичко постављање питања, осим тога што нема потребног поштовања према онима који су настрадали у борби. У вези са несносним положајем затвореника у скопском затвору, као и са положајем у другим затворима, организације НОФ стоје пред непосредним задатком писања масовних писама и протеста надлежнима.

Одбори треба да о целокупном свом раду праве редовне билансе и план, који може и мора да се извршује стахановски.

Потребно је да се у организацији развија дисциплина и самокритика.

Потребно је да се наш кадар и широке симпатизерске масе (читава народ) на конкретним примерима уче конспирацији и поштену држању пред народним непријатељем.

Ради правилног и успешног рада, одбори треба себи да осигурају редовну везу и помоћ од политичке организације.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДИМА!

4. V. 1942 год.

**ПОКРАЈИНСКИ ОДБОР
НАЦИОНАЛНООСЛОБОДИЛАЧКОГ ФОНДА**

ПРОГЛАС НК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД МАЈА 1942 ГОДИНЕ¹

МАЈКЕ И ОЧЕВИ, СЕСТРЕ И БРАЋО У МАКЕДОНИЈИ!

Друго је пролеће откако по Македонији гази гвоздена пета фашистичких окупатора. Тешко и крваво пролеће је то за македонске мајке, очеве, сестре и браћу. Мрачно и без радости је пролеће за македонски народ. Друго је пролеће откако су животи македонских синова подвргнути параграфима фашистичке „правде“ и мецима фашистичких злочинаца.

Бугарски и албански фашистички властодршци, агенти крвавог Хитлера и Мусолинија, носиоци „слободе“ бацили су македонски народ у друто, још страшније, ропство. Они исти који су ове године до голе коже опљачкали македонског радника, сељака и занатлију, који су десетине и десетине погубили и на смрт осудили и стотине бацили да труну по затворима и концентрационим логорима, са још већом жестином су наставкли своју крваву работу овог пролећа.

Они хоће да све што је поштено и народно сломе под стегом фашистичке тортуре и параграфа, оживотворених у преким ратним судовима. Као бесни зверови прогоие се сви они који дижу глас против народних крвопија. Ухолико је цеко успео да побегне испред страшног терора фашистичке полиције и других казни фашистичке „правде“, зверски је убијан по улицама, путевима и планинама. Подло, из заседе, убијају се ти незаштићени македонски синови. Још првих мартовских дана били су из заседе убијени, испод Плетвара, Ворко Талев и Лазо Филипов. Средином априла, у Битољу су убијени Орце Чопела — „Кулак“² и Вангелче — „Бербер“.³ Првих дана маја, на Перистеру код Битоља, убијено је неколико храбрих народних синова и кћери.*

Више него икада звиждуће полициски бич, „постали су вредни“ злочинци македонског народа. Као страшна бура бесни

¹ Докуменат је без датума и потписа. Писан је крајем мзја 1942 године.

¹ Народни херој Јордан Чопела-Кулак убијен је 9 априла 1942 год. у Битољу од бугарских агенатп.

⁸ Вангел Тодоровски-Бербер. Приликом блокаде Битоља 3 априлз 1942 год. убио неколико бугарских полицајаца где је и сам погинуо.

⁴ 3 маја 1942 год., изнад с. Ореово, Битољски срез, разбијен је Битољски партизански одред, који је још био у формирању. Тада је, од 21 партизана, колико је бројао одред, убијено 6, заробљено 11, а четворица су успела да се извуку из обруча. Бугарска полиција и зојска имале су у овој борби мртвих и рањених око 30.

фашистички терор овсг пролећа над Македонијом. Нема ни једног кута у њој где се не разлеже лелек македонских мајки, очева, сестара и браће. Модерни зулумћари, крвави полициски пси, шетају по македонским градовима и селима и одводе од народа његове верне синове и кћери, зверски их муче и изводе пред фашистичке ратне преке судове, или их шаљу у концентрационе логоре и интернацију. Нема дана а да неки народни син не буде бачен у тамницу. Само у току пролећних месеци, на десетине и десетине је одвојено од народа око Битоља, Прилепа и у Тиквешу. Још прва суза за затвореним првим чедом није пресушила у мајчином оку, а окупаторска крвава рука отрже са њеног крила и друго, и треће, и тако редом.

Да би се оправдали ти гадни злочини, фашистичке професионалне убице организују процесе по судовима, где се у име неке фашистичке „правде“ и „правичности“ аминују ти злочини. Ових дана, пред скопским ратним преким судом, био је завршен један такав процес, на који је било изведено 45 македонских синова — радника, студената и ученика, међу њима и деца од 16 до 17 година. Ту су фашистичке слуге настојале да на основу неких „признања“, скројених у полицији бичем и провокацијама, пред јавношћу прикажу те народне синове као туђе плаћенике или заблуделу децу. Али им то није успело. Није им успело да народу баце прашину у очи. Македонски народ зна да ти његови синови нису ни од кога плаћени, нити су заблудела деца, као што нису ни „шачица безумника“ или „непаметни омладинци“, него највернији синови македонског народа, који су ушли у борбу коју он данас води. заједно са бугарским, српским, грчким и другим братским поробљеним народима, против зверског фашистичког ропства, а за слободну и срећну Македонију!

Скопски ратни преки суд изрекао је 18 смртних казни, преко 20 пресуда на по 15 година робије, а неколицину је „ослободио“, да би их дан-два затим опет затворили и отерали у логор! Још једном је македонски народ осетио излив фашистичке „правде“.

Десетине свежих убистава, 18 смртних пресуда, десетине и десетине осуђених на дуге године робије и свакодневно затварање, пребијање и интернирање, све већа пљачка и беда народа, — то су прве ласте друге године „слободе“ Македоније.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Окупаторска фашистичка власт у Македонији, као верни слуга Хитлера и Мусолинија, настоји да зверским терором: убијањем, пребијањем, осуђивањем на смрт и дуге године робије и интернирањем у концентрационе логоре најбољих твојих синова и

кћери, уништи сваку твоју помисао на слободу. Фашистичке крвопије хоће да те застраше и спрече да ступиш у борбу за слободан и људски живот. Али његове снаге су недовољне и настојања безнадежна. Фашизму брзо долази крај. Црвена армија туче фашистичке армије на Источном фронту. Заједничка борба народа на челу са совјетским народом омешће фашистичке злочинце, и народи ће извојевати своју слободу.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Твоје је место у редовима те борбе. Својим гласом и свим својим снагама ти треба да учиниш крај фашистичким зверствима, убиствима, пребијањима, смртним казнама, и дугим годинама робије и вођењу у логоре. Ти не смеш дозволити да се у твојој домовини подижу вешала, на којима ће висити твоји синови и кћери. Твојом слогом ти ћеш спречити гнусне намере твојих нових господара. Зато преко делегација, протеста, демонстрација, писмима и телеграмима захтевај да се престане са зверским терором бугарских и албанских фашистичких слугу. Захтезај да се неодложно пониште смртне казне, опросте дуге године робије, ослободе сви затворени, интернирани и у логор упућени. Захтевај да се престане са бесправним убијањима твојих храбрих синова и кћери, који су због терора и зверства фашистичких целата били принуђени да оду у планине и да се са оружјем у руци боре за слободу, хлеб и мир.

л

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Заједно са овим твојим синовима, који су високо уздигли заставу твоје борбене прошлости, ради твоје слободе, збиј твоје борбене редове и с оружјем у руци стани у прву борбену линију општег фронта против фашизма. На челу са највернијим твојим синовима, организуј партизанске одреде и води борбу до коначног истеривања фашистичких окупатора из Македоније.

**ВОЈНИЦИ, ПОДОФШИРИ. ОФИЦИРИ БУГАРСКЕ, ИТАЛИЈАНСКЕ
И АЛБАНСКЕ АРМИЈЕ!**

Они који су продали слободу вашег народа шаљу вас да угушите слободу других народа. Они који су вам „браћа по оружју“ — највећи непријатељи словенства, Хитлерови фашисти, шаљу вас да с оружјем у руци угушите борбу за слободу ваше словенске браће Македонаца и Срба. Ви сте синови бугарског,

италијанског и албанског народа, који су такође данас поробљени. Ви сте синови народа који су дали светле борце за народна права и слободу, као што су Левски, Ботев, Гарибалди и други. Покажите се достојни тих ваших великих предака. С оружјем које су вам фашистички властодршци ставили у руке да би угушили борбу других, а и ваших народа, окрените се против њих самих. И не само што се нећете борити против родноослободилачких партизанских одреда, већ прелазите на њихову страну и борите се против непријатеља народа — против фашизма. Уколико се брже претворите од једне армије која служи фашистичким властодршцима и њиховим господарима из Берлина и Рима у народноослободилачку армију, утолико ће брже доћи крај фашистичког мрачњаштва. Ви треба да оперете лице народа чији сте синови и да дате свој удео у борби за њихово брже ослобођење.

Доле фашистички терор! Доле смртне пресуде!

Доле закон за заштиту државе и ратни преки судови!

Захтевајте да се пониште смртне пресуде, опросте дуге године робије, ослободе СБИ затворени, интернирани и у логор упућени македонски синови и кћери, да се престане са убијањем и пребијањем поштених македонских синова и кћери; да се побољша живот затворених и у логор упућених.

Жизела борба македонског, српског, бугарског и других народа против фашизма!

Живели борци за слободу македонског народа, пародни партизани — комите.⁵

Живела слободна Македонија!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

⁵ Под сугестијом делегата Бугарске партије, партизани у Македонији називали су комитама. Овако су се звали борци за слободу македонског народа испод турског ропства, организовани у чете.

бр. 36

до окупните и месни комитети

Други другари,

163

Иног окупни и месни организационо савете поскади ниске ставаја
овти примери на работни на подрашкото раководство и треба да се
ошико широко подрашкото саветоване, на кое ќе се разрешат сите прашања
и набере ново раководство.

После толка дискусија, јак критик на партијно актиа и саветите на
брегската комарција во Бугарија образовано е прирашкото раководство,
кое ќе нис за задаток:

1/ Со омов на една политичка комисија да ноната казата работа на
досагашио МК;

2/ На основа на една трајна оцена на надзорниа и интросна
политичка ситуација да изнесе задаток, кој стојат пред нас;

3/ Да уклоне на минималте граници, неостаци, про уоти и добрите
страни во досагашиото работене како на досагашио МК така и на организацио
савете и одвлече нунното искуство од нив за намето работене полова;

4/ Се тоба да се изнесе изнесе во оширок реферат, кој ќе се ко-
прати на сите партијни организациа во Македонија аа на се тематно ради
скупува, така изновати со сите проблеме, кој денеска стојат пред нас,
набраниа делегати одлучвени дојдат на покрашкото саветоване.

5/ Во најкоро време да се дојди во врска со МК, дека нис е нунно
неодложно неговото раководство и одрепте.

6/ Да изври сите нунни приреми и во најкоро време да извршат
сина саветоване, на кое ќе нај се утврди политичка дивизија, тактика

и организационо поставане на работите во нашите партијни ор-
ганизациа и ноното ново покрашкото раководство, кое ќе оштиа како та
каа се да петрудуваното му оди Шана.

7/ Да саветованото и избираа на кова подрашкото раководство нонд
работите на партијните организациа во Македонија.

Други другари,

кога така оретно ресекме на таја нисаа на нашите партијни организаци-
ја нис саветоване ресекане и на нунта сина организацио на работи.

Во оширок реферат, кој ќе се ко-
прати на сите партијни организациа во Македонија аа на се тематно ради
скупува, така изновати со сите проблеме, кој денеска стојат пред нас,
набраниа делегати одлучвени дојдат на покрашкото саветоване.

5/ Во најкоро време да се дојди во врска со МК, дека нис е нунно
неодложно неговото раководство и одрепте.

6/ Да изври сите нунни приреми и во најкоро време да извршат
сина саветоване, на кое ќе нај се утврди политичка дивизија, тактика

и организационо поставане на работите во нашите партијни ор-
ганизациа и ноното ново покрашкото раководство, кое ќе оштиа како та
каа се да петрудуваното му оди Шана.

7/ Да саветованото и избираа на кова подрашкото раководство нонд
работите на партијните организациа во Македонија.

8/ Да изври сите нунни приреми и во најкоро време да извршат
сина саветоване, на кое ќе нај се утврди политичка дивизија, тактика

и организационо поставане на работите во нашите партијни ор-
ганизациа и ноното ново покрашкото раководство, кое ќе оштиа како та
каа се да петрудуваното му оди Шана.

9/ Да саветованото и избираа на кова подрашкото раководство нонд
работите на партијните организациа во Македонија.

10/ Да изври сите нунни приреми и во најкоро време да извршат
сина саветоване, на кое ќе нај се утврди политичка дивизија, тактика

Прирашкото МК на Македонија на МК
во Бугарија

5-4-1943

ОКРУЖНИЦА ПРИВРЕМЕНОГ ПК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ
ОД 5 ЈУНА 1942 ГОД. ОКРУЖНИМ И МЕСНИМ КОМИТЕТИМА
О СМЕЊИВАЉУ ПК НА ЧЕЛУ СА БАНЕТОМ АНДРЕЈЕВИМ
И ПОТРЕБИ ОРУЖАНЕ БОРБЕ ПРОТИВ ОКУПАТОРА¹

ОКРУЖНИМ И МЕСНИМ КОМИТЕТИМА

Драги другови,

Многе окружне и месне организације у својим последњим писмима стављале су оштре примедбе на рад покрајинског руководства и захтевале да се сазове широко покрајинско саветовање на коме би се решила сва питања и изабрало ново руководство.

После дугих дискусија, снажног притиска партиског актива и савета братске компартије у Бутарској, образовано је привремено руководство које ће имати за задатак:

1) а) Да уз помоћ једне политичке комисије испита целокупни рад досадашњег ПК. а и групашки рад такозваног актива;²

б) Да на основу једне правилне оцене спољне и унутрашње политичке ситуације изнесе задатке који стоје пред нама;

в) Да укаже на раније грешке, недостатке, пропусте и добре стране у досадашњем раду — како досадашњег ПК тако и организација, и да из тога извуче потребно искуство за наш даљи рад;

г) Да се све то изнесе у опширном реферату, који ће се упутити свима партиским организацијама у Македонији да би се темељито продискутовало, и да би изабрани делегати, тако упознати са свим проблемима који данас стоје пред нама, припремљени дошли на покрајинско саветовање.

2) Да се у најскорије време дође у везу са ЦК,³ јер нам је неопходно потребно његово руководство и помоћ.

3) Да изврши све потребне припреме и у најскорије време

¹ На захтев скоро свих партискних организац^а у Македонији, смењен је Покрајински комитет на чијем је челу ста^{ао} Бане Андрејев. Почетком јуна формиран је привремени ПК у који су ушли: Мирче Ацев, Цветко Узуновски, Цветан Димов, Мара Нацева и Љупчо Арсов, а касније су кооптирани Кузман Јосифовски-Питу и Борко Темелковски-Љиљак.

² Односи се на уже руководство Покрајинског комитета.

* Односи се на ЦК КПЈ.

да сазове саветовање на коме ће се утврдити политичка платформа, тактика и јединствено организационо постављање проблема у нашим партиским организацијама и избрати ново покрајинско руководство, које ће као такво остати све док га ЦК КПЈ не потврди.

4) Да до саветовања и избора новог покрајинског руководства руководи радом партиских организација у Македонији.

Драги другови,

После тако срећног решења те кризе у нашој партиској организацији, ми треба да се ујединимо и да свим снагама прио-
немо на посао.

Непобедива Црвена армија својим херојским подвизима за-
даје смртоносне ударце и квари планове фашистичким арми-
јама. Народни покрети у свим земљама поробљеним од фашиста
све више се шире и својим диверзантским акцијама и пар-
тизанском борбом наносе такође велике ударце фаши-
зму. Непријатељ осећа свој блиски крај и предузима очај-
ничке мере и код нас да би се одржао. Ето због чега
треба да нашим радом што више ојачамо, да очистимо
и обновимо своје редове и да свој утицај проширимо
у народним масама. Ми данас треба да станемо на чело
тих маса, које већ саме улазе у борбу са поробљивачима. Радећи
међу масама, мобилишући их у борбу за свакодневне њихове
потребе, за политичка и социјална права, организујући и изба-
Цујући партизанске одреде, ми отворено идемо у борбу са не-
пријатељем: данас да уништимо фашизам, а сутра да ту борбу
претворимо у борбу за коначно ослобођење свих поробљених
и угњетених.

На посао, другови! Очајнички напори фашистичких поро-
бљивача неће и не могу зауставити да изгреје слобода поро-
бљенима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ПРИВРЕМЕНИ ПК ЗА МАКЕДОНИЈУ
КП ЈУГОСЛАВИЈЕ**

5. VI. 1942

НАРЕДБА ПОКРАЈИНСКОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА МАКЕ-
ДОНИЈЕ ОД ЈУНА 1942 ГОД. СВИМ ВОЈНИМ РУКОВОД-
СТВИМА О НАЧИНУ ДЕЈСТВА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА¹

ЛОКРАЈИНСКОМ, ОКРУЖНИМ ОПЕРАТИВНИМ И ЧЕТНИМ
РУКОВОДСТВИМА

СВММА ОКРУЖНИМ И МЕСНИМ ШТАБОВИМА

У данашњој борби против побеснелог и мрачног фашизма сви слободољубиви народи, на челу са совјетским народом, воде херојску и славну борбу. Македонски народ, поробљен и пљачкан од фашистичких окупатора, веран својој славној прошлости, \ треба да заузме достојно место у тој борби. Организовањем и истурањем партизанских одреда, македонски народ ступа у V отворену борбу против фашистичких окупатора, а за нацио- I нално ослобођење, равноправност, хлеб и мир.

Партизански одреди су народна војска. У њиховим редо- Г- вима, у борби против фашизма, треба да учествује целокупно становништво Македоније без разлике на народност, политичку припадност и веру.

Задаци партизанских одреда јесу:

а) да спречавају фашистичке окупаторе да се снабдевају -живом снагом. храном и другим производима који им служе за * настављање рата;

б) да врше агитацију и пропаганду по селима ради осве- ^ шћивања и покретања народних маса у борбу против фашисти- чког ропства;

в) за извршење тих задатака наши партизански одреди к; треба да предузму следеће акције:

1. Уништавање пруге Скопље-Солун-Велес-Битољ.

То треба да чини свака чета у свом рејону. При изврша- ; вању такве акције не мора да буде ангажована читава чета. Према потреби, један такав задатак може да се постави једној групи од неколико партизана, која треба да припреми све: про- налажење најпогоднијег места за извршење акције, испитивање г терена како да се дође до самога места, одређивање времена и ^ начина како да се акција изврши. Све припреме, као и план саме

¹ Докуменат нема датума а писан је почетком јуна 1942 године.

акције, треба да одобри Четно војно руководство. Нарочито треба пазити да од неке такве акције не пострада путнички воз. То се не сме десити.

Пре сваке акције чета треба да предузме све мере ради свог обезбеђења.

2. Одржавање митинга по селима.

Њима треба да постигнемо следеће:

Објашњавање карактера рата, данашњег положаја сељака, нашег става по аграрном питању, борбе коју воде партизани, популарисање те борбе и привлачење у њу све већег броја бораца из масе.

И за митинге важи исто: добро припремање и планско извођење акција. Нарочито треба имати у виду да од успеха тих акција умногоме зависи и подизање вере међу сељацима у моћ партизана.

3. Одбрана села од егзекуција и пљачки општинских благајника.

То треба вршити њиховим пресретањем по путевима и одузимањем докумената и спискова које носе као и новца који су сакупили од народа. До убијања може доћи само у крајњем случају — у нужној одбрани. Саме нападе треба вршити што даље од села у коме су били.

4. Организовање напада на општине.

Такве нападе по могућности вршити заједно са самим сељацима, а у циљу да се униште сви спискови, нарочито порески и мобилизациони, и да се из касе плени новац одређен за државу.

5. Одбрана села од разних реквизиционих комисија и спречавање сваког изношења хране и других производа из села за фашистичке окупаторе. Храну не предавати држави, већ сакривати. У томе наши партизани треба да укажу велику помоћ сељацима.

6. Организовати акције за одбрану села од терора. Када је блокирано неко село наши партизани треба да дођу у помоћ и да заједно са сељацима избаце жандарме и агенте, целате и фашистичке крвопије.

7. У сеоским бачијама и радионицама за прехранбене производе организовати саботажу производње. Напад на бачије и радионице не сме се предузимати у самом месту где се налазе, већ само на путу када се намирнице преносе до железничких станица или државних магацина у граду. Такође се не смеју вршити напади на приватну својину и цивилна лица.

Саботажу треба организовати и у радионицама и међу сељацима. Не доносити свеже млеко, сир остављати да се поквари итд.

Снабдевање партизана сиром из бачија треба да буде или куповином, или добровољним давањем, или пак да се преко самих радника, који су тамо на раду, организује крађа потребних намирница.

8. Прекидање веза непријатељу сталним сечењем телефонских линија.

9. У изузетним случајевима организовати убиства шпијуна, али ни у ком случају не сме се прећи у тероризам. Наш је задатак да окупаторима спречимо снабдевање, да бранимо интересе широких народних маса и да их поведемо у борбу против омраженог фашизма. Наш је задатак да ангажујемо на нашој територији што више снага непријатељу, а не да се обрачунавамо са појединим гадовима. Таква убиства су допуштена само против најопаснијих шпијуна, који директно издају нашу борбу и који су омрзнути од народа. Таква убиства вршити што даље од места где се налази партизанска јединица.

Да би одговорили својим задацима, наши партизански одреди треба да усвоје посебну тактику у вођењу акција и да буду добро организовани. Зато треба да је:

1. Тактика:

а) акције вршити изненада и брзо;

б) чете обезбеђивати у свакој прилици од изненадних напада;

в) вештим маневрима избегавати отворене борбе са непријатељем, које он хоће да нам наметне;

г) тамо где се мора ући у борбу, треба организовано и без панике отступити на унапред уговорено место, где ће се чета опет окупити.

2. Организација:

а) партизанске чете треба да буду мале (10—15 људи) и лако покретљиве;

б) партизани треба да познају одлично своје наоружање и да знају најбоље да га употребе;

в) у чети треба вршити редовно војну обуку: познавање и употреба оружја, маршевање, испитивање терена итд.;

г) чете треба да буду редовно повезане са својим месним штабовима, оперативним руководством и селима;

д) у чети треба да влада свесна и гвоздена дисциплина. Сваку непослушност, дезертерство и немарност треба најстрожије кажњавати. Казне су: опомена, укор, строг укор, а у нарочито тешким случајевима — смрт;

ђ) у четама партизане треба културно и политички васпитавати. За то се формира културно-просветна комисија, која има за задатак да направи план за целокупни културно-просветни рад: припрема реферате, организује дискусије, колективна читања, пише зидне новине итд.;

е) међу партизанима треба до максимума развити дружељубивост, пожртвовање и храброст, — одлике које масама уливају пуно повереља;

ж) самоиницијативу за вођење акција, за борбе и уређивање свога живота у логору треба марљиво развијати како у самим четама тако и код појединих партизана;

з) сваки партизан својим личним примером треба да служи за пример како у својој чети тако и у додиру са масама. Пијанство, коцкање, крађу, немсрални живот — забранити и строго кажњавати;

и) треба упорно развијати конспирацију међу партизанима. Нико ван чете не сме да зна где се налази логор чете, нити се пак страном лице сме пустити у логор или његову близину. Курире, храну и друге пошиљке треба примати далеко и на другој страни од логора. Нико страни не сме да зна које ће се акције, где и када вршити. Нико не сме да зна какав је унутрашњи живот чете.

II

За организовање саботажа и извођење ситних акција у граду месни штаб треба да образује диверзантске групе од по 3—5 људи. Те групе су строго конспиративне. Њихови припадници могу да буду легални или илегални људи. Са њима се одржавају појединачне везе.

Њихови задаци јесу:

а) саботаже у радионицама и транспорту;

б) паљење разних стоваришта, магацина, дувана у монополу, резервоара бензина, складишта мазива по железничким станицама итд.;

в) сечење телефонских линија;

г) извршавање смртних пресуда итд шпијунима.

Ове инструкције добро проучити и спроводити у дело.

ПОКРАЈИНСКИ ШТАБ ЗА МАКЕДОНИЈУ

УПУТСТВО ГЛАВНОГ ШТАБА НОИ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ
ОД ЈУНА 1942 ГОД. О ЗАДАЦИМА И УЛОЗИ ПОЛИТИЧКИХ
КОМЕСАРА¹

ОПШТА УПУТСТВА ПОЛИТИЧКИМ КОМЕСАРИМА

Борба коју води македонски народ за своју слободу је антифашистичка народна борба, која укључује у себе антифашистичку револуцију,² јер су окупатори фашистичка империјалистичка војска, коју помажу домаћи издајници, а циљ борбе је уништење фашизма у свом корену.

Та борба је националноослободилачка, широко народна, јер у њој учествује цео народ. И тај народ тражи с правом да он сам одлучује о својој управи, о својој војсци и односима са другим народима. Руководиоци ове борбе су одабрани синови народа, људи који дело народне борбе граде заједно са народом, имајући потпуно овлашћење народа. Наше организоване герилске (партизанске) дружине³ већ називају каква ће бити власт после истребљења окупатора. Знају да ће то бити народна власт, у којој ће они који највише крви проливају имати пуну слободу и учешће у власти. Зато, да би се осигурало то, а узимајући искуство из сличних борби у Кини, Шпанији и Монголији, још првих дана борбе јавља се уз командира (иако назван) политички комесар дружине као гаранција очувања политичког карактера борбе.

Разлози за потребу тог политичког руководиоца, тог који се у тешким политичким ситуацијама лакше сналази од командира, били су следећи: у борби учествује читав народ, а међу осталима и официри, чиновници који су служили разним режимима, сељаци који су били вођени и заваравани од разних режима, једном речју — још неуједињен, политички неоформљен и неиспробан народ, кога су због беде и терора цепапи режими и странке. Задаћа политичког комесара у тим првим данима, када је пета колона (михаиловисти, чкатровци и други)

¹ На упутству нема датума, али је писано почетком јуна 1942 год. Слично упутство (готово идентично) је дао и Главни штаб за Ц. Гору, Боку и Санцак 1941 године. (Види том III, књ. 1, док. бр. 21).

² Ово погрешно схватање карактера наше борбе исправно је ЦК КПЈ својим писмом упућеним ПК-у КПЈ за Ц. Гору, Боку и Санцак. (Види том III, књ. 1, док. бр. 93, тачка 3.).

³ Овај неправилни термин за партизанске јединице је остао у употреби у Македонији све до почетка 1943 године. У овом документу је у почетку свуда уместо „дружина“ било написано „јединица“, па је тек при редиговању овог упутства извршена мастилом исправка.

пскушала да разбије наше редове, била је тешка и велика. Требало је дати одговор на сва питања, требало је објаснити све, једном речју, дати циљ и програм наше борбе, дати гаранцију народним стремљењима.

Наша борба је политичка. Народ се бори за одређене политичке циљеве. Носилац тих циљева треба да буде политички комесар. Он "је тај који се стара да нико (ова или она страна) не изврше карактер наше борбе, карактер који је јасан и одређен свима људима који учествују у борби. Комесар је чувар народног јединства, политичка гаранција, једном речју душа народне војске. Комесар није претставник ниједне политичке партије, он је у условима где постоји народна влада, као што је у Кини, Шпанији,⁴ претставник и носилац народне политике — владине политике у војсци, а у нашим условима он је претставник народних стремљења код партизана. Он данас спроводи у дело жеље народа, он их⁵ формира не на некој уској партиској бази, већ као шлроку народну војску.

Дужности нашег комесара у овој ситуацији су следеће:

1. Да редовно одржава политичке састанке у својој дружини. На тим састанцима говориће се: о политичкој ситуацији у дружини, у селу, у нашој земљи и уопште у свету. Ту комесар држи унапред припремљено предавање, а на састанку у дискусији учествује цела дружина.

2. Да одржава сам, и да користи све интелектуалце у одреду за предавања из опште културе, литературе, географије, историје итд.

3. Да изучава заједно са својом дружином историју македонског и других народа.

4. Да сваког неписменог члана дружине и онога који слабо зна да пише научи да чита и пише. Ово комесар не ради сам већ користи све оне из своје дружине који су за то погодни. При чети, батаљону, одреду, комесар организује културну комисију за све културне и сличне послове, а истом сам руководи. Комесар лично руководи зидним новинама у мањој дружини, а у великим то поверава културним комисијама, али их сам контролише. Комесар се брине да обезбеди сигурност становања и да исхрана буде таква да потпуно одговара интересима дружине и њеном јединству. Он треба да захтева од командира редовну стражу када дружина логорује, одржавање сталне везе са суседним дружинама наших партизана и стално осматрање непријатеља, да се оружје одржава у исправном и чистом стању, редовно вежбање наших дружина како у војним вештинама тако и са оружјем. О свему

⁴ Овде се мисли на револуционарну Кину и Шпанију.

⁵ Партизанске јединице (одреде)

овоме он се саветује са командиром посебно, а са дружином на општем састанку. Он се стара да ауторитет командног састава буде очуван и учвршћен.

Комесар учествује у састављању планова, у организовању одбране и напада, а приликом операција помаже командиру, који је једини командант на терену. У боју и на логоровању будно прати рад својих војника, старешина, као и читаве дружине. Заједно са командиром бира војне и политичке кадрове и подиже их.

У ооју и у изузетном случају може опозвати наредбу командира, али само онда када извршеше једне такве наредбе значи водити дружину у отворену пропаст!

Командир мора да опозове наредбу, а комесар извештава о опозивању виши командни састав. У боју комесар треба да буде један од првих у нападу, а један од последњих у отступању.

Комесар се стара да војници по спољашности изгледају пристojно, да буду окрпљени, обријани и чисти. Одржавање и јачање морала и бојеве способности јединице су најсветије дужности комесара, јер је то оружје којим ми побеђујемо непријатеља.

Политички комесар у својој дружини има иста права као и командир.

Обавеза је свих војника да одају исто поштовање комесару и командиру и да без поговора извршавају наредбе комесара. Осим ових задатака, дужност политичког комесара је да одржава чврсте везе и уски контакт између своје дружине и села, дружине и народа, и да дружину мобилише за све оно што од њега село захтева или пак он то нађе за потребно. Комесар одржава заједничке састанке дружине и села. Комесар организује борбу против пете колоне као разбијача народног јединства и помагача непријатеља. Комесар организује забаве по селима, кола, културне вечери итд.

Овако велике задаће које стоје пред политичким комесаром, који заиста треба да буде душа своје дружине, налажу му да сам себе подиже политички, војнички и културно, јер иначе неће моћи да одговори својим великим обавезама које му намећу данашње и велике сутрашње борбе.

Комесара бира јединица, а смењује виша команда. **Њему ће помагати комесар веће дружине, али он мора знати какав буде комесар, таква ће бити и дружина.**

Наши борци, синови народне војске коју стварамо, показали су најдивније особине нашег народа. Али на комесарима лежи да све то прошире и продубе и да тако политички при-

преме устанак и протеривање окупатора. Они морају развија' до врхунца пожртвованост, дисциплину, оданост — који су услови победе и јединства.

ИЗ ГЛАВНОГ ШТАБА
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСК
ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ»

БР. 28

САОПШТЕЊЕ ОД ЈУЛА 1942 ГОД. ПОЕДОМ СУКОБА ВЕ-
ЛЕШКОГ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „ПЕРЕ ТОШЕВ" СА
ДЕЛОВИМА 56 БУГАРСКОГ ПУКА И ПОЛИЦИЈЕ¹

ПОВОДОМ СУКОБА ПАРТИЗАНА СА ВЛАСТИМА
У ВЕЛЕШКОМ КРАЈУ²

Пре извесног времена, јула о. г., дошло је до оружаног сукоба између једне народно-партизанске чете и јаких полицијских и војних одреда у планини изнад села Лисца (у велешком крају). Бороа је трајала неколико часова. Припремајући мајсторски тактику партизанске борбе и псказујући велику хра-

• После смењивања ПК на челу са Б. Андрејевим, обновљен је Покрајински штаб, који у другој половини јуна 1942 год. мења назив у: Главни штаб народноослободилачких партизанских одреда Македоније. Састав Главног штаба био је: Цветко Узуновски, Мирче Ацев, Страшо Пинџур, Стив Наумов, Мпхајло Апостолски.

¹ На документу нсма датума, а вероватно је писан одмах после сукоба који је био 11 јула 1942 године.

² Партизански одред „Пере Тошев" формиран је крајем маја 1942 год. на пазнини Лисец, Велешки срез, од 24 партизана. Крајем августа исти одред нараста на 70 партизана. После сукоба партизанског одреда „Димитар Влахов" са бугарском полицијом 14 септембра 1942 год. на планини Мукос, са једним делом овог одреда који прелази на велешки терен слива се одред „Пере Тошев" у јединствени одред „Димитар Влахов".

Децембра 1942 год. један део овог одреда био је изненађен и опкољен изнад с. Војница, Велешки срез, од делова 56 буг. пука и полиције. У тој борби погинуло је 8 партизана, а успело да пробије обруч 15, од којих само један део успева да се пребаци на подручје Дебарца.

Истог месеца, други део овог одреда покушава да се пребаци на кумановски терен, но му то не успева, те се поново враћа на велешки терен, где, преко знеме, добар део бораца овог одреда бива уништен. Преостали партизани пребацују се на тиквешки терен у састав одреда „Добри Даскалов" који је оформљен 14 маја 1943 год. на планини Вишешница, Тиквешки срез.

брост и одлучност, партизани, који су били откривени и против којих су упућене јаке полициске и војне потере, дочекали су ове последње на згодном месту и изненадним нападом успели после кратке борбе да разбију и дезорганизују непријатеља, и онда се у реду повуку. Међу фашистима је било неколико мртвих и рањених, а на страни партизана није било жртава.

Иако ово није први сукоб између фашиста и наоружаних одреда народноослободилачке борбе, ипак он има огроман значај. Први пут после толико времена успело се да се непријатељу пружи одлучна оружана битка-а да он не може да нанесе јачи удар партизанској чети, а камоли да је сасвим уништи, као у неким досадашњим случајевима. А тиме наш млади партизански покрет много добија. Он већ показује здраво искуство, храброст, он задобија победе и наноси ударце непријатељу и на најбољем је путу да распламса народноослободилачку борбу до њеног највишег врхунца — опиггенародног устанка!

На сваки начин све то треба да се поздравља и да се читав наш народ упозна са успехом ових својих партизана и тиме охрабри. Тај успех треба да буде сигнал и да многим другим партизанима и верним синовима македонског народа даде потстрека да и они сами постигну такве и још веће успехе.

Дивљи фашистички окупатор бесни по Македонији. Подлом демагогијом и крвавим терором над незаштитеним голоруким народним борцима, он спроводи своју дивљу политику пљачке и огољавања македонског народа. Прогони и терор достижу досад непознате размере. Смртне пресуде, многогодишње затворе, пребијња и убиства по затворима, масовна затварања и насиља — све то он чини не би ли само одржао свој крвави систем. Народ се већ ослободио илузија, он је већ погледао у очи својим новим „ослободиоцима“. Он их презире и сит је њиховог „ослобођења“. Но зато, пак, ове последње подивљале хорде, при крају свог мрачног века, појачавају терор.

Баш у Велесу, у среском месту где се десио овај сукоб, окупатори су неколико пута покушали да сломају борбени дух народа. Он је вршио хапшења, премлаћивања, интернирања, ноћне упаде по кућама, припрему концентрационих логора, и најзад је успео да на подао начин и под изговором да их води на „обуку“ као „трудовете“³ одвуче стотине људи Велешана у те логоре. Но све то није могло и није поколебало борбени дух народа, који се калио у многим акцијама против српских хегемониста и који је оставио стотине светлих успомена. И ето како су фашисти — који

³ Још 1941 год. бугарска власт почиње да одводи напредније људе у „радне јединице“ под изговором за „обуку“ — који су у суштини били догори за присиљан рад.

су својим терором намеравали једно — постигли друго; многи свесни синови народа, верни револуционарним традицијама својих **очева, били су** принуђени да побегну ван града и **отуда поведу оружану борбу против фашистичких окупатора.** Управо они који су до јуче били првоборци против великосрпске тираније — сељаци и грађани свих народних слојева, баш они сада развијају славну заставу антифашистичке народно-ослободилачке борбе, а као партизани показују како треба да се са успехом води та борба!

Непријатељ може и сада да покуша — да маневрише разним лажима и заблудама. Бескрајно лаком на народну муку и на народни зној, он ће и сада лансирати лажи и казати како су народни партизани агенти СССР-а, Енглеске, како су Срби итд.

Но сви ти његови покушаји неће успети. Народ града и села, — тамо где су поникли и где сада дају своје животе народни партизани, — народ добро познаје своје храбре борце. И он их помаже, он их чува, и, због њихове **показане борбене зрелости,** још више ће их помагати, чувати и волети! А фашисте може само да их презире. У народу, кога пљачкају и свлаче до коже, фашистима више нема места. Велико народноослободилачко дело, овенчано толиком славом и плаћено најдрагоценијом крвљу — сада преузимају и настављају млади македонски синови!

Овај сукоб је показао једну другу страну народне борбе, која има огроман значај. Он је показао да фашизам није тако сигуран у своју војску. Војници који су били упућени да се боре против народних партизана — манифестовали су своју солидарност са њима и нису хтели да се бију.⁴ Њима је постало јасно да се на другој страни налазе њихова браћа, а не душмани које треба убити, као што их уче фашистички официри. Постало им је јасно да су тамо храбри народни борци и заштитници оног народа чији су део и они сами, и ето због чега су се показали „кукавице“, слаби борци и „дефетисти“.

Овај макар колико мали и безначајан **пример и начин братимљења** војске са народним партизанима треба најснажније подвући и поздравити. То што се појавило у овом сукобу јесте нешто најсветлије и нешто што највише улива наде. Пут братимљења војске са народним борцима јесте гаранција успеха народне победе! Исто онако као што се у Србији братиме

⁴ У овом периоду (па и раније) предузимане су мере, преко партиске организације у Македонији (а то је било постављено и бугарској партиској организацији), за рад у бугарској окупаторској војсци — да иста не води борбу против партизана. Ово није имало успеха, о чему сведоче и покољи чинјени по читавој Македонији и Србији.

бугарски војници са српским партизанима,⁵ исто тако ће се и у Македонији брзопити и прелазити на њихову страну.

Народно-партизанска борба данас је чињеница у Македонији. Она је један од најсигурнијих путева којим ће наш вековима поробљени народ моћи сутра извојевати националну слободу, независност и лепши живот. Она треба да јача и да се води немилосрдно како против непријатеља тако и против њихових домаћих слугу. Партизански одреди треба да постану симбол народне слободе која ће се извојевати учешћем читавог народа! Неопходно је потребно да се она развија све више и више, да се множе и јачају партизански одреди, да у њих масовно улази читав македонски народ. Неопходно је потребно да се преко партизанске борбе развија и јача народно јединство за борбу против окупатора, за њихово истеривање из Македоније и за успостављење народне власти у њој!

Живела борба националноослободилачких партизанских одреда!

Живело братимљење између бугарских војника и македонских партизана!

Напоље са окупаторима!

Живела слободна Македонија!

Смрт фадшзму — Слобода народу!

БР. 29

ПРОГЛАС ЦК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД ЈУЛА 1942 ГОД.
ПОВОДОМ УБИСТВА НАРОДНОГ ХЕРОЈА ЦВЕТАНА ДИ-
МОВА У ЗАТВОРУ БУГАРСКЕ ПОЛИЦИЈЕ¹

ЗВЕРСТВО НАД ЦВЕТАНОМ ДИМОВИМ У СКОПСКИМ МУЧИОНИЦАМА

Као бесни курјаци у мирно стадо појурили су омражени фашистички окупатори у македонски народ и са крила македонских мајки отели најбоља чеда. Дању и ноћу тумарају крвници по улицама, по кућама, по пољима и планинама, блокирају и претресају, прете упирући револвере и пушке у груди мајки

⁵ Нису бугарске фашистичке јединице одбијале да се боре против партизана, већ су то само појединци чинили.

¹ На документу нема датума, а писан је у првој половини јула 1942 године.

и очева, псујући и дерући се: „Где ти је син, где ти је кћер? Кажите, мајку ваи македонску!”

А када се дочепају својих жртава, вуку их по тамницама и мучилиштима, од ланаца на њиховим ногама одјекују улице. Ко су ти измучени и исцрпљени, али горди као соколи, **који** вуку ланце, гоњени од фашистичких жандарма са ножем на пушци? Фашисти кажу да су то поткупљени и заблудели издајници и шпијуни. Али ми видимо да су то наши синови и кћери, браћа и сестре, другови и другарице. То су најпоштенији и најсвеснији Македонци, који су дигли глас против тираније, **који** су се одувек борили против ропства, а и данас су остали верни своје народу, борећи се за права и слободу Македоније.

Тим борцима за народна права фашистички зверови испунили су затворе. Када би зидови могли да говоре, причали би о невиђеним и нечувеним мукама македонских родољуба и бораца. Они су осуђени на глад и жеђ, мрак и ћутање. Фашистички целати из дана у дан ваде им душу жилама, корбачима, пендрецима, моткама, усијаним сачевима, спицама и својим прљавим ноктима. И док музика радија загушује гласове мучених, фашистичке хијене сладе се гледајући како из њихових тела тече крв. Свирком, смехом и псовком фашистички агенти уништавају драгоцене животе македонских бораца, које су македонске мајке муком одгајиле.

Скопље, центар Македоније, фашистички разбојници су претворили у централно мучилиште поштених македонских бораца. У скопским затворима фашистичке крвопије скратиле су многе животе, завиле у црно многе мајке. 9. VII. 1942 године они су завиле у црно читаво поштено Скопље, читаву Македонију. Цветан Димов,² чаирчанац,³ кројачки радник, син Скопља, дугогодишњи борац за права и слободу Македоније није више међу живима. Кржави скопски агенти, на челу са злогласним злочинцем и издајником македонског народа Манем Мачковим,⁴ посетили су и на њега, бацили су га у своју тамницу и тамо у мучилишту здробили му кости и покидали цигерице. Пет дана су мучили ти пси нашег Цветана. Стезали су му главу менгелима док му нису разбили лобању, поломили руке и ноге и здробили груди. Пет дана су га кидали да би издао народну борбу. Али када би камен проговорио, онда би проговорио и јуначки Цветан. Он није ништа издао полицијским псима и погинуо је као херој.

* Члан ПК КПЈ за Македонију.

¹ Део Скопља, у коме је рођен Димов, зове се Чаир; отуда и назив Чаирчанац.

⁴ Мане Мачков, злогласни агент бугарске полиције, убијен 20 августа 1942 год. на улицама Скопља од групе скојеваца.

Ко је био Цветан Димов? Онај који је дању и ноћу мислио на свој народ, који се и речју и делом борио за њега, један од његових предводника. Његовом погибијом престало је да куца једно велико срце пуно љубави према свом народу и својој класи, лрепуно мржње према тиранима. Али његовом мученичком смрћу млада македонска срца привезала су се још више за његово дело. Туђински крвници уништили су живот једног македонског сина, али не и борбу македонског народа. Македонски народ никада није заборављао своје херојски погинуле синове, већ је на њихово место рађао све нове и нове борце.

МАЈКЕ И ОЧЕВИ,

Сваког дана фашисти посежу на живот неког вашег сина. Сваког дана је живот ваших синова и кћери у опасности од фашистичког терора. Не дајте своју децу. Кријте је од фашистичког терора. Дигните глас у заштиту своје деце.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ,

Бори се против фашистичког терора. Дигни свуда глас за заштиту својих синова и бораца, за своју заштиту. Протестуј и демонстрирај против злочина фашистичке полиције. Захтевај да се пусте твоји затворени и интернирани синови. Захтевај да се прекине мучење твојих синова у полицијским мучилиштима. Нека дан смрти твога херојског сина Цветана Димова буде твој заветни дан. Заветуј се на борбу против његових убица. Дај све снаге у борби за истеривање фашистичких окупатора и за уништење фашистичког ропства. Тек тада ће Цветан Димов и све друге свете македонске жртве бити освећене. Тек тада ће твоја деца почети да живе сигурним и слободним животом.

**СЛАВА ЦВЕТАНУ ДИМОВУ!⁵ ДОЛЕ ФАШИСТИЧКИ ТЕРОР!
ЖИВЕЛА БОРБА ПРОТИВ ФАШИСТИЧКИХ ПОРОБЉИВАЧА И
УБИЦА!**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

I -

⁵ Љубомир Јорданов, начелник групе А (која је имала искључиво задатак — борбу против комуниста) државне сигурности Обласне полицијске управе у Скопљу, који их је испитивао између осталог каже о овоме страшном злочину на суђењу пред Војним судом Скопске војне области 17 јануара 1945 године:

„ ... Прсле задржавања, Цветан Димов је у Управи још прве вечери био веома јако батинан по ногама. Следећег дана њега смо батинали ја, Мачков, Панков и Рајков. Тако је он био батинан још два-три пута. Седмог јула он је био позват да дође на испитивање. Он је отказао

ИЗВЕШТАЈ КОМИТЕТА ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „ДИМИТАР ВЈТАХОВ“ ОД 14 ЈУЛА 1942 ГОД. МЕСНОМ ШТАБУ у ПРИЛЕПУ О ОРГАНИЗАЦИОНОМ СТАЊУ ОДРЕДА¹

14. јула 1942 г.

ЗДРАВО ДРУЖЕ НАЧЕЛНИЧЕ,²

Иако је било потребно да вам раније пошаљемо одговор са детаљним обавештењима, ми нисмо имали могућности да одговоримо тако брзо, пошто смо прво морали да регулишемо ствар око исхране чете,³ јер се јавило неко колебање код сељака. Зато вам ево сада јављам о свима стварима у чети. Данас је чета подељена на два дела. Један део вечерас полази за одређено место и има да вам се јави одатле, ако јој буде нешто потребно. Чета која ће бити у рејону села Гостиражни биће обележена бројем 1, док не добије свој назив. Друга чета засад се налази у рејону села Дреновци, у Мукосу, и обележена је бројем 2.

Прва чета има овај састав: полкомесар је друг Митре,⁴ његов заменик је Даме,⁵ командир чете је Орлов,⁰ његов заменик

„ 1 да дође, под изговором је болестан. Два-три пута сам¹ послао Чукурова да га донесе на испитивање, али он је одбијао говорећи да је болестан. Ја сам се нервирао и отишао лично. У његовој хелији сам псовао много, и грубо викао на њ. Онда је он устао. Ја сам пошао напред, а за њим Чукуров. Из хелије је изишао пошто смо му помогли обојица. Али он није могао да иде пошто је био много батинан. Кад смо дошли близу моје собе, онда сам га ја гурнуо према прозору. Он се залетио и нагнуо на прозор. Онда сам га ја ухватио за ногу, подигао га и бацио доле. Он је пао с другог спрата у унутрашње двориште, на бетон. У том тренутку у дворишту је био један од радника Управе, и Цветан Димов је пао близу њега. После тога ја сам отишао и саопштио да се Цветан Димов бацио сам, а не да сам га ја бацио. Исто сам саопштио и обласном начелнику Симеонову. Они су дошли да виде случај. У тренутку када сам бацио Цветана Димова кроз прозор били су и агенти Методи Поп-Величков и Трендафилев. Свима агентима било је речено да говоре да се Цветан Димов бацио сам.“

¹ Редакција располаже документом у рукопису. Извештај је послат команданту Месног штаба у Прилепу. Поред одредског руководства, у сваком месту где је постојао партизански одред — постојао је и Месни штаб, коме је одред био потчињен.

¹ Начелник Месног штаба била је Вера Ацева.

¹ Мисли се на одред.

⁴ Димче Митревски, погинуо 20 децембра 1942 год. код Приленског манастира у борби са бугарском полицијом.

⁵ Диме Бајнрот, погинуо 20 децембра 1942 год. код Приленског манастира.

• ЈБубо Здравковски-Гаћо, погинуо децембра 1942 године.

је Бабунски,⁷ ком. за исхрану је Ивањушка,⁸ његов заменик је Јоска,⁹ па онда долазе редом Бродски, Корабов, Ђурчин и Кордата.

Друга чета има овај састав: пол. комесар Дабовски,¹⁰ његов заменик Спиро Црне,¹¹ командант Биринци,¹² његов заменик Јулски,¹³ ком. за исхрану Лански,¹⁴ његов заменик Ботев.¹⁵ Остали су Глигурче, Павел, Сокол, Никола, Петровски. Ово је састав обеју чета. Онде није урачунат друг Петко,¹⁶ а такође ни нас тројица из оперативног штаба.¹⁷ Дакле, једна чета засад има 10, а друга 11 герилаца.

Спрема којом је задужен сваки партизан је следећа:

Свега — пушака 22, пиштоља 4, бомби 18, метака за пушку 1.298, метака за пиштољ 66, ранаца 14, торби 10, порција 18, чутура 14, фишеклија 3, фењера 13 часовника; 10, дурбина 3, компаса 2, реденика 13, шаторских крила 3, ножева 14.

Од свих пушака по четама и код Оперативног штаба има: 13 пушака маузерки и 4 штајера за српску муницију, 2 бугарске пушке са 100 метака (сумњивих за пуцање), један стари српски маузер само са 20 метака, један турски маузер са 80 метака и 2 француске пушке са 5 метака — зато да се пошаље одмах француска муниција из Будимаша.

Ово је сва војничка спрема распоређена по четама и појединачно, а ту је урачуната и спрема другова из Оперативног штаба. Овде није урачуната једна мала француска пушка без муниције и једна пушка маузер без ударне игле, пошто купљена игла за њу не пасује — она је од немачке маузерке а не од српске.

⁷ Никола Стаменковски

⁸ Блаже Јосков, ухваћен од бугарске полиције у Прилепу новембра 1942 год. и обешен 14 марта 1944 год. у битолском затвору.

⁹ Симо Секуловски

¹⁰ Блаже Бошковски

¹¹ Киро Барјамовски, ухваћен од бугарске полиције 8 септембра 1942 год. у Прилепу, а 9 септембра исте године умире у битолској болници од рана задобивених у борби са бугарском полицијом.

¹² Блаже Топличанец, погинуо 14 септембра 1942 год. на Мукосу у борби са бугарском полицијом.

¹³ Александар Крстевски

¹⁴ Стево Базерко, погинуо 20 децембра 1942 год. код Прилепског манастира.

¹⁵ Гога К. Бећировски, погинуо 14 септембра 1942 год. на Мукосу.

¹⁶ Драган Спировски

¹⁷ У штабу одреда (оперативни штаб) били су: командант Борко Левата-Горанов (погинуо 14 септембра 1942 год. на Мукосу), комесар Перо Крстевски-Даскалот (погинуо септембра 1942 год. код с. Габровник, Велешки срез) и члан штаба Борко Антуневски-Киров (погинуо 14 септембра 1942 год. на Мукосу). За Горанова и Даскала види док. бр. 50.

Према самом прегледу војних ствари, овде је потребно јс-ш: 2 пушке за I чету, 3 бомбе за I чету и 3 за II чету. 400 пушчаних метака за обе чете — по 200 метака. Гледајте исто тако да се пошаље сва француска муниција за две пушке које се налазе у II чети; муницију зна Цане, она је у једној торбици у Бу¹⁸... Чим буде дошао курир II чете, нека му се преда француска муниција, а куриру I чете бугарска муниција, ако је има, а српске муниције свакој чети да се преда по 200 метака. Исто тако, ако има компаса, нека се да по један за чету. Ако су реденици готови, нека се пошаљу према овом прегледу четама, по 10 на чету. Исто тако' да се пошаље у сваку чету по једна секирица и мала лопата. Шаторска крила да се траже на сваки начин и да се пошаљу. Каме које су биле поручене нека се пошаљу што скорије — 5 у I чету, 3 у II чету и 3 за оперативни штаб. Чутуре исто тако послати колико их има. Револвер бровнинг за друга Даскала пошаљите у II чету са шаржером и са 20—30 метака.

Када шаљете друге партизане, нека буду снабдевени свом спремом и муницијом, а не да се расправљамо недељама о њиховој спреми.

Сви војни комитети по селима су ови:¹⁹

Ми смо сада у II чети у Мукосу и чекаћемо другове из Покр. опер. руков., а у четвртак идемо у I чету, па одатле у Риљево да оснујемо војни комитет. Одатле идемо у Ропото по другове за чету. Гледајте да се што брже набаве пушке из Битоља, пошто су нам се јавили око 30 њих из за партизане, али без оружја, а ми не смемо да их примимо без спреме. Исто тако да се постарате да се набави...

Када буде било других ствари, накнадно ћемо вам писати. Што има за оперативни штаб-до четвртка вече шаљите у II чету, а после 17 јула у I чету, одатле можемо пре да их примимо.

Другови из обеју чета са оперативним руководством положили су заклетву под оружјем и потпуно су оформљени као прави партизани. Друго нема шта да вам јавимо.

Другарски поздрав свима друговима тамо од

Начел. Опер. штабг.²⁰

Ово писмо чувајте као докуменат трајне вредности и коксипиративно.

¹⁸ На овом месту докуменат је оштећен.

" У оригиналу имена су прецртана.

¹⁹ Начелник Оперативног штаба — командант одреда био је Борко Левата-Горанов.

ИЗВОД ИЗ ПИСМА ЦК БУГАРСКЕ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ОД ЈУЛА 1942 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ¹

ДРАГИ ДРУГОВИ,

Пред нама данас стоје следећи архисториски задаци:

1) Извршити широку мобилизацију народних снага и повести активну борбу за свргавање Хитлерове клике код нас с власти, за стварање народне демократске власти са народном владом. Ти наши напори треба да буду пропраћени организовањем борбе масе, против глади, реквизиције, за веће плате, против изношења наших производа ван земље, спровођењем широке акције тумачења значаја закљученог војног уговора и споразума између СССР-а, Енглеске и Америке, утицаја тих уговора на даљи ток ратних догађаја и нарочито великог значаја другог фронта, који треба да се отвори још у 1942 години. Разјашњавањем тих догађаја треба да се подигне дух народа, да се ојача његова вера у неминовни слом Немачке и њених европских савезника.

2) Максимално распламсавање наших снага за брзо припремање пуне мобилизације свих патриотско-војних снага у земљи. У том циљу неопходно је да се користе све разумне форме и начини за широко разјашњавање војницима, подофицирима и официрима: да наша армија не сме да допусти да буде искоришћена као жандарм немачког фашизма, да је она јединствена сружана сила на Балкану која у овом тренутку нема равне себи, да она, полазећи од интереса свога народа, може спасти земљу од страшне катастрофе ако силом истера немачке окупаторе и њихова бугарска оруђа. Народна армија² треба да зна да је слом Немачке близу; да највеће светске силе, борећи се против сила осовине, тек распламсавају све своје могућности и резерве. Бугарски народ и армија треба да се убеди да је сада најзгоднији тренутак да се одвоје од цара Бориса и филоваца и свих Хитлерових агената, ослободити се и прекинути све везе са немачким окупаторима да би се земља спасла од слома.

3) Појачавање саботажне и друге акције над свим оним што може бити искоришћено од немачких фашиста: зрнаста храна.

¹ Редакција располаже преводом овог документа на македонском језику из 1942 год. Ово писмо ЦК БКП послао је ПК-у КПЈ за Македонију обавештавајући га о својој линији.

² Односи се на бугарску фашистичку војску.

дуван, вуна, кожа и др., онемогућавање транспорта, уништавање немачких база, аеродрома, слагалишта ратних резерви, бензина хране итд. Треба предузети енергичне мере за брзо ликвидирање опасности _____, нерада и пренебрегавању немарности према раду у тој области. , г, <

4) Извршити неодложно бојну мобилизацију партијских и омладинских снага, створити здрава језгра проверених и преданих партијских и омладинских кадрова на која приликом спровођења свога рада треба да се опиру партијска руководства и организације, одредити конкретне задатке за предузећа, квартове, село и др., приступити неодложно формирању Б. Г.³ и одредити задатке за акцију, предузети неопходне мере да се сачува кадар да не падне у руке полицији, ликвидирати што пре свакојаке тенденције и појаве.

За брзо и правилно спровођење постављених задатака неопходно је да партијска руководства и организације појачају до максималних размера своју активност, да потстрекну на активност целу партијску масу

1942 година треба да постане година победе и за бугарски народ.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Поздрав,
р. р. п.-е⁴

³ „Бојеви групи“ — тј. диверзантске групе, састављене од неколико илегалца.

⁴ Руководство радничке партије. тј. ЦК БКП.

ПРОГЛАС ПК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД АВГУСТА 1942 ГОД.
ПОВОДОМ 39-ТЕ ГОДИШЊИЦЕ ИЛИНДЕНСКОГ УСТАНКА¹

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ!

СЛОВЕНИ, ТУРЦИ, ШИПТАРИ, ВЛАСИ И ЈЕВРЕЈИ!

Ове године навршава се 39 година од великог и славног Илинденског устанка.² Сваке године 2 августа — на Илинден — ви по традицији празнујете овај дан, зато што је тога дана 1903 године објављена и започета највиша масовна форма македонске борбе, борба с оружјем у руци против мрачњачке управе турских бегова и паша, турског султанског апсолутизма.

На славни Илинден македонски народ, који је био варварски експлоатисан, понижаван, мучен, затваран и гоњен од власти Султана Хамида, од власти чифлик-сајбија и спахија, устао је на херојску борбу. Старо и младо, мушко и женско, са пушком и секиром, косом и мотиком, устало је да се ослободи дугог и мрачног ропства, да би учинило крај противнародној и тиранској власти бегова и чифлик-сајбија, да би за себе узело земљу. Дигло се да би добило право на живот, право на постојање, за националну слободу и социјална права, за равноправност и бољи људски живот, за истинску народну демократску власт.

Илинден је дан македонске национално-ослободилачке народне револуције, прве у новој свесној историји македонског народа, који више није хтео да моли на коленима, да подноси и трпи срамно ропство, није хтео да се помири са судбином роба, са насиљем, убиствима, пљачкама, подмићивањем и животињском експлоатацијом од стране чифлик-сајбија турске труле администрације. Као круна те неравне по снази борбе била је Крушевска славна република³ на челу са Николом Каревим,⁴ Питу Гуле⁵ и Велком Марковим.⁶

¹ На документу нема датума. Вероватно је проглас издат 2 августа 1942 године.

² О Илиндену, 2 августа 1903 год., македонски народ се дигао на устанак против турског ропства за своје национално ослобођење. После двомесечних борби (2 август — 3 октобар 1903 год.) устанак је био у крви угушен од стране далеко надмоћније турске војске.

³ Устаници су ослободили град Коушево и околину и основали Крушевску републику која се одржала 11 дана.

⁴ Македонски социјалиста и претседник Крушевске републике.

⁵ Војсковођа из Илинденског устанка.

• Македонски социјалиста и један од руководиоца устанка.

Илинденски устанак и славна Крушевска република били су дело македонског народа и македонске крви, али не дело срховиста,⁷ данашњих македонских фашиста, нити дело бугарске државе. Бугарски фашисти хоће да украду Илинденску заставу из руку правих македонских бораца, хоће да фалсификују македонску историју, исто онако као што су фалсификовали генија бугарског револуционарног покрета, војводу, песника Христу Ботева, исто онако као што су Хитлер и цар Борис фалсификовали Први мај да би обманули и завели свој радни народ и да би се показали тобожњи социјалисти.

Македонско-бугарски фашисти — врховисти и ове године се труде да угуше македонску борбу, да заведу македонски народ, да позову илинденске борце у славно Смилево (код Битоља) и да им докажу да је Илинденски устанак и славна Крушевска република тј. „идеје“, „слобода“ и „равноправност“, управо то што су македонском народу донели Хитлер, цар Борис и Мусолини. Какво изругивање, какво фашистичко бесрамље и јавна лаж!

МАКЕДОНЦИ!

Ви и ваши очеви, мајке, браћа и сестре нисте се борили на Илинден да би у Македонији господарили и владали немачки, бугарски и италијански фашисти. Ви се нисте борили да би вам забрањивали матерњи језик, да би газили вашу част, да би вам псовали „мајку македонску“, да би вас називали циганима, да би вам одузели на силу храну, стоку, вуну, афион, дуван, свилену бубу, нисте се борили зато да би вам са леђа кожу гулили. Нисте се борили да би вам узимали порезе веће него што су вам наметали закони султана и великосрба, нисте се борили да би вам фашистички жандарми одузимали дрва и ћумур, да би вам власт одузимала њиве и куће српских колониста, већ да земља буде својина македонског сељака. Нисте се борили да би стотине ваших најбољих синова и кћери били данас затворени, осуђивани на смрт, пребијани, зверски убијани по затворима, улицама и планинама од кржаве руке данашњих нових поробљивача, нисте се борили да би ваше ћерке обешчастили фашистички агенти, него сте се борили да би сте имали потпуну националну, политичку и културну слободу и равноправност.

Македонски народ борио се не за монархију, не за султана и цара, не за фашистичке фирере, него за слободну македонску

⁷ Врховисти — агентура бугарског двора у македонском ослободилачком покрету.

републику, као равноправног члана међу свима суседним балканским државама.

Крушевска република била је права народна демократија, а кад цара Бориса, Хитлера, Мусолинија и Недића нема ни сенке демократичности, него има насиља, пребијања, убијања Македонаца, беспослице, глади а нема никакве културне, политичке и националне слободе. Све што је лепо македонско у македонској борби и македонској историји бугарски фашисти су узели и претворили у своје. Св. Тирила и Методија, Гоце Делчева, Илинден, македонске револуционарне борце, македонски језик, македонску културу и традицију претстављају као бугарске, а с друге стране вас гоне да учите њихов бугарски језик. У току ових 15 месеци ви сте научили и схватили много чега, ви сте својим очима ридели какву су вам „слободу“ донели Хитлер, Мусолини и бугарски фашисти. Па и ваше право, које је било утврђено у најмрачније турско доба, 500 година, да сами себи бирате претставнике општина — данас су вам то право одузели „ослободиоци“. Ви сте данас прави робови.

БРАЋО МАКЕДОНЦИ!

Ове године ви празнујете Илинден у нарочитим условима. Праведна и национална ослободилачка борба, коју води Совјетски Савез, његови савезници Америка и Енглеска и сви народи поробљени од стране фашизма, у пуном је јеку. Ваши нови Илинденци, национално-ослободилачки партизански одреди у Македонији, већ су изишли и закрстарили по планинама и селима, да би наставили и с успехом завршили борбу Илиндена. Изишли су да би истерали фашистичке окупаторе из Македоније, за слсоодну Македонију, за истинску народно-демократску власт.

Данас се решава судбина сваког поробљеног и угњетеног народа. Од данашње борбе зависи да ли ће поробљени и угњетени народи и надаље остати покорни робови највећег непријатеља човечанства — фашизма, или ће п?к учинити крај сваком неправљу, националном поробљавању и социјалној експлоатацији и сутра живети слободно и срећно. Зато су сви поробљени и угњетени народи устали у борбу на живот и смрт, с оружјем у рукама, прсгив средњовековног ропства и тираније фашизма. да би фашистичком ропству учинили крај.

Борба је тешка, велика и славна. Она ће се завршити снажном победом СССР-а, његових савезника и свих поробљених и угњетених народа над Хитлером и његовим слугама. Пространа земља Совјетског Савеза, Енглеска и Америка, својом снажном индустријом, неисцрпним изворима хране, метала,

бензина и људства, својом чврстом слогом и вољом да се победи, учиниће крај Хитлеру и његовим луткама — владама у Европи. „Синуће зора слободе“⁸ свим поробљеним народима у Европи, међу њима и македонском народу. Ваша дужност није само да симпатишете борбу Совјетског Савеза, него да узмете активно учешће, да се са оружјем у руци борите за истеривање окупатора са македонске земље и за уништење македонских издајника и шпијуна — врховиста, да проширите и распламтите ту борбу до потпуног истеривања немачких, бугарских и италијанских нових поробљивача из читаве Македоније.

Македонски врховисти, који су главни кривци што борба у Илинденском устанку није успела и донела победу, данас се поново спремају да издају и угуше националноослободилачку борбу македонског народа. Данашњи македонски врховисти, на челу са Ванчом Михајловим, Димитријом Чкратровим,⁸ Ђузелеовим⁹ и Китинчевим,⁸ поново се окупљају, поново праве планове да би разбили јединство македонског народа, да би угушили и издали националноослободилачку борбу македонског народа. Хитлеру, Мусолинију и цару Борису последња су нада, последња резерва у борби против слободне Македоније данашњи македонски врховисти. Фашисти свих боја рачунају да ће моћи да преваре македонски народ ако за „фирера“ македонског народа буде постављен Ванчо Михајлов, који ће играти крвничку улогу у Македонији, какву игра Анте Павелић у Хрватској: агент империјалиста, пљачкаш, угњетач, хитлеровски жандарм у Македонији, који ће имати за задатак да храни и одева немачке фашисте и да угушује сваки покрет за слободу Македоније. Македонско становништво у Петричком крају и македонска емиграција у Бугарској веома добро знају ко је Ванчо Михајлов и коме је служио. Данас он опет служи Хитлеру, цару Борису и Мусолинију. На његовој савести леже три хиљаде убијених македонских централиста,¹⁰ бораца за слободну Македонију.

ИЛИНДЕНЦИ!

Данас, када македонски народ окупља све снаге да би наставио вашу илинденску борбу и да би остварио идеале за које сте се ви толико много борили, данас, када су ваши синови и кћери, млади, нови Илинденци, изишли у шуме, пошли вашим славним путем да се боре за нови и последњи Илинден, бугарски фашисти и македонски врховисти припремају противилинденски

⁸ Популарни марш македонског ослободилачког покрета.

⁸ Сарадници бугарског окупатора од 1941—1944 год.; после ослобођења осуђени од народног суда у Скопљу.

¹⁰ Следбеници Гоце Делчева и његовог Централног комитета.

конгрес, конгрес који треба да послужи фашизирању илинденске борбе и македонске историје, угушивању борбе коју данас воде македонски народ и македонски националноослободилачки партизански одреди, настављају ропства Македоније. Немојте ићи на противилинденски фашистички конгрес! Бојкотујте га и раскринкавајте његов подао и лажан циљ.

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ!

СЛОВЕНИ, ТУРЦИ, ШИПТАРИ, ВЛАСИ И ЈЕВРЕЈИ!

Ове године треба да празнујете Илинден са несаломљивим јединством, у знаку одлучне и немилосрдне борбе против његових поробљивача и домаћих издајника — врховиста. Својим масовним уласком у редове херојских македонских партизана покажите да се борите, до последње капи крви, за истеривање окупатора, за нови и последњи Илинден, који ће испунити идеале македонског народа, за које се борио и давао драгоцене жртве. На Илинден изиђите сви да манифестујете вашу вољу, вашу жељу за слободом и победом. Сви заједно, руку под руку, као што су ваши очеви, мајке и старија браћа и сестре узели заједно учешће у Илинденском устанку. Сви заједно у данашњој борби, за истеривање окупатора, за националну слободу, за самоопредељење и равноправност македонског народа, за бољи и срећнији живот, за истинску народну демократску власт.

Живело јединство македонског народа у борби против нових поробљивача!

Живео јединствени антифашистички фронт СССР-а, Енглеске, Америке и свих поробљених народа!

Живео СССР и његова снажна Црвена армија!

Живели македонски националноослободилачки партизански одреди!

Напоље са окупаторима из Македоније!

Смрт македонским издајницима и шпијунима!

Доле противилинденски конгрес бугарских и македонских фашиста!

Живела слобода Македонија!

Живео нови и последњи Илиндеи!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ПОКРАЈИНСКИ КОМИТЕТ
КП ЈУГОСЛАВИЈЕ
ЗА МАКЕДОНИЈУ**

ПИСМО ШТАБА ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „ДИМИТАР ВЛАХОВ“ ОД 4 СЕПТЕМБРА 1942 ГОД. ПРИЛЕПСКОЈ ПАРТИСКОЈ ОРГАНИЗАЦИЈИ¹

4 септ. 1942 год.

Другови,

Чим добијете ово писмо, одмах одговорите на сва питања која су постављена у прва два писма, а одговор пошаљите по човеку за нас. Поред осталог, јавите нам шта је било са Црнетом² и рањеним другом Петком.³ Исто тако потрудите се да дознате да ли има по железничким станицама војске или полиције, да бисмо их имали у пројекту.

Мислимо да створимо базу за снабдевање у Мукосу, а о свима потребним стварима, као што су сандуци за жито, канте и друге потребе, обавестиће вас друг Киров.⁴ Данас, другови, борба добија други вид са слањем војске по селима од стране фашиста, тј. морамо понекад да улазимо и у отворену борбу са њима. Потребне око стварања базе у Мукосу сматрајте као најхитније. Коњ на коме је донет друг Петко својина је сељака Данча Богданова из Смиљоваца. Коњ је затворено црвене боје. Да му се пгго пре пошаље.

Ако су другови Платник⁵ и Илинденски® стигли у прву чету, јавите нам докле ће бити код нас у одреду, пошто треба и са њима да се састанемо поводом неких важних ствари у вези са тактиком борбе против фашиста.

Колико смо ми могли да дознамо, војска не спава ноћу- у селу него у пољу и мења места из страха да је не нападнемо.

Уколико има нових герилаца, шаљите их спремне са оделом, обућом и оружјем (уколико има), и ако тренутно имате партизане, пошаљите их к нама са Црнетом. Црне зна старо место у овом рејону. Најсигурнији пут за долазак је преко прелеке Присадска — изнад Присада по брду и Големог Мукоса по гребену. Уколико до 15 септембра другови не могу да дођу, онда ћемо се наћи после 15 септембра у Дабници. Гледајте да се по

¹ Докуменат је у рукопису.

¹ Киро Барјамовски

⁵ Драган Спиоровски

⁴ Борка Антуневски

⁵ Киро Крстевски

⁶ Трајко Бошковски, погинуо 4 јануара 1943 год. код с. Рлевци. Срез велешки.

сваку цену створи обућа, пошто је сва на крају своје издржљивости, а планински путови су рђави и дуги.

Један примерак података нека се пошаље у Дабницу још данас-сутра, тако да до сутра увече (5 септембра до 7 часова) извештај буде уручен у руке партизана који се тренутно налазе у томе рејону.⁷ Створите за најкраће време „мачке“⁸ за пењање уз стубове и материјал за сечење жица неколико пари, тако да свака чета има по један пар. Нама је онемогућен тај начин акције, пошто немамо такав материјал. У свакој чети треба да има лопатица и секирица. Четири месеца пишем о њима и још их нисте нашли. Пошаљите бомбе које имате на расположењу. Тражите бугарску муницију од наших војника у касарнама, врло је потребна. Чутурице су исто тако потребне.

Других новости с наше стране засад нема. Поред ових ствари о којима пишемо, пошаљите и радио извештај за последње дане.

Са другарским поздравом

М. ОПЕР. ШТАБ"
Горанов
Киров

БР. 34

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ОДРЕДА „ДИМИТАР ВЛАХОВ“ МЕСНОМ ШТАБУ — ПРИЛЕП ОД 8 СЕПТЕМБРА 1942 ГОД. О УЛАСКУ ОДРЕДА У С. ЗАБРЧАНИ И ДУПЈАЧАНИ¹

8-1X-1942 год.

ИЗВЕШТАЈ

Акција је извршена 6 IX 1942 год. у два села — Забрчанима и Дупјачанима. У оба села одржан је митинг. Претходно је направљен план по коме се радило. У село се ушло у 8 часова увече. У Дупјачанима је ухваћен Кусте воденичар, за кога смо имали податке да је био рђав човек. Он је одведен на средину

⁷ Мисли се на извештај о распореду бугарске војске и полиције.

⁸ Пењалице

* Месни оперативни штаб — тако се звао штаб партизанског одреда.

¹ Докуменат је у рукопису.

села. Истога момента ухваћен је и чувар поља, одузета му је пушка и одведен је на средину села. Сакупљени су сељаци и одржан је митинг, на коме је било доста сељака, а говорено је о данашњем стању сељака и народа уопште, ко смо ми и о потреби борбе.

Чувар поља и Кусте су пуштени, јер су сељаци гарантовали за њих, а чувару поља је пушка одузета.

Народ нас је примио са великим одушевљењем, а исто тако нас је и испратио.

У Забрчанима случај је исти, само је њиховом пољаку пушка враћена на захтев и молбу сељака, а била је и неиспраена. Из оба села прикупљено је доста хране. Из Дупјачана смо добили два добровољца — један је Охриђанин а други Прилепчанац, зове се Благоја од Кромчоваца, папучар, био је на раду у Немачкој, станује на узвишици прекопута Левате Волчетор. Видите какав је овај друг био тамо, да ли је био добар, па пошаљите извештај.

Приликом вршења акције, на нашој страни није било никаквих губитака.

У I чети² имамо 25 партизана, 21 пушку, 1 пушкомитраљез система „Брно“, 1.330 пушчаних метака, 6 револвера и 150 метака, 15 бомби.

Сад треба да узмемо још неколико добровољаца, па ћемо после чету поделити, о чему ћетб бити накнадно извештени.

Са Војчом Трбићем³ састао сам се; са њим је и Сугаре Боре, кога сам саслушао о свему шта он мисли и зашто је дошао. Он ми је рекао да је послат и опуномоћен од Драже Михаиловића да организује партизгдске чете.

Борбу мисли да води на овакав начин: заједнички са нама војни комитети по селима, заједничко снабдевање храном и оружјем, заједничка борба, по потреби да се чете удруже за напад а после да се опет разделе, само посебна команда и распоред у четама, посебни штабови, само један заједнички врховни штаб, иначе никакво нападање једних на друге. Дао ми везу кад будемо хтели да се састанемо са њим. Досад нема организоване чете, но, као што ми рече, мисли да организује, а у Албанији су организовали две чете и њих предводи Кусте из Белице, стари комита. О онима што су дошли у Прече у срп-

¹ Мисли се на одред.

² Војчо Трбић је дошао у Македонију јуна 1942 год. и покушао у Поречу да организује четничке јединице. Његова штеточинска активност коначно је онемогућена септембра 1944 године.

ској униформи зна и он, само досад нема везе. Сада је послао човека за везу, па ће нам казати када буде дознао. А тамо круже гласови да су послати од Недића да се боре против нас.

Примите искрени другарски поздрав и поздрав Љиљаку.⁴

Даскалот⁵

БР. 35

ИЗВОД ИЗ ПИСМА ЦК КПЈ ОД 22 СЕПТЕМБРА 1942 ГОД. ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ О СТВАРАЊУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ОДБОРА И ПОЈАЧАВАЊУ ПАРТИЗАНСКИХ АКЦИЈА¹

ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
22-IX-1942 г.

ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ ЗА МАКЕДОНИЈУ

Да у тој данашњој великој народно-ослободилачкој борби ми имамо велику већину народа уз себе, доказује чињеница да смо се кроз ових 16 мјесеци не само одржали, упркос свим навалима окупатора и њихових слугу, већ да је наша Народно-ослободилачка војска све јача и територија коју ослобађамо све већа. Ево такав став лондонске избегличке владе јасно показује и вама пут којим треба да идете.² Ви сигурно слушате лондонску радио станицу и приметили сте да се често у говорима на српском језику истичу претензије за будућу хегемонију велико-српске клике не само на пријашњим границама над народима Југославије, већ и на читави Балкан. Према томе, из искуства које ми имамо за ових 16 мјесеци ви треба да извучете поуке и за ваш рад у Македонији на организовању народно-ослободилачке борбе. Ви имате довољно аргумената да пред македонским народом заступате потребу заједничке оружане борбе са свим на-

* Борко Темелковски

⁴ Перо Крстевски-Даскалот, комесар одреда.

¹ Редакција располаже преписом овог документа.

¹ У првом делу писма углавном се износи издајство и отворена сарадња са окупатором представника избегличке владе у Лондону Драже Михајловића.

родима Југославије против окупатора и његових слугу, односно против свих оних који већ данас снују планове за угњетавање македонског народа. Македонски народ треба убеђивати да једино заједничка борба са осталим народима Југославије може њему осигурати слободу. Но није данас довољно водити само пропаганду о томе, већ је главна задаћа КП Македоније да одмах, без оклевања, приступи организовању те борбе, да ствара наоружане одреде и да на челу тих оружаних одреда води борбу против окупатора и њихових слугу. Нарочито је важно, јер је то искуство код нас показало, да стварате народно-ослободилачке одборе по селима и градовима, који су не само клица будуће народне власти већ и важни помоћни органи за успјешно вођење оружане борбе. Ми вам шаљемо брошуру о тим народно-ослободилачким одборима, која је састављена на основу досадашњих наших искустава. Са стварањем НО Одбора, у којима, треба да буду најчеститији родољуби, ви не само да се повезујете са селом, већ помоћу њих увлачите најшире масе у народно-ослободилачку бурбу.

Нама није познато до данас да ли постоје и колико су јаки ваши партизански одреди, зато би било добро да нас преко другова у Србији а и Албанији обавестите о томе.³ Код вас је сада важно да ваши партизански одреди буду што активнији на главним комуникацијама, да руше железничке пруге и мостове и на тај начин онемогућавају немачким окупаторима саобраћај са Истоком. Зато треба да ти одреди не буду сувише велики, већ мањи (50 до 100 људи) и брзо покретни. Разуме се да ће ваши одреди нарасти у све веће јединице које ће изискивати нови облик војних формација, као што су батаљони, бригаде итд. Зато ћемо ми настојати да по сваку цену у догледно време пошаљемо код вас једног или двојицу стручњака који су стекли по тим војним стварима искуство код нас.

Ниједна ваша војна јединица не сме да буде без комуниста, који треба да дају пример свима другима и који као партиска јединица изнутра учвршћавају војнички и политички такву војну јединицу. Било би добро да ви створите за читаву Македонију један Главни штаб НОП одреда у коме треба руководећу улогу да имају комунисти, али у коме не само да могу него и треба да учествују поштени родољуби.⁴ Тај штаб поставља онда ниже штабове и помоћу партиских јединица поставља најспособније и најбоље руководеће људе. Недостатак оружја није никакав разлог да се не стварају партизански одреди и

³ Необавештеност ЦК КПЈ о стању у Македоннији резултат је поновног прекидања веза са ЦК КПЈ од стране ПК КПЈ за Македонију. У то време на територији Македоније постојали су одреди: „Димитар Влахов“, „Пера Тошев“, „Питу Гули“, „Ђорџе Петров“ и „Дамјан Грујевић“.

* Главни штаб КОП одреда Македоније већ је постојао.

не воде акције, јер и ми смо почели са једном, две пушке у појединим одредима и у току ових шеснаестомесечних борби створили од оних малих голоруких одреда велику добро наоружану Војску, тако да данас иећ имамо, осим многобројних партизанских одреда и батаљона, преко двадесет ударних бригада. Интензиван рад међу бугарским окупаторским војницима, који се умногоме разликују од других војника као што су Немци, Италијани итд., омогућиће вам да дођете до наоружања, па и до људства из тих окупаторских јединица. Разуме се да то много зависи и од КП Бугарске која вероватно у бугарској војсци има не малог утицаја, и зато треба да стојите у најтеснијој вези са КП Бугарске по питању рада у тој војсци. Другови из Албаније ће вам дати нешто материјала.⁵ Веома нам је жао што вам не можемо послати више, иако располажемо са многобројним нашим издањима у војсци и у позадини, која би вам могла врло добро послужити.

Пазите да код стварања партизанских одреда не повучете сав партиски кадар у те одреде, већ настојте да ваше теренске организације буду способне за партиски рад, јер самим тим ћете стварати и боље услоге за развитак партизанског покрета.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ЗА ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ**

БР. 36

ДИРЕКТИВНО ПИСМО ПК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД 25 СЕПТЕМБРА 1942 ГОД. ЗА РАД ПАРТИСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА У ПАРТИЗАНСКИМ ЈЕДИНИЦАМА¹

**ЗАДАЦИ ПАРТИЈСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА
У ПАРТИЗАНСКИМ ЈЕДИНИЦАМА**

Развој политичких прилика како у свету тако и код нас поставља низ задатака пред целу Партију, а посебно пред партијске организације у партизанским четама.

⁵ Мисли се на материјал који је издавао ЦК КПЈ и Врховни штаб о организацији, искуствима и начину организовања акција партизанских одреда.

¹ Ово писмо је написано после доласка Добривоја Радосављевића у Македонију.

Све брже и очевидније дозреваље слома Хитлера под ударцима Црвене армије, све већа мобилизација маса -слободољубивих народа за стварање другог фронта и све отворенија борба поробљених народа Европе — све јасније обележавају улогу и тактику појединих класа у данашњем периоду. Наиме, све јасније се показује издајничка, противнародна улога реакционара, крупнокапиталистичких клика, које не бирају средства у томе да спрече размах народноослободилачке борбе (активизацију најширих маса) не би ли тиме обезбедиле своје најсебичније пљачкашке интересе. Овај процес нарочито је дубоко захватио Србију, Хрватску, Босну, Херцеговину, Црну Гору и Словеначку, тј. оне покрајине Југославије где се развила велика активност наше Партије. Реакционарне крупнокапиталистичке клике свих боја уједињују се и отворено се стављају под скут окупатора а против својих народа. Оне стварају јединство свих својих снага без обзира на њихове противности, а уз помоћ окупатора (у Србији прикупљање свих великосрпских реакционарних елемената око Драже Михаиловића и отворено помагање немачким и недићевско-љотићевским бандама у злочинима према српском народу, са надом да ће те банде успети да униште партизане и нашу Партију и тако створити пут за групе које су повезане са Дражом, да би једнога дана опет узјашили на леђа српског народа и других народа Југославије; у Хрватској створена сарадња немачко-италијанских и усташких банди са „српским четницима" и људима Драже Михаиловића, итд.).

Овај процес још није тако дубоко захватио Македонију, али је он започео и све више претстоји. Нарочито је важно да ми, уочавајући тај процес (а истовремено и све промене у игри немачких разбојника са судбином македонског народа у односу на њихове слуге у Бугарској, Италији, Грчкој, Србији, а и у самој Македонији) и све његове данашње тенденције, будно следимо развој и степен тога процеса да бисмо могли правилно поставити нашу тактику и увек открити главног непријатеља, да не бисмо својим ставом пре времена удаљили од себе извесне људе и групе (који би могли да још седе са нама у овој општенародној борби или који би нам били макар и привремени и колебљиви савезници против главног непријатеља, који мајсторском игром покушава да се крије).

Због тога пред Партију се постављају задаци да у партизанске чете мобилише, на првом месту, раднике и сиромашне сељацима, који ту борбу, по самом свом друштвеном положају, неће издати и који ће чврсто држати пушку у руци до краја, јер се боре за своју ствар. То никако не треба да значи да треба стешњавати карактер народноослободилачке борбе. Напротив, ствар је у томе да се у борби јаче активизирају, шире и силније,

баш они слојеви и елементи који ће одиграти одлучујућу улогу у идућим борбама.

Да би се направио одлучан корак ка консолидацији прилика по четама, да би се отклониле све грешке и слабости и да би се условио здрав развој партизанског покрета у будућности, потребно је да се спроведу у живот следеће директиве и да се уоче следеће околности:

I

1. Многе грешке и слабости партизанских јединица проистичу од неправилно схваћене улоге и задатка партиских организација у партизанским јединицама. Да бисмо успели да поставимо партизански покрет на здраве ноге потребно је, прво, да правилно поставимо улогу и задатак партијских организација у партизанским јединицама. •

а) Партизанске јединице су масовне војне организације народноослободилачке борбе. Партија у њима треба да одигра улогу авангарде, руководиоца и организатора. Партија руководи њима као и свим другим масовним организацијама не диктирањем, већ стрпљивим уверавањем и преданим примерним радом својих чланова. Одмах треба по четама учинити крај таквим појавама — да понеки партијци у вршењу своје дужности заостају за многим нечлановима Партије, скривајући се на тај начин иза чланства Партије и поткопавајући ауторитет чланова Партије. Чланови Партије треба да подносе највеће тешкоће, да показују највећу ревност у испуњавању дужности чета. Они треба да постану најактивнија, најударнија снага чете. Они чланови који своје дужности у чети не извршавају савесно, трезвено и храбро, треба да буду узети на одговорност, па да се избаце из Партије, а да се у њу приме честити, храбри, ревносни, дисциплиновани борци који су искрено одани нашој ствари. Само таквим чишћењем Партије од нездравих елемената и увлачењем у њене редове здравих и оданих бораца условиће се правилан рад Партије и правилан, здрав развој партизанског покрета.

б) Недовољно схватање руководеће улоге Партије показује се и у неправилном односу између партијских ћелија и штабова. Тако, код неких партијаца и ћелија осећа се тенденција да непосредно руководе операцијама и командовањем, а код неких ћелија и партијаца потпуна равнодушност за рад штабова. Да би се овај однос поставио правилно, потребно је с једне стране да партијске ћелије имају чврсте везе са политкомима, да их држе чврсто у својим рукама, да на партијским састанцима редовно критикују политкоме, командире, чланове Партије, и да

сви ови подносе ћелијама редовне извештаје. Командири и политкоми не треба никад да забораве да су чланови Партије. С друге стране, ћелије и партијци треба да постану она снага која наредбе штабсва испуњава најактивније, а ангажујући се свестрано за њихово извршење у четама и одреду.

2. Равна издајству је тенденција за распуштање чета, успоравање и кочење формирања нових чета, под било каквим изговорима (потере, нема хране, нема сеоских комитета итд.). Треба да се учимо како да савлађујемо тешкоће, а не да плачемо над њима.

3. Треба имати правилан однос према официрима и подофицирима бивше југословенске и бугарске војске. Наиме, многи нездравни, лакоумни елементи одржавају у чети такву атмосферу да се ови људи осећају као прогоњени. На политкому и партијцима лежи одговорност да људи у чети имају правилан однос према овим борцима, који су се с правом разочарали у бившу армију, **п** да им се олакша постепено преваспитање и одбацивање неких манира, иначе туђих партизанима. Исто тако није правилно и прецењивање бивше југословенске војске. Наиме, неки малодушни, кукавички и опортунистички елементи омаловажавају улогу командира који су израсли у партизанској борби, и настоје да све неуспехе и слабости објасне тиме што нема специјалиста и обучених официра. Све у свему: према официрима бивше војске треба заузимати став према сваком појединцу посебно, у складу са његовом честитошћу, хргброшћу и способношћу, руководећи се при томе да им се ситничарењем не омете преваспитање, али да се при томе не дозволи ни испољавање њихових негативних особина, које су на штету чете, на штету командира који су израсли у борби.

4. Задатак је ћелија да потпуно раскринкавају основу теорије: „Ми нисмо буржоаска војска“, која под том маском дозвољава непријатељским елементима да поткопавају чете, да поткопавају ауторитет командног особља и да крше дисциплину. Чињеница да по својим циљевима и методама ми нисмо буржоаска војска далеко је од тога да значи и како у нашим редовима може да се прави све што се хоће, већ напротив — да у њима треба да влада гвоздена дисциплина, оданост и послушност према старешинама и наредбама.

5. Партијске ћелије, политкоми и командири треба да осигурају да се све нездраве појаве и слабости решавају у првом реду у чети. А ћелија својим радом да отклони сваки симптом распада, слабости и деморализације. Разорне типове треба раскринкавати на првом месту у чети и онда када се предају на ислеђење штабовима. Иначе, штабови се не би појавили пред људима као стварна помоћ у борби против непријатеља и сла-

бости, већ као нека тајанствена сила чији рад људи не могу да схвате као правилну и као истинску помоћ.

6. Партизанске чете су војне формације, али се њихова активност не своди само на војне акције. Партијске ћелије треба да живе у четама као политички фактор и да спрече такве појаве, — да чете после свршеног задатка мирно бивакују у неком селу, уместо да се баце на агитацију или пропагандистичку акцију; ћелија је не само жижа целокупног живота у чети, већ она треба да дејствује и онда када је чета у походу или на биваку. На тај начин, на путу којим ће проћи наша чета стварају се базе наше Партије и ослободилачке борбе. То значи да ћелија не само контролише и руководи преко команде (начин поступка на селу), већ тамо ради и на стварању народноослободилачке власти, прикупљању нових партизана, омладине итд. Опстанак чете, како њено снабдевање тако и њено физичко постојање, зависи од наше политике (у народу) и од војничке активности (према непријатељу). Чете треба да осигурају своје снабдевање и своје финансије политичком делатношћу и борбом. При томе треба најенергичније сузбијати, како код појединаца тако и код чете као целине, дух себичности који се испољава у тенденцији да сав плен задржи за себе, да се снабде сама, не водећи рачуна о немаштини и потребама > других чета итд.

7. Треба уклонити нездраве појаве, као: а) изједначење с командним особљем; правилно је да сви партизани живе под једнаким условима живота — становање, одело, исхрана итд., али се командном особљу мора одавати потребна почасти, баш зато што је то командно особље, јер су то људи који су на тај положај дошли својом храброшћу, вештином, оданошћу итд. Ако се командно особље сувише уздигло, зато су штабови ти који треба да решавају та питања. Поткопавање угледа команде и појединих командири је само један вид злочиначке и непријатељске разорне активности. Овај став ћелије и партијци треба да спроводе с убеђивањем и својим личним примером.

б) Често смењивање руководећих друтова, и без знања штабова, због најситнијих грешака. Грешке и слабости треба отклонити здравом критиком, а штабовима препустили постављање и смењивање руководећег кадра. Партијска организација треба да политички објасни смисао те нездраве појаве. Развијати критизерство и помагати га, а не борити се активно против њега, значи условити разбијање дисциплине, развијање деморализације и помагање разорним елементима, а то практично значи ићи и радити против борбе у коју смо пошли. Да би се критизерство спречило, потребно је завести у четама редовне часове критике и самокритике (у свакој чети или, ако је чета велика, у дело-

вима). Ту треба давати и вршити здраву критику, усмерену на отклањање и поправљање грешака и слабости сваког партизана без разлике на његову функцију. Таквим давањем критике и самокритике унапређује се рад, уочавају се грешке и слабости и истовремено се спречавају и одвраћају нездрави елементи, који својим сталним и неумесним критиковањем разбијају морал у чети.

8. Треба контролисати приступање сваког појединца чети и пратити његов рад, јер ће окупатор настојати да убаци у партизанске редове шпијуне и провокаторе са разним задацима (обавештајна служба, ометање рада у чети, подла убиства руководећих другова итд.). Такође треба добро следити и немилоsrдно спречавати покушај непријатеља да компромитује партизански покрет слањем својих „партизана“ који пљачкају и тероришу сеоско становништво. Овакве типове треба саслушати пред народом и јавно раскринкати и стрељати. Исто тако будно пазити на све гласове које непријатељ шири о партизанима („српски четници“, „италијански плаћеници“, „разбојници“ итд.) и на зборовима и у лецима раскринкавати његове подле намере.

9. Не дозволити улажење у чету људима који нису физички здрави и који не могу поднети напоре.

10. Развити живу војну активност (војни часови), политички рад (политички часови), зидне новине, приредбе, песме итд. (културни рад).

11. Водити строго рачуна о имовини чете, плену итд. Не претоваривати се ношењем непотребних ствари. Све заплешене и непотребне ствари крити на конспиративан начин и на сигурно место. Не водити и вући „коморе“, које ометају брзо кретање и партизански начин ратовања. Не држати никакве сталне логоре.

II

Да би се испунили горњи задаци, потребно је да чете и руководства партизанских чета ојачају и да почну живети истинским партиским животом. Да би се то постигло, неодложно је потребно спровести следеће:

1. Да одредски комитети, тј. да секретари чета успоставе чврсте и конспиративне везе са месним, односно окружним комитетима на чијем терену дејствују.

2. Да ћелије у чети одржавају редовне састанке, најмање два пута недељно, на којима, поред дневних задатака, треба посветити пажњу идејном уздизању чланства. У важним случајевима

вима састанак се држи ванредно. Не сме се допустити да се гложе између себе. Чланови Партије треба увек и у свакој ситуацији да бране пред четом исто гледиште, а у тешким и судбоносним тренуцима, заједно са командиром и преко политкома, да заузимају јасан став и одлучно да га бране пред четом. Тако ће се избећи многе немиле појаве и несигурност коју у тим тренуцима уносе у чету слаби елементи.

3. Да се по четама изврши правилна подела рада, да сваки појединац, од командира, политкома, па до обичних чланова, сноси личну одговорност и да подноси на својим састанцима извештај о своме раду, понашању, извршавању поверених задатака. Ћелија треба да уђе у целокупан живот чете, донајмањих ситница, да пази на правилно васпитање и јачање морала, побољшање услова живота и бојне способности чете. Никако не значи да је члан Партије извршио своју дужност ако се показао јунак у борби, не жалећи свој "живот, и јуришао на непријатеља — а да није успео да буде руководилац људи у свим условима и у свим ситуацијама.

4. Ћелије треба да обрате нарочиту пажњу на васпитање комунистичке омладине у чети.

5. Тежиште рада пада на секретара ћелије, односно одредског комитета. Он је лично одговоран пред Партијом како за активност у ћелији, тако и за рад у чети. То никако не значи да се смањује улога и значај политкома. Напротив, само тако политком, као заступник линије народноослободилачке борбе у чети и народу, може постићи своје задатке, контролисан и активно помаган од целе ћелије и комунистичке омладине.

6. У одредима формирати одредске партијске комитете који ће руководити ћелијама у чети.

7. Повести најљућу борбу против неконспиративности и блебетања (како у раду чете, тако нарочито у односу на партиске организације у позадини које много страдају због неконспиративности). Повести борбу против „фамилијарности“, гледања „кроз прсте“, либерализма према критизерству, групаштву, небудности као и недовољног осећања одговорности пред ћелијом и Партијом.

8. Најхитније приступити подизању нивоа чланства Партије а изучавањем марксизма-лењинизма и партијског материјала.

9. Обратити нарочиту пажњу на оспособљавање и подизање кадрова, примање нових, кроз борбу проверених другова у Партију.

На тај начин чланови Партије и партијске ћелије, даноноћно будни, правилно ће усмерити рад и живот у чети, а како војнички тако и политички, и створиће од чете једно бојно ору-

жје — све већу, све борбенију, све привлачнију снагу у ослободилачкој борби македонског народа. На тај ће начин чланови Партије у многочему одговорити својим задацима, које пред нашу организацију поставља ЦК КПЈ.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПК КПЈ
ЗА МАКЕДОНИЈУ

25-1X-1942.

БР. 37

ОКРУЖНИЦА ПК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД 25 СЕПТЕМБРА
1942 ГОДИНЕ¹

25 септембар 1942 г.

О ВОЈНО-РЕВОЛУЦИОНАРНОМ РАДУ

СВИМ ОКРУЖНИМ И МЕСНИМ КОМИТЕТИМА, МЕСНИМ
ПОВЕРЕНИШТВИМА И ПАРТИЈСКИМ КОМИТЕТИМА У
ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДИМА

Драги другови,

У условима народноослободилачке борбе против фашистичког ропства, коју воде сви поробљени народи у Европи, па и наш македонски народ, војно-револуционарни сектор рада наше Партије је један од најважнијих. И поред многих грешака и слабости у овоме раду нарочито по организационом питању наша партијска организација је ипак, захваљујући великој оданости наших кадрова, успела на овоме сектору да постигне извесне успехе. Стварање партизанских одреда,² њихове успешне акције, њихово постојање и поред свег разбојничког терора фашистичких окупатора, упркос жртава које смо дали у тој борби, — има огроман значај за даљу борбу македонског народа. Али ситуација се заоштрава и ми морамо, да би смо одговорили

¹ Окружница је написана непосредно после доласка инструктора ПК КПЈ Добривоја Радосављевића у Македонију, а после извршене анализе стања у Македонији.

² У оригиналу на македонском језику стоји: „Исфрлуење на партизани“.

својој авангардној дужности у борби македонског народа за своју слободу, добро проучити све наше грешке и слабости, отклонити их и оспособити партијску организацију за велике задатке које нам поставља наша Партија, наш ЦК. Морамо се оспособити и напрегнути све снаге да бисмо постали истински руководиоци и првоборци праведне ослободилачке борбе македонског народа.

I

Војно-револуционарни рад обухвата три сектора борбе:

а) партизанске чете и одреде ;

б) ударне групе и помоћне десетине у позадини (разне диверзантске саботајне акције и др.) и

в) рад у бугарској војсци.

Основне грешке и слабости нашег војно-револуционарног рада су следеће:

1. Приликом организовања партизанских чета није се извршило њихово потпуно осамостаљивање, како у погледу њиховог војног и политичког рада, тако и у погледу њиховог снабдевања. Све је то довело:

а) до несамосталности чета, што може да буде судбоносно по њих у тешким ситуацијама, када о'стану саме, а, с друге стране, такве несамосталне чете нису навикнуте на истинско партизанско ратовање, којим једино можемо успешно да тучемо непријатеља;

б) до тога да су партиске организације у позадини постале снабдевачи партизана, а главна њихова активност — масовни рад и, независно од партизана, диверзантске акције — су потпуно изостале, тако да су партиске организације, уместо да буду руководиоци и партизана и најширих народних маса, постале помоћно тело партизана.

Све је ово довело до честих хапшења, провала, непотребних жртава, како у Партији тако и код партизана, поштено још и слабом конспирацијом и лошим држањем пред непријатељем.

2. Војно-револуционарни рад у партиским организацијама у позадини стварно није постојао, упркос свих постојећих организационих форми. Организационо постављање тога рада било је сасвим круто извршено (свуда војни комитети и месни штабови али без икаквог стварног војног рада), а још горе је што је том раду била дата сасвим друга садржина.

Овакво организационо постављање војно-револуционарног рада довело је до многих грешака како у војно-револуционарном раду (по садржају, највећим делом, не војно-револуционаран рад, него рад народноослободилачких одбора — НОО, и народноослободилачког фонда — НОФ, а само по форми војно-рево-

луционаран, и то форми која одговара једној вишој, много развијенијој етапи војно-револуционарног рада), тако и у масовном раду партиских организација (сужавање широког масовног рада НОО и НОФ, јер се њихова садржина у највећем делу спроводила преко месних штабова и војних комитета, — значи у једној тесној форми за тај садржај).

В. р.³ рад не значи помагање у снаодевању в. р. акција (у овом случају партизана), већ организовање и извршавање в. р. акција.

3. У нашем в. р. раду нисмо ударили по објектима, интересима и живој сили главног непријатеља (немачког и италијанског окупатора), што је довело до искривљавања партиске линије и до извесних политичких неуспеха наших в. р. акција.

4. Рад међу бугарским војницима није био плански и организовано постављен.

Ово су четири крупне грешке нашег в. р. рада, из којих су настале и многе друге.

II

Да бисмо отклонили грешке и слабости, да бисмо испунили задатке по војно-рев. сектору, које поставља пред партиске организације у Македонији наш ЦК⁴ (б) организовање и учвршћивање партизанског покрета у Македонији, масовне саботаже и диверзије, нарочито у циљу разарања главних комуникација непријатеља, које су му данас од првостепене важности (у првом реду Скопље-Солун); в) рад међу бугарским војницима, нарочито међу онима које упућују против партизанског покрета у Србији, и њихово активно увлачење на нашу страну" (из писма, ЦК, 15. III. 1942), — треба упоредо са учвршћивањем партиских организација, са правилним постављањем рада и на другим секторима партиске активности, остварити и следеће:

А. ЗА ПАРТИЗАНСКЕ ЈЕДИНИЦЕ

1. Осамосталити партизанске јединице како у војном и политичком раду тако и у погледу снабдевања.

2. Извршити реорганизацију партизана у чете и одреде, поставити штабове чета и одреда, извршити пребацивање и груписање чета и одреда на терену према важности непријатељских објеката и самог терена, обухватити партизанским јединицама читаву Македонију.

⁵ Војно-револуционарни
* Односи се на ЦК КП.

3. Формирати нове чете и одреде и упутити их на терен према општем плану Главног штаба народноослободилачких партизанских одреда Македоније.

4. Сваки штаб одреда има да изради конкретан план акција и рада одреда, постави конкретне задатке појединим четама у оквиру општег плана и директива Главног штаба и да пређе на истинско партизанско ратовање према упутствима Главног штаба.

5. Војне акције изводити на основу политичке линије наше Партије. Да би се ово постигло, треба подићи политичку будност и активност партиских организација у партизанским јединицама и подићи политички ниво партизана.

6. Формирати партиске организације у партизанским јединицама и поставити рад у њима према упутствима ПК-а од 15. IX. 1942⁵ („Задаци партијских организација у партизанским јединицама“).

7. Успоставити чврсте, сигурне и конспиративне везе како између штабова чета и штаба одреда, између суседних чета и суседних одреда, тако и између штаба одреда и друга из ОК-а, одговорног за в. р. рад (а преко њега, или пак директно, са Главним штабом), односно између четних Штабова и другова из МК-а, одговорних по в. р. сектору на чијем се терену налазе. (Засада је за чете, како партиска тако и војна, директивна веза само она преко одредског парт. комитета или одредских бироа и штаба одреда, док је преко МК саветодавна. За одредске комитете и штабове директивна партиска веза је само ОК, односно друг из ОК-а по в. р. сектору и Главни штаб). Скрећемо пажњу друговима на велику важност чврстих и конспиративних веза и на избор курира. У овом погледу завести строгу личну одговорност за сваку алкавост и неконспиративност у овом раду.

8. При четама и одредима формирати агит-проп групе за политички рад међу партизанима и у народу. У овом циљу обезбедити и организовати при штабовима одреда, а и при јачим четама, самосталну технику, радио апарат (место технике, курири и везе најконспиративније), редовно издавање радио вести, кратких летака по конкретним питањима са потписом одредског или четног штаба, и другог материјала за пропаганду.

Б. ЗА ВОЈНО-РЕВОЛУЦИОНАРНИ РАД У ПОЗАДИНИ:

Да бисмо развили истински в. р. рад (тј. да бисмо организовали и руководили в. р. акцијама — саботажним, диверзантским итд. и да бисмо почели са широким масовним радом у војсци),

⁵ Однос се на док. бр. 36. Овде је погрешно откуцан датум. Документ је написан 25 септембра 1942 године.

морамо извршити потпуну реорганизацију како садржине рада тако и организационих форми. Да бисмо то постигли, услов је да добро и правилно схватимо и организујемо рад НОО и НОФ (или МНК — македонских народних комитета) према садржају рада НОО који је изнет у „Пролетеру“ бр. 14-15.

1. В. р. рад организовати по специјалној линији преко нарочито за то одређених другова.

2. Садржину рада треба да чине диверзантске, саботајне и друге војне акције као и масовни рад у војсци.

3. Организационе форме стварати тамо где су стварно зрели услови за акцију, а са јачањем и проширивањем акција проширивати и организационе форме, тако да организационе форме ничу и развијају се из живота, из акција, а не обратно. Организационе форме су средство а не циљ.

4. Досадашње месне штабове и војне комитете, овакви какви су сада — по садржају рада и по саставу људства — распустити, а на правилној основи одмах организовати НОО, НОФ и ударне групе. (Због ове реорганизације не сме престати рад, тј. нека се не укидају старе док се не створе нове форме рада).

5. Засада, према садашњем степену борбе, организационе форме в. р. рада су следеће:

а) ударне групе за диверзантске акције (од 2,3,4 или више, посебно одабраних другова за вршење разних акција на одређене објекте. Број зависи од врсте акције коју организујемо). По извршеном задатку група добија други задатак, и преформирана се према новом задатку или се распушта. Значи, група се организује за акцију, а не зато да бисмо имали што више група.

б) помоћне десетине за диверзантске или друге војне акције (око 10 другова који врше разне акције или самостално или са неком партизанском јединицом. Ова форма више одговара за село).

У овим формацијама, док постоје, војни и политички рад се спроводи преко војних и политичких часова.

Важно је знати да ударне групе (најпре са њима почети) или пак — на вишем степену борбе — помоћне десетине треба да стварамо само тамо и од оних људи, где ће те формације живети и радити, тј. да се организују и да врше акције, а не да се иде за већим бројем тих формација, које ће постојати само на лицу и у случају оштрије реакције — потере. казнене експедиције — служити непријатељу као средство за провалу и уништење нашег кадра. Ове формације организовати сасвим озбиљно и конспиративно, и прећи на акције. Боље је ове формације у прво време организовати у мањем броју, али на што ширем терену и за што различитије акције. Само тако ћемо развити в. р. рад и преко акција увући све шире масе македонског

народа у борбу против фашистичког окупатора. Само тако ћемо збунити непријатеља и разбити његове снаге.

Значи, најпре одредити задатке за акције (разни непријатељски објекти), па онда стварати организационе форме и прећи на рад — на акције.

в) у прво време овим радом ће руководити друг из МК-а задужен по в. р. сектору — директно (тј. одвојено од парт.[изанских] јединица) или преко једног актива за тај рад, а тек са развитком борбе и акција нићи ће нове, шире и чвршће форме. По селима овим радом руководи један друг из парт.(иске) јединице, уз помоћ вишег парт. форума или друга из партизанске јединице.

6. Масовни рад у бугарској војсци. Засад у војсци не стварају круте организационе форме. Почети са широком масовном пропагандом и агитацијом, стварањем познанстава и пријатељстава преко специјално одређених некомпромитованих другова (и овај рад организује и њиме руководи члан МК-а по в. р. раду). Јавити о сваком другом члану КП, симпатизеру, поштену Македонцу и Бугарину где се или у којој војној јединици налази. Детаљна упутства другови ће добити усмено.

Драги другови, сви ови задаци могу се извршити уз истовремено правилно организовање партиског рада и по другим секторима, уз учвршћење парт. организација, уз њихово оздрављење и чишћење од нездравих и колебљивих елемената.⁶

Овај материјал треба добро да се проучи и проради да би се могао спровести у живот и пренети на друге другове. Евентуално направити и конспиративне прибелешке. Ни у ком случају не сме се чувати. Попгто се проради — уништити га.⁷

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ПК КПЈ
ЗА МАКЕДОНИЈУ

П.С. Уколико је нешто нејасно, питајте или дајте своје примедбе.

⁸ Под сугестијом делегата бугарске Партнје Бојана Блгарјанова, Бане Андрејев, тадашњи секретар ПК, анализирајући оформљење партизанских одреда 1941 год., њихове акције, а после тога и уништење Кумановског и Скопског партизанског одреда, оценио је да је то пораз партиске орг. Македоније. На основу овога, код једног дела партиског чланства Македоније овладало је мишљење да нема услова за оружану борбу у Македонији.

⁷ Ради што веће конспиративности, давана је често директива да се материјали виших, па и нижњих партиских и војних форума после коришћења униште, због чега данас недостаје много докумената НОБ у Македонији.

САОПШТЕЊЕ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „ПИТУ ГУЛИ“ ОД
30 СЕПТЕМБРА 1942 ГОД. НАРОДУ КРУШЕВСКОГ СРЕЗА О
СТРЕЉАЊУ ДВА ШПИЈУНА¹

НАРОДЕ У СРЕЗУ КРУШЕВСКОМ!

На дан 30 септембра 1942 године изведени су пред народни суд у Македонији

1. Божин Мицев и

2. Панде Николов

оба рођени у селу Зашле, Срез крушевски, и осуђени су на смрт због следећег дела:

Обојица су се ставили у службу бугарске окупаторске фашистичке власти, која је поробила, опљачкала и оголила македонски народ за рачун крвавог Хитлера, који иде на то да уништи македонски народ као словенски народ. Обојица су узели следећу шпијунску и издајничку дужност:

По налогу крваве бугарске фашистичке полиције, узели су за дужност да уђу као четници — народни партизани у одред „Питу Гули“, - с тим да овај одред или пак неки део одреда у згодном тренутку предаду у руке бугарске крваве фашистичке полиције и да на тај начин униште одред, или пак, ако им то не успе, онда да одред растура на тај начин што ће побити главне људе — вође — одреда и да се на тај начин чете одреда „Питу Гули“ растура.

За овај издајнички рад обећано им је од стране полиције свакоме по 30.000 лева, а посебно за сваког уништеног четника по 20.000.

Међутим, тајна обавештајна служба одреда „Питу Гули“ открила је на време овај рад, и као такви ови људи су ухваћени и изведени на саслушање и они су изнели целу ствар. А као доказ целог тог рада, при претресу истих људи нађене су им шпијунске личне карте које су важиле за Крушевски и Бродски

¹ Овај документ је нађен у архиви бугарске полиције. Полиција је летак скинула са зида на који су га активисти НОБ били прилепили.

* Партизански одред „Питу Гули“ формиран је 16 априла 1942 год. на крушевској територији. Исти је одред, као целина, дејствовао све до 14 новембра 1942 год. када је, у борби са надмоћнијим непријатељем, један део прешао на територију која је била под италијанском окупацијом, 2 борца убијена, а 4 заробљена. О његовим акцијама види док. бр. 66.

НА ОДЕ ВО ОДИЈАТА ПУЛСКИЈА

на 30 септември 1942 година изнесени сеп пред народнијо суд во

- 1. Бојин Милев
- 2. Анне Николов

од село Зашле околуја Крушевска, и осудени сеп на смрт барајќи
 Осудител се ставија во служба на Бугарската окупаторска и
 која беше во прораба ограби и огради Македонскиј народ како
 и како и дигла кој олит на те да го ценитит Македонскиј народ како
 народ. Осудител ја воде следнава шпијунски и издајничка деланост
 на кривата Бугарска и истинска полиција, си веле на

и осудител како изданик - нерејан партизан, во мигу Пулскаја оград
 и осудител на некој ден од смрт во издан мигу го предат во дигла на
 Бугарската крива издајничка полиција, и на тој начин осудител се обидоа да
 како се не им успејат тогаш да се встуја оград на тој начин може и истинска
 главните дигла - водајте -- на оградена тој начин четите на мигу Пулскаја
 оград дигла встуја

и ова издајничка и предавска работа, од страна изданик
 и беше дигла осудител во 30, осе дига а биска си со неј пенитен четник кој
 осудител тајната обавештајна служба на мигу Пулскаја оград
 ира напрек осе работа и како тајна осудител жила осеј дигла и изнесени на осудител
 и дига и целот работа он ја признаја. а за доказ на целата работа при прозив
 се на истите дигла им сеп најдени шпијунски открити дигла кој вистина на осудител
 на Бугарска околуја и се тајна дигла им беше одесната целата работа оти
 је листот ослободна се дига, дига и неће има право да несат ватрено и дига
 осудител и имаја право да дига полицијски извидни и војни власти да на истин
 не им се пријат сметајќи ако им станите потреба да им дат смрт
 на осудител дига осудител, а на принципал дига осудител
 Бедителна книга партизанска оград вистина осудител осудител
 дига СМРТ и крива

СМРТ НА СМРТ ПУЛСКИЈА ИМАТЕЛИЈА ПУЛСКИЈА
 СМРТ НА БУГАРСКА КРИВА ИЗДАЈНИКА ПУЛСКИЈА
 ДА ДИВИТ ПУЛСКИЈА ОСЛОБОДИТЕЛНАТА ПАРТИЗАНСКА БУГАР
 ПУЛСКИЈА ПУЛСКИЈА ОСЛОБОДИТЕЛНИК ПАРТИЗАНСКИ ОГРАД
 ОД НАРОДНОЈО СУД ВО МАКЕДОНИЈА
 СМРТ НА СМРТНО СЛОВО НА НАРОД

Најк. ср. 77

срез, а са тим картама им је био олакшан рад, јер су се са тим картама слободно кретали дању и ноћу, имали су право да носе ватрено и хладно оружје и имали су препоруке за све полицијске, цивилне и војне власти да се истима не праве сметње већ, ако дође до потребе, да им се да помоћ.

На основу ових података а по принципима народноослободилачке партизанске борбе, народни суд у Македонији обојицу је осудио на СМРТ и казне су извршене над њима.

Смрт свима народним издајницима и шпијунима у Македонији!

Смрт бугарској крвавој фашистичкој полицији!

Живела народноослободилачка партизанска борба!

Живео ослободилачки партизански одред „Питу Гули“!

СМРТ ФАШИЗМУ СЛОБОДА НАРОДУ!

ОД НАРОДНОГ СУДА У МАКЕДОНИЈИ*

БР. 39

САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ О БОРБАМА ОД 2 АВГУСТА ДО 7 ОКТОБРА 1942 ГОДИНЕ

**БОРБЕ И АКЦИЈЕ
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
У МАКЕДОНИЈИ**

Македонски народ, који није могао да трпи фашистичко ропство, уврстио се у широке редове народа Југославије и свих других поробљених, да се заједно са њима бори за рушење великог непријатеља слободе, немачко-италијанског фашизма и његових верних слугу бугарских фашиста. У последње време борбе и акције народноослободилачких партизанских одреда Македоније узеле су великог маха. Већ нема места где се не слуша и где се са великим симпатијама не говори о њима, јер су они спречили и спречавају да се носи жито, вуна и други производи из Македоније и бркају рачуне фашистичким окупаторима.

2. VIII. 1942 год., на Илинден, на дан када се македонски народ дигао да се бори против роовања турском апсолутизму,

⁸ Издајнике је осудио партизански одред јер није постојало судство.

одред „Дамјан Грујев“¹ ушао је у село Смиљево, у Битољском срезу, одржао успео митинг са сељацима и запалио општинску архиву. Народ је дочекао партизана са великим одушевљењем. Значај ове акције је врло велики, јер је баш у Смиљеву 1903 године одржан конгрес који је донео одлуку да се дигне Илинденски устанак. Бугарске слуге фашизма припремале су лажну прославу Илиндена у Смиљеву, па је чак и крвник Габровски био дошао у Битољ да би отишао у Смиљево. Наши храбри партизани покварили су им планове, и Смиљевци, уместо да са страхом чекају Габровског, дочекали су са песмом на уснама, први пут после 39 године, своје синове-народне ослободиоце.

На дан 6. VIII партизански одред „Питу Гули“ ушао је у село Прибилци, у Крушевском срезу, запалио је општинску архиву и запленио: 12 пушака, 3 револвера, бомбе, писаћу машину, радио апарат са звучником и друге ствари.

На дан 7. VIII једна диверзалтска група у Прилепском срезу усдаешно је напала на државно имање и спалила 4.800 снопова жита (око 40.000 кг) и 20.000 кг сена, намењеног Немцима.²

На дан 13. VIII одред „Димитар Влахов“ са великим успехом је напао на општинску архиву у селу Плетвару, у Прилепском срезу, спалио је архиву и извршио смртну пресуду над шесторицом народних крвника и верних слугу фашизма, руководиоцима потера које су дошле из Прилепа. Одред је ослободио двојицу сељака и запленио: 1 машинску немачку пушку са 69 метака, 11 пушака са 140 метака, 6 револвера, 1 писаћу машину, 1 телефонски апарат, 4 часовника и др. Акција је примљена, нарочито убијање шесторице крвника, са великим одушевљењем у целој Македонији.

На дан 22. VIII одред „Димитар Влахов“ напао је на општину у селу Лаго, у Прилепском срезу, уништио је архиву и запленио: 3 пушке, 1 револвер, жандармериску униформу, 11.000 лева, радио са звучником и два батеријама, 2 писаће машине, 1 аутоматску рачунаљку, марке за 2—3.000 лева, канцелариски материјал, 1 сандук шећера и много другог.

На дан 26. VIII једна група из једне чете одреда „Пере Тошев“ успешно је напала на железничку линију код Богомила и исекла жице на 16 бандера. Цео један дан возови нису могли да иду, а идућег дана немачки војници су везивали нове жице. Успех те акције је од врло великог значаја, јер је са њом по-

¹ Партизански одред „Дамјан Грујев“ формиран је 6 јула 1942 год. на Бигли, изнад с. Златари, Ресенски срез. Половином септембра исте године, на Баби, формира се и Битољски партизански одред „Гоце Делчев“.

² У овој акцији учествовали су 2 члана КПЈ Прилепске партиске организације и 1 омладинац.

гођен директно немачки фашизам, за који возови носе опљачкану робу из Македоније.

На дан 28. УШ једна група из једне чете одреда „Пере Тошев“ ушла је у село Крива Круша, у Велешком срезу, и одржала успео митинг преко 300 сељака и грађана сакупљених на сеоској слави. Митинг је био примљен са великим одушевљењем од стране свих присутних и партизани су добро почашћени. После веселих игара и песама изведених са учешћем партизана, партизани су се повукли. Тамо су заплењене две пушке и један револвер.

На дан 6. IX једна чета одреда „Димитар Влахов“ поделила се на две групе и одржала успешне митинге, једна у селу Забрчанима, а друга у Дупјачанима, у Прилепском срезу.

На дан 14. IX једна друга чета одреда „Димитар Влахов“ после успешних акција по разним селима у Прилепском срезу, била је приморана да уђе у борбу са бројно много надмоћнијом непријатељском потером, састављеном од одабраних агената, жандарма и војника. Борба је била љута и трајала је цео дан.¹ Партизани су показали велику хладнокрвност и присебност. Нарочито су се истгкли партизани Ј1.⁴ и Д.³ који су сами убили 7—8 фашиста и који су у повлачењу успели да отму и једну пушку непријатељу.

На дан 14. IX једна чета одреда „Димитар Влахов“ ушла је у село Мажујчиште, у Прилепском срезу, одржала успео митинг и узела две пушке, а при повратку је исекла жице на прузи и кичевском друму.

На дан 14. IX одред „Пере Тошев“ успешно је напао на општину у селу Војница, у Велешком срезу, уништио архиву и успео да ухвати 4 слуге фашиста, који су отворили ватру на партизана и мобилисали Турке да се боре, говорећи им да су партизани „српски четници и разбојници“. Сва четворица су стрељана на лицу места, а Турци су ослобођени уз братско међусобно грљење. Тамо је заплењено: 13 пушака, 452 метка, 72.000 лева, 2 пресе, писаћа машина, радио апарат, 1 канта масти и др.

На дан 22. IX чета бр. 1 одреда „Димитар Влахов“ напала је успешно и посекала телефонске жице на пет стубова на железничкој прузи код Богомиле.

На дан 27. IX чета бр. 1 одреда „Димитар Влахов“ ушла је у село Нежилово, у Велешком срезу, и одржала успео митинг.

На дан 27. IX чета бр. 3 одреда „Димитар Влахов“ напала је на железничку станицу Клајман, сву је разрушила и запле-

¹ Ову борбу је водила Друга чета одреда „Димитар Влахов“ на Мукосу. Види док. бр. 40.

⁴ Стево Базерко-Лански

⁵ Диме Бајнрот-Даме

нила 4 пушке, 120 метака, 250 кг петролеја, 1 телефонски апарат, мушему за кишу, 6.267 лева и много других ствари.

На дан 29. IX чета бр. 3 одреда „Димитар Влахов“ успешно је напала на општину у селу Чашка, у Велешком срезу, у борби која се развила убила једног војводу фашисту, спалила је архиву и запленила: писаћу машину, пресу, 3.111 лева и др.

На дан 3. X чета бр. 4 одреда „Димитар Влахов“ и 1 чета одреда „Ђорче Петров“ одржале су врло успео митинг у селу Сливје, у Прилепском срезу.

На дан 3. X једна група чете бр. 1 одреда „Димитар Влахов“ одржала је успео митинг у селу Црешневу.

На дан 7. X чета бр. 1 одреда „Ђорче Петров“ и чете бр. 3 и 4 одреда „Димитар Влахов“ одржале су успео митинг у селу Десову, у Прилепском срезу. Том акцијом партизански одреди нанели су велики удар фашистичким окупаторима, јер су заробили Донча, војводу из Прилепа, који је био један од најбољих организатора контра чета⁶ и потера, а кога су партизани настојали да ухвате још пре годину дана, када је почео да верно служи фашизму, и извршили су смртну пресуду народног суда. Од њега су партизани успели да чују много података о људима који учествују у борби против народа. У тој акцији је ухваћен и кмет Десова, од кога су и деца пропиштала. Заплењене су 4 пушке, 1 шумарска униформа и др.

У почетку и средином месеца октобра чета бр. 1 и чета бр. 5 одреда „Димитар Влахов“ одржале су врло успеле митинге: у селу Дренову, где су заплениле и две пушке, 23.000 лева државног новца, 3 пара панталона и др.; у селу Слeп[че] заплењена је 1 пушка, 1 револвер; у селима Палиград, Алдинце, Горно Јаболчиште и др.

У почетку октобра чета бр. 1 одреда „Димитар Влахов“ извршила је успешан напад на општину у селу Количани, у Скопском срезу, запалила је архиву и запленила: 20 пушака, 2.000 метака, 2 писаће машине, пресу и друго.'

Ово је само један део акција народноослободилачких партизанских одреда. Борба се наставља и акције сваким даном постају све веће а тиме и удари на фашизам све тежи. Терор вршен над македонским селима, и градовима и опсадно стање у Македонији неће помоћи Хитлеру и његовим бутарским агентима да застраше народ, већ ће напротив македонски народ одговорити са још јединственијим општенародним антифаши-

• Поред војске и полиције, од разних изрода, окупатор је формирао и „контра чете“, специјалне плаћеничке јединице за борбу против партизана и терорисање становништва. „Контра чете“, по својим крвавим делима, чувене су по читавој Македонији, на челу са својим злогласним војводама Сребровим и Калчевим.

стичким фронтом, по примеру своје браће у Србији, Бугарској, Хрватској, Црној Гори и другим земљама поробљеним од Хитлера.

**ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
МАКЕДОНИЈЕ**

БР. 40

**ПОХВАЛА ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ ОД ОКТОБРА
1942 ГОД. ПРВОЈ И ДРУГОЈ ЧЕТИ ОДРЕДА „ДИМИТАР
ВЛАХОВ“¹**

ПОХВАЛЕ

Главни штаб Народноослободилачких партизанских одреда Македоније овим похваљује чету бр. 2 одреда „Димитар Влахов“, која се, проказана и опкољена од надмоћне непријатељске потере на Мукосу бтизу Прилепа, целога дана храбро борила, нанела непријатељу губитке од 25 убијених и много рањених и, пошто је сама дала херојске жртве 6 мртвих и 5 рањених, успешно се извукла из непријатељског обруча.² Својим херојским примером храбрости и војног мајсторства, чета бр. 2 одреда „Димитар Влахов“ дала је пример свим нашим борцима, оправдала је поверење и љубав народа и нанела осетне губитке непријатељу.

Главни штаб похваљује чету бр. 1 одреда „Димитар Влахов“ за успешне акције на телефонској линији, на железничкој прузи,³ и нарочито истиче друга А.,⁴ који неустрашиво и са великим искуством у неколико махова сече жице на 10 и више бандера и наноси окупаторима врло осетне ударе.

**ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
МАКЕДОНИЈЕ**

¹ Ова похвала изашла је у билтену Главног штаба бр. 1—2 у првој половини октобра 1942 године.

² Борба се водила 14 септембра 1942 год. са бугарском војском и полицијом.

* Акција је извршена на прузи Велес—Прилеп, на сектору с. Гостиражје—Слепче.

⁴ Лазо Илијевски-Априлски

ЧЛАНАК У „ОКТОБРИСУ“ БР. 4—5 ОД ОКТОБРА 1942 ГОД.
О НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКОМ ФОНДУ¹

НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИ ФОНД

Тешка је и сурова борба коју воде партизани у Југославији. У тој борби најбољи синови народа падају изрешетани куршумима окупаторских бандита, усташа и четника. Многа села су попаљена, много деце, жена и стараца остало је без крова над главом, одела, јер су фашистички бандити, не могући ништа партизанима, опљачкали и попалили мирно становништво. Хиљаде и хиљаде бораца, је стрељано, а затвори су пуни народних синова и кћери. Многе мајке су завијене у црно. А по брдима и планинама пролевају крв народни осветници, уништавају крваве окупаторе и крче пут народној слободи. Сви чекају помоћ од свога народа, за кога дају све, па и своје животе. Зима је на прагу. Фашистички окупатори припремају свој апарат да узме од народа и црно испод ноката — само да нахрани хитлеровске лопове, да још бешње убијају невини народ. Македонијо, ти гориш! Твоја села се пале, градови су претворени у затворе, по теби харају и пљачкају фашистичке банде и надмашују зулум Абдула Хамида. Најбољи твоји синови, Македонијо, потражили су путеве у планинама, по којима су ишли у борбу њихови дедови, и са пушком у руци убијају фапшсте, боре се против зулума, бранећи себе, своју породицу и част свога народа.

Македонски народе! Народне изелице, народни зулумћари спремају смрт од глади тим твојим најбољим синовима. Смемо ли то да допустимо? НЕ. Не смемо и нећемо допустити.

Окупљајући се око широког Народноослободилачког фонда, прикупљајући новац, хлеб, месо, сир, блузе, чарапе, поткошуље, ципеле — преко одбора које ћемо основати у свакој радионици, у свакој фабрици, по свакој махали, граду и селу, ми ћемо одговорити задатку који пред нас ставља наше ослободилачко дело — борбу за слободну Македонију и омогућићемо борбу нашим борцима за слободну Македонију. Показаћемо онима које су фашистички окупатори натрпали у затворске избе да смо са њима и да народ иде за њима. Показаћемо мајкама, женама и деци да оног који даје живот за народ — народ уме да цени.

¹ „Октобрис“ је орган Кумановске партиске организације који је излазио у 1942 години. Овај број је изашао негде 24—25 октобра 1942 године.

Рад који је пред нама велики је. Дужност коју пред нас ставља историја исто тако је велика. Испуњавајући их, ми ћемо се одужити борцима и себи и покољенима која ће доћи за нама.

Смрт од глади фашистичким окупаторима!

Све за борце за слободну Македонију!

Ни зрно жита, ни грам млека, ни кашику масти, ни листић дувана за кржаве фашистичке окупаторе!

(„Октобрис“ I, бр. 4—5 од октобра 1942 годи.)

БР. 42

ЧЛАНАК У „ОКТОБРИСУ“ БР. 4—5 ОД ОКТОБРА 1942 ГОД.
ПОВОДОМ НАПАДА ПАРТИЗАНА НА РУДНИК ЛОЈАНЕ
21 ОКТОБРА 1942 ГОДИНЕ¹

ЈЕДНА АКЦИЈА НАРОДНИХ ПАРТИЗАНА

Уједињени српски, македонски и арнаутски партизани напали су пре неколико дана немачко-фашистички рудник код села Лојана, испод Карадака, и успели су да узму собом 300 кила динамита, исплатили су радницима за један месец рада и преко 500.000 лева понели су собом. Партизани су одржали радницима говор, у коме су јасно казали да они не треба да раде за немачке фашисте, јер радећи за њих они раде против своје слободе. Скоро цео дан партизани су остали око рудника! и уништили нека постројења, а увече су се изгубили у планину. Многи радници вратили су се својим кућама, отказујући да и даље раде за Немце.

Овај успешан напад уједињених српских, македонских и арнаутских партизана најбољи је доказ да је народно јединство створено и да из дана у дан јача. Оно је доказ да немачки фашизам са његовим подупирачима има да буде уништен.

¹ Овај напад извршила је група партизана састављена од Срба, Шиптара и Македонаца.

ДИРЕКТИВА ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ
ОД 27 ОКТОБРА 1942 ГОД. О ЗАДАЦИМА И ТАКТИЦИ РА-
ТОВАЊА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА¹

27. X. 1942

Драги другови,

Са све већим губицима немачког фашизма на Источном фронту, симпатије народа све се више окрећу према Совјетском Савезу и полако те симпатије прелазе у борбено расположење, које се изражава код — свих поробљених народа наношењем све Еећих удараца фашизму и ступањем у народноослободилачке партизанске одреде, који заиста се већ осећају свуд па и код нас у Македонији. Македонски народ је на својим леђима осетио тегобе фашизма и исто тако ступио у борбу и почео масовно, нарочито македонски сељаци, да помаже партизанску борбу. То је нарочито било осетно после наших првих акција, које су дале директну помоћ нашем народу и преко којих је маса конкретно могла да види ко су и шта претстављају народноослободилачки партизански одреди. Покушаји верних слугу фашизма, бугарских фашиста, да претставе партизане као српске четнике и да у борби против њих мобилишу један део народа — пропали су. И баш ти неуспеси фашиста, било На Источном фронту било на отцепљењу партизана од маса и, после, њиховом уништењу, натерали су фашисте да проналазе друге начине, заправо да појачају терор и да терором отклоне широке масе од нас, а истовремено да нас јаким потерама униште. Стварно терор је нечувен до данас и није већ мало случајева масовних стрељања сељака и грађана и слања целих села у интернацију без разлога, само зато што се посумњало да је неко село помагало партизане. Сама та чињеница већ много значи, да су фашисти нас већ признали не као одвојене групе, већ као истинске вође маса читавих села и градова. Истина, они су успели да привремено утерају страх код једног дела народа, а то се одражава у плашњи да нам сељаци, где смо се досад највише кретали, дају и хлеб, али не треба да заборавимо да је то само привремено, јер сељаци не могу никада да забораве нашу помоћ коју смо им пружили, и да ће баш данашњи терор натерати и оне сељаке који до јуче нису учествовали толико активно у нашој борби, да сутра уче-

¹ Докуменат је у рукопису који је умножен на индигу, без потписа.

ствују јер не могу заборавити муке које су поднели под фашистичким окупаторским терором.

С друге стране, активност југословенске владе у Лондону — у Србији преко Драже Михаиловића, у Македонији преко Дражиног изасланика Војча Трбића — нимало се не разликују од делатности највернијих слугу фашиста. Дража Михаиловић у Србији, после удара с леђа на партизанае, почео је да отворено пактира са најкрвавијим слугама немачког фашизма: Недићем, Љотићем, Пећанцем итд. и да удара директно против народноослободилачке борбе. Његове акције само су помогле и помажу фашизму да држи српски народ у ропству и да лакше води борбу против њега. Не само то, Еећ великосрпска клика данас у Србији око Драже Михаиловића, уместо да води борбу против фашизма, кроји планове за поробљавање других народа и за стварање велике Србије после рата. У томе смислу акције се проширују и на Македонију преко директног Дражиног изасланика Војча Трбића, који се креће у Азоту и Поречу, местима где великосрпска пропаганда има корена још из прошлости, са специјалним задатком да организује српску власт за после рата. Његови иступи: да треба чекати и да се сада не води борба, да су се Совјетски Савез и Енглеска договорили о стварању велике Југославије, да у Македонији живе само Срби и да треба да буду против бугарофила, да сељаци не ступају у партизанске одреде јер су тамо комунисти и Дража се бори против комуниста даље чак и да дају жито и да иду у војску, — уствари иду на директно помагање фашиста, на разбијање народног јединства и распиривање братоубилачког рата какви је био пре и после 1903 године. Дакле, оно што нису успели бугарски фашисти, хоће да учине Дражини људи.

Акције које водимо до данас, вођене су са великим успехом и заиста су нам донеле велику популарност и ауторитет. Паљење архива, митинзи и конференције много су допринели за правилно схватање партизанског покрета. Али, при свему томе, посматране саме за себе, могу доцније, ако на време не учинимо преокрет, и врло погрешно да се одразе у томе смислу што већина њих, на многим местима и све уопште, не погађају директно главног непријатеља, немачко-италијански фашизам, већ само његове слуге, бугарске фашисте, било убијањем бугарских кметсва, било пак убијањем разних издајника.

Зато се пред нас, као пред првоборце народноослободилачке борбе, у вези са таквим стањем, поставља низ задатака које у најскорије време морамо свршити најсавесније ако хоћемо да нас време не прегази.

1) На покушаје фашиста да терором одвоје масу од нас, да одговоримо још већим збијањем и повећањем наших редова. Уколико се код неких села појављује страх и привремено је не-

могућа исхрана у томе рејону, да се пребацимо на други рејон, дотле некомпромитован, где нема потера и сл. а да свуда ојачамо наш агитпропски рад и да политички разјаснимо маси сваки конкретни случс,ј. Ни у ком случају не смемо да потпуно изоставимо неки терен, угрожен терором и потерама. Наша политичка активност да се осети свуда, и онда ће нас и маса боље примити.

2) Све веће и систематскије раскринкавање југословенске владе у Лондону, која до дан-данас није ни једном речи загарантоЕала слободу југословенских народа, рачунајући ту и македонски народ, већ шаље преко свога члана Драже Михаиловића разне Трбиће да коче народноослободилачку борбу и да распирују братоубилачку борбу. При иступима против Драже нарочито да пазимо да иступамо правилно, указујући на штету коју наноси народноослободилачкој борби, и када ударамо против трбићеваца и комп., да ударамо против Ванча Михаилова² и компаније и њихових планова у Македонији. Да указујемо увек на борбе у прошлости и на штете од сваке **братоубилачке** борбе. При раскринкавању великобугарских и великосрпских елемената да не заборављамо да популаришемо јединство у борби и са српским и са бугарским, па и са свима другим поробљеним народима на челу са Совјетским Савезом. Да укажемо да баш иступи Војча Трбића иду и против интереса антифашистичког блока, против Совјетског Савеза и Енглеске, на које се он ослања у своме прљавом раду. Да не заборавимо никад ни на митинзима, ни на конференцијама, ни у појединачним разговорима да треба политички да иступамо, да нападамо у првом реду немачки фашизам као главног, а после пак и његове слуге, и да популаришемо антифашистички блок, а нарочито Совјетски Савез као првоборца.

3) Наше акције треба да буду углавном акције које ће наносити највише штете главном непријатељу. Значи, сада треба да сву снагу употребимо на обарање возова, сечење телефонских линија, рушење рудника и сл. Дакле, својим акцијама да ангажујемо немачки фашизам директно, и после, када бугарски фашисти буду пошли са потерама да се боре против нас, да кажемо народу да ми немамо ништа против бугарског народа, већ се боримо против Немаца, а уколико бугарски фашисти нападају на нас, значи да су директне слуге фашизма и ми ћемо ударати и на њих као и на фашизам. Политички ефекат код маса у томе случају ће бити велики и онда ће свако знати да ми нисмо устали да убијамо бугарске кметове, шумаре и сл. већ да уда-

¹ Шпијун Хитлера и Мусолинија и организатор терористичких агентура.

римо по немачком фашизму, а на њих, уколико ће бити таквих, као на његове слуге.

Ово је, другови, уопште узевши; иначе нужно је да и ви добро разрадите све досад издате материјале од наших штабова и да из њих извучете конкретна искуства да би сте могли правилно да гледате на све ствари. Нужно је првенствено да се сами васпитавате како политички тако и војнички преко сталног одржавања часова. На часовима нарочито да говорите о дисциплини и конспирацији, о држању пред непријатељем и слично. Не смете дозволити да се нека чета распадне или да седи распојасана, да ленчари, већ да гледате да сваки час буде искоришћен у раду. На војничким часовима да гледамо да добро проучимо оружје и његову употребу. Нужно је да сваки од нас зна подробно како треба да се бори, како да наступа и отступа. Исто тако да зна да цени руководећу улогу другова. Ни у једном случају не сме да буде непоштовања одлука руководства, већ да се увек и свуда види да смо људи који знају шта хоће и код којих постоји не крута, већ свесна, гвоздена дисциплина. Да не дозволимо никад да својим понашањем, било као руководиоци, било као обични партизани, развијамо нездраЕе појаве, као нервозу и критизерство. Истина, ми ћемо се критиковати због наших слабости и пропуста, али ћемо то чинити само на одређеним часовима за критику и самокритику. На часовима за критику и самокритику да натерамо просто све партизана, у првом реду, да свако сам себе критикује, да изнесе своје грешке учињене за протекло време од прошлог састанка, па тек после да говоре и о грешкама других другова. То ћемо омогућити једино својим примером, ако узмемо да се у првом реду критикујемо ми, свако сам, тако да просто натерамо све другове да се труде да проналазе своје грешке, а тиме ћемо им помоћи да се правилно васпитавају и спречићемо непотребно критизирање. Нарочито да се добро чува партизански ред. Има другова партизана који пуше дуван; треба им забранити свако пушење ноћу, нарочито пак у покрету и на стражи. **О** свјгма овим и сличним стварима добићете подробно написано „Искуство партизанског рата“, њега треба да сваки партизан добро проучи.

Акције обично да се врше предвече и увече, тако да непријатељ никад не може да види колика је наша снага. Да се гледа да се нападне неки воз на тај начин што ће се заузети станица пре него што уђе воз у станицу, а на воз, када буде улазио у станицу, да се припуца из пушкомитраљеза, да се заустави, претресе, да се узме потребно а остало да се уништи. Или пак на тај начин што ће се зауставити црвеном светлошћу на отвореној прузи. На црвену светлост воз се зауставља, јер она прет-

ставља опасност од разрушеног моста или слично. Редовно да се по селима и путевима пишу пароле по зидовима, стенама или на картон који ће се стављати на раскрсницама, нарочито у пазарне дане.

Иначе, једно од најважнијих питања које се поставља данас пред нас-то је питање наметнуто доласком зиме; како ће онда дејствувати партизани и шта ћемо радити преко зиме. Ми смо направили велику погрешку што нисмо још раније размотрили то питање и компромитовали смо баш она села где смо имали највише ослонаца и где смо могли да без великих тешкоћа преживимо, а плус то — нисмо се потрудили на време да скупимо осамостаљивања одреда. Из тих разлога данас ми имамо доста великих тешкоћа, али не и непреоборљивих. Тешкоће не треба да нас уплаше, већ напротив да нам даду потстрека за проналажење нових могућности. Данас када се политичка ситуација све више заоштрава и кгда се све више приближују одлучујући моменти, не смемо ни по коју цену да дозволимо растурање чета, па макар зима била тешка. Уколико не можемо да опстанемо на једном терену, угроженом од терора и потера, нужно је да се пребацимо на други терен на коме дотле нисмо били, где има могућности да живимо по колибама или селима, на тај начин што ћемо ићи конспиративно у једно село једне недеље, у друго друге недеље итд. Уколико немамо и ту могућност, потребно је предузети мере да се по 3 или 4 и 5 разместимо по селима не много удаљеним једно од другог и да тако живимо преко зиме, само ни у ком случају не смеју се губити везе са четним или одредским штабом. Ниједан партизан при томе не сме се одвајати од оружја, већ има да буде под пуном партизанском спремом. У сваком случају има посебно да решава руководство одреда у договору са руководством чета о пребивању целог одреда. Уколико нека чета има боље могућности било у храни било у одећу или пак бољи терен, треба да помаже другим четама, а исто важи и за одреде. Ове инструкције важе тек за зиму и треба да се врше припреме, али ни у ком случају не сме дг. нека чета пође још сада на зимовање и да престане са акцијама. Са акцијама се има наставити још јаче, само оне треба да буду далеко од места где се мисли да се остане преко зиме. Иначе, тамо где има могућности има се наставити са акцијама и преко зиме, а оне ће се вршити далеко од терена где се зимује. Иначе, скрећемо пажњу руководиоцима да строго воде рачуна и да се стварно не дозволи разбијање чета, јер самим одвајањем у групе, ако се не води строга контрола над партизанима, може врло лако да дође до разбијања чета. Иначе

и само ово предузимање је нужно зло и једино треба да се предузме ако се стварно види да нема другог излаза и да ће бити другови изгубљени, у противном никако...³

БР. 44

ПРОГЛАС ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ УПУЋЕН БУГАРСКОЈ ОКУПАТОРСКОЈ ВОЈСЦИ ОКТОБРА 1942 ГОДИНЕ¹

„НЕ ПУЦАЈТЕ НА ВАШУ БРАЋУ-МАКЕДОНСКЕ ПАРТИЗАНЕ, ПРЕЛАЗИТЕ НА ЊИХОВУ СТРАНУ!“²

Бугарски официри, подофицири и војници,

Све чешће и чешће почели су да вас шаљу да гоните и убијате македонске комите. Било је већ неколико сукоба, у којима су пале жртв« на обема странама.

Како се то десило, да се бугарска војска која је у Македонију дошла са сазнањем да је ослободитељица, претворила у целата македонског народа? Како се то десило да сте синови слободољубивог бугарског народа који је родио Ботева и Левског, који је на својим плећима носио толике устанке и крваве борбе за своју слободу и благосање, приморани да тумарате по истим планинама по којима су тумарали целати турских султана и жандарми српских великаша, да бисте истребљивали македонске синове и кћери, као што су их сами истребљивали?

До тог срамног дела довела вас је политика бугарских управљача, која је Бугарску [лишила] њене државне независности и помогла Хитлеру да пороби бугарски народ и да бугарску армију претвори у свог властитог жандарма, а окренутог против балканских народа који се боре за своју слободу и постојање.

Хитлер и његове бугарске слуге уверавају вас да ћете ви, идући тим путем, изградити величину и уједињење бугарског народа.

³ Крај документа није сачуван.

¹ Редакција располаже документом без датума, на бугарском језику.

² Све веће ангажовање бугарске војске у борби против партизана и терор који је она спроводила над становништвом поставили су као један од задатака пред партиске организације Македоније, па и Главним штабом, да појача свој политички рад међу бугарском окупаторском војском преко разних форми. У том циљу написан је и овај проглас.

Не дозвољавајте да вас варају.

Бугарски народ не може постати велики и уједињен путем заробљавања, угњетавања и убијања суседних народа.

Бугарски народ не може постати велики и уједињен ропски служећи разбојнику и крволоку Хитлеру и под управом његових бугарских агената.

Очигледна је лаж, да се Хитлер брине о величини и уједињењу бугарског народа. Он се подло игра са балканским народима. Путем обећавања и потстрекавања, путем поткупљивања, провокација и подлих убистава, он их разједињује, да би над њима лакше владао и да би их лакше искористио као оруђе за постизање својих пљачкашких циљева. Хитлер је био тај који је српским петокOLONашима дао читаву Македонију заједно са Солуном за прикључење Југославије Тројном пакту. Тај исти Хитлер је затим раскомадао Македонију на делове и, пошто је бацио по један комад италијанским фашистима и својим новим грчким вазалима, дао је други комад, без икаквог, разуме се, писменог уговора, својим бугарским агентима, јер су му они помогли да постигне своје завојевачке циљеве на Балканском Полуострву и да бугарску армију накнадно искористи, како за борбу против суседних народа који се боре, тако и за осигурања пљачке свих богатстава из окупираних области, с једне стране, а с друге, за ослобођење немачких окупационих дивизија, које су му биле необично потребне на руско-немачком фронту. Тако сте ви, уместо до величине, доспели до срамне улоге најмљених убица и пљачкаша и до још срамнијег учешћа, макар и посредно, у рату против братског словенског руског народа, који је пролио своју крв за ослобођење Бугарске и који данас стоји на челу читавог слооодољубивог човечанства у борби против Хитлерског разбојништва.

Од пре извесног времена Хитлер игра нову игру. Његови агенти у Македонији, на челу са генералним немачким конзулом у Скопљу, отворено агитују против бугарских власти. Немачки су војници јавно усред Скопља истукли бугарске офицере. Хитлер потстрекава свога агента Ивана Михаилова да организује „општествену силу“ и да води „борбу“ против бугарске власти за „аутономну“ Македонију. Италијански фашисти, не без његовог знања, потстрекавају Албанце против Македонаца и агитују за проширење италијанске Албаније до Вардара, до Скопља. Такође је, не без његовог знања, садашњи министар-претседник Грчке недавно у једном свом говору у Солуну изјавио, да ће раније или касније Грчка повратити Беломорску Тракију. Зар није јасно да Хитлер себи тражи сигурније слуге, а истовремено врши притисак над својим бугарским слугама за отворено присаједињавање Бугарске у разбојнички Хитлеров

рат против Совјетске Русије, или за напад против Турске, што опет значи рат против Совјетске Русије. Тако ћете ви, уместо до величине, доспети до највећег злочина — отвореног учешћа у рату против Совјетске Русије и наћи ћете се пред пропашћу — невиђеној до сада националној катастрофи у вашој историји.

Бугарски народ ће доћи до своје величине, доћи ће до свог националног уједињења само путем заједничке борбе против Хитлера и његових агената за њихово истеривање из области Балкана, само путем братског споразума са својим суседима и у оквиру савеза са слооодним балканским народима.

Пошто су судбину не само „велике“ него и мале Бугарске ставили у руке Хитлеру, бугарски управљачи, који су је продали, труде се да вас убеди да ће он са апсолутном сигурношћу победити. Али ви, који пратите и пажљиво изучавате рат, само при једном упоређењу и анализи борби из прошле и ове године, одмах ћете схватити да се однос снага полако али сигурно мења у корист Совјетске Русије и њених савезника. Слављена летња Хитлерова офанзива, пошто је наишла на упоран и систематски отпор Црвене армије, претворила се у очајан авантуристички продор дубоко на југу у један, сразмерно, тесан сектор, са незаштићеним боковима при чему су биле извучене резерве са свих других сектора огромног фронта. Све то, заједно са огромним губицима Немаца и у условима огромних руских резерви, биће судбоносно за Хитлера у неизбежном будућем ударцу Црвене армије. Наступање генерала Жукова на централном сектору фронта и слом Немаца код Стаљинграда злокобан је гласник неминовне катастрофе немачке армије. Отварање Другог фронта на западу, за који услови брзо сазревају, убрзаће ту катастрофу.

Хитлер и његове бутарске слуге вас уверавају да се ви тучете са српским агентима, који хоће повратак великосрпске диктатуре, и са фанатизованим комунистима, које вам приказују као туђе агенте и окореле преступнике и убице. Не дозвољавајте да вас лажу!

Македонски партизани не само што немају ништа заједничког са великосрпским шовинистима, већ су то они исти који су дуге године лежали по затворима и концентрационим логорима због своје смеле борбе против великосрпске диктатуре. Данас су великосрпски шовинисти, у лицу генерала Недића, Пећанца и њиховог новог ортака Драже Михаиловића, савезници немачких и италијанских окупатора и њихових бугарских, хрватских и других агената и заједно са њима бију се против свог властитог народа. Наиме, ти шовинисти и издајнице шаљу своје агенте у Македонију, не без знања својих немачких господара, да би за себе стварали базу међу становништвом. Македонски

партизани су ти који воде борбу против тих аспирација. Исто-времено пак македонски партизани, заједно са читавим македонским народом, гледају у борцима партизанске и доорвољачке војске Југославије своју браћу, чија им херојска борба прстив заједничког фашистичког непријатеља служи као пример и потстрек. По своме значају, та борба излази из уских окпира Југославије, слива се са борбом Црвене армије, енглеског и америчког народа и читавог прогресивног и слободољубивог човечанства и нема и не може имати ничег заједничког са реакционарним великосрпским шовинизмом и империјализмом.

Македонски партизани су највернији синови народа и истински македонски патриоти. Они свим снагама раде на уједињавању читавог македонског народа око Македонског народног комитета, који организује и руководи борбом за слободу, за истеривање немачких и италијанских окупатора и њихових агената, за хлеб и живот народу, против пљачке и изгладњивања од стране окупатора, против упућивања Македонаца, заједно са бугарском војском, да се бију против партизана и добровољаца Југославије, против опасности да македонски народ, заједно са бугарским буде увучен у разбојнички рат против Совјетског Савеза, за право македонског народа да сам одреди своју судбину.

Та борба прелази оквире једне партије, једне класе или националне групе у Македонији. То је општенародна македонска борба, у којој учествују радници, сељаци, занатлије, народна интелигенција и сви остали поштени елементи без обзира на партиску припадност и национално порекло, искључујући само поједине фашистичке елементе који су се продали окупаторима. Међу партизанима има и македонских комуниста, као што их има и у македонском народу. Међутим, они нису преступници и туђи агенти, већ најсмелији и најпоштенији учесници у тој општенародној борби, који увек стоје на челу бораца.

Бугарски официри, подофицири и војници,

Ви видите ко су македонске комите, против којих вас шаљу ваши противнародни управљачи. Ми знамо да бугарски народ, у својој огромној већини, није сагласан са политиком својих управљача. Он се све чвршће окупља око Отчественог фронта и води све смелију борбу против тих истих немачких окупатора и њихових бугарских агената, који и нас угушују. Борба је заједничка, јер је непријатељ заједнички. Македонски партизани, заједно са читавим македонским народом под именом — италијанско-бугарском окупацијом, учествоваће свим снагама

у тој борби на страни Отачественог фронта, на страни бугарског народа. Та борба загреваће се на пламену срдачног словенског братства, које је створено и роје се развијало у процесу заједничке културно-просветне прошлости и заједничких револуционарних борби против султанског ропства двају народа. Ми такође знамо да многи од вас не желе да се деле од свог народа и да мрзе фашистичке окупаторе и њихове бугарске агенте. Бугарска армија је јединствено очувана оружана снага на Балкану, која, ако пође са бугарским народом и са свима поробљеним народима на Балкану, може да одигра крупну и одлучујућу улогу у ослобођењу Балканског Полуострва од немачко-фашистичких окупатора, управо сада када су њихове снаге снажно ангажоване на Источном фронту. Управо данас, више него икада, потребна су смела дела.

У смелу и одлучну борбу, браћо!

Не пуцајте против македонских партизака! Они су ваша браћа!

Помажите свим средствима партизане!

Прелазите на њихову страну!

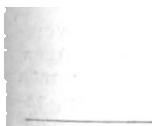
Захтевајте повратак бугарске војске у Бугарску!

Не одлазите на Источни фронт!

Напоље фашистички окупатори из наших словенских земаља!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ОД ШТАБА
МАКЕДОНСКИХ ПАРТИЗАНА⁵**

⁵ Главни штаб Народноослободилачких партизанских одреда Македоније.

ПИСМО НАРОДНОГ ХЕРОЈА МНРЧЕ АЦЕВА ОД 16 НОВЕМ-
БРА 1942 ГОД. О НАЈВАЖНИЈИМ ЗАДАЦИМА ПАРТИЗАЦ-
СКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ¹

16. XI. 1942

Драги друже,

Примили смо твоје писмо, нисмо могли да ти одмах одго-
воримо јер смо га тек јуче добили.

Писао сам ти и прошлога пута, а сада ћу ти пак писати
о значају садашњег општег положаја. Политичка ситуација из
дана у дан све више се развија у нашу корист и није далеко
дан потпуног слома фашизма. Иницијатива која је преко лета
била прешла у немачке руке захваљујући отсуству другог
фронта, данас већ потпуно прелази у руке англо-совјетске-амер-
ичке коалиције. Једино захваљујући отсуству другог фронта
Хитлер је успео да сакупи све своје снаге, да прикупи одасвуд и
последње резерве и да их баци на један сектор, на јужни сектор
у Совјетском Савезу. Он је заиста успео да преко лета изврши
један продор и да заузме један део совјетске територије, али
није успео да спроведе своје планове. Њему није успело да по-
стигне свој главни циљ — заобилажење Москве са истока, при-
влачење снага Црвене армије на југ и затим јаким ударима зау-
зимање Москве и завршавање рата у своју корист још преко
лета.

Хитлер се преварио у јачини Црвене армије, он је забора-
вио да је она одувек врло јака и наоружана новим искуством и
чврстом убеђеношћу у своју победу. Он се није надао да ће
наићи на тако јак отпор поробљених народа и да ће му толико
много бркати рачуне у позадини партизански одреди, он је та-
кође сумњао у снагу англо-совјетско-америчке коалиције и у
њену акциону предузимљивост.

Међутим, данас већ немачко-италијанска коалиција осећа
јачину англо-совјетско-америчке коалиције. Догађаји у Епотту
и северној Африци убрзавају потпуни пораз Хитлера, и ми

¹ Докуменат је у рукопису без потписа. Редакција није могла уста-
новити коме је послато писмо, а писао га је народни херој Мнрче Ацев,
члан Покрајинског комитета КПЈ за Македонију и члан Главног штаба
Македоније. Он је заједно са народним херојем Страшом Пинџуром, та-
кође чланом Главног штаба Македоније, ухваћен од бугарске полиције
17 децембра 1942 год. у Велесу и 4 јануара 1943 год. на зверски начин
убијен у скопској полицији. Види док. бр. 53.

већ можемо сагледати од колико ће то великог значаја' бити. У својој изјави московском дописнику „Асошиетед преса“, Стаљин је јасно рекао о догађајима у Африци. Догађаји показују колико је много порасла оружана снага савезника и дају перспективе за слом италијанско-немачке коалиције. Они деморалишу Хитлерове савезнике, стварају услове за избацивање Италије из строја и дају могућност за што скорије отварање другог фронта. Од не мање важности је и то што ти догађаји помажу Француској да изађе из укочености у којој се налазила. Ти догађаји ће несумњиво имати велики одраз и на Источни фронт, а и код нас. Већ се осећа да код нас постоји једно велико комешање и прегруписавање снага у нашу корист, као и постојање перспективе за врло скори слом фашизма. То показује чињеница да народ, и поред највећег терора који врше фашисти, оживљава и говори отворено о пропасти Хитлера. Стање се свуда мења. Није узалудно издат и проглас Недића српском нареду да буде миран и да не слуша никакве пропаганде. Ту постоји чињеница да, као свуда, тако и у Србији, народ већ отворено устаје, изражава симпатије за данашње догађаје на Источном фронту и у Африци и ступа у смелу и отворену борбу против Хитлера и његових слугу. Ето то боли Недића, ето то боли разне китинчевце, чкатровце, па иду да држе говоре по Македонији, и ето зато Козаров, као директор полиције, трчи по македонским градовима да даје инструкције за јачи терор, за уништавање партизана и за осигурање своје позадине. Али македонски народ, нарочито македонска села где има великих стрељања, интернирања и пљачкања, не може ништа зауставити у борби против те тираније. Говор Стаљинов, акције Црвене армије и офанзива савезника у Африци већ се нашироко коментаришу по целој Македонији и они су унели борбено расположење код маса за брже уништење немачко-италијанских окупатора и њихових слугу у Македонији.

Партизански одреди постају све већа препрека у плановима окупатора и зато је нужније него икад да се они ојачају и код нас у Македонији и да наставе са још јачим ударцима по најосетљивијим местима окупатора. У томе смислу писао сам ти и раније, а сада ти наглашавам да је нужно да ударци по окупаторима буду по најосетљивијим местима, на прузи, — ово ти подвлачим јер ми пишеш о некој [претстојећој] акцији са Косметовцима. Истина, и то је лепо и важно, али није важније од пруге. Прво на пругу, нарочито сада када је толико важна окупаторима. После и на руднике и све друго.

С обзиром на велику важност постојања и деловања партизанског покрета у Македонији, ми морамо учинити све да ојачамо наше одреде тако да они заиста могу сада, када је оваква ситуација, када су најпотребнији, када их и масе воле, на-

ставе још јаче и с више плана са својим борбама и акцијама. Пошто другови доле из других одреда немају нарочито искуство, нарочито не о настављању рада преко зиме, нужно је да ти обратиш много пажње друговима тамо да се потпуно осамостале, и да после извршене акције на прузи пођеш са још неколико искуснијих другова (са оном тројицом која су дошла одоздо и двојицом Македонаца одозго)² наниже и да им укажеш конкретну помоћ са искуством које имаш. Зато ће бити потребно да друга Јову што брже осамосталиш да би могао он да лично преузме овдашњу чету и уз помоћ осталих другова њоме руководи.³ Пошто је ово нужно, гледај да буде што пре.

БР. 46

ПИСМО КИРА КРСТЕВСКОГ ОД 22 НОВЕМБРА 1942 ГОД.
УИУЋЕНО ЧЛАНУ ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА МАКЕ-
ДОНИЈЕ О ПРЕБАЦИВАЊУ ЧЕТЕ »ЈАНЕ САНДАНСКИ"
НА МОРИЈОВСКИ ТЕРЕН¹

22. XI. 1942 год.

Драги друже Камо,³

Твоје писмо³ од 16 о. м. добио сам, али само једно знај да сам се ја још 9 о. м. састао са четом⁴ и спровео све ствари које се данас постављају као најглавнији задатак код нас. Знај да сам све све другове које ти наводиш у писму за одредско руководство³ поставио за четно, сем мене. Сматрао сам да за сада неће бити потребе за одредским руководством. Ти, друже, пишеш о пребацивању чете на мориовски терен. Ја сам и то поставио, али само не у оном крају Мориова, већ у мориовско-битољском крају, са задатком да се после неколико акција на

¹ Редакција није могла да утврди на кога"се ово односи.

® Ко је Јова, и на коју се чету ово односи, Редакција такође није могла да установи.

¹ Документ је у рукопису. Одред „Гоце Делчев" у ово време носи назив: чета „Ј. Сандански".

² Страшо Пинџур

³ Редакција не располаже овим писмом.

⁴ Одиси се на чету „Ј. Сандански".

⁵ Према директиви Гл. штаба. требало је изабрати руководство одреда у чети „Ј. Сандански", но због малобројности одабрано је четно руководство. .

досадашњем терену пребаце у Мориово и да се тамо даду прво на организовање нац. народно-ослободилачких одбора и да створе базу, у случају потребе, за зимовањем, што значи да се добро повежу са тамошњим народом, с времена на време да се појављују на терену који је згодан да врше акције, специјално на прузи, жицама, рудницима и транспортима, било на возу или камионима. Такође им је постављено да се што брже повежу са друговима из прве чете који су се растурили.[®] Исто им је постављено и са Грчком. Чак има већ и тројица другова тамо са задатком да се повежу са грчким партизанима и да створе базу за неколико чета у случају потребе за преко границе због зиме или после неких крупних акција.

Да ти не бих опширно писао, ево ти шаљем концепт извештаја који сам послао горе,⁷ па ћеш видети како стоје ствари овде. Што се тиче састанка са Прилепском четом, управо са четом „Ђорџе Петрова“, неће бити добро на заказаном месту. Прво нека се види ако може да се она повеже са „Влахозим“ а ако то не може, онда ћемо гледати да закажемо неко друго место где је познат, терен, наравно ако има потребе за то. Са Крушевском четом немогуће је повезивање одавде, један део ове Битољске чете већ је неколико дана лутао по томе крају и нигде ништа. Зато гледајте, повезивање може да буде самц преко града Прилеп-Крушево, одавде и преко овога града ништа. Мене чуди како заказујеш састанак са четама у Врпском и Живову. А бре, друже, знаш ли ти да другови из Прилепске чете неће доћи до тога Врпског месецима, а и реку Црну где ће прегазити? а такође ови, управо ова чета, нико не познаје тај терен, а пак одавде до Врпског не може да се стигне ни за 10 дана у летње доба, а камоли сада зими. Ја мислим, ако се иде тамо, може да се изгуби и она жива снага што је имамо, а не да је очувамо. Зашто? Само зато што је непознат терен, непознато место и непознат народ, а плус, рекох, и зимско доба. Као пример бих ти навео наш случај у Беловодици. Непознато место, заседамо на путу, бивамо примећени и после издани. Ти сам знаш са каквом снагом располажемо, па у вези с тим, треба да строго водимо рачуна о тој живој снази, да је очувамо. По мом мишљењу нека се засад борави у оном крају где је потребно да се појавимо пред оним народом што је заплашен од терора и где је згодан терен за акције, а после пребацивање у крај који није нимало некомпромитован. Значи, да се прво појавимо пред заплашеним народом, да му се подигне морал, па тек после пребацивање на нов терен — такав задатак је постављен овој чети.

• После одвајања чете „Ј. Сандански“ од одреда „Д. Грујев“, чета „Сандански“ кретала се у две групе (назване чете), те се овде мисли на прву групу те чете.

Главни штаб НОП Македоније

Али се ипак гледа према самом развоју ствари, па ћемо видети како ће шта да се ради. Ова чета спрема акцију са нападом на железничку станицу и теретни транспортни воз, али акција бива спречена од групе војника, при чему је погинуо и један поднаредник, пошто се на позив наших није предавао.⁸

После ове акције чета је много пребацивана на супротну страну, а полиција је блокирала нека села и ухваћен је курир чете, — шта ће бити видећемо. Друже, ти пишеш о некаквој резерви у храни, да има овде. Овде нема никакве хране, већ је некада било 20 тавара жита, али је проваљено да ли је све упропашћено или не, још се не зна.⁹ Знај да се ја налазим доле, а са здрављем овако: нове отечене, а плус то — када сам ишао, < путем сам пао у један јендек и угануо сам десну руку, не могу нимало да стегнем са њом, једном речи онеспособио сам се засад. Реците игта ће бити са мном? Јавите како стоје ствари са „Влаховим“ и даље, јер ме много интересује. Такође јавите где борави чета „Ђ. Петрова“ и шта је досад урадила.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Са другарским поздравом
Мајстор¹⁰

П.С.

Дајте нам јавку из Прилепа, да се, ако буде дошло до потребе из Мориова повежемо са Прилепом.

Пл.

⁸ Акција је извршена на железничку станицу Српци, 15 новембра 1942 године.

⁹ Жито се налазило у с. Породин, Битољски срез, које је откривено и узето од непријатеља, негде крајем септембра 1942 године.

¹⁰ Киро Крстевски-Платник

ПИСМО НАРОДНОГ ХЕРОЈА МИРЧЕТА АЦЕВА ОД 25 НО-
ВЕМБРА 1942 ГОД. О НЕУСПЕХУ БУГАРСКИХ ВЛАСТИ ДА
СЛОМЕ ОТПОР МАКЕДОНСКОГ НАРОДА¹

25. XI. 1942

Драги друже,

Већ одавно се спремам да ти пишем, нарочито о стању код нас, а и о неким стварима за тебе лично. Откако си отишао, може буквално да се каже, код нас су настале велике промене. Верујем да си неке ствари дознао, али сигурно не онако како треба.

Стање нашег народа из дана у дан све се више погоршавало: зулуми, терор коме нема равног и пљачке вршене од стране немачко-италијанских фашиста и њихових слугу натерали су наш народ да брже ступи у отворену борбу. Македонски народ је на својим леђима осетио тежину фашизма и још јасније видео да је заиста Македонија послужила као „ситна пара за поткусуривање“. Он је све више симпатисао борбу Совјетског Савеза и његових савезника и заједно са свима поробљеним, на позив својих најбољих спнова, ступио је у отворену партизанску борбу. Партизанска борба је у своме распламсавању у Македонији. Скоро свуда, по целој Македонији, крстаре партизански одреди и, помагани од свога народа, задају све теже ударце окупаторима. Они су постали озбиљна препрека за окупаторе, они не дају окупаторима да слободно врше своју одвратну пљачку у Македонији.

Гледајући велику опасност од партизана и прилажења маса к њима, окупатори, помогнути од својих слугу македонских издајника типа Чкатрова, Ђузелова и комп.,² предузели су брзо мере да одвоје партизане од народа, да их прикажу као српске четнике који хоће да врате велитсокрпску власт и да их тако после лакше униште. Исто то чини и Ванчо Михаилов, који хоће да прикаже да све зло долази само од бугарске владе и тобож се бори за уједињење Македоније, а пева славопојке Хитлеру и Мусолинију, истима оним који су распарчали Македонију. Тиме он хоће да скрене борбу са правога пута — ударити против главног непријатеља, немачко-италијанског фашизма, — а под-

¹ Документ је у рукопису. Редакција није могла да утврди коме је ово писмо послато.

² Види примедбу бр. 9 док. бр. 32.

вести македонски народ још више под Хитлерсв јарам за што лакше одузимање његових печгдби.

Али су се окупатори преварили. По самим акцијама, по Самом деловању партизанских одреда, македонски народ је **ви**-део ко су партизани и који је циљ окупатора. Он је видео и **зна** да су исти они који су данас први у партизанским редовима били и први до јуче у борби против великосрпске реакције, **као** што су и данас први како против немачко-италијанских **фаши**-ста тако и против великобугарске и великосрпске реакције, **тако** и против свих њихових слугу у Македонији.

Неуспеси у приказивању партизана као српских четника и јачање народне борбе натерали су немачко-италијанске окупаторе да преко својих слугу из Бугарске терором скрше ту борбу, да терором заплаше народ и одграте га од борбе. И заиста је терор по Македонији нечувен. Бугарски фашисти, као верни извршиоци заповести немачко-италијанских фашиста, са великим потерама од преко десетину хиљада, састављеним од жандармерије, агената и војника, пошли су по македонским селима да пале, стрељају и пљачкају. У Дабници, Стровији, Гостиражњу, Габровнику, Ораовдолу, Мокрану, Богомили, Оморану, Чашкој, Руднику, Јабланчишту и многим другим селима стрељано је најмање по 10 без суда, без кривице, само зато што се посумњало да псмажу партизане, а цела села су интернирана у Беломорје и запаљена, као Габровник и др. Терор по градовима, масовна хапшеља и интернирања целих породица су нечувени досад. Затвори су свуда препуни. Али и поред највећих зулума и терора, македонски народ се није уплашио. Он још смелије ступа у борбу и примерима је показао да ће борбу водити до потпуног уништења фашизма и свих његових слугу у Македонији.

Истовремено када окупатори покушавају да сломе борбу нашега народа, јављају се и њихови помагачи као што је **вели**-косрпска реакција. Југословенска влада у Лондону, окружена највећом српском реакцијом, до дан-данас није ни једном речи загарантовала слободу народа Југославије, а тиме и македонском народу, **Еећ** кроји нове планове за ново, још теже ропство. У Србији преко свога члана Драже, а у Македонији преко Дражиног изасланика Војча Трбића, југословенска влада помг.же окупаторима. Пропаганда Војча Трбића да овде живе Срби, да треба да се боримо против Бугара, да још није време за борбу против окупатора, помаже окупаторима и иде само љима у рачун. Она изазива братоубилачки рат у Македонији какаг је био после 1903 г.

Али македонски народ данас стоји чвршће но икад.

ДИРЕКТИВА ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ
ОД 29 НОВЕМБРА 1942 ГОД. ПАРТИЗАНСКОМ ОДРЕДУ
„ПИТУ ГУЛИ" О НАЧИНУ ДЕЈСТВА ОДРЕДА ПРЕКО ЗИМЕ¹

29-X1-1942

ЧЕТНОМ РУКОВОДСТВУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ „ПИТУ ГУЛИ"

Драги другоЕИ, има више од два месеца како је Главни штаб народноослободилачких партизанских одреда за Македонију предузео мере за реорганизовање чета које дејствују у Македонији, за преглед њиховог рада и са тим исправљање на линији народноослободилачке борбе тамо где се за то покаже потреба. А као резултат свега тога, требало је имати уједначену активност свих постојећих одреда и чета у томе смислу што ће главни удар партизанских акција у Македонији бити уперен на првом месту против главног непријатеља: немачко-италијанског фашизма и непосредно после тога на њихове слуге из Бугарске. А то ће, пак, бити ако се акције и дејства наших чета и одреда усретсреде на првом месту на комуникације — железничке, телефонске и телеграфске линије, на руднике, — који углавном сви служе немачко-италијанским фашистима за превоз војске и ратног материјала а и за добивање за рат потребних сировина, разних руда и производа македонске земље и стоке.

У том смислу требало је извршити потребну ревизију и у вашој чети. Али недостатак веза онемогућио је да инструктори дођу до ваше чете, па чак и то да се било усмено или писмено до данас пренесу директиве Главног штаба.

Као претставник Главног штаба, имао сам могућност да се упознам са стањем у појединим одредима и четама да тамо применим мере које је предвидео Главни штаб, као и да донекле извршим измену искуства које су стекле поједине чете. Од ваше чете досад се има најмање подробних обавештења у овоме смислу: какве је акције предузела, у којој су мери исте на линији народноослободилачке борбе, како тече живот у чети — војнички и политички, које могућности има чета за снабдевање итд. Према неколико незваничних обавештења зна се да

¹ Редакција располаже документом у рукопису без краја и потписа. Ову наредбу писао је Страшо Пинџур, а у духу тадашњег става Главног штаба Македоније: да се сви одреди у зиму 1942/43 год. концентришу на терену Моријовском како би, организованији и јачи, могли да се супротставе реакцији окупаторских снага која је у то време појачана.

је ваша чета извршила акције — одржани митинзи и конференције скоро по свим селима Крушевског среза, као и то да ја водила борбу са извесним потерним одељењима непријатеља. Али, опет подвлачим да то нису званични извештаји, јер досад нису постојале везе. Од Главног штаба имам извештај да је тамо ишао човек који је носио ваш извештај, али због извесних разлога није примљен. Због тога ће бити потребно да ви, преко Окружног штаба коме припадате, поднесете детаљан извештај о вашој чети: о животу у њој, о акцијама и борбама које је имала. О акцијама и борбама треба назначити тачно време и место где су биле; назначити губитке и наше и непријатеља, а шта је заплењено како од оружја и муниције тако и у намирницама и новцу, колико је општинских архива спаљено, на какав су пријем код становништа наишли одржани митинзи и конференције итд.

Пре но што пређем на то какви се конкретни задаци постављају и пред вашу чету као једне од бојних формација народноослободилачког покрета у Македонији, у кратким цртама ћу вам дати преглед политичког положаја како у међународном тако и у унутрашњем опсегу. То ће с једне стране бити нужно обавештење за вашу чету која нема редовне везе, а с друге стране то ће вам дати могућност да видите потребу за све већим јачањем народноослободилачке борбе у Македонији, баш данас, када се слободољубиви народи на челу са Совјетским Савезом налазе у офанзиви на свима фронтovima.

Из дана у дан фашизам на свима фронтovima добија све осетније и осетније ударце, под чијом се тежином крши војничка снага фашистичког блока, после чега неминовно следи пад фашизма као система, а што је све, пак, нужан предуслов за ослобођење свих оних народа који стењу у јарму фашистичког ропства. Од 7 новембра, дана Велике октобарске револуције, по Стаљиновој заповести, Црвена армија се налази у офанзиви на целој дужини фронта. Не само што Хитлер није успео да са његовом летњом офанзивом нанесе одлучне ударце Црвеној армији, већ није успео да достигне ни поједине стратешке задатке које је био себи поставио — као што су заузимање Стаљинграда и Кавказа, што би му дало могућност да зимује у топлим крајевима Совјетског Савеза — на Јужном Кавказу, а да с друге стране лиши Совјетски Савез великог дела петролејских извора на Кавказу и чувеног кавкаског жита. Под ударцима Црвене армије распрсли су се ти планови Хитлера као мехури од сапунице. Стаљинград је још једном символ победе уједињених народа совјетске земље над мрачним силама, које хоће да униште двадесетогодишње тековине социјалистичке мирне изградње, као што су згазиле слободу скоро свих народа у Европи. Преко четири месеца бесне фашистичке звери ломе своје

зубе о челичне бедеме Стаљинграда, у коме је свака кућа претворена у неосвојиви бункер. И тако је Стаљинград, пред којим се сломио интервенционистички рат, данас символ победе над фашизмом и ослобођења свих поробљених народа. Ударци које Црвена армија наноси баш на стаљинградском сектору фронта наговештавају снагу којом ће ове зиме бити дефинитивно слоњене Хитлерове хорде.

Партизани у привремено окупираним совјетским земљама наносе страховите ударце фашистичкој војсци и тиме умногоме олакшавају задатак Црвеној армији.

С друге стране велике савезничке силе Енглеска и Америка исто тако наносе тешке ударце силама осовине. Немачко-италијанске трупе не само што су истеране из Египта, већ су одбачене чак иза Бенгазија и налазе се у паничном бекству. Оставили су преко 60.000 војске која је заробљена, изгубили су преко 600 тенкова и неколико стотина авиона. Десантне акције англо-америчке војске на североафричким обалама и заузимање свих француских колонија у Африци од њихове стране, чине те се види да је други фронт против Хитлера све ближи и да ће скоро бити отворен. Као противмера томе, управо као згодан изговор за пљачкашки апетит фашистичких сила, Хитлер је окупирао целу Француску. Стари издајници француског народа, Петен и Лавал, не само што се нису супроставили, већ су помогли Хитлеру да окупира и неокупирану Француску.

По целој Европи борба народа поробљених од Хитлера и Мусолинија све више јача. Народи Југославије стоје на челу борбе и дају пример другим народима како треба да се боре против њихових угњетача. Преко 200.000 људи налази се у редове Народноослободилачке партизанске и добровољачке војске Југославије, а преко 20 ударних пролетерских бригада претстављају елитну и ударну снагу те огромне армије, која је од 7 **ноЕмбра** у противофанзиви на свима фронтovima. Хитлерови и италијански фашисти, као и прошле јесени, предузели су озбиљну офанзиву против ослобођених територија са циљем да их покоре, као што су то учинили прошле године са ослобођеним територијама западне Србије, али Народноослободилачка војска својим снажним контра-ударима не само што је разбила те паклене, планове, већ плански ослобођава град за градом, село за селом.

У Грчкој дејствује преко 10.000 партизана. Исто толико и на острву Криту. Масовни политички штрајкови шире се такође по грчким пристанишним градовима.

У Бугарској је остварен Отачествени фронт из свих политичких групација које стоје на линији борбе против Хитлеро-

вих фашиста. И тамо се све више и више јављају партизанске чете.

У Француској, Холандији, Луксембургу и другим окупираним земљама све рише се шири талас политичких штрајкова масовних саботажа и диверзија.

Као знак губљења политичких позиција које је Хитлер имао код својих европских савезника јесте све очигледније бежање тих савезника од Хитлера, који, пред претстојећом катастрофом њиховог наредбодавца, хоће да се нађу што даље од њега — то је случај са оставком Недића и многих министара у Србији, тајне поруке цара Бориса преко његовог посланика у Мадриду савезницима: Енглеској и Америци итд.

Ето то су весници коначног слома Хитлеровог фашизма.

Па и у самој Македонији борба добија изразитији и масовнији карактер — и на македонском терену немачко-италијанским фашистима се наносе све осетливији удари нападањем на железничке, телефонске и телеграфске линије које углавном њима служе и рудника који углавном за њих раде. Стотине партизана крстаре по македонским планинама и са пушком у руци боре се против народних угњетача. Нарочиту активност досад су показале чете и одреди „Димитар Влахов“ и „Ђорџе Петров“. Они су одржали десетине митинга по селима, уништили спштинске архиве. Имају бројне акције на комуникацијама: сечење телефонских жица, напади на железничке станице и дизање пруге динамитом. И чета „Дамјан Грујев“ у задње време је нарочито активна.

Активност народноослободилачких партизана у Македонији с једне стране оживљава револуционарне традиције македонске прошлости, а с друге стране повезује борбу македонског народа са општом борбом против фашизма.

И поред свих слабости, досадашње партизанске акције у Македонији имају врло велики значај. Сам факт да су Хитлерови агенти из Бугарске били принуђени да у борби против наших партизана употребе не само хиљаде жандарма, већ и целе дивизије гојске, показује да наше партизанске јединице нису само политички фактор, против кога непријатељ не може ни са каквим методама да се бори и да га савлада, већ су и озбиљан војнички фактор, против кога мора да ангажује велики број снага. Тако је, на пример, за време великих потера средином месеца октобра, непријатељ имао само у бсгомилском крају ангажовано око четири хиљаде војника.

Окрутне репресалије које је непријатељ предузео против наших партизана никако нису успеле да наше првоборце одвоје од народа. Иако је успео да у народ унесе привредни страх паљењем кућа, масовним стрељањима и интернирањима, непри-

јатељ никако није успео да одвоји народ од његових бораца-партизанца. Свим тим мерама непријатељ је само изгубио. Још више се продубио јаз између народа и њега, још више је нарастала мржња народа против данашњих угнетача. Ни са војничке тачке гледишта репресивне мере предузете од стране непријатеља нису дале конкретне резултате. Јер циљ да са јаким потерама буду разбијене и уништене партизанске чете није постигнут. Уколико је моментално на појединим местима жива снага била распрснута, то још није значило да су чете разбијене, а никако ЕИХ пак знакова за неко уништење није било и нема. О томе најбоље говори факт што и у врло сложеним зимским условима не само постоје наше партизанске чете, већ као бојне формације задају непријатељу осетне ударе — нападају на железничке и телефонске линије и на руднике и политички делују код народа.

И међунгродни и унутрашњи положај су у знаку опште офанзиве слободољубивог фронта, у знаку скорог пада фашизма.

У таквој ситуацији и пред нас у Македонији поставља се као задатак да се што више рашири борба тако што ће се 1) учврстити јединствени народноослободилачки фронт македонских фронта; 2) што ће се изградити јединствени руководећи органи ослободилачке борбе у Македонији; 3) што ће се учврстити и омасовити: партизански покрет, саботаже и диверзије као облици оружане ослободилачке борбе; 4) што ће се појачати одговорнајући масовни облици борбе: почев од акције за више хлеба и других за живот потребних намирница, па до политичких штрајкова по фабрикама и радионицама које раде за немачке фашисте и њихове агенте.

И пред вашу чету, као бојну јединицу народноослободилачке борбе у Македонији, постављају се следећи конкретни задаци:

1) Да се створе све могућности да чета и даље остане у целини. Сходно томе да јој се омогући да у зимским условима има обезбеђену базу и обезбеђене пунктове из којих ће се снабдевати са храном — то су наравно села у којима треба да има **СЕОја** језгра.

2) Да и у зимским условима чета: а) као бојна јединица прсдужи са својим акцијама које у првом реду тргба да имају за циљ доношење удараца немачко-италијанским фашистима тиме што ће се нападати комуникације — железничке, телефонске и телеграфске линије и железничке станице, што ће се нападати рудници, које треба уништавати са свим инсталацијама у њима, а имовину истих конфисковати (запленити).

в) Да чета као политички фактор рашири свој политички рад у масама са одржавањем митинга и конференција по селима.

као и тиме што ствара све услове за **формирање** **руководећих** органа народне борбе, народноослободилачких комитета, по свима насељеним местима, а и да сама **формира** исте.

Политички рад је основна полуга на коју треба да се ослонимо да бисмо покренули народ у борбу, да истерамо од маса моментални страх унет силном реакцијом, на коју исто тако треба да се ослонимо да бисмо могли да створимо чети могућности за снабдевање у сваком погледу, зато исти треба крајње да се ојача.

3) Као специјални задатак у вези са зимским условима и пред вашу чету се поставља: да она остане у целини, дакле, да у целини зимује. У крајњем случају допушта се зимовање у групама од 5—6 или 3—4 човека који ће, наоружани и са обезбеђеним везама, са руководством зимовати по обезбеђеним местима: селима или колибама по планинама или специјално спреmlеним земуницама. У сваком случају продужити са делатношћу и војничком и политичком, а нарочито ова друга да се рашири до крајњих граница. Опет ћу подвући: да се не пропусти да се и при најтежим зимским условима нанесе неки конкретан удар непријатељу — **напад на линије и руднике** — те ће утолико он бити ефикаснији.

4) Ради правилног извођења свих задатака **нужно је да четно руководство и чета у целини проуче све материјале Главног штаба**, који ће бити достављени и који ће омогућити правилно војничко руковођење чете, као и то да се **омогући правилна примена и спровођење у живот међу самим четницима и преко њих међу становништвом линије Комунистичке партије, која је и код нас у Македонији организатор и руководилац народноослободилачке борбе**, чиме ће се омогућити правилно политичко руковођење. У томе смислу биће вам достављени сви материјали Главног штаба као и они издати од Партије. Нарочито треба да буду обрађени и правилно спроведени следећи материјали:

- 1) О раду партијске организације у партизанским јединицама,
- 2) О војно-револуционарном раду,
- 3) „Пролетер“ за март-април бр. 13—14 ,
- 4) О дужностима члана Партије,
- 5) 25-годишњица Октобарске револуције и македонски народ.

Исто тако треба правилно схватити и применити све друге материјале партијских форума (ПК и ЦК), како и Главног тако и Врховног штаба народноослободилачке партизанске и добровољачке војске Југославије.

Другови, предвиђено је да ваша чета, уколико нема могућности да зимује на том терену, буде заједно са другим че-

тама привремено на другом терену, где досад нису дејствовале чете и где би требало да се политички ради међу становништвом, и где има објеката од великог значаја, на које ће требати да се врше напади. Можда ће и независно од могућности које ваша чета буде имала, она бити привремено на томе терену. Али независно од свега тога ви треба да спроводите у дело горње задатке, јер они иду само за тим да чета ојача као бојна формација и да као таква допринесе ширењу народноослободилачке борбе. Такође омогућити чврсте везе са окружним штабом из Прилепа коме припада ваша чета и од кога ће добијати све потребне директиве.

Чети „Даме Грујев“ стављено је у задатак да успостави везу са вашом четом. Ви треба такође да порадите у томе смислу, јер је искуство из досадашње борбе доказало да је теренска веза између појединих чета из много разлога важна и потребна: она даје могућности за **измену искустава, за међусобно помагање у појединим моментима, као и за координирање акција.** Руководству те чете, при коме се налази и један опуномоћеник Главног штаба, стављено је у задатак да и вашој чети омогући пребацивање на онај терен на који треба да се пребаци и чета „Даме Грујев“. Па уколико дођете у везу, сва њихова упутства у смислу пребацивања...

БР. 49

ПИСМО КИРИЛА КРСТЕВСКОГ ОД 29 НОВЕМБРА 1942 ГОД. СЕКРЕТАРУ ПАРТИСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ ПРИЛЕПА У ВЕЗИ С ПОВЕЗИВАЊЕМ ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ „Ј. САНДАН- СКИ“ СА ЧЕТОМ ОДРЕДА „ЂОРЧЕ ПЕТРОВ“¹

Друже Иванчо,²

Друже, ово је писмо писано 22-Х1, али до дан данас није дошао неко од другова код мене, па да му га дам да би га послали до вас. Ово писмо што је за Кама, ако је Камо ту, дајте му одмах, а ако није ту, прочитајте га ви и поступите по њему, нарочито са четом.³ Ако се чета тамо не може повезати са неком

¹ Докуменат је у рукопису.

¹ Благој Талевски

¹ Односи се на чету „Ј. Сандански“ која је требала да се повеже са одредом „Ђорче Петров“.

четом „Димитра Влахова“, то нам одмах јавите, а у исто време закажите место и дан да бисмо се састали. Место и дан које је заказао Камо отпашће, пошто је ова Битољска чета, после моје ревизије, заузета негде далеко. 15 о. м. извршила је акцију онда су се јавили, а од тада их нема и немамо везу.⁴

Уколико ће бити потребно да се састану Битољска и тамошња чета, закажите место око Прилепца или Будимаша а не као Камо у Врпском, које нисмо ни видели па ни чули. А ако је јављено тој чети за Мориово, онда ми одмах јавите, па макар ћу сам да одем, а после ћу заказати да се нађемо негде са Битољском четом. Чуди ме зашто не дајете везе Битољу са вама, ево овако када буде потребе, а не да се чека недељама.

Јавите шта има новог и шта се догодило. Шта је било са Даскалом?⁵

29. XI. 1942 год.

Са другарским поздравом
Мајстор

БР. 50

ЧЛАНАК У „НАРОДНОМ ГЛАСУ“ БР. 1—2 ОД ДЕЦЕМБРА
1942 ГОД. О ХЕРОЈСКОЈ СМРТИ СТЕВА НАУМОВА (СТИФ),
БОРКА ЛЕВАТА И ПЕРА ПОПО¹

ПОГИНУЛИ СУ ХЕРОЈСКИ ЗА СЛОБОДУ МАКЕДОНИЈЕ

Следећи пут својих старих и борећи се са пушком у руци против немачко-италијанских фашистичких окупатора и њихових слугу, херојски су пали за слободу Македоније: Стево Наумов, студент из Битоља, члан ПоЈфајинског штаба народнослободилачких партизанских одреда Македоније.² Његовом смрћу македонски народ губи једног од својих највернијих бораца, а Комунистичка партија једног од својих руководилица.

⁴ Односи се на напад на ж. станицу Српци, на прузи Прилеп—Битољ.

⁵ Стоилко Ивановски

¹ „Народни глас“ је излазио, кзо орган прилепске партиске организације, повремено од марта 1942 год. до јуна 1943 године.

² Народни херој Стево Наумов-Стиф, погинуо 12 септембра 1942 год. у борби са бугарском војском и полицијом код с. Болно, Ресенскв срез, као члан Главног штаба Македоније.

Борка Левата „Горанов“, монополски радник из Прилепа, неустрашиви партизански борац и командант одреда „Димитар Влахов“. Познат по својој храбрости и ратном искуству, он је био и дугогодишњи члан Комунистичке партије.

Перо Попо, кројачки радник из Прилепа, командант одреда „Ђорче Петров“ и дугогодишњи члан Комунистичке партије. Познат под именом „Даскало“, он је највише омиљен међу народом и партизанима. Опкољен од потере, он се храбро борио и оборио 8 фашиста, затим се са ножем окренуо међу фашисте, пробо још неколико и нашао херојску смрт. Његовом смрћу партизански покрет губи једног од својих руководилаца.

Још много верних синова македонског народа, народноослободилачких партизана, нашло је и налази славну смрт у свакодневној борби са фашистичким окупаторима Македоније. Њихов пример бескрајне оданости народном делу као луч води остале народне борце и цео народ ка новим славним делима до победе. Њихово име ће заувек сстати у срцу напаћеног и жељног слободе македонског народа.

ГЛАВНИ ШТАБ ОПО.
У МАКЕДОНИЈИ'

БР. 51

ЧЛАНАК У „НАРОДНОМ ГЛАСУ“ БР. 4 ОД ДЕЦЕМБРА 1942
ГОД. О БОРБИ КОД ПРИЛЕПСКОГ МАНАСТИРА 20 ДЕЦЕМ-
БРА 1942 ГОДИНЕ

ОД ЧЕТНИКА¹ I ЧЕТЕ ОДРЕДА „ЂОРЧЕ ПЕТРОВ“

У недељу 20-ХН-1942 г. наша чета је сишла рано изјутра у Прилепачки манастир. Пошто смо оставили стражу око манастира, ми смо остали као гости манастира. После ручка око 4 часа пошли смо у планину, јер смо осетили да смо издати од попа у манастиру. Уз помоћ густе магле непријатељ је успео*да обиђе манастир и да ухвати добре позиције. Видећи то стање, ми смо примили одлучну борбу са фашистичком потером, која је била много бројнија.² Борба је била жестока. Свирала су танад и бомбе. Једна група из чете, која је била више назад,

⁵ Главни штаб ослободилачких партизанских одреда Македоније

¹ Неправилно употребљен термин за партизана.

¹ Напад су извршили 60 бугарских војника и полицајаца.

била је огркољена са свих страна. Ту сам се налазио и ја.³ Друг П.,⁴ који је имао добру позицију, тукао је и истребљивао потераше.⁵ Командир,⁶ с друге стране, такође је тукао потераше, и да би направио пут својим четницима, он је скочио са бомбом и лиштољем у руци да би прочистио пут; од његових погодака лало је неколико потераша, и он је херојски пао погођен фашистичким метцима. Друг Ј.⁷ и овог пута је показао своје дугогодишње искуство у борби против фашиста и уништавао их је. Друга П. су ранили. Иако рањен, он је наставио да се бори и узвикнуо је: „Дођите, крвници, да видите како гине народни борац за свој народ“.⁸ Ми остали четници из те групе заклели смо се пред палим херојима,⁹ нашим друговима партизанима, да ћемо још смелије и одлучније наставити борбу до крајњег истребљења фашистичког окупатора из наше земље, а за слободу свога напаћеног македонског народа.

Слава палим херојима, синовима македонског народа.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Четници I чете одреда „Ђорче Петров“ Народноослободилачке партизанске и добровољачке војске Македоније.

³ Пецо Пепељуговски-Црвениот

⁴ Петко Велковски

⁵ Тако су називане мање фашистичке снаге које су водиле борбу са партизанским јединицама.

• Борко Велевски-Блачарот

⁷ Стево Базерко-Лански, погинуо у тој борби.

» Ове је речи, гинући, рекао Киро Фетак-Роко, члан Окружног комитета Прилеп.

• Од 12 партизана, колико је било, 9 је убијено, а 3 рањена, који успевају да се извуку из обруча.

**ПИСМО МЕСНОГ КОМИТЕТА ПРИЛЕП РУКОВОДСТВУ
ОДРЕДА „ПИТУ ГУЛИ“ ОД 31 ДЕЦЕМБРА 1942 ГОД. У КОМЕ
СЕ ТРАЖИ ИЗВЕШТАЈ О СТАЊУ ОДРЕДА И МОГУЋНО-
СТИМА ЗА ОПСТАНАК НА КРУШЕВСКОМ ТЕРЕНУ¹**

ЧЕТНОМ РУКОВОДСТВУ ЧЕТЕ² „ПИТУ ГУЛИ“

Драги другови,

И поред великог настојања да се ваша чета повеже, то досад није учињено. Дознали смо са неодговорних Места да је чета разбијена после једне борбе.³ Али све то није нам саопштено редовним путем, јер није било везе. За вас има писмо од Главног штаба, али вам га сада нећемо послати, јер нам и ова веза није сигурна. Такође има материјала издатог од КП и од Штаба,⁴ који ћемо вам послати када учврстимо ову везу.

Као најважније је да нас известите о стању чете и какве могућности има за опстанак. И да ли има могућности за акције а да је при томе чета осигурана са прехраном и др. Да ли има могућности да чета зимује у целини или у групама по 5—6 људи, које ће имати стално контакт са четним руководством. Треба сачувати живу снагу а да се при томе не крши линија данашње борбе. У случају да немате све ове могућности, онда ће бити потребно да се ваша чета повеже са четом „Дамјан Грујев“. За то повезивање биће потребно да ви пошаљете једнога курира овамо к нама, а ми ћемо га послати у Битољ да би одвео тамошње другове до места где ће се налазити и чекати ваша чета. Пишите опширан одговор по свима овим стварима о којима вас питам. Исто тако пишите какве снаге има у граду на које ће моћи да се ослони организовање позадине.

Ево вам јавке на коју ћемо вас чекати: у недељу у 9 часова изјутра у млекарници на „Атпазару“, прекопута кафане Заревских а до бакалнице Чавлева. Ваш човек ће имати у десном џепу новине „Утро“ са поцепаним словом О — („Утр“), а наш ће имати новине „Зарја“ а над насловом ће имати написано мастилом „Зора“. Када се буду распознали, изићи ће и ваш

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² Погрешно употребљен термин — мисли се на одредско руководство.

³ Мисли се на судар одреда са бугарском полицијом 14 новембра 1942 год. код места Стрмол, Крушевски срез.

⁴ Главни штаб

ће га питати: „Кеја је улица цар Борис?“, а наш ће му рећи: „Она улица што иде ка монополу“. Дакле, на ову јавку ћемо чекати сваке недеље од 9 до 9.30 часова изјутра. Уколико вам дан није подесан, ви по истом човеку пишете у који ћете дац долазити. Такође ви пошаљите неку стару јавку (или некомпромитован) стан да бисмо слали човека када буде потребно. Постарајте се да ово свршите, јер је потребно да вам се помогне бар сада када вам је та помоћ нужно потребна да би се сачу-**Еала** жива снага, такође да би се оживела позадина и да би се на тај начин продужила борба која данас треба да буде у жеку, да би се убрзао сцени свршетак фг.шизма који се распада под ударцима Црвене армије, англо-америчке војске у Африци и под ударцима европских народа поробљених од Хитлера.

Одмах одговорите по истом човеку. Хитно.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Са другарским поздравом

за М. К.

Ив.¹⁷

31-ХИ-1942

Пр.

БР. 53

ЛЕТАК ОД ЈАНУАРА 1943 ГОД. ПОВОДОМ ЗВЕРСКОГ УБИСТВА НАРОДНИХ ХЕРОЈА МИРЧА АЦЕВА И СТРАША¹

Мирче Дончов Ацев и Страхил Пинџур² су мртви. Они нису умрли као што обично умире сваки смртни човек, већ су на најзгверскији начин мучени и премлаћени од Хитлерових и Борисових фашиста па после убијени. Коликим хиљадама поштених Македонаца се дигла коса (на глави) када су видели Мирчета у болничкој мртвачници и у Прилепу, када су га сахрањивали, са исеченим прстима извађених ноктију и скиданог меса са костију. Македонске мајке, очеви и сестре видели су много својих синова и браће мучених и убијених, но нису досад видели овако

⁵ Благој Талевски-Иван. Ово је писмо написано по налогу народног хероја Страша Пинџура, члана Главног штаба Македоније.

¹ Редакција располаже документом у рукопису, без датумз и потписа, који је, вероватно, написан почетком јануара 1943 године.

¹ Страшо Пинџур убијен је у скопској полицији 27 децембра 1942 године.

зверско и нечовечно мучење. Овако нису мучили ни турски јаничари, башибозуци и крпалије као што муче Хитлерови и бугарски фашисти. Пинџура, пак, они су сакрили да се не виде његове изломљене кости, јер поучени Мирчевим случајем, видели су колко се понижавају у очима народа.

Ко су били Мирче и Страшо?

Два македонска сина, који истински воле свој народ и његову срећу и слободу. То су били синови честитих македонских породица, које су у борби за македонски народ дале по неколико својих синова. Мирче је син чувене Ацевске породице из Прилепа. Његови стричеви славно су погинули за слободу Македоније. Мирче Ацев је много година био војвода и погинуо је у селу Крапо сд пропаганде, борећи се и заштићавајући македонску слободу од империјалистичких апетита. Други његов стриц Илко, такође дугогодишњи македонски гојвода, погинуо је у борби са поробљивачима Македоније, Турцима, у селу Уланци, у Велешком срезу. А трећи његов стриц Петар, после осамнаестогодишњег војводствања и славних борби за Македонију, умро је у Пловдиву³.

Страшо Пинџур је из чувене породице Пинџуроваца из села Ваташе, у Кавадарском крају. Отац му је био дугогодишњи комита и ополченац и напослетку је био убијен од великосрпских хегемониста. Његова баба Наста славно и херојски је учествовала у националноослободилачкој борби македонског народа. Она је колима и караванима преносила оружје, четнике и била је курир организације [ВМРО].

Ето из таквих поштених македонских породица су Мирче и Страшо.

Мирче и Страшо верно и искрено су ишли путем македонских апостола Гоцета и Дамета и са свим жаром и ентузијазмом свог младог и искреног бића борили су се за слободу македонског народа. Они су се са чистим и великим ентузијазмом, са искреним самспрегором борили против великосрпског хегемонизма, тираније и плачкања македонског народа, као што су се борили против Хитлеровог тиранисања и против фашистичких окупатора. Њих је великосрпски хегемонизам гонио и затварао, премлаћивао и слао у затворе и концентрационе логоре. Они су били вођи македонске омладине и македонског народа против великосрпских тирана и због тога су били мучени. Када су великосрпски хегемонизам и насиље замењени новим ропством и тиранијом, ропством фашиста и њиховом чувеном тиранијом,

³ Према подацима Института за проучавање националне историје македонског народа, народни херој Мирче Ацев имао је три стрица: Ђорџи Ацева, који је погинуо у с. Крапа јуна 1906 год. од присталица великосрпског двора, Мирча Ацева, који је погинуо у с. Уланци, Велешки срез и Петра Ацева, који је умро у Пловдиву.

они су први видели да фашизам не носи слободу македонском народу, већ још веће ропство. Они су смело дигли заставу Македоније и опет су стали у прве борбене редове македонског народа, да се боре за његову слободу, равноправност и само, управу, за лепши и срећнији живот. У тој светој борби они нису ништа жалили, они дадоше и своје животе. Зато срамно и гадно лажу фашистички пси када кажу да су се они продали великосрбима и да су од њих били плаћени. Не, господо фашисти, они нису били плаћеници српских империјалиста, јер су због истога од њих били оптужени када су се борили против њих. Напротив, свако треба да зна да није било тога злата, да није било тих скупоцености којим би могла да се купи њихова част, Они се нису борили да имају злата или било какве друге личне користи, већ за слободу и срећу свога народа. као што се борио Гоце Делчев, јер од слободе и среће нема већег злата и богатства на свету.

Мирчета и Страше нема више међу нама, али су нам они пример самопрегора и оданости делу македонског народа и вечно ће нам сјати као светли примери. Херојско је њихово држање пред полицијом. Када те народни тиранин мучи и хоће од тебе да дозна како је организована народна борба, да би могао да је угуши и разбије, пријатељу, нека ти ова два народна сина буду пред очима. Иди путем Страше и Мирчета. Ако допаднеш у руке полицији, помисли на Мирчета и Страшу, и као они, ако ти кидају месо, ломе кости и најгрозније те муче, немој ништа да признаш. Тако ћеш доказати да си истински син свога народа, син као што су Гоце и Дамјан и следбеник Мирчета и Страше.

Мирчета и Страшу, као и све пале синове, ми ћемо осветити борбом нашега народа, борбом у којој су пали и они.

Слава Мирчету и Страши⁴, слава свима палим за слободу Македоније!

⁴ Љубомир Јорданов, начелник групе А (која је имала искључиво задатак — борбу против комуниста) државне сигурности Обласне полицијске управе у Скопљу, који их је испитивао између осталог каже о овоме страшном злочину на суђењу пред Војним судом Скопске војне области 17 јануара 1945 године:

„Пинџур, сем тога што је казао своје име, није хтео ништа друго да каже; због тога смо га тукли. У тучи смо узели учешћа: ја, Тењо Рајков, Илија Николов Нетков, Анто Денов, Тодор Маринов, Ангел Триев... Везаног смо га тукли гуменом палицом (парче од аутомобилске гуме) по табанима и по целом телу, ко је где стигао, ударајући га ногама у леђа, у стомак, а два-три пута смо му стављали ноге у воду, а после тога смо настављали с тучом. Два дана је непрекидно тучен. У веома лошем стању однесен је у његову ћелију, где је био сам... Други дан поподне послао сам Тодора Маринова и Анту Денова Антова да опет позову Пинџура

ПИСМО ЦК КИЈ ПОКРАЈИНСКОМ КОМИТЕТУ КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД 16 ЈАНУАРА 1943 ГОД. У КОМЕ СЕ КРИТИКУЈЕ ПОКРАЈИНСКИ КОМИТЕТ ЗБОГ НЕДОВОЉНЕ ШИРИНЕ ПЛАТФОРМЕ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ БОРБЕ У МАКЕДОНИЈИ¹

ЗА ПК МАКЕДОНИЈЕ

Драги другови,

Из послатог вашег материјала види се да сте недовољно и неправилно схватили карактер и циљ данашње народно-ослободилачке борбе и због тога чинили крупне грешке. Уједно се види и слабост рада партијске организације, која, после превађивања групаштва и антипартијског рада бившег руководиоца, још није успела да се организационо учврсти и ојача и политички осамостали.

Главне карактеристике партијске организације у Македонији су: недовољно доследно спровођење политичке линије наше

на испитивање. Овај се вратио и рекао да је Пинџур умро у Ђелији. Одмах чим је то рекао, отишао сам у Ђелију да га видим. Нашао сам га како лежи у Ђелији и око њега је била флека од пене са устију..."

За убиство Мирче Ацева Јордан је између осталог изјавио:

„Саслушавање Мирче Ацева вршило се упоредо са саслушавањем свих осталих који су ухваћени у Велесу... Он је отказивао да да било какве податке о својој делатности. Стога смо почели да га бијемо да бисмо изнудили признање. Био је тучен неколико пута веома жестоко по табанима. Ноге су му биле ужасно отекле... Сам сам се чудно како може да поднесе толико много батина а да апсолутно ниједну реч не каже. Он је био затвореник који је од свих који су прошли кроз затвор Скопске обласне полицијске управе највише мучен. Он се показао најчвршћи од свих. Он је једва ишао и рекао ми је да уопште више ништа не осећа на ногама. Ноге су му биле претрнуле од туче. За све ово време док је био тучен није викао нимало, није пустио ни гласа, изванредно много је издржавао. Он је био у таквом стању да се већ није имао куда ударити... Око 6 часова предвече ја, Хоисто Стојилов и Васил Цанков седели смо у кабинету Цанкова. Баш у то време дошао је агент Крум Панков и обратио се Цанкову следећим речима: „Господине начелниче, Мирче Ацев је у веома тешком стању, умире“. Тадз је Панков рекао: „Лобро, иди тамо“. Пошто је изашао Крум Панков, Панков ми је рекао: „Хајде, баците га кроз прозоро и реците Симеонову да се сам бацио“, — што је и урађено“.

¹ Докуменат је писан на српскохрватском језику.

Партије, колебање по питању њене примене у пракси, организациона збрка и слазост, лабав однос према колебљивим туђим, спертунистичким и непартијским елементима унутар Партије, уско постављање питања борбе за слободу и независност македонског народа, неповезаност са народним масама у вођењу акција, неизжинљавање и либералан однос према „аутономистичким“ тенденцијама орг,низацисно-партијског карактера, као и према „аутономистичким“ тенденцијама националног карактера.

Уверени смо ипак да је ово стање измењено на боље (ваши материјали су од месеца новембра пр. год. и ранији) и да сте из партијског материјала накнадно примљеног извукли потребне поуке за ваш рад.

Партијски материјали које вам шаљемо уз ово писмо, помоћи ће вам да многе ствари средите и јасно поставите. Али већ и сама чињеница о јачем обиму акција у Македонији говори о гашем жиЕљем раду. Обраћамо вам нарочито пажњу на уводни чланак друга Тита у „Пролетеру“² чија ће вам јасна поставка националног питања у светлости народно-ослободилачке борбе омогућити правилно сналажење и разумевање по овом питању.

У писму упућеном другу ЈБуџи³ од 16. XI. 1942 друг Михајло⁴ правилно постаЕља општу политичку линију наше Партије. Она је наставак и даље развијање предратне партијске линије борбе против фашизма с поља и изнутра и данас примењена у форми оружане борбе против фашистичких освајача и окупатора, њихових савезника, помагача и слугу.

Правилно разумевање циљева и крактера народноослободилачке борбе и улоге наше Партије пружа широке могућности и рама, партијској организацији у Македонији, да окупите око себе и вежете за своје рукоЕодство сре радне масе и цео македонски народ у борби за* слободу македонског народа. Јер Баш тај став наше Партије по националном питању обухвата све тежње радних маса и народа и омогућава како правилно решавање националног питања, тако и наредних проблема, у ннтересу и за рачун народа.

Вама. другови, мора бити јасно да је народно-ослободилачка борба изразита форма кроз коју се решава питање опстанка, слободе и незаЕИСности свих народа, па наравно и македонског. Кроз учешће у данашњој борби против фашизма огледа се пслитичка зрелост маса готовост појединих народа да извојују своју националну слободу и обезбеде пун будући национални разЕој. Ово учешће је уједно мерило за нашу Партију и наше партијске организације за њихову организационо-

⁵ „Пролетер“ бр. 16 од децембра 1942 годмне.

* Добривоје Радосављевић

⁴ Елагоје Нешковић

Друга Другоми,

Из послатог вашег материјала види се да сте изоловано и неправилно схватили карактер и сна давања народно-ослободилачке борбе и због тога чинили крупне грешке. Уједино се види и слабост рада партијске организације, која после прелазивања Групама и антипартијског рада бившег руководиоца, још није успела да се организационо учврсти и ојача и политички осамостали.

Главне карактеристике партијске организације у Македонији су: изоловано доследи спровођење политичке линије наше Партије, слабост по читаву велику примену у пракси, организационо збрка и слабост, давањем однос према колебљивим, туђим, опортунистичким и непартијским елементима унутар Партије, усико постављање питања борбе за слободу и независност македонског народа, изолованост са народним масама у спровођењу акција, неизживљавање и либералан однос према "аутономистичким" тенденцијамa организационо-партијског карактера, као и према "аутономистичким" тенденцијамa националног карактера.

Уверени смо ипак да је ово стање изменено на боље (ваши материјали су од месеца новембра пр. год. и ранији) и да сте из партијског материјала наклидно примљеног извучили потребне поуке за ваш рад.

Партијски материјали које вам кажемо у овом писму, помоћи ће вам да многе ствари средите и јасно поставите. Дви сеј и сама чланица о јачем обиму акција у Македонији говори о вашем живом раду. Обраћамо вам нарочито пажњу на уводни чланак другог "Тита" у "Пролетеру" чија ће вам јасна поставка националног питања у светлости народно-ослободилачке борбе омогућити правилно схваћање и разумевање по овом питању.

У писму упућеном другом Други од 6/XI/1942, друг Михајло правилно поставља општу политичку линију наше Партије. Она је изоставак и даје разјашњење предвиђене партијске линије борбе против фашизма с пољем и накутра и дајас примене у форми оружане борбе против фашистичких освајача и окупатора, њихових савезника, помагача и слугу.

Правилно разумевате циљева и карактера народно-ослободилачке борбе и улога наше Партије према широких масама и нама, партијској организацији у Македонији, да окупите око ЦК и водите за својим јуноводством све радне масе и цео македонски народ у борби за слободу македонског народа. Јер овај тај став наше Партије по националном питању обухвата све тежње радних маса и народа и омогућава како правилно решавање националног питања, тако и народних проблема у интересу и за рачун народа.

Ваше друго ми мора бити јасно да је народно-ослободилачка борба израита форма кроз коју се решава питање опстајања, слободе и независности свих народа, наравно и македонског. Кроз учешће у демократској борби против фашизма огледа се политичка зрелост маса, готовост појединих народа да навојују своју националну слободу и обезбеде њих будућу националну правду. Ово учешће је уједино мерило за нашу Партију и наше партијске организације за њихову организационо-партијску јачину, политичку утицај и доминаност са масама. Чланицама става разјашња догађаја показује да је наша Партија одговорила својим задатку у овим крајевима Југославије, сви у Македонији, где тај процес иде са калдраним заклањивањем.

Питање обезбеђења демократског развитка после рата свих народа (наравно и македонског) и обезбеђења будућег мира не може се ни замислити без братства народа и њихове равноправности. Само под тим условима питање самоопредељења може имати реални смисао. У данашњим условима рата и оружане борбе против фашистичких освајача за укидање фашизма, јединство народа (не само у Југославији) ослободилачких, подјармских и поробљених, повезаних са фронтом стачетског рата Совјетског Савеза и активно учешће свих народа у борби, гаранција је за слободу и остварење слободе свих народа, њихове братске заједнице, потпуног остварења националног подјармивања и гаранција за њихова национална права и равноправност.

Постављање питања "аутономије" или "могућих специфичних македонских услова" испала ван оквира нашег става и линије и они који то питање подржу, у суштини се у крајњој линији изједначавају са онима који због назива Југославије, наслуђу македонски народ од јединствене борбе свих народа Југославије.

"Питање" Југославије јасно не поставља се као питање реалне борбе Југославије, који карактер вољко или невољко, али објективно

партијску јачину, политички утицај и повезаност са масама. Чињенично стање развоја догађаја показује да је наша Партија одговорила своме задатку у свима крајевима Југославије, сем у Македонији, где тај процес иде са великим закашњењем.

Питање обезбеђења несметаног развитка после рата свих народа (наравно и македонског) и обезбеђења будућег мира не може се ни замислити без братства народа и њихове равноправности. Само под тим условима питање самоопредељења може имати реални смисао. У данашњим условима рата и оружане борбе против фашистичких освајача за уништење фашизма, јединство народа (не само у Југославији) слободољубивих, подјармљених и поробљених, повезаних са фронтом отечественог рата Совјетског Савеза, и активно учешће свих народа у борби, гаранција је за победу и стварање слободе свих народа, њихове братске заједнице, потпуног онемогућавања националног подјармљивања, и гаранција за њихова национална права и равноправност.

Постављање питања „аутономије“ или „могућих специфичних македонских услова“ испада ван оквира нашег става и линије. и они који то питање потржу у суштини се, у крајњој мери, изједначавају са онима који због назива Југославије⁵, изолују македонски народ од јединствене борбе свих народа Југославије.

„Питање“ Југославије не поставља се данас као питање режима бивше Југославије (који карактер вољно или невољно, али објективно тенденциозно, желе том питању да даду неки Македонци), већ као питање заједничке борбе за ослобођење свих народа и после свршеног рата (после извојеване победе над фашизмом, непријатељем слободе и независности нарочито малих народа) братског заједничког уређења и живота. Кроз братство у борби за слободу свих народа (и не само Југославије) кује се братство будуће слоге народа, њихова боља будућност, заснована не на старом уређењу националне мржње, сукоба, угњетавања, односа, ропства, беде, пљачке, итд., већ на односима братске слоге и равноправности народа. Носилац ове мисли и њеног претварања у дело је наша Комунистичка партија Југославије. Јасно је да аутономистичке тенденције не могу бити носилац ове мисли, а на делу те тенденције доводе до сасвим других резултата. Јасно је исто тако да ваше мишљење о политичкој корисности издвајања из оквира КПЈ значи наседање

⁵ После доласка Банета Андрејева на чело ПК КПЈ за Македонију избегавало се потписивање прогласа и летака са: ПК КПЈ за Македонију, а потписивало се са: „чесни Македонци“, „група Македонци“, па и „ПК КПЈ за Македонију“, избегавајући у потпису Ј (Југославије).

ОЕаквим тенденцијама и неразумевање како перспективе данашње борбе, тако и улоге наше Партије у њој.

Правилним ставом у националном питању и борбом на коју је позивала народе Југославије за извојевање народних права и слобода, организацијом и учешћем у тој борби (рад наше Партије у овом правцу у Македонији последњих година, одлуком ЦК о поклањању нарочите пажње раду наше парт. организације у Македонији, почетком 1940 г.), наша Партија могла је да дигне на оружани устанак све народе Југославије, да им се стави на чело и успешно га заврши, припремајући услове за решавање даљих и наредних проблема.

Организација и руковођење народноослободилачке војске и партизанских одреда, где постоје војне формације састављене од припадника свих народа Југославије под јединственом командом Врховног штаба НОВ и ПОЈ, стварање народне власти у форми народноослободилачких одбора на челу са АВНОЈ (Антифашистичко веће народног Ослобођења Југославије), као политичког израза народно-ослободилачке борбе. омасовљење народно-ослободилачке борбе учешћем масовних организација (Антифашистички фронт жена — АФЖ, Антифашистички савез омладине Југославије — АФСОЈ, ударне пољопривредне бригаде, радне бригаде, организација преноса, транспорта, помоћи војсци и фронту, обавештења, пионери, итд.) — све су то чинице које доказују вољу народа Југославије за заједничку борбу, за победу и остварење заједнице свих народа Југославије. Наша Комунистичка партија Југославије је баш та гаранција да ће братска заједница равноправних народа са правом на самоопредељење (које неће моћи бити злоупотребљено) бити у суштини сасвим супротна и сасвим друга од бивше Југославије и њених од народа омрзнутих реакционарних, угњетачких и хегемонистичких режима. Данашњим јединством и заједничком борбом, повезаном са борбом против фашизма у светском размену, народи Југославије све су ближе циљу за остварење својих националних тежњи. У том правцу наша КПЈ спаја, везује и учвршћује то јединство за борбу и својом политичком линијом и делатношћу обезбеђује да не дође до оног старог чега се баш плаше утњетавани народи Југославије.

Промена партијског назива, који се вама чини разлогом отуђивања маса од наше Партије, у суштини не би ништа променило, већ значи опортунистички узмак пред непријатељима или будућим утњетачима македонског народа и скривеним или отвореним агентима фашизма. Ви се не смете плашити да отворено истичете дело наше Партије, њен став и њену данашњу улогу, каогод и све оно што је наша Партија раније радила противу чега и како се борила. Напротив истицање свега овога још

више ће вас зближити и повезати са радним масама и народом Македоније.

Питање националног осамостаљивања партијске организације у Македонији не може се поставити без јаке, учвршћене, са провереним и оданим партијским кадровима, са масовним утицајем партијске организације, способне да руководи националним покретом у Македонији. Промена у називу Партије ни ту ништа не мења. већ напротив. Колебљиви, малограђански и опортунистички настројени елементи са још нејасним и неправилним ставовима по општим политичким проблемима (и тим пре несигурни за сналажење у конкретним ситуацијама) покушавали би стално да зајашу партијску организацију (младо и неискусно чланство) и наводили на наседање честите партијце туђим и штетним утицајима. Без чврсте јединствене партијске организације и контроле они би сводили парт. организацију на скуп разних политикантских и фракционашких група, изолованих од маса и народа. Недавно ваше искуство то најбоље доказује.

„Доследан став у македонском питању" (како се друг Љуба изразио), дакле, императивно налаже апсолутно остварење јединства свих слојева (радника, сељака, поштене интелигенције), целокупног македонског народа за оружану борбу против фашизма, немачких и талијанских завојевача и окупатора и њихових савезника и слугу. Упозоравамо вас да не смете никако изгубити из вида главног непријатеља на кога треба бити упорна оштрица наших акција и главни удар. Исто тако не сме се, због кукавичлука или скривених издајничких расположења код извесних вођа бивших грађанских партија и политичара и њиховог одрицања из било каквих разлога од учешћа у борби, то сматрати и расположењем њихових бивших политичких присталица. — Ово остварење јединства за борбу није само политички став и потреба, већ и дужност и обавеза македонског народа да се придружи напредним снагама за одбрану и слас човечанства од фашизма. У овој борби долази до изражаја руководећа улога наше Партије, као једине политичке странке која је указала правилан пут и правац народима Југославије у времену потпуне издаје земље и расула државе и која данас успешно руководи том борбом, сигурна да ће је народи Југославије решити у своју корист, стварајући кроз њу темеље своје сутрашњице у суштини нове заједнице.

Покрајински комитет наше Партије за Македонију мора предузети одлучне мере за учвршћење партијске организације и њено чишћење од свих нездравих елемената, с курсом на увођење у Партију, здравих, поштених и борбених радника, сељака и поштене интелигенције, спремних да за Партију и свој народ поднесу све тешкоће рада и борбе. Покрајински комитет мора

извршити мобилизацију свога чланства, које мора бити спремно да изврши сваки налог Партије, било да се тиче рада у парт организацији, на терену или у одреду, оружане акције, итд. и истовремено да врши добровољну мобилизацију свих родољуба почев за ситна дела саботаже до оружаних борби.

Уверени смо, другови, да ћете уложити све ваше напоре да пребродите тешкоће у вашем раду, те да ћете, развијајући акциону способност повезивањем са народом, учврстити нашу партијску организацију и оспособити је да израсте у стварног организатора и руководиоца оружане борбе македонског народа.

Друг Михајло вам је учинио извесне примедбе које сте ви Еероватно узели у обзир. Међутим неправилно вам је објаснио функцију и организациону структуру НОФ-а. Не постоје никакви одбори НОФ-а. нити је то нека организација за себе. То није прекрштена народна помоћ, како сте изгледа ви схватили. НОФ је настављање и даље развијање народне помоћи на неослобођеној територији; у местима где не постоје НО одбори, нужно је и обавезно постојање НОФ-а. НОФ је институција у оквиру делатности народноослободилачких одбора. Сваки НОО има свој НОФ (народно-ослободилачки фонд) и један од чланова одбора је одговоран за рад НОФ-а. Упутства о овоме имате у брошури Врховног штаба о организацији власти у позадини.

Исто тако је код вас неправилан однос Партије према војним формацијама, каогод и структура војних команди.

Партијска организација у војсци постављена је тако да сви чланови Партије из једне чете сачињавају једну ћелију. **То** је партијска јединица у војсци: једна чета једна ћелија. **Уколико** има више чланова парт. ћелија се може поделити на групе по водовима, све су то парт. групе једне ћелије. Секретар **ћелије** је истовремено заменик политичког комесара чете. Секретари свих четних ћелија у једном батаљону или одреду сачињавају партијски комитет батаљона или одреда у чији састав улази као члг,ч комитета и политкомесар батаљона, односно **одреда**. Секретар партијског комитета је истовремено заменик **политкомесара** батаљона, односно одреда. Он је руководилац **парт. срганизације**. Он се повезује са парт. форумом на терену, са ОК и са среским комитетима, како ради парт. рада у војсци, **тако** и због рада на терену.

Штабови су војна оперативна руководства и самостални су у погледу рсшавања војно-тактичких задатака, предузимања и руковођења акцијама и командовања партизанским јединицама. Штаб сачињавају за чету командир, заменик командира, политички комесар чете и заменик политкомесара. Штаб је колективно руководство, али одговорну функцију испред штаба, у односу на командовање и руковање трупом и акцијама, има командир, односно командант. Штаб батаљона или одреда сачиња-

вају: командант, заменик команданта, политички комесар и заменик политичког комесара. По могућности треба да су сви чланови штаба чланови Партије, али командир, односно командант, могу бити и нечланови. Партија, односно надлежни партијски форуми спроводе партијске директиве, упуте и предлоге и др. кроз партијску штабску ћелију. Сви чланови штаба који су чланови Партије сачињавају партијску јединицу у штабу (штабска ћелија). Њен секретар је обавезно заменик политкомесара батаљона, односно одреда. У чети не постоји штабска ћелија, већ и чланови штаба партијци улазе у четну ћелију. Политички комесар не може бити секретар штабске ћелије. Чланови штаба за свој рад по војној линији одговорни су својој вишој војној команди. Али као партијци одговорни су за свој целокупан рад истовремено Партији, која их може сменити са положаја, уколико истом не одговарају. Смена се спроводи редовним путем кроз војну команду. На састанку своје ћелије партијци врше, поред осталог партијског рада, критику и самокритику свога рада. На тај начин Партија има увид, преглед рада у војсци и контролу и кроз чланове Партије који су на одговорним местима спроводи свој утицај и руководство. Партијски рад у војсци конспиративан је за партизане нечланове⁶, (наиме они не треба да знају ко је члан Партије, али могу и треба да знају о постојању Партије. Ауторитет Партије у партизанским формацијама рг.звити до максимума), које партијци политичком прог паганом и васпитањем. објашњавањем о циљевима и карактеру народноослободилачке борбе и о улози наше Партије васпитавају и придобијају за чланове Партије.

Политички комесар је дртегат Партије у војсци, што те наравно конспиративно за нечланове Партије. Његова дужност је општа политичка пропагандна делатност у јединици међу свима партизанима (ту спада како политички, тако и просветно-културни и васпитни рад), брига о људству у војсци (здравствена, прехранбена преко санитетског и интендантског апарата), општа контрола рада штаба у испуњавању задатака и дужности и најзад одговоран је за борачку способност и морални и политички ниво и јединство своје јединице. Свој рад у маси спроводи, помогнут од партијске организације, кроз конференције (четне, батаљонске), предавања, реферате, кружоке теоретске и за опште образовање, аналфabetски, хорова, дилетантске групе, итд. Има своје политичке делегате по водовима (партијци). Дужан је да своју агитационо-пропагандистичку делатност, уз помћ парт. организације и свих партизана, развија и у народу на терену где се одред креће.

• На овом месту докуменат није очуван, те смо дали само оно што је могло прочитати.

Заменик политкомесара је руководиоца парт. организације. Као чланови штаба и политком и његов заменик морају показивати разумевање и интересовање и за војна питања и у том смислу помагати штабу.

Водити рачуна да [нити] парт. организација у одреду, нити парт. форуми на терену не смеју да се претворе у тусторе штабова. Однос мора бити постављен тако да Партија стварно буде руководиоца, али да то не сме кочити самосталност и иницијативу војне команде, а да буде обезбеђено спровођење парт. директива и с друге стране да војна команда има сигуран ослободилачки фактор партијске организације по свима питањима, као од руководиоца народноослободилачке борбе.

Треба пазити да „војна линија“ (овај назив се већ уобичајно) не надјаси партијску, тј. да чланови Партије који су на руководиоцима војним и политичким функцијама не остану само то, а занемаре своје партијске дужности и однос према партијској организацији и сведу све на војничке дужности, те се на тај начин испразни политички садржај циља оружане борбе и умањује се и губи руководиоца улога Партије, те се губи и не осећа утицај партијске организације у јединици. Дешавало се да извесне војне јединице, врло добре као такве, занемаре политичку страну рада, те се људи једнострано „повојничке“, што може у извесним ситуацијама (неуспеси у борби, замор, несташница хране и др., штетна пол. пропаганда непријатеља или малодушних, итд.) да доведе до негативних резултата. Будност партијске организације и парт. чланства мора се стално одржавати на великој висини и рад партијске организације стално обављати.

Учвршћујући партијску организацију, правилно спроводећи нашу политичку линију, васпитавајући и будно чувајући наше кадрове, не сумњамо, другови, да ћете за кратко време показати успеха.

Ми смо вам за спровођење рада како по војној тако и по парт. линији послали у помоћ једнога друга кога ви већ познајете⁷, па се надамо да ће он стићи до вас пре овога писма.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

16. јануара 1943. године.

(М.П.) -

Тито

⁷ Односи се на Светозара Вукмановића-Темпа.

ПИСМО БИТОЉСКОГ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ПАРТИ-
ЗАЙСКОЈ ЧЕТИ „ЈАНЕ САНДАНСКИ" ОД 23 ЈАНУАРА 1943
ГОД. О ПОЛИТИЧКОЈ СИТУАЦИЈИ И ИОТРЕБИ САРАДЊЕ
СА ГРЧКИМ ПАРТИЗАНИМА¹

23 I 1943 г.

Драги другови,

(Примили смо ваше писмо и разумели све што нам пишете². Кажете да су реденици неупотребљиви и да немају поклопце. Што се тиче поклопаца, ако не можете ви тамо да их направите, пошаљите их овамо, па ћемо их ми дотерати; али што тражите да вам их направимо од бољег материјала, — схватите да га немамо, а не да нећемо да вам направимо. Друго, кажете нам за капе да су од разне сорте — то је зато што мислимо да ће бити боље за вас и биће вам топлије на глави, а да нису модерне то је факт, али нека то. Треће, ципеле засад немамо да вам пошаљемо но дали смо задатак да се потраже. Имамо 1—2 пара али су оне број 40—41, а ви сте увек подвлачили да је тај број мали за ваше ноге. Што се тиче јавке коју сте нам послали за Платника, ми смо одмах послали човека да га обавести о томе и вероватно ће стићи у најскорије време. Чим буде стигао, ви — четно руководство — разговарајте подробније о свима стварима, јер је **Еероватно** да је он разговарао са друговима из Главног штаба, па има план шта треба да радите и какве мере да предузмете да бисте пребродили зиму. О томе треба да известите и нас овде. Гледајте на сваки начин, а поготову када сте се већ повезали са Г. П³, да се повежете и са Г. партизанима⁴, јер ће вам они бити преко потребни, не само за сада већ и за убудуће, да бисте могли узајамно да дејствујете и да појачате активност **на** извођењу акција, јер, то условљава новостворена ситуација **на** фронтима са преузимањем иницијативе у руке савезника, **како** на источном, тако и на афричком делу фронта. Друг Строгов⁵ добро чини што се не меша у партиске ствари у селу, јер тиме и показујемо да постоји споразумевање и да сваки разуме своју одређену дужност. Што се тиче оног цгго пише за Лену,⁶

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² Овим писмом Редакција не располаже.

³ Грчком (комунистичком) партијом

⁴ Са грчким партизанима -

⁵ Тодор Ангеловски, погинуо као командант Друге оперативне зоне 23 јуна 1943 год., у борби са бугарском војском и полицајом.

* Лена Бафтирова

ми ћемо је опоменути за грешку. Вредно је да се потцрта да је Лондон овога тренутка изјавио да је заузет Триполис, а тиме се доказује да и они појачавају борбу и да се спремају за што бржу ликвидацију тога фронта, значи може да се рачуна да неће бити далеко дан када ће се отворити и други фронт у Европи. Интензивност офанзиве Црвене армије наставља се такође истом јачином. Ђак „партизан“⁷ отишао је у село, сигурно на место које му је мајка пронашла, па ако можете да се повежете, разговарајте с њим о оном другу и настојте да га прими. Сада Еам шаљемо: 1 ручни часовник, 7 лимунова,⁸ 5 билтена и 9.000 лева. Ето, другови, па гледајте да се снађете и да створите понеиго за опстанак и тако олакшате и нама, да бисмо свршавали послове од којих нам зависе финансије. Сад немамо шта друго, већ гледајте да будемо у сталном контакту.

Са другарским поздравом,

. СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА МАКЕДОНИЈИ!

П.

БР. 56

ПИСМО БИТОЉСКОГ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ „ЈАНЕ САНДАНСКИ“ ОД 5 ФЕБРУАРА 1943 ГОДИНЕ¹

5. II. 1942 год.

Драги друже,

Потребно је, ако можеш, да што брже пребациш друга из Гр.² Уређено је већ да он може поћи, но чудно је што се ти не јављаш у вези с тим иако смо се договорили да се свакако јавиш, па било да дођеш с њим или он да дође на јавку. Зато убрзај стЕар око његовог доласка. ако никако друкче, онда нека до понедељка или буде овде с тобом или на заказаном месту. Друже, оно што си нам писао о твојој другарици да питамо да ли је здрава и жива, — ми смо то учинили, и, одозго нам пишу да ће се заинтересовати да дознају шта је са њом, па ће нам

⁷ Јорда Крстевски

⁸ Однос се на ручне бомбе.

¹ Редакција располаже писмом у рукопису. Оно је упућено Ванчи Пркев-Сермену. На документу је омашком стављен датум 5. II. 1942 год. уместо 5. II. 1943 год., што се да закључити и из садржаја.

⁸ Односи се на делегата Грчке партнје.

накнадно јавити. Друтови озго гпппу о твоме, још јесенас, постављеном питању, када си желео да пођеш за твоје место.³ Па у вези с тим они питају, ако ти пођеш тамо, да ли можеш тврдити да ће се моћи у пролеће створити и отпремити партизани, да ли познајеш добро терен и прилике уопште за дејства и да ли ће народ то симпатично примити. О свему овоме напиши једно опширније писмо и то ћемо упутити Гл. Ш.⁴ Данас сам примио једно писмо од чете,⁵ с потписом „Коста“.⁶ Он ми пише да ћете поћи негде, да свршите неки посао. „Пл“⁷ не можете чекати, па пита зашто га нема до сада. Лепо би било кад би постојали услови да брже дође, али сигурно постоје неке сметње, па га нема. Зато на заказану јавку угек му се јављајте и будите у контакту, или пак код другарице Л,⁸ и тако се повежите, а он ће сигурно ових дана стићи. Формацију партизанског одреда добили смо, само треба да је умножимо, па ћемо је и вама одмах упутити.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА МАКЕДОНИЈИ!

П.

БР. 57

ПИСМО БИТОЉСКОГ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ЧЕТИ „ЈАНЕ САНДАНСКИ“ ОД 6 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. О ПОТРЕБИ ДЕЈСТВА НА ТЕРИТОРИЈИ ПОД БУГАРСКОМ ОКУПАЦИЈОМ¹

6. II. 1942 год.

Драги другови,

Примили смо ваша писма и разумели смо шта нам пишете. Добро сте учинили што сте се повезали са друговима из чете

³ Односи се на штипски терен где је Ванчо Пркев касније дошао ради организовања Штипског партизанског одреда и Четврте оп. зоне.

⁴ Главном штабу

⁵ Односи се на чету „Јане Сандански“.

⁶ Ђоре Велковски

⁷ Платника

⁸ Вера Оровчанец, члан Окружног комитета — Битољ.

¹ Редакција располаже документом у рукопису. На документу је омашком стављен датум 6. II. 1942 год. уместо 6. II 1943 год., што се да закључити и из садржаја.

„Сандански“ одреда „Дамјана Грујева“,² те сте тиме себи омогућили да створите услове за пребацивање на грчку територију. Такође је добро што заједнички дејствујете са албанским партизанима и по томе се види да код вас постоји жеља и одушевљење за стварну борбу против заједничког непријатеља. Али увек имајте на уму у првом реду то да по могућности, када будете у једној таквој бојној формацији са већим бројем, вршите акције и у овим пределима где живи македонски живаљ. Јер ако то не чинимо, онда ће непријатељ користити моменте да би лансирао вест да су се сви партизани у Македонији предали и да као такви не постоје. А истовремено успеће да лако спроведе своју мобилизацију коју припрема. Па да би могло да се дејствује против ње као и свега другог, треба да се, поред нашег агитационо-пропагандног рада, чује и ваш бојни одјек на овој територији. Тако ћемо и ми моћи да вам помогнемо тиме што ћемо у том тренутку омасовљавати партизанске одреде, а ви, нама у позадини, тиме што ћете нам стварати терен за рад, чиме ћемо моћи категорички тврдити да македонски партизани постоје и да они нису разбијени. То се може тако чинити ако се ту и акције изводе. Не треба се никада истрчавати и тренутно се превише загрејати за оно чиме би вам се олакшале тешкоће, заборављајући при томе на све друго, већ треба плански и разумно анализирати ствари, па на основу тога тачно одредити шта треба предузети, са јасним перспективама да то уроди плодом. Ми схватамо ваше тешкоће и можемо очекивати да ће доћи још и теже, али све то биће за кратко време, док прође зима и нестане снега. Нећу овим да нагласим да се не треба пребацити на албанску територију. Разуме се, пошто вам се дала могућност, ви ћете то учинити, али увек са мишљу да треба и ту код нас да дејствујете. За Платника створите услове и место тамо где сте заказали јавку, како би се сваки пут, кад буде могао доћи, одмах **поЕзао** са вама. Чудимо се што га досад нема, а не можемо га сада извести да дође са свима, јер сте нам ви рекли да дође највише још са једним, но нека он дође. па ћемо после гледати да се и остали на неки начин пребаце. Ово се не сме никако заборавити. Јуче смо вам опет послали 7 пари вунених чарапа, 2 вунена џемпера, 1 памучну поткошуљу, 1 чутуру, 1 футролу за чутуру, 1 пар ^вунених рукавица, 2 наушнице, а и

² Без обзира на то што се у овом документу и документу бр. 80 чета „Јане Сандански“ третира као део одреда „Дамјан Грујев“, Редакција је утврдила, разговарајући са преживелим руководиоцима једне и друге јединице: Илјом Спиrowsким, Петром Новаческим и Пером Божиновским, да су то две посебне јединице од септембра 1942 год., када се чета „Сандански“ издваја, и почињу да самостално дејствују, Д. Грујев на територији под италијанском окупацијом, а „Ј. Сандански“ на територији под бугарском окупацијом.

друге ствари послаћемо вам по могућности. Другови, све ово што вам шаљемо као и за писма и од ког су датума, потврђујте нам отсад да ли примате, да бисмо знали да ли све то долази до вас. Ево вам шаљемо и четири батерије.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА МАКЕДОНИЈИ!

П.

БР. 58

НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА МАКЕДОНИЈЕ ОД 10 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ПАРТИЗАНСКОЈ ЧЕТИ „ЈАНЕ САНДАНСКИ" О СТВАРАЊУ БАЗЕ ЗА ЗИМОВАЊЕ И ПОТРЕБИ ПОВЕЗИВАЊА СА ГРЧКИМ И АЛБАНСКИМ ПАРТИЗАНИМА¹

10-11-1943.

ЧЕТНОМ РУКОВОДСТВУ „ДАМЈАНА ГРУЈЕВА"²

Драги другови,

Примили смо ваше писмо од 5. II. 1943 г. и „искуство" друга Сермена³. Разумели смо шта нам пишете. Важно је да уочите следеће:

1) Да ни у ком случају не вршите акције на терену где мислите да стварате базе, па ни да држите јавне митинге. Најважније је данас да створите чврсте базе и да тежиште рада, војнички и политички, баците у саму чету и политички и организационо у народ (без велике буке која може да навуче непријатеља у те рејоне!). Да држите чврсту везу са Б.⁴ и са селима на вашем терену, из којих ће бити, у вези са мобилизацијом, много људи који ће хтети у партизанае. У том би случају могли чак и из других крајева Македоније да се ту пребацују нови људи за партизанае. Уколико будете вршили акције, оне треба да буду што даље од саме базе. Веома је важно да једном уочите

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² Односи се на чету „Јане Сандански", јер се још септембра 1942 год. одред „Дамјан Грујев" поделио у два дела. Један део, као одред „Дамјан Грујев", прешао је на терен Преспе, на територију под италијанском окупацијом, а други део, који су назвали чета „Ј. Сандански", остао је на територији под бугарском окупацијом.

³ Народни херој Ванчо Пркев

⁴ Битољ

то искуство из грешака прилепских и велешких партизана, а и ваших!"

2) Необично је важно да остварите добре везе са албанским партизанима и нашим друговима Македонцима у позадини, као и са Грцима. У заједничким акцијама са другим партизанима увек чувајте своју самосталну формацију и руководство!

3) Јавите нам шта све имате од парт. материјала.

4) Прво и најважније је да се учврсти парт. организација у одреду као кичма и руководилац партизана.

5) Пошаљите **детаљан** извештај по парт. и војној линији, посебно!

6) У вези с акцијама с Албанцима немојте да одете и сувише далеко од македонског терена. Боље је да предложите друговима да вам они помогну на македонском терену. На сваки начин да се повежете са македонским друговима под Албанијом ради правилности акција и **помаган** тамошњим друговима да створе своје партизана који ће остати на своме терену, а ви, **уколико** вам се повећа снага, организујте нове чете и пребацујте их на што шири терен у Македонију под Бугарском.

7) Пред вама стоје велике перспективе, од чијег остварења много зависи даља борба македонског народа. Будите свесни те одговорности која стоји пред вама и крените са новим полетом на рад, јер нам претстоје судбоносни догађаји, а чији ће резултати умногоме зависити од тог **припремног** рада!

8) Пишите нам детаљно о животу у чети шта се ради од јутра до мрака, какво је људство, какви су руководиоци, однос према народу итд. итд.), да бисмо могли да вам помогнемо и да вам пренесемо искуство [осталих] југословенских партизана.

9) Ускоро ће настати одлучни догађаји и ми треба да пмамо много ширу перспективу за развој, размах и ширину наше борбе. Доста се секташило и грешило!

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ГЛАВНИ ШТАБ
М.^в

⁵ Партизански одред „Ђорче Петров“ на прилепском терену и „Димитар Влахов“ на велешком, зими 1942-43 год., после жестоких борби са надмоћнијим непријатељем, били су разбијени, а њихова жива снага добрим делом уништена. Ово је дошло као резултат тога што су одреди, и поред тога што је непријатељ концентрисао надмоћније снаге, остали код својих база.

⁶ Методије — народни херој Кузман Јосифовски-Питу убијен 25 фебруара 1944 год. на улици у Скопљу.

ОБАВЕШТЕЊЕ БИТОЉСКОГ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ
ОД 12 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ПАРТИЗАНСКОЈ ЧЕТИ „ЈАНЕ
САНДАНСКИ" О МОБИЛИЗАЦИЈИ КОЈУ ПРИИРЕМА БУ-
ГАРСКА ВЛАСТ¹

12. П. 1943 год.

Драги другови,

У вези са новоствореном ситуацијом која узима све шири мах и са потискивањем немачко-фашистичке војске на Источном фронту а уједно и на афричком, убрзавају се судбоносни, одлучујући и решавајући моменти који ће бити резултат слома Хитлерове армије. У вези с тим и пред нас се данас постављају главни и одговорни задаци за организовање нашег народа, за шири масовни рад и стварање нових партизанских одреда у вези с претстојећом и отпочетом мобилизацијом. За све то већ треба да се припремимо, да преброђујемо ове нове тешкоће и да направимо планове како да се створи могућност за примање нових друтова у партизанске одреде. Да бисмо могли да постигнемо све то и да се одржимо у данашњем моменту, који изискује да појачамо рад и да непријатељу задајемо све осетније ударце, треба да будемо масовнији и по војној формацији бројнији у одреду. Те могућности нам се пружају, али зато треба и ви да будете спремни да се снађете и да омогућите опстанак како вас самих, тако и нових партизана који ће доћи. Овде у Б.² већ су позвани неки бивши активни и резервни официри југословенске војске, њих има око 70. Неки од њих желе да пођу у партизане, па због тога треба да будемо у сталном контакту, како бисте могли да се у датом тренутку на заказаном месту и јавки повежете са њима и примите их код себе.³ Није чудо ако се настави са позивањем и других, да се по прилици већина покаже таквом. Наша је дужност да их окупљамо и да их учимо партизанском животу, у чему се досад могло стећи искуства. Тиме је уједно речено да руководство над новоприспелим треба да примите ви, да с њима правилно руководите и правилно распооређујете снаге. Ето, због тога већ сада треба да засучемо рукаве и да отпочнемо са преформацијом партизана, са учењем и преношењем стеченог искуства из партизанског живота. Треба осветити пажњу оспособљавању и политичком, организационом

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² Битољ

³ Ниједан од њих није пошао у партизане. Види док. бр. 61 и 73.

и војничком уздизању руководећих другова, као и сталној пракси изучавања искуства и оспособљавању нових другова за руководиоце. У овоме ће вам најбоље послужити писмо Главног штаба, које вам шаљемо као прилог. Другови, јавите нам шта је са Серманом и где је он, јер не одговара на писма која смо послали лично њему. Шта је урадио у вези онога што смо се договорили да га пребаци један човек с оне стране границе, као и зашто то није учинио досад. За „Пл.“⁴ не знамо ништа где је и шта је с њим. О овоме нам одмах одговорите па и ако вам се ми одмах после тога не јавимо, — то ће бити за врло кратко време, тј. док не средимо ствар овде и потражимо вам јавку да бисте се састали са новим друговима, уколико остану [при својим одлукама], или ћемо пак моћи да вам одмах јавимо и одговоримо.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА МАКЕДОНИЈИ!

П.

БР. 60

ПИСМО БИТОЉСКОГ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА ОД 13 ФЕБРУАРА 1943 ГОД. ПОЛИТИЧКОМ КОМЕСАРУ ЧЕТЕ „Ј. САНДАНСКИ“ О НАЧИНУ ДЕЈСТВА НА ТЕРИТОРИЈИ ПОД ИТАЛИЈАНСКОМ ОКУПАЦИЈОМ¹

13. II. 1943 год.

Драги друже,

Примио сам твоја писма и разумео све што ми пишеш.² У иези са Грчком и тим човеком треба да дође,³ мистро је изгубљено што није стигао. Ти гледај да се по сваку цену повежеш са Канинским⁴ и да он с том јавком, коју ти имаш, може да добави тога друга из Грчке што треба да оде горе код нашег оца.⁵ На

⁴ Платник

¹ Редакција располаже писмом у рукопису које је упутио Окружни комитет КПЈ за Битољски округ Ванчи Пркеву.

* Редакција не располаже овим писмима.

² Односи се на делегата ЦК КП Грчке, који је требао да се повеже са ПК КПЈ за Македонију.

³ Коле Канински, погинуо као политички комесар Прве македонске бригаде. августа 1944 године.

⁵ ПК КПЈ за Македонију

исту јавку да дође идућег понедељника тачно у 12 часова на то место. Значи, идућег понедељника 22 о. м. Гледај да то уредиш по сваку цену и да се друг допрати до нас. Писмо за П. К.^о које хпаљеш биће достављено и у року од недељу дана моћи ћемо да ти одговоримо о томе какву ће одлуку донети другови одозго. Засад ништа ти не можемо рећи о тој ствари, али ипак ти буди са нама у сталном контакту. Одлазак за Албанију не може да значи да нећемо бити у редовном контакту, уствари она може да вам послужи као база, али никако као предео где би сте врхтели акције и где би сте могли развити делатност. Са албанским друговима ви можете да сведете однос на једно другарско поље за изучавање и преношење искустава која су се стекла на обе стране, да се узајамно помажете у датим тренутцима. Али никако нека се не врше акције на њиховој територији, већ далеко од базе у којој се налазите, пребацујете се и вршите акције на македонској територији која спада под Бугарску. Тако ћемо моћи да оживимо нашу делатност и уверимо народ да има партизана и да се они нису распали, а тиме да стварамо нове и нове партизане за текуће догађаје који настају, да бисмо тако развили борбу што шире и интензивније и да бисмо непријатељу задавали све осетније ударце. Веза са нама мора да се по сваку цену држи редовно, а о томе ћеш моћи да се увериш из писма Главног штаба које смо јуче послали. Ти ћеш остати оно што си и сада — политкомесар чете. Па ако дође решење да ти одеш, онда ће се наћи начин и средство како ће се створити нови политкомесар. Код нас нема аутоматског постављања, већ — тамо чета броји преко 20 људи и она може да изабере ко ће бити на твоме месту, ако буде т^ебало да ти одеш. Ако тај друг има ауторитета и показује способности више од осталих, ја сам уверен да ће они њега изабрати. Друже, ти питаш камо војна литература, камо храна, камо лек и друго. Ти се досад ниси јавио и ми нисмо знали где да ти то пошаљемо, а по неким изгледима рачунали смо да ћеш ти сићи доле са тим другом." Војну литературу немамо још и старамо се да је пронађемо, а уколико је пронађемо, послаћемо ти. Послали смо вам „Формацију партизанског одреда" у три примерка, а такође и други материјал, лек за шуту такође смо ти послали и све то тражи од Строгова. Друже, сада је ред да те мало ставим и на критику, јер то заслужујеш. Ти у овом случају испадаш врло неконспиративан, а уколико се сам одајеш у правој боји ко си пред том другарицом, ти одајеш и нас па и везу са Грчком која је подвучена ту у писму. Не знам сада шта ћемо радити у погледу везе са Грчком. Једно време када смо били заједно ти си

* Покрајински комитет

⁷ Делегатом ЦК КП Грчке

ми говорио да је ту систем „гурај“⁸ и да су ти људи били сасвим неконспиративни. А у овом случају ти испадаш гори и од љих, премда имаш то искуство и знаш да не ваља. Зато убудуће пази и буди опрезан шта радиш, јер ако се овако продужи, знај да лако може доћи до онога чега је ту било и раније, а поготову до велике провале. Ко је она да мора да зна све оно што смо ми заједно израдили као план који треба спровести? У таквим случајевима баш се и дешава много чега. Ако ниси имао друго место да се јавиш, онда си могао да напишеш за њу само толико: предај ово писмо друговима из ОК и не знам шта [је потребно] друго, јер када писмо долази од вас, зна се за кога је и тамо иде. Нека нам ово буде другарска опомена, а за убудуће постарај се да се не догађа и не понавља... Ми смо одавде послали досад многе ствари Строгову. Зато се постарај да дођеш са њим у контакт, а то треба да буде и из принципа самога рада, па тражи нешто и од њега, а поготову материјал и лек. Сада ћемо ти опет, колико се може, послати ствари и твоме човеку ћемо дати сгшак послатих ствари, али хоћемо да нам одговориш да ли си их примио. Убудуће писма и друго шаљи по овом човеку преко „Сотира“.³ Одатле ми ћемо знати шта **Еам** је све потребно. Твоја другарица је здрава и жива и не треба да више мислиш о њој.

О оној ствари за Грчку и о доласку друга, да ли ћеш је уредити са Канинским у току ово неколико дана, јави ми, јер је важно да се то зна.

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА МАКЕДОНИЈИ!

П.

⁹ Реч „Гурај-дупи“ устаљила се за време окупације код припадника НОБ Македонје а значила је: „само напред“.

• Није установљено на кога се односи.

ДИСМО БИТОЉСКОГ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ОД 16
ФЕБРУАРА 1943 ГОД. УПУЋЕНО ЧЕТИ „ЈАНЕ САНДАНСКИ“¹

16. II. 1943 год.

Драги друже,

Примио сам твоје писмо и разумео сам шта ми пишеш, а прве свега да четни комитет² није на окупу. То је лоша ствар, па макар и да су пошли послом, треба да будете у сталној вези и да знате где сте и на коме месту. Гледај по сваку цену да се повежеш са њима и да тако можете доносити заједничка решења. Важно је да будете заједно да бисте прочитали и проучили писмо Главног штаба и моје писмо које сам вам послао заједно са њим, да бисте тако донели решење.³ Известите какав сте став заузели према писању Главног штаба и писму ОК-а. А уједно и шта мислите да ли су они као такви правилни и да ли би могли да код вас наиђу на добар пријем. По свима изгледима они имају правилан однос према стварности која се јасно одражава. Пред нама данас стоји маса нових задатака, а као главна и важно јесте мобилизација, која већ улази у своју развојну фазу. Треба да дејствујемо и да одвраћамо масу од мобилизације, да је учимо и да јој указујемо на опасности од мобилизације, да спремамо људе да протестују против ње и да се не одазивају- У крајњем случају да их позивамо да ступе у партизански одред и да тако омогуће себи брже и часније заслужену сутрашњицу, када ће куцнути час слободе. А то има много изгледа да се постигне, јер народ показује инстинктивно незадовољство у вези са мобилизацијом, а уједно зна шта му се спрема са њом. Друго, исто толико важно јесте економски и политички положај маса, што достиже врхунац у огорчености против њиховог пљачкања и поробљавања. Зато ми сада треба да појачамо нашу активност и да народ све више приближавамо нама, што значи да је потребан шири и масовнији рад, а тиме стварамо веће симпатије код народа и популаришемо још више народноослободилачку борбу македонског народа у данг инџој ситуацији, преко његових партизанских комитетских одреда на чијем челу стоје првоборци.⁴ Тиме прикупљамо више људи око нас

¹ Редакција располаже писмом у рукопису.

² Четни комитет

³ Види док. бр 58 и 59.

⁴ Називи: комитет, комитетске дружине, комитетске јединице задржали се и за партизанске одреде — чак и онда када су били развили широку војну активност широм читаве Македоније. Овај термин је уствари био

и јачамо партиску организацију, која је стожер организоване јединствене борбе против окупатора.

Друго, друг Сермен јавио нам се пре неки дан, али не знамо у ком селу се налази. Зато га потражите, сигурно да је негде ту у близини. Ми смо одговорили на његово писмо и послали му одавде нешто што је тражио за јело, али његов **ЧОВЕК** није дошао на заказано место где је требало да му предамо ствари и сада је то тако остало.

За Пл.⁵ смо дознали да је болестан, биле су му отечене ноге, па зато досад није могао да дође. Сада, како јављају другови, настојаће да га изгледч, па ће вероватно у току ове недеље стићи, али ће прво доћи овде у град, па ћемо га после упутити до вас горе.

Што се тиче онога што смо вам писали да је позвано на вежбу 70 официра, од њих досада има само један који је већ у илегалству, а шире се гласови да се однекле из града јављају још 5—6, но уколико је то тачно не могу да потврдим. Али ако то буде тачно, онда ћемо морати да их пребацимо код вас. Уколико је само онај један, онда ћемо вам га послати заједно са Пл. Гледај да тамо будеш са њим, па ако их буде и више нека се поступа са њима другарски и нека се на њих не гледа са презрењем зато што су били официри бивше југословенске војске, као што се то дешавало на другим местима. Јер они ће вам добро и корисно послужити, нарочито при изучавању оружја и начину руковања с њим, а такође и у тактици и стратегији борбе.

Што нам пишеш о јавци да се будна чува, јер ће се много изгубити ако је нема, то је потпуно тачно и јасно и ми смо у вези с тим врло обазриви. Много нас је узбудило када смо чули вест да је он опет ухапшен.⁰ Но то није било хапшење већ распитивање за њега. Зато ћемо се старати да убудуће будемо још обазривији.

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА МАКЕДОНИЈИ!

остатак опортунистичког утцаја ЦК БКП. који је и на овај начин настојао дати усни карактер македонском народноослободилачком покрету. Тек доласком Светозара Вукмановића-Темпа (делегата ЦК КПЈ и ВШ) овај нетачни назив за масовни НОП македонског народа избачен је почетком 1943 год. из употребе.

- ⁵ Платник
• Сотир Ангеловски

ИНСТРУКЦИЈА ПК КПЈ ЗА МАКЕДОНИЈУ ОД 20 ФЕБРУАРА
1943 ГОД. ЗА СПРЕЧАВАЊЕ МОБИЛИСАЊА МАКЕДОНАЦА
ЗА БУГАРСКУ ВОЈСКУ¹

20. II. 1943 год.

Драги другови,

У вези са мобилизацијом потребно је да се истакне следеће ради правилне оријентације наших руководилаца и чланова Партије.

1) Највероватније је да ће се мобилизација спроводити у деловима и постепено, — значи имамо могућности да солидно и озбиљно припремимо спровођење става наше Партије по питању мобилизације.

2) Непријатељ је сада предузео следеће: а) по свима местима позивање официра Македонаца на војни курс; б) прављење спискова за терање у логор Јевреја, Влаха и других „неблагонадежних“ („Срби“); в) поделу војних мобилизационих распореда за случај опште мобилизације а у неким местима је извршена и масовна мобилизација сељака и грађана. Постоји опасност да став поводом мобилизације буде круто спроведен и да одбацимо од себе иначе поштене људе. Треба напоменути да поред тога што ћемо ми упорно позивати и организовати народ да на мобилизацију одговори демонстрацијама, саотирањем, одлажењем- у народноослободилачке комитске — партизанске чете, стварањем своје македонске народноослободилачке војске, — треба да умемо правилно да приђемо и оним људима из масе који сада још нису спремни да пођу тим путем и који се одазивају на мобилизацију.

Ми треба да и оним људима који већ полазе и када већ пођу указујемо конкретно шта да раде тамо — да траже своја војничка права (борба за непосредне интересе), да се у војсци повезују са Македонцима, да тамо стварају М²... ОК да у одлучујућим тренуцима преЛазе на страну „непријатеља“ иди још боље да организовано беже у планину и да беже у М[^]кедонију где се ствара македонска народноослободилачка војска.

Важно је да се у раду чврсто држимо нашег основног стаза — одлазак у партизанске чете, а ово је само друга допуна.

¹ Докуменат је без потписа.

* Докуменат је на овом месту упропашћен.

Опасноет је да се та допуна не протумачи опортунитичк* као да смо ми за одазивање на мобилизацију, па тек одатле д» а се организује борба.

Нарочито тамо где нема партизана. наше парт. организације треба да појачаним радом изврше припреме за избацивавање партизана и да тиме примером покажемо народу пут по коме треба ићи. Тамо где има партизана много је лакше наше становиште спровести у живот.

С обзиром да широка мобилизација тек претстоји, има времена да се поред масовних акција (демонстрације, протести и сл.) организују и војне акције (и партизанске и позадинске) јер ћемо само акцијама најбоље показати народу његов пут.

Док нема акција и партизана, неће бити ни бекство народа у планину.

За наше другове партијце и симпатизере став је јасан,⁴ осим за појединце који само по одлуци Партије одлазе на специјалну дужност у војсци.

Цео став у вези са мобилизацијом треба да се добро разради и са нашим симпатизерима и да се добро контролише како се спроводи у дело, да нам се не би осветило искривљавање основне линије било „лево“ (да се људима који се одазивају на мобилизацију говори: „ви сте издајници, кукавице“ и др.) било „десно“ („још је рано за шуму, немамо оружја, треба да се иде у војску па да се одатле организује борба“ и сл.).

Важно је, другови, да нас детаљно обавештава/ге како се спроводи стаз по овом данас најважнијем питању, од чијег правилног спровођења умногоме зависи даља борба нашег народа.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

¹ На македонском језику гласи: „Нарочно тому каде нема партизани, нашите партиски организации треба да со усиленa работа извршат припрема за изфрлуене партизани...“

* Чланови КПЈ, кандидати и скојевци слати су у партизанске одреде.

ОКРУЖНИЦА БРОЈ 1 ГЛАВНОГ ШТАБА НОП ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ ОД ФЕБРУАРА 1943 ГОД. У ВЕЗИ С РЕОРГАНИЗАЦИЈОМ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА¹

ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ОДРЕДА
МАКЕДОНИЈЕ

I Циркулар број 1 — 1943 год.

СВИМ МЕСНИМ РУКОВОДСТВОМА ВОЈНЕ ДЕЛАТНОСТИ² И ШТАБОВИМА МАКЕДОНСКИХ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА И ЧЕТА

I; Драги другови,

Борба слободољубивих народа против фашистичко-немачко-италијанске коалиције улази у своју последњу, одлучујућу фазу. Храбра Црвена армија сваким даном наноси све теже ударце фашистичким окупаторима, постиже све нове и нове победе и незадрживо иде напред ка Западу. Приближује се дан кад ће фашистичке армије бити ухваћене у моћна клешта слободољубивих народа и са Истока и са Запада. Приближује се отварање другог фронта. Борба поробљених народа у Европи све је јача и организованија. Веома је близу дан кад ће поробљени народи затражити од фашистичких крвопија да им положе рачун за све кржаве муке. Хитлер прикупља последње резерве, последње остатке. Од својих слугу тражи нова, још страшнија ограничења и жртве. Понемчене бугарске слуге крволока Хитлера одлучиле су да бугарски народ гурају до краја у неизбежну катастрофу, а са њим и наш македонски народ да би гинуо за мрачне интересе Хитлерове Немачке, чија је пропаст већ свакоме јасна. Мобилизација Македонаца-официра је први корак који јасно показује да претстоји мобилизација војника-резервиста.

Народно-ослободилачка борба македонског народа против немачко-италијанских окупатора и њихових понемчених бугарских слугу, коју јуначки воде македонски народно-ослободилачки партизански одреди, већ улази у своју одлучујућу фазу.

Редакција располаже копијом овог документа.
Односи се на руководства војно-револуционарног рада.

Никада македонски народ није имао такве непосредне изгледе за победу, за национално ослобођење и за равноправност **какве** данас има. Никада, у току толиких векова робовања, ситуација¹-зг, ослобођење македонског народа није била тако јасна. Сви Хитлерови покушаји да македонски народ баци на клаг разбиће се пред чврстим и јединственим македонским Народно-ослободилачким фронтом и његовом оружаном снагом — македонском Народно-ослободилачком војском. Нама претстоји велики и упоран војноорганизациони рад и непоколебљиво вођење до краја народно-ослободилачке борбе македонског народа. Због тога, на првом месту треба предузети следеће:

А) О партизанским одредима и четама

1) Паралелно са делатношћу месних руководилаца војног рада и штабова партизанских одреда, поред већ посебно датих упутстава од Главног штаба, спровести повезивање свих партизана из посебних одреда, предузети све мере да се изврше припреме за реорганизацију или нову организацију свих партизанских јединица. Повезати, прегруписати и склонити све партизане датог рејона, старе и нове, са главним циљем да се очува жива снага.

2) Реорганизацију спровести на следећој бази: а) командни састав: штаб одреда: командант, заменик, политички комесар, заменик и начелник Штаба; остале службе (санитет, интендант*ство, наоружање и др.) организовати према потребама у самим одредима; б) у сваком одреду организовати 2—1 чете, према броју људи, оружја и друге спреме. Свака чета треба да има следећи састав: командир, заменик, политички комесар, заменик и интендант за снабдевање храном и оружјем и 10—15 партизана; в) сваки одред треба да организује по једну до две диверзантске групе, које ће се употребљавати за специјалне задатке; групе треба да буду од по 3—4 партизана; г) да би могли да живе нормалним и сигурним животом, да би имали већи успех у акцијама, одреди и чете треба одмах да почну са организовањем својих веза и курира. Те везе и курири треба да буду за везу са чегамма и местима. Ту се напомиње да треба да постоји велики број курира и лица, који могу да послуже за везу, који ће својем савременом, вештајном службом више обезбеђивати одред и чете.

3) Обука: Одмах почети са обуком партизана, који се сада већ налазе у одредима и четама као и с онима који ће долазити као нови. Обуку изводити по следећем: а) упознавање с оружјем којим се располаже, тако да сваки партизан може и везан счима да рукује својим оружјем; б) борбена обука: практички обучити сваког партизана, како да користи терен за сопствену заштиту у борби и како да целисходно користи оружје

на терену у циљу наношења што већег пораза непријатељу;
в) служба заштите: научити партизане како се врши стражарска служба кад се партизани одмарају и како се врши обавештајна служба кад су партизани у покрету; г) обука на маршу: партизане треба обучити тако да буду спремни за дуге маршеве, а истовремено треба их добро упознати са околином где се налазе, да би могли и ноћу и дању у тој околини да се склањају и сналазе.

4) Штабови одреда треба постепено да стварају базе по планинским селима са одговорним лицима пред штабовима, која ће организовати везе база са позадином у циљу пребацивања нових људи, хране, оружја, санитетских средстава и др. За целокупан тај рад извући поуке из досадашњих грешака. Нарочито треба пазити на војну дисциплину која треба да буде свесна и челична. Нарочито се не сме дозвољавати компромитовање базе.

5) Партизанске јединице нека одмах почну са прикупљањем оружја, хране, што више муниције и другог материјала кога има и који се може наћи, а истовремено те материјале очистити и спремити за употребу. При обуци не трошити метке без потребе.

6) Одредски штабови, преко политкомесара, треба да почну са широком агитационо-пропагандном и организационом делатношћу по селима ради стварања македонског Народно-ослободилачког фронта и његових органа МНО комитета. У тој делатности пазити да се не компромитују легални људи из позадине. За успешну агитпроп делатност постепено осигурати сопствену технику за умножавање агитпроп материјала.

7) Почети са организовањем помоћних десетина по селима, омладинских десетина и ударних диверзантских група.

Б) О војној делатности у позадици

1) Месна војна руководства имају следеће задатке: а) осигурање добрих и здравих веза са партизанима; б) помоћ партизанским штабовима ради испуњавања задатака датих партизанима; в) одређивање другова из саме позадине за рад у позадини по војној линији, и то по следећем: 1) организовање диверзантских и саботажних акција са специјалним ударним групама; 2) организовање по селима, тамо где за то има услова, помоћних десетина и ударних диверзантских група; 3) организовање војне и политичке обуке за људство, — а посебно за омладину, — које се припрема за партизане; 4) мобилисање нових бораца за партизанске одреде; 5) пребацивање нових бораца у партизане. Ту треба нарочито пазити на најстрожу конспиративност приликом пребацивања; 6) организовање рада у бугарској војсци; 7) према развијености, војне делатности у датом рејону организовати и

месни штаб који би руководио целокупном војном делатношћу у позадини; С) посветити велику пажњу избору лица која ће служити за везу и курире; у партизанским одредима и четима за везу и курире искористити сигурна лица, уколико их има, која често одлазе по свом послу у планину и назад, као на пример: сељаке, дрвосече, шумаре, овчаре, чуваре путева и др. За везу између месних и одредских штабова³, као и са Главним штабом искористити лица која стално путују, као: трговце, комисионаре, железничаре и друге. Разуме се, сва та лица треба да буду веома сигурна и да уживају пуно поверење. Зато најпре назначити погодне људе, ставити на дискусију и критику могућност њиховог употребљавања, испитати њихову спремност и после озбиљног разматрања тога питања постепено приступити њиховом коришћењу.

2) Нарочита опомена: данас, с обзиром на мобилизацију, месни руководиоци војне делатности треба да обрате нарочиту пажњу на мобилизацију нових партизана и њихово пребацивање у постојеће одреде, као и на убрзану припрему за пребацивање нових одреда и чета на терене, где досад није било и где још ни сад нема⁴ партизана.

3) Нашу делатност међу мобилисаним људима, који се још не одлучују да иду у партизани и који већ полазе у касарне, треба на сваки начин ојачати и људима давати конкретна упутства игта да чине са војском, објашњавајући данашњу ситуацију и перспективе борбе за ослобођење македонског народа.

Драги другови,

Истим путем којим сте сада добили ову окружницу, питајте за посебне наредбе, шаљите редовне извештаје и посебно обавештавајте о свему шта је конкретно предузето ради спровођења горњих задатака да бисмо могли и конкретно да вам помогнемо. Ова упутства примењивати у дело све до тренутка док не буде потребно да поново почнемо са масовним и одлучним акцијама. Ако плански спроведемо у дело све ове припреме, имаћемо могућности да будемо јачи и организованији за престојеће борбе.

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ГЛАВНИ ШТАБ НО ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
ЗА МАКЕДОНИЈУ

³ Оперативни штабови — мисли се на штабове партизанских одреда.

ПОЗИВ ДЕЛЕГАТА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ СВЕТО-
ЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 28 ФЕБРУАРА 1943 ГОД.
МАКЕДОНСКИМ ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДИМА ЗА ПОЈА-
ЧАЊЕ АКЦИЈА ПРОТИВ ОКУПАТОРА¹

СВИМА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИМ ПАРТИЗАНСКИМ
ОДРЕДИМА У МАКЕДОНИЈИ

Прошло је осамнаест месеци ваше јуначке борбе. У току тих осамнаест месеци ви сте кргљу исписали најславније стране историје македонског народа у његовој борби за национално ослобођење. У тој светој борби, коју сте водили за ослобођење свога народа, пали су као хероји најбољи синови македонског народа. Та борба била је тешка и неравна, али зато херојска. Она се развијала под много горим условима него што се развијала борба осталих народа Југославије. Она се развијала под сразмерно горим условима него што су данашњи услови у Македонији.

Ви сте пре осамнаест месеци започели борбу у условима

- **када** македонском народу још није била јасна гнусна игра немачко-италијанских поробљивача, којима је Македонија била монета за поткусуривање. Данас је, пак, широким слојевима македонског народа јасно да су Македонију поделили између себе немачко-италијански разбојнички завојевачи да би пљачкали и користили њена богатства. Један део Македоније пљачкају немачки пљачкаши преко својих бугарских слугу, док други део пљачкају италијански пљачкаши преко својих албанских слугу.

Ви сте пре осамнаест месеци почели борбу у условима када је у широком масама македонског народа још било илузија да им немачки империјалисти и њихове бугарске слуге долазе као „ослободиоци“ од режима великосрпске тираније. Данас, пак, македонски народ на својим сопственим леђима осећа да је режим великосрпске тираније само замењен режимом великобугарске тираније. Уместо насилне забране македонског језика и увођења српског језика, дошла је такође насилна забрана македонског језика и увођење бугарског језика. Уместо присилног одрођавања македонског народа од стране великосрпске тираније дошло је насилно одрођавање од стране великобугарске тираније. Уместо терора и насиља од стране великосрпских жан-

дарма и полицајаца, дошао је терор и насиље од стране великобугарских жандарма и полицајаца, ојачаних терором злгласног немачког Гестапо-а, који је стварни господар у Македонији. Македонија је променила само своје господаре. Илузије македонских маса у њихове „ослободиоце“ данас су већ преживеле.

Ви сте пре осамнаест месеци отпочели борбу у условима када од маса нису били изоловани разни издајници македонског народа, продане душе Хитлеру (В. Михаилов и др.) и бугарским хегемонистима (Китинчев, Чкатров и др.). Ове гнусне слуге окупатора могле су да придобију један део маса за своје ниске циљеве, захваљујући само илузијама које су те масе имале о немачким и бугарским „ослободиоцима“. Данас, пак, преживљавањем тих илузија, пред масама се открива сва нискост ових издајника македонског народа.

Ви сте пре осамнаест месеци отпочели борбу у условима када је опасност од повратка старог режима великосрпске тираније била заборављена, јер се моментално она је појављивала. Али после огромног размаха Народно-ослободилачке борбе у свим земљама Југославије, после одлучног иступања свих побрбљених народа Југославије да више неће дозволити повратак великосрпске тираније, великосрпски издајници, под заштитом окупатора, размилели су се по свима земљама Југославије. Данас по Македонији тумарају ови гнусни претставници великосрпске тираније и напрежу све своје снаге да би поново наметнули Македонији режим великосрпске тираније. Ови издајници македонског народа (В. Трбић и др.) покушавају да раздвоје македонски народ и да га на тај начин спрече да извојује себи своју пуну националну слободу.

Данас су већ ту сви предуслови за снажан развитак партизанске борбе, за организовање нових партизанских чета, батаљона и одреда, за формирање Народно-ослободилачке војске Македоније. Данас су ту сви предуслови за окупљање читавог народа у борбу за његово национално ослобођење, за изоловање свих домаћих издајника, за постизање јединственог македонског Народно-ослободилачког фронта.

Другови,

Борци, командири и политички радници,

Приступите без колебања формирању нових партизанских чета, батаљона и одреда. Примите у своје одреде нове борце који се јављају сваког дана и престаните са вашим досадашњим секташким ставом по том питању. Знајте да уколико су веће ваше чете, утолико је лакши њихов опстанак и деловање.

Приступите без колебања учвршћивању својих чета, батаљона и одреда. Знајте да без чврсто организованих и војнички

Д р у г а р и,
Борци, командири и бившите работници,
Неуморно работете на ослободувањето на македонскиот народ во борбата завардување на неговиот имот, на неговите животи и неговите слободи од подивните германско-италијански фашистички орди и од плачкаджите банди на нивните слуги. Неуморно работете на освестувањето на масите, покажујќи им го патот на нивното национално ослободување. То е патот на славните илинденски војстаници - патот на Народно-ослободителните партизански едреди. Неуморно работете на организирањето на македонскиот народ во неговите Народно-Ослободителни Комитети која денеска треба да бидат органи на борбата и утре органи на нејата народна власт во Македонија и која ќе бидат гаранција да Македонија ќе биде истински слободна.

Д р у г а р и М а к е д о н ц е,
Тргнете во света војна за ослободувањето на својата родна гротна. Во ова најсудбоносна декева, кога се решаваат судбината на целиот свет па и судбината на македонскиот народ, им еден честен македонецки еден истински патриот не смеје да остана на страна од оваа борба. Бидете вије кој је илустетр својата земја и својот народ, вметете луѓки в раки и пристапете во Народно-ослободителната војска на Македонија која заједно со останалата Народно-ослободителна војска во Југославија ќе оиде влогиска гаранција дека Македонија ќе биде истински слободна.

Во бој, Македонци, во свети бој за ослободувањето на својот народ! Со вас е славната Прваа Бригада која победоносно настапуе на запад и ги разбива германските фашистички орди. Со вас се нашите големи англо-американски сојузници који ќе издавајат за вас тешки удари на германско-италијанските фашистички орди. Со вас је јуначката Народно-ослободителна војска на Југославија и нејзините славни ударни бригади и ивнички. Со вас се бугарските, грчкиите и албанските партизани. Победата ќе биде наша.

ДА ЖИВЕЈ НАРОДНО-ОСЛОБОДИТЕЛНАТА БОРБА НА МАКЕДОНСКИТ НАРОД!

ДА ЖИВЕЈ НАРОДНО-ОСЛОБОДИТЕЛНАТА ВОЈСКА НА ЈУГОСЛАВИЈА!

ДА ЖИВЕЈ ВРЛОВНОТ КОМАНАНТ ДРУГАРОТ ТИТО!

С М Р Т Н А Ф А Ш И З М О Т - С Л О Б О Д А Н А Н А Р О Д О Т!

За В.Ш.Н.О.В. и П.О.Ј. **Т б и н о**

дисциплинованих чета ноћехе извршити задатке који ће бити пред вас постављени.

Приступите без колебања усавршавању војничке вештине. Наши борци треба да постану мајстори у употреби оружја. Имајте на уму да губици непријатеља треба да буду сто пута већи у свакој нашој борби.

Приступите без колебања политичком изграђивању својих бораца и њиховом оспособљавању, да би могли правилно руководити у народно-ослободилачкој борби. Знајте да наше чете нису само борбене јединице већ и школа за политичко оспособљавање партизана, да би сваки од њих могао правилно да руководи народно-ослободилачком борбом.

Другови,

Борци, командири и политички радници,

Удрите смело по главном непријатељу, по немачко-италијанским пљачкашима, уништавајте железнице које су им баш данас потребне, уништавајте руднике и фабрике које они користе. Уништавајте њихову живу снагу и наоружавајте своје борце њиховим оружјем.

Узмите смело у одбрану македонска села од терора и пљачке које над њима врше немачки и италијански окупатори преко својих бугарских и албанских слугу. Узмите смело у одбрану Шиптаре, Турке, Влахе и Јевреје од терора и пљачке које над њима врше окупатори. Узмите смело курс чишћења македонских села и градова од сзих окупаторских власти.

Другови,

Борци, командири и политички комесари,

Неуморно радите на окупљању македонског народа у борбу за очување његове имовине, његових живота и његове слободе од подивљалих немачко-италијанских фашистичких хорди и од пљачкашких банди и њихових слугу. Неуморно радите на осветљавању маса, показујући им пут њиховог националног ослобођења. То је пут славних илинденских устаника — пут народно-ослободилачких партизанских одреда. Неуморно радите на организовању македонског народа у његовим народно-ослободилачким комитетима, који данас треба да буду органи борбе, а сутра органи нове народне власти у Македонији, и који ће бити гаранција да ће Македонија заиста бити слободна.

Другови Македонци,

Пођите у свети рат за ослобођење ваше рођене земље. У овим најсудбоноснијим данима, када се решава судбина читавог света, па и судбина македонског народа, ниједан поштени

Македонец, ниједан истински патриот не сме остати по страни од ове борбе. Сви ви који волите своју земљу и свој народ узмите пушке у руке и приступите Народно-ослободилачкој војсци Македоније, која ће заједно са осталим народно-ослободилачким војскама у Југославији бити стварна гаранција да ће Македонија бити одиста слободна.

У бој, Македонци, у свети бој за ослобођење свога народа. Са вама је славна Црвена армија, која победоносно ступа на Запад и разбија немачке фашистичке хорде. Са вама су наши велики англо-амерички савезници, који у Африци задају тешке ударе немачко-италијанским фашистичким хордама. Са вама је јуначка Народно-ослободилачка војска Југославије и њене славне ударне бригаде и дивизије. Са вама су бугарски, грчки и албански партизани. Победа ће бити каша.

Живела Народно-ослободилачка борба македонског народа!

Живела Народно-ослободилачка војска Југославије!

Живео врховни командант друг ТИТО!

Смрт фашизму — Слобода народу!

28. II. 1943 год.

Положај

ЗА В. Ш. НОВ и ПОЈ
Темпо²

БР. 65

ПИСМО КИРИЈА КРСТЕБСКОГ ОД 1 МАРТА 1943 ГОД. КОМАНДИ ЧЕТЕ „ЈАНЕ САНДАНСКИ“ О РЕОРГАНИЗАЦИЈИ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА МАКЕДОНИЈЕ¹

1. III. 1943 г.

ЧЕТНОМ РУКОВОДСТВУ „САНДАНСКОГ“

Драги другови,

С обзром на циркулар број. 1 Главног штаба², видимо да је потребно, и то одмах, да се изврши повезивање, груписање и ресрганизација у самим досадашњим партизанским јединицама. Такође видимо да је потребно формирање одредских шта-

¹ Светозар Вукмановић-Темпо, као делегат Врховног штаба дошао у Македонију 26 фебруара 1943 године.

² Редакција располаже документом у рукопису.

² Види док. бр. 63.

бова и сл. Да би се све то добро спровело, потребно је извршити следеће:

Чета „Сандански“ наставиће са досадашњим руководством, које има да спроведе ове ствари до доле наведеног рока:

1) Да до 14 марта уреди у неколико села постојање курира за одржавање везе са градом и базу за примање новопријављених партизана;

2) Да уреди базу где ће се остављати храна и друге резерве;

3) Да се цела чета са целкупном спремом после горњег рока одмах пребаци, да дође на заказано место „К. Камен“³ — ово место зна Коста. (То је, друже, оно место, где нас је одвео „Бацко“⁴, одакле смо пошти на акцију у Царев. Село⁵). Тамо треба да се јавите 15, 16 и 17 III, под јавком „Горо ле горо зелена“, а одговор „Миле Ноп Јорданов“. Лозинка Кула — одзив Р Камен. Ту ћемо вас чекати са групом која је овде. Ту треба да се среде сие ствари које су предвиђене од Главног штаба. При самом кретању треба много да се пази, а треба да се направи и добар план за одлазак одатле. Имајте на расположењу 2—3 па и 4 дана — управо ноћи за путовање, будите веома опрезни. Друмом немојте да идете, већ или преко Бигле или одоздо, важно је само плански. Нека Коста каже и његовом брату где се налази заказано место, у случају да се нешто догоди на путу итд. Ако не идете преко Бигле, нека се пође раније на оно место & где је прошле године остављено оружје⁶ (то знају Гоце“ и Стр.⁸) и нека се оно све узме, уколико га има, што више овамо донесе.

Другови, ово је доста хитна и потребна ствар и треба да се сврши са што више плана, а и такође да се свакако стигне у заказаном року. У случају да има нешто што спречава да се стигне до горњег рока, напр. да нисте сви на окупу или слично, I онда одмах одговорите друтовима у граду Б.⁹ да би јавили овамо који је разлог што вас спречава и да ви закажете дан — рок да се састанемо.

Од овог састанка овде зависиће темељито постојање одреда и улажење у дејство са новим полетом у завршној фази борбе.

Што ја нисам, другови, досад дошао тамо разлог је следећи. Имам много муке од ногу, тј. што нисам могао и још не

³ „Кадин Камен“

Б ⁴ Редакција није успела да утврди на кога се ово односи.

⁵ Односи се на с. Царевик, Прилепски срез.

I је, претражујући терен, открио окупатор крајем 1942 год. и однео собом.

⁶ Трајан Белев, погинуо 8 новембра 1943 год. у борби са балистима као заменик комесара батаљона „Мирче Ацев“.

⁸ Строгов

⁹ Битољ

могу да се крећем, но сада се осећам мало боље и догураћу до
заказаног места да би се све ствари поставиле на здраву основу.

Уколико има неко да иде [у партизане] из града и из села,
узмите односно поведите сакога. Снабдите се за 3—4 дана
храном. Само јуначки напред!

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пл.

БР. 66

ИЗВЕШТАЈ КОМЕСАРА КРУШЕВСКОГ М2СНОГ ОПЕРА-
ТИВНОГ ШТАБА ОД 7 МАРТА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ
НОП ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ О АКЦИЈАМА ПАРТИЗАНСКОГ
ОДРЕДА „ПИТУ ГУЛИ“¹

7 III 1943 г.

Драги другови,

Примили смо ваш извештај од пре три недеље као и де-
локупни материјал који сте нам послали.

Такође смо примили и ваш други извештај, послат заједно
са осталим материјалом².

Ево сад вам одговарамо.

Прво вам пишемо опширан извештај о акцијама одреда
„Питу Гули“ у прошлој години.

После тога вам пишемо о садашњем стању наше партијске
организације.

Пошто су у недостатку веза изостављени детаљни извеш-
таји о акцијама одреда у прошлој години, те извештаје вам
шаљемо сада, на ваше тражење, како би Главни штаб распола-
гао меродавним извештајем о делатности одреда „Питу Гули“.

Прва акција био је напад на општину у селу Прибилци.
О овој акцији извештај је узео лично Пок. оп. шт.³ и зато тај
извештај изостављамо⁴.

¹ Редакција располаже документом у рукопису. Акције су вршене
у 1942 години.

* Све се ово односи на писма која им је у име Главног штаба Ма-
кедоније упућивао Прилепски месни комитет КПЈ.

⁵ Покрајински оперативни штаб. Овај штаб постојао је све до про-
лећа 1943 год., тј. до формирања оперативних зона, поред Главног штаба
Македоније, и био је потчињен Главном штабу.

⁴ О овој акцији видн дск. бр. 39.

19 VIII митинг у селу Локвени. Присутно цело село. Сељаци огорчени на окупаторе, јер су им баш тих дана' узели жито и премлатили двојицу сељака. Митинг је оставио добар утисак.

Ову акцију чета је извела у своје пуном саставу, који је тада бројао 15 људи. После тога двојица четника⁵ су дезертирали.

После ове акције чета је убила једнога шпијуна а неколицини је послала озбиљне опомене. Одржала је две конференције са 6 војних комитета на којима је говорено о задацима и циљу партизанске борбе, о задацима војних комитета, као и извршено консултовање о виду акција које треба предузети. Након пет дана чета се састала у целини.

После тога били су провоцирани и ухапшени поред М. Ш.⁶, и сви војни комитети и поткомитети, тако да је чета остала без икакве везе са позадином (градом и селом) и у таквом стању остала до свога растурања.

Од војних комитета побегла су од непријатеља петорица другова који су дошли у чету, тако да је чета прилично ојачала и бројала 19 душа. У томе броју остала је до растурања.

У томе саставу чета је извршила напад на рудник „Цер“ који држе Немци, али који није радио. Рудничка стража од 4 војника била је заробљена и разоружана. Добијен је следећи плен:

- 4 српске пушке⁷ „Маузер“ нове
- 180 српских метака
- 200 кг белог брашна
- 65 кг зејтина
- 50 кг шећера (кристал)
- 300 кг пасуља
- 5 кг пиринча
- 5 кг масти (свињске)
- 5 кг сочива
- 5 кг алеве паприке
- 1 ручна апотека
- 2 писаће машине (једна велика ћирилицом и једна мала латиницом)
- (Табаци, индига и други канцеларијски материјал)
- 3 канте бензина
- 1 канта петролеја
- 40 врећа

⁶ Тако су понегде у 1941 и 1942 год. називани партизани у Македонџи

• Месни штаб

⁷ Односи се на пушке које су израђиване у бившој Југославији у Војнотехничком заводу у Крагујевцу-

2 спољашње аутомобилске гуме од теретњака
2 унутрашње аутомобилске гуме
15 кар>бидних лампи
100 сијалица (бренера) за карбидне лампе
3.888 каписли за минирање
100 кг соли
1 гњурачко одело од гуме

Уогште, много других ситних ствари.

Причињена је велика штета коју ми сами нисмо били у стању да проценимо, а која износи милионске суме.

Напад је почео 7 септембра у 6 часова увече и трајао је целе ноћи и идућег дана до 10 часова.

Дела чета је радила читаве ноћи непрекидно и носила плен, а плен је смештен у земљи, у шуми су ископани магацини на хилометар даљине од рудника и рудничких магацина, тако да су четници издржали невероватан напор и показали велико пожртвовање.

Пошто посао није могао да се сврши за једну ноћ као што је било предвиђено, због неочекивано великог плена, били смо принуђени да држимо рудник блокиран и следећег дана. Али смо то извели само са једним делом чете (8 људи), а главни део чете (11 душа) још зором је напустио рудник и извршио поход. Остала осморица завршила су преостали посао, али око 10 часова случајно је наишао један одред војске, са којим је дошло до великог пушкарања. Пошто се рудник налази у шуми, наши су ухватили добре позиције и постепено су отступили пред бројно надмоћнијим непријатељем без иједне жртве на нашој страни. Према незваничном обавештењу, на страни непријатеља, који је такође отступио док није добио појачање, било је два рањена (1 полицајац). Око једног часа пристигао је један непријатељски извиђачки авион који је дуго трагао над шумом да би нас открио, али је све било узалуд.

Ова акција нам је дала велику економску помоћ у чему је чета много оскудевала и умногоме олакшала даље акције чете.

Затим је одржана акција у селу Кочишту⁸. Село има **40** кућа. При улазу у село отпор су нам дала четири месна шпијуна са којима је дошло до пушкарања. У борби која је трајала пола сата један од шаијуна је убијен, а двојица су рањена, али су заједно са четвртим успели да побегну. Ови шпијуни били су много омрзнути код народа. Овде није одржан митинг, јер се народ, преплашен од пушкарања, сакрио по кућама. Послате су две екипе од куће до куће, па је народу објашњен догађај и скупљена је храна. Као плен су пале две српске пушке. После ове акције непријатељ је покушао да пошаље у чету двојицу

⁸ Акција је извршена 24 септембра 1942 године.

провокатора, бивших другова из војних комитета, који су имали слабо држање у полицији, под маском да су побегли из полиције. Још при доласку у чету они су били сумњиви и одмах је цела ствар откривена, а на саслушању су и сами признали. **Били** су добили налог да доведу чету у неку малу шуму, згодну за блокирање, и онда да је предаду или пак, ако то не могу, да побију руководиоце. Били су снабдевени шпијунским легитимацијама и хладним и ватреним оружјем. Било им је обећано по 30.000 лева и посебно за сваког предатог или убијеног четника по 20.000 лева.

Од чете су били осуђени на смрт и казна је извршена 30 септембра.

Претрпевши удар, полиција је покушала да све ово сакрије, али смо ми поводом тога издали летак⁹.

Истог дана (30 септембра) чета је одржала митинг у селу **Белушину**, у **чијој** су близини била егзекутирана горња лица. Село је турско и има око 40 кућа. Митинг је трајао неколико часова и оставио добар утисак. Заплењене су 4 пушке: 3 српске нове и 1 ловачка.

Следећег дана чета је сусрела у планини тридесетак сељака који су кулуком секли дрва за градску општину. Са овим сељацима одржана је једна агитпроп конференција која је трајала три сата.

Следећег дана одржан је митинг у селу Растојци, који је изазвао велики утисак код сељака. Заробљен је шумар, коме смо извршили претрес у кући и запленили све што је било државно, као:

2 пушке грчке и муниција, 2 пара одела, 1 шињел, 1 пар чизама, 1 пар ципела и неки спискови за казне које смо изгорели пред народом.

Заплењене су још 2 пушке, старе руске, од кмета и пољака.

После два дана одржана је акција у селу Журче, које броји стотину кућа. У селу су тога дана била два жандарма из битољске полиције да товаре дрва колима. Један је успео да побегне гологлав заједно са шумаром који је озлоглашен, а други жандарм је покушао да да отпор. Али наш је стражар имао добар погодак и жандарм је пао смртно рањен. После овог до-Гађаја овладали смо селом и одржали митинг у присуству читавог села.

Запленили смо 3 пушке: 1 грчку и 2 руске старе.

Од жандарма: 1 кратку бугарску пушку, 1 револвер са 12 метака, 2 шињела, 1 копоран, 1 пар панталона, 1 пар чизама и 1.000 лева државног новца.

• Види док. бр. 38.

Исте вечери у село је стигла битољска моторизована полиција, али је чета већ била много удаљена од села. Идућег дана било је великих потера полиције, војске и грађана¹⁰, али узалуд.

После овога чета је одржала два митинга истог дана у селима Саждова и Јакремова". Оба села су турска и свако има по 25 кућа. Тога дана је био рамазан, тако да смо били дочекани са гочевима. Сељаци у оба села су компактни и без шпијуна.

Следећег дана одржан је митинг у селу Горњи Дивјаци, које броји 50 кућа. Пало нам је у плен 10 руских пушака, датих баш тога дана селу за одбрану од нас.

После ове акције ухватио нас је први снег. Четници су већином били боси и без топлих одећа. Спустили смо се у ниже пределе планине, где смо били приморани (уз ризик) стално да ложимо ватру, преко које смо могли да будемо лако откривени. Недостајала нам је свака веза било са позадином (у граду и селу) било са вама. Од резерве имали смо мало пасуља и мало зејтина и ништа друго. Већ смо видели да нам опстанак долази у питање. Пропао нам је сваки покушај да ухватимо везу са вама или са Гл. Ш. или пак са Битољским одредом. Први снег се отопио. Извршили смо нову акцију у селу Дворци, где се налазила лабораторија рудника „Цер“, и у исто време један део чете (9 људи) одржавао је митинг, а други део (10 људи) извршио напад на царинарницу која је удаљена пола сата од села. У царинарници је заплењено све што је било државно, као оружје и одећа двојице царинарника¹².

Друга група чете напала је на рудничку лабораторију и понипгвила око стотину кила разноврсних хемикалија, чију вредност и сами нисмо могли да проценимо. После ове акције опет нас је ухватио снег, али је чета и даље дејствовала, иако нисмо располагали ставом о даљим борбама у зимским условима.

Одржава је акција у селу Дренову (Бродски срез¹³). На пола митинга у село је дошао јак одред непријатељске војске која је имала да блокира село (непријатељ је довео пукове војске и одједном је блокирао сва насељена места у Крушевском и Бродском срезу). Дошло је до великог пушкарања, али је чета отступила пред бројно надмоћнијим непријатељем без жртава на нашој страни. Ова систематска блокада од стране непријатеља трајала је неколико дана и ми смо били принуђени да живимо десетак дана само са пасуљем.

¹⁰ У акцији, поред полиције и војске, били су на силу одведени и грађани.

¹¹ Акција је извршена 10 октобра 1942 године.

¹¹ Акција у с. Дворци и на царинарници извршена је 20 октобра 1942 године.

¹⁵ Акција је извршена почетком новембра 1942 године.

После свега тога ја сам пошао у град да покушам да ухватим везу са вама, али је у међувремену дошло до растурања чете.

* О даљем развоју писао сам вам прошлога пута и ако ово доведете у везу са прошлим извештајем, неће бити потребе сада опет да вас извештавам о истој ствари.

Ето то је веродостојни извештај о акцијама нашег одреда.

А сада да узмемо садашње стање одреда и позадине.

Прво о позадини. Прошлог пута смо вам писали да не постоји никаква организација у позадини и да постоје тешкоће да би се макар што оформило. Те потешкоће почеле су постепено да се савлађују у животу наше месне организације и створене су две групе које су почеле да развијају агитпропску делатност и да прикупљају економска средства. Исто тако узели су за дужност да продиру код некомпромитованих младих и код жена. Те групе нису биле назване нити као МНК¹⁴ нити икако, већ као групе. И таман кад је било изгледа да ће се створити нешто што би личило на организацију, ухапшено је за концентрациони логор 11 другова и тиме су ти изгледи пропали, тако да вас засад опет извештавамо да не постоји никаква оформљена организација, а за убудуће видећемо. Са четним партизанима с оне стране границе¹⁵ требало је да се ухвати веза преко неког човека који је имао да пође одавде пре десетак дана, али је тада овде пао велики снег и тако је он одложио свој одлазак. Са побољшањем временских прилика настојаћемо да дођемо до тих веза.

Известите нас да ли постоји нешто у селима Бродског среза, као на пример у Дрену, Кошину итд., и да ли ћемо моћи да добијемо везу са њима. Ове везе, с обзиром на то да у нашем срезу немамо никакве везе, биће нам од невероватно велике користи. Такође нам пишите да ли ће наш одред моћи да добије малу економску подршку у прво време, док сам не створи средства за егзистенцију.

III

Сада мало о осталим стварима.

У интернацији и концентрацији¹⁸ налазе се (само из града, о селима немамо података) преко 40 душа.

¹⁴ Месни национални комитет — тако су називали народноослободилачке одборе Македоније све до прве половине 1943 године.

¹¹ Односи се на партизана који су прешли италијанско-бутарску деМаркациону линију после разбијања одреда и пошли у италијанску окупациону зону.

" Мисли се на концентрационе логоре.

У затвору се налазе 12 људи (4 четника). Од њих један осуђен на смрт, један на вечиту робију, 2 на по 15 година робије 12 на по 10 година, а другима још није суђено¹⁷.

Осим тога два четника су убијена.

Поводом хапшења за концентрацију неколико њих спонтано су прво упутили протест месним властима, и када им то није помогло, отишли су лично чак у Софију да протестују код Бориса. Када су одводили другове, била је присутна велика маса.

Овај извештај прекидам јер човек жури да иде.

Прошлог пута сте нас известили да нам шаљете 1.000 лева али ми тај новац нисмо примили ни до дананас. Ако је новац негде задржан, видите ту ствар. Исто тако пошаљите нам, ако нађете, купоне за хлеб за овај месец. Ово је врло важно. Од „Народног гласа“ пошаљите по 5 примерака. Такође и од другог материјала.

Купони за хлеб су врло важни и хитни.

Пол. ком.
М. О. Ш¹⁹

БР. 67

ПИСМО БИТОЉСКОГ ОКРУЖНОГ КОМИТЕТА КПЈ ОД 9
МАРТА 1943 ГОД. ЧЕТИ „ЈАНЕ САНДАНСКИ“ У КОМЕ СЕ
ОСУЂУЈЕ НЕПРИМАЊЕ НОВИХ БОРАЦА У ЧЕТУ¹

9. П1. 1943 год.

Драги другови,

Према вашим извештајима да још нисте спремни да примате нове партизане, ми смо известили Главни штаб и ПК, јер су они захтевали да треба одмах да се примају како борци који долазе са стране тако и они које ће они послати. Ево њиховог става и мишљења, дајем вам га у препису:

„Сломити ту зачауреност код партизанских руководилаца да не могу примати нове људе. Нужно је да се схвати да је време судбоносно и да треба проширити партизанске одреде. По-

¹⁷ У затвору је тада било око 60 припадника НОБ из Крушева и Крушевског среза, тако да је бројка 12 вероватно омашком написана.

¹⁸ Извештај је поднео Наум Наумовски-Борче, тадањи политички комесар Месног оперативног штаба Крушевског среза.

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

хребна је чврста веза са позадином ради примања нових бораца. Оружје ће се набавити када се буде почело са акцијама!"

Дакле, то значи да треба смелије приступити примању нових партизана и то у ово време када акције још нису отпочеле. Потребно је такође да повучете са вама I чету „Питу Гулев“² из одреда „Дамјан Грујев“, који има остатке у Албанији и са којим сте ви, како већ извештавате, у контакту.

Такође нас обавештавају да треба да примимо нове партизане из Пр.³ и да се они одавде одмах пребаце код нас, јер ми овде не можемо, ако би дошли, дуго да их задржимо због оскудице скривалишта па и станова. Дакле, ако дођу а ми вас известимо да таквих има, онда ви одмах организујте састанак и кажите на коме месту. То пак не значи да се не спремате да пођете за околину Прилепа на место које је заказао Пл.⁴, него напротив да се спремите што брже можете за тамо. Јавите нам када ћете моћи. Ово треба схватити најозбиљније, јер време не чека. Другови, примио сам ваше писмо, а такође и за Штаб, све сам разумео шта пишете и какво сте решење донели. Само то је врло несолидно што се изражавате да решење Пл. „ми не одобравамо и нећемо поћи на то заказало место“⁵. Да сте хтели да то гледате мало објективније, онда не би испало да је то решио Пл. него му је то тако претставио и Главни штаб, и када они тамо означавају да ћете ви прећи на други терен, онда то не значи да ће овај терен код Битоља остати изолован од свега. Кретање се неће ограничити на узак простор, већ на све шири могући простор. Ви знате да нам је преко писама и инструкција сто пута подвучено да је потребно вршити акције далеко од базе у којој се налазите, да се она не би компромитовала. А што ви тамо кажете да ако ви одете тамо онда неће имати ко да прима нове партизане, то је неисправно. Ако их већ имд по селима, ви их одмах дигните, а такође из тих села нађите сигурне људе за курире који ће тако држати везу са позадином да ће све новопријављене борце достављати вама. Важно је да при овоме ви будете одлучнији и да настојите да будете упорни. Одмах сам сада послао писмо Штабу⁶ и, ако се повежемо, моћи ћу да вас известим у петак какво је решење донето по њему. А за ово време ви се прикупљајте и снабдевајте се потребним стварима, а будите такође спремни да у сваком случају примите нове борце, јер мбгу доћи из Пр., а и по свима изгледима извр-

¹ Мисли се на преостале партизане одреда „Питу Гули“ који су се задржали на територији под италијанском окупацијом.

² Прилепа

⁴ Види док. бр. 65.

⁵ Чета „Јане Сандански“ супротставила се наредби да пође са битолског терена на други, мотивишући то разним тешкоћама.

⁶ Мисли се на Главни штаб Македоније.

шиће се интернација већег дела Јевреја, па ће сигурно и ту бити доста њих који ће се јавити да се прикључе партизанима. За ово се нарочито припремајте, јер иначе можемо да изгубимо доста бораца. Ми овде немамо где да их склонимо. Имамо летак о мобилизацији и можемо вам послати једно 1.000 комада. Потребно је да их растуристе по селима и да их људи прочитају. Али само у оним селима са којима ми немамо везу и која нису обухваћена, на пример код Јанета⁷, тамо ће они моћи да сврше тај посао, а такође и у II рејону⁸... обухваћених. Да их пренесете тамо где су села изолована од везе. Можда ћемо вам их послати данас, а можда и у петак, зависи од тога да ли су стигли. Да ли знате име онога младића из Цапара игго сте нам га дали за рад? Ако знате, јавите нам, да бисмо одавде послали човека да га потражи, јер смо се изгубили. Што се тиче Срмена, нека он дође, па ћемо видети и снабдети га оним што је потребно за њега. Само, разуме се, да известите које новоизабрани политкомесар.

Мислим да ћемо вам послати 60.000 лева, па водите рачуна о њима и набавите потребне ствари.

Потребно је да нас известите о свему овоме, како и шта мислите, — али знајте да је веома потребно већ имати све спремно за примање нових бораца па немојте више да се заустављате на томе да се још ни ви нисте сакупили а камоли да примате нове борце, јер од тога добија само непријатељ а ми не никако. Новодошли партизани треба да се науче како се рукује оружјем којим одред располаже, и на дуго маршевање, подвиге и сналажење у борби, а такође и на политичко објашњавање који су задаци и зашто се боре цартизански одреди. Отсада ћемо се налазити и у петак и у уторак у 10 часова на истом месту.

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА МАКЕДОНИЈИ.

П.

⁷ Коле Канински

⁸ Југозападни део Битољског среза

НАРЕДБА ДЕЛЕГАТА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД МАРТА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ МАКЕДОНИЈЕ ЗА ФОРМИРАЊЕ ОПЕРАТИВНИХ ЗОНА¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

На основу проучавања целокупне војно-политичке ситуације и на основу проучавања услова за партизанско ратовање у појединим областима Македоније

НАРЕЂУЈЕМ:

I

Да се приступи формирању Прве оперативне зоне, која треба да обухвати реон северно од линије Дебар—Кичево—Брод—Богомила—Велес и западно од железнице Велес—Скопље—Качаник.

Штабу ове зоне одмах поставити у задатак да приступи организовању одреда на овом подручју. За прво време организовати три добра одреда и то: а) први на простору Дебар—Кичево—Гостивар; б) други на простору између Гостивар—Тетово—Скопље; и в) трећи на простору северно од линије Кичево—Брод—Богомила—Велес.

Штабу ове зоне истовремено поставити у задатак да приступи организовању једног самосталног одреда на терену северно од Тетова. Овај одред треба да има добре и способне руководиоце, јер одатле треба да припреми своје пребацивање у реон Скопске Црне Горе и Куманова. На овом реону, после пребацивања тог одреда, приступићете формирању V оперативне зоне.

II

Приступити формирању Друге оперативне зоне, која треба да обухвати реон јужно од линије Дебар—Кичево—Брод—Богомила и западно од железнице Богомила—Прилеп—Битољ.

¹ Докуменат је на српскохрватском језику. На њему нема датума, али се зна да је писан у првој половини марта 1943 године.

Штабу ове зоне поставити у задатак да одмах приступи организовању одреда у своме реону. У прво време организовати три добра одреда, и то: а) први на простору северозападно, западно и југозападно од Битоља; б) други на простору Прилеп—Богомила—Крушево; и в) трећи на простору Струга—Ресен и Охрид.

III

Приступити формирању Треће оперативне зоне, која треба да обухвати реон источно од железнице Велес—Прилеп—Битољ и југозападно од железнице Велес—Ћевђелија.

Штабу ове зоне поставити у задатак да одмах приступи организовању одреда у своме реону. У прво време организовати четири добра одреда, и то: а) први на простору између Велеса—Богомиле и Прилепа; б) други на простору Кавадар—Неготин; в) трећи на простору западно и северозападно од Ћевђелије; и г) четврти на простору источно од железнице Прилеп—Битољ (Морихово).

Штабу ове зоне истовремено поставити у задатак да приступи организовању једног самосталног одреда у реону Штипа, Струмице и Кочана. У тај одред упутити добре војне и политичке инструкторе, јер у најскорије време он треба да се прошири и да образује најмање три одреда, и то: а) први у реону Штипа; б) други у реону Струмице; и в) трећи у реону Кочана. После тога приступити формирању четврте оперативне зоне, која треба да обухвати реон источно и североисточно од железнице Велес—Ћевђелија и јужно од линије Велес—Кочани.

IV

Свим штабовима оперативних зона и самосталних одреда дати подробне директиве у погледу организовања самих штабова. При томе водити рачуна да штабови треба да се ослободе од вршења других дужности које спадају у помоћну службу. То су: интендантура, санитет, служба везе, обавештајна служба итд. За све ове службе организовати отсеке при штабовима зона, који ће вршити те послове под контролом штабова.

Такође дати подробне директиве у погледу организовања чета, батаљона и одреда. При томе водити рачуна да наше чете треба да буду веће, т. ј. треба да имају бар 40—50 бораца. Осим тога, оне треба етално да расту и да се постепено претварају у батаљоне.

ГЛАВНОМ ШТАБУ
Вароши - Ослободилачке Војске и Партизанских Одреза
НА ИЛИНСКОЈ 3.

На основу проучавања познатије највеће-важне ситуације и на основу
проучавања улога на партизанској ратовању у појединим областима Навојине

НАРЕЂУЈЕМ:

I.
Приступити територију преко општинске зоне која треба да обухвати под-
ручје северно од линије Добар-Кичев-Врх-Востуљак-Валево и западно од желез-
ничке путе Волево-Смелце-Кичевац.

Штабу ове зоне ставити у задатак да свим приступним организационом одре-
да на овом подручју. За прве време организационо три добра одреда и тога/Пури
на простору Добра-Кичевац и Гостиница/Други на простору између Гостинице
Валево и Српца и 3/Трети на простору северно од линије Кичев-Врх-Востуљак-
Валево.

Штабу ове зоне истовремено ставити у задатак да припадници организационог одре-
да једног самосталног одреда на територије северно од Бачева. Овај одред треба водити
делом и посебно муњавањем јер се треба да одржи минимални терор на ове
области и на подручју Смедан-Кичев-Врх и Гостиница. На овом подручју, посебно
важно је ове одреда, приступити територију у општинске зоне.

II.
Приступити територију преко општинске зоне која треба да обухвати под-
ручје јужно од линије Добар-Кичев-Врх-Востуљак-Валево од железничке путе
Востуљак-Кичев-Врх.

Штабу ове зоне ставити у задатак да свим приступним организационом одреда
на овом подручју. За прве време организационо три добра одреда и тога/Пури на
простору северозападно, западно и југозападно од Востуљак/Други на простору
Кичев-Востуљак-Кичев-Врх/3/Трети на простору Српца, Српца и Српца.

III.
Приступити територију преко општинске зоне која треба да обухвати под-
ручје источно од железничке путе Волево-Кичев-Врх и југозападно од желез-
ничке путе Волево-Валево.

Штабу ове зоне ставити у задатак да свим приступним организационом одреда
на овом подручју. За прве време организационо четрна добра одреда и тога/Пури
на простору између Волево-Валево и Кичев-Врх/Други на простору Кичев-Врх
и Гостиница/Трети на простору западно и северозападно од Востуљак/Четврти
на простору источно од железничке путе Волево и срца/5/Остале/
Штабу ове зоне истовремено ставити у задатак да приступним организационом
једног самосталног одреда на подручју Итима, Стрелица и Кичевац. У овај одред се
послати добре војничке и политичке муњавањем јер се он у најскорије време не
мора прекрити и обрвацима на њима три одреда и тога/Пури на подручју Итима,
3/Други на подручју Стрелица, на/Трети на подручју Кичевац. Сва треба присту-
пити територију општинске зоне која се обухвата подручје источно и северозападно
од железничке путе Волево-Валево и јужно од линије Волево-Валево.

IV.
Свиштабенима оперативних зона и самосталних одреда дати детаљни на-
редба у погледу организационог свих њихова. При томе водити рачуна да се Шта-
бени мерају растерити од врхова других муњавањем неје омакљу у високу оку-
пацију делова: Итима/Кичев-Врх, окупација, окупација, окупација, окупација и др. Све
ове окупације организационог ставити преко Штабенима зона који ће обављати те послове
под контролом Штаба.

Пето тако дати наредба свим Штабенима у погледу организационог свих,
баталона и одреда. При томе водити рачуна да свако време мерају бити ређе 1.1.1.1.
серију минимално бар на 40-50 баталона. Свега тога ове требају ставити на рачун и да
за постојеће територију у баталона

V.
Свиштабенима оперативних зона и самосталних одреда ставити у задатак
да када детаљни план рада се ове одреда који се ове кад изврше план-
ски и да буду прате операције у доле наведеном плану. При изради плана водити
рачуна о политичкој ситуацији на месту терор свих главних саветова који се по-
стављају пред свима партизанским одредима Навојине:

- 1/ Пулево и проналази свих железничких пута и друмова којима се оку-
пација;
- 2/ Пулево и укидавање свих друмова и средовних војника се користе о-
купација;
- 3/ Растворити и укидавање окупација преко окупација војника
окупација;
- 4/ Завести окупација од окупација и терор ређе при окупација преко окупација свих
окупација и окупација окупација. Не дозволити бити једнак густи крај за окупација
и окупација окупација окупација и окупација који је чини терор чини
окупација.

Свим штабовима оперативних зона и самосталним одредима ставити у задатак да израде детаљан план дејства свих одреда који стоје под њиховом командом и да будно прате његово спровођење у дело. При изради плана водити рачуна о конкретизацији главних задатака, који се постављају пред све партизанске одреде Македоније, на месни терен:

1) Рушење и прекидање свих железница и друмова које користи окупатор.

2) Рушење и уништавање свих рудника и предузећа, које користи окупатор.

3) Разбијање и уништавање живе снаге окупатора — окупаторских војника и официра.

4) Одбрана села од пљачке и терора које врши окупатор преко својих бугарских и албанских слугу. Не дозволити окупатору да узме ни један грам хране. Казнити заслуженом казном све крвнике и злочинце који врше терор над народом.

5) Постепено ослобађати села и градове не само од немачко-италијанских окупатора, већ и од њихових бугарских и албанских слугу. При томе развијати дух братске солидарности са бугарским и албанским народом, који немају ничег заједничког са окупаторском влашћу у Македонији.

6) У ослобођеним реонима приступити организовању истинске демократске власти у форми Народно-ослободилачких комитета.

VI

Свим штабовима и самосталним одредима ставити у задатак да осигурају чврсте и сигурне везе са одредима, односно са четама које стоје под њиховом командом.

Такође ставити им у задатак да успоставе и осигурају чврсте и сигурне везе са Главним штабом, као и међусобне везе са суседним зонама.

Ставити у задатак Првој оперативној зони да успостави везу са најближим партизанским штабом на територији Косова и Метохије (Призрен) и Албаније.

Ставити у задатак Другој оперативној зони да успостави везу са најближим партизанским штабом на територији Грчке и Албаније.

Ставити у задатак Трећој зони да успостави везу са најближим партизанским штабом на територији Грчке.

Ставити у задатак Штипском самосталном одреду да успо-

стави најближу везу са партизанским штабом на територији Бугарске.

Ставити у задатак Кумановском самосталном одреду да када се буде пребацио на терен Скопске Црне Горе и Куманова, успостави везу са најближим партизанским штабовима на територији Косова и Метохије (Гњилане), Србије (Врање) и Бугарске.

VII

Сви штабови оперативних зона и самостални одреди треба одмах да почну са припремама ради извршења свих задатака који им се постављају.

Сви штабови треба да се упознају са овом Наредбом.

Са другарским поздравом:

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За В. Ш. НОВ и ПОЈ
Темпо

БР. 69

НАРЕЂЕЊЕ ДЕЛЕГАТА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ II ПОЈ ОД
15 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВИМА ОПЕРАТИВНИХ ЗОНА И
САМОСТАЛНИХ ОДРЕДА ЗА ОРГАНИЗОВАЊЕ ПОМОЋНИХ
СЛУЖБИ ШТАБОВА¹

СВИМА ШТАБОВИМА ОПЕРАТИВНИХ ЗОНА И САМОСТАЛ-
НИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

Сви штабови оперативних зона и самосталних одреда морају одмах приступити припремама за организовање помоћне службе и то како следи:

I

Свака зона и самостални одред морају се постарати да пронађу бар једног лекара, или лице са стручним знањем, које ће

¹ Докуменат је на српскохрватском језику.

као санитарски референт при штабу организовати службу по свим јединицама.

Свака јединица мора имати бар једног болничара који ће вршити прву помоћ рањеницима, старати се о хигијени у јединици итд.

II

Свака зона и самостални одред морају одредити једног способног друга који ће као интендант при Штабу зоне или при Штабу самосталног одреда имати за задатак да организује интендантуре по свим јединицама.

При томе водити рачуна да интендантуре не смеју бити гломазне. Сва јединица исхраниваће се на терену од нг.рода путем: добровољних прилога, куповине, заплене од окупаторских власти и заплене имовине народних непријатеља и издајца народне ослободилачке борбе који буду проглашени као такви од наших војних судова. Према томе свака јединица мора прекинути са досадашњом праксом исхране преко јатака. Та пракса није својствена нашим партизанским одредима који су поникли из народа и који се не смеју одвајати од народа. Напротив никаква сила не може и не смије нас отерати из села у шуме. Једино у изузетно тешким приликама може се склонити у шуме један цео наш партизански одред, али свега на неколико дана. За такве случајеве интенданци су дужни да припреме скривене магацине хране.

III

Свака зона и самостални одред дужни су да добро организују обавештајну службу на свом подручју. Овај задатак организовања обавештајне службе поверити једном добром и искусном друту који ће бити обавештајни официр при штабу.

При организовању обавештајне службе водити рачуна да мрежа обавештајних пунктова и обавештавача захвати свако село и град. Водити, даље, рачуна о томе да обавештајна служба мора бити најстроже заштитирана.

Обавештајна служба треба да открије не само фактичко стање код непријатеља него и њихове даље намере у ближој или даљој будућности. Осим тога треба да открије и оне скривене непријатеље Народно-ослободилачке борбе који потајно раде по нашим селима у позадини а често се прокријумчаре и у наше одреде. Само при томе мора се водити рачуна да органи обавештајне службе не смеју вршити хапшења већ само прибављати конкретни оптужни материјал који достављају штабу.

Свака зона и самостални одред дужни су да образују војни суд који ће судити свима непријатељима Народноослободилачке борбе.

При томе строго водити рачуна да нико не сме бити стрељан без претходне осуде војног суда на основу конкретног оптужног материјала.

V

Свака зона и самостални одред морају одредити једног способног друга који ће организовати службу везе у својству официра за везу.

15 март 1943 год.

Положај

За ВШ НОВ и ПОЈ
Темпо

БР. 70

НАРЕЂЕЊЕ ДЕЛЕГАТА ВРХОВНОГ ШТАБА НОВ И ПОЈ ОД 16 МАРТА 1943 ГОД. ШТАБОВНИМА ОПЕРАТИВНИХ ЗОНА И САМОСТАЛНИХ ОДРЕДА ЗА ОМАСОВЉЕЊЕ ОДРЕДА, ПОВЕЋАВАЊЕ ЊИХОВЕ АКТИВНОСТИ НА ШТО ШИРЕМ ПОДРУЧЈУ И ПОЈАЧАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ И ДИСЦИПЛИНЕ У ЊИМА¹

СВИМА ОПЕРАТИВНИМ ЗОНАМА И САМОСТАЛНИМ ОДРЕДИМА МАКЕДОНИЈЕ

Како би се избегло пснављање грешака и слабости из доспашњег партизанског ратовања у Македонији, потребно је да Свака зона и самостални одред израде детаљан план деловања за све јединице које стоје под њиховом командом. При томе руководити се следећим упутствима:

1) Досадашња пракса што мањих одреда, јер тобоже нема услова за веће одреде кроз је погрешна и секташка. Напротив што су већи одреди то су бољи услови за њихов опстанак. Према томе Свака зона и самостални одред мора предузети све мере

¹ Документ је на српскохрватском језику.

да у своје рдредe привуче што већи број нових бораца без обзира далп за њих има оружја. Нове борце који придолазе у одред мешати са старим борцима и постепено стварати чете у саставу тог одреда. Чете у почетку могу бити мање али оне се морају поЕећаБати и постепено се претварати у батаљоне. Руководећи војнички и политички кадар по четама, а касније по батаљонима, узимати из редова старих партизана и подизати ,а уз сталну помоћ и контролу. У повољним приликама организовати краткотрајне курсеве за њихово подизање и оспособљавање.

2) Досадашња пракса слабе покретљивости одреда је такође скроз погрешна. Поједини одреди досада су се кретали у уском кругу око градова и по оним селима где су имали утицаја. Оваква пракса показала се као скроз штетна, јер ми нисмо продирали у друге крајеве и непријатељ је могао да концентрише веће снаге на том уском кругу и да нас уништи. Напротив, наши одреди морају узети што шири круг свога деловања стално продирући у нове крајеве и стварајући све нове и нове базе. Осим тога они морају бити што више покретљиви јер се на тај начин непријатељу онемогућава да открије наше боравиште.

3) Досадашња пракса слабе активности појединих одреда, да се не би тобоже изазвала реакција, такође је скроз погрешна и опортунистичка. Наши одреди морају знати да уколико буду активнији утолико ће имати већу подршку од народа и већи прилив нових бораца. Наши одреди исто тако морају знати да уколико буду смелији у извођењу акција утолико ће непријатељ губити морал и постајати неактиван у организовању потера. Али при извођењу акција наши одреди морају водити рачуна да њихови напади буду силовити и изненадни и да сваки напад буде успешан. Самим тим подићи ће се борбени морал и код партизана и код народа а код непријатеља мораће опасти. Прилиз нових бораца биће свакодневан и задатак мора бити да се у новим акцијама заплени што више оружја којим ће се наоружавати нови борци.

4) Досадашња пракса распуштања одреда у мало тежим случајевима и силажења у градове је такође скроз погрешна и паникерска. Овдквом праксом срозава се борбени морал и код бораца и код народа а код непријатеља расте. Наши одреди морају знати да нема нити се може створити таква ситуација, да се један одред мора распустити. Увијек се може маневрирати на ширском терену а да нам непријатељ не може ништа нашкодити.

5) Досадашња пракса недисциплине и непоковања издатим наређењима је такође скроз штетна. Она је у наше одреде унсила растројство и анархију и на тај начин онеспособљавала их да буду добре борбене јединице. Наши одреди морају знати да се мора прекинути са досадашњом праксом. По свим једи-

ницама мора се завести гвоздени војнички ред и дисциплина¹ за строгу одговорност за неизвршавање наређења и у тежим случајевима кривце изводити пред војни суд.

Завести, дакле, строгу одговорност нижих штабова за неизвршавање наређења виших штабова и у тежим случајевима изводити пред војни суд. Само тако моћи ћемо створити војску способну за извршење крупних задатака који се пред њу постављају у данашњој ситуацији.

6) Досадашња пракса снабдевања преко јатака је скроз погрешна и она произлази из оног секташког става да нема услова за веће одреде него само за мале комитске дружине. Та пракса не одговара нашим партизанским одредима и са њом треба прекинути (Види наредбу од 15 марта о организацији помоћне службе²).

7) Досадашња пракса руковођења борбом од стране виших штабов³ који се налазе по градовима је скроз неподесна. Сваки Штаб почев од Главног штаба па до штабова одреда и батаљона, мора се налазити на терену и одатле руководити борбом.

8) Досадашња пракса слабог слања макаквих извештаја, јер није било тобоже веза, такође је скроз штетна. Наши одреди морају знати да не постоји ситуација у којој се не би могла пробити наша патрола да однесе извештај вишем штабу. Сваки одред односно свака зона мора хитно по патроли извештавати виши штаб о свим важним догађајима који се буду десили. Али, осим тога, сваки штаб мора слати редовно извештаје вишем штабу најмање једанпут у 15 дана. Командант мора слати редовни извештај о свом војном раду а политички комесар о свом политичком раду. Извештај се шаље по патроли са најбољим друговима.

При изради плана и при његовом спровођењу у живот строго пазити да се досадашња штетна пракса не понавља.

16 март 1943 год.
Положај

За ВШ НОВ и ПОЈ
Темпо

¹ Односи се на док. бр. 69.

ЛІТАК БІТОЉСКЕ ІЛРТІСКЕ ОРГАНІЗАЦІЈЕ ПОВОДОМ ОКУПАТОРСКОГ ЗВЕРСКОГ ІСТРЕБЉИВАЊА ЈЕВРЕЈА У МАКЕДОНИЈИ¹

МАКЕДОНСКИ ЈЕВРЕЈИ У КОНЦЕНТРАЦИОНІМ ЛОГО- РИМА²

Уколико постаје Хитлер неспособнији да изиђе на крај са гигантском снагом Црвене армије и војске англо-саксонских савезника, утолико он варварскије примењује своје разбојничке методе над незаштићеним народима поробљене Европе.

Ових дан великобугарске слуге Хитлера извршиле су још један злочин над македонским Јеврејима, злочин са којим се не могу мерити по својој свирепости ни зверства и злочини које је вршила средњовековна инквизиција. Ових дана македонски Јевреји, сви до једног, бачени су у концентрационе логоре.

І. Да ли је случајно настао прогон Јевреја?

Трагедија коју преживљују македонски Јевреји није случајна и одавно је започела. Она је започела са немачким Јеврејима, после Хитлеровог доласка на власт, наставила се са аустријским и чехословачким, продужила са пољским, раширила се над Европом у свима поробљеним народима Европе, није поштедела ни Јевреје у вазалним, измеђарским државама, као у Бугарској, Румунији и др.

Антисемитизам и прогони Јевреја су недељиви део сваке реакционарне, противнародне власти. Али они су у исто време предзнаци блиске и неминуве пропасти реакционарне власти или државе.

У Шпанији прогон Јевреја јавља се онда када је најцрња рег.кција — чувена шпанска инквизиција — била на врхунцу своје мрачне снаге. Од прогона Јевреја — Шпанија није успела да се дигне: она је остала бедна и назадњачка држава са обесправљеним и угњетеним народом.

У царској Русији погроми над јеврејским маасма и ТІгра-нија царског самодржавља (диктатуре) ишли су руку под руку. Погроми су бивали све свирепији, али они нису спасли царизам; напротив, под притиском народне борбе и под теретом својих трехова он се наскоро срушио.

¹ Редакција располаже документом у рукопису. Оваквих и сличних летака било је издато скоро у свим партијским организацијама Македоније.

² 11 марта 1943 год. било је сакупљено 7200 Јевреја у Македонији и специјалним транспортима послато у Немачку.

У Немачкој прогони почињу са доласком на власт најстрашније тираније коју памти свет: Хитлерове фашистичке власти. Уколико прогони постају свирепији, утолико је Хитлер ближе својој заслуженој крајњој: безусловној капитулацији.

Јасно је да злочин извршен над Јеврејима није случајна појава, већ логична последица Хитлерове власти. Фашизам и антисемитизам су две стране исте стварности.

II. Бедна улога бугарских фашистичких окупатора

Бугарским поробљивачима било је јасно још са окупацијом Македоније да Јевреје чекају концентрациони логори. Али верни пси Хитлера крили су истину од Јевреја и заваравали их разним обећањима само да добију у времену.

А за то време:

На један гангстерски начин затворили су им новац у разбојничке заводе које су крстили наивно: народне банке.

Узели су им 25% од процењених кућа и радњи.

Затим су их истерали из процењених кућа а дућане им присвојили сасвим и на онигледан начин, њих су покупили и набили целе породице у једну собу.

Напослетку су им забранили да раде, ставили им значке⁸, одредили им полициски час, забранили им да пролазе преко Драгора⁴.

Пошто су их опљачкали до последње паре, када су их испедили као лимун и оставили им само голе животе, чопори бугарских фашистичких шакала извршили су и последњи, лешинарски задатак:

Прво су блокирали цео град, затворили су грађане целога дана по кућама и онда су се још ноћу разбојнички приближили јеврејским махалама и као дивље звери бацили се на незаштешене жене, децу и старце, покупили их и послали на милост и немилост Хитлера.

Суседи Македонци били су сведоци страшних приказа: агенти, жандарми, војници вичу, ударају, псују простачки; деца и жене пиште, старци бледе и падају у несвест од страха, људи избезумљени не знају да ли да освешћују старце, или да умрују жене и децу, или пак да се облаче.

Целога дана над Битољем се беше наднела шпанска инквизиција у најстрашнијој форми: фашистичке тираније.

Целога дана затворени Македонци имали су времена да размишљају о „слободи“ коју им је донела полиција цара Бориса — македоноубица.

⁵ Сваки Јеврејин носио је жуту шестокраку звезду, чиме се разликовао од осталих грађана.

⁴ Река у Битољу

Целога дана Македонци из јеврејских квартова гледали су бледа лица старца, слушали су писак деце и жена и мислили о западној цивилизацији коју је тобож угрозио руски народ и коју Хитлер тобож брани.

Каква бесрамна и цинична пронија!

На станици сви Јевреји, и мушко и женско, и старо и младо — падају и љубе македонску земљу, своју домовину, која их је исхранила и одгајила.

Дођоше дивљи — отераше питоме. Дођоше гамени, скитнице и мангупи, отераше домаћине из властитих кућа, са огњишта дедова и прадедова.

Голгота се наставља. У једном вагону пуно изгнаника, једна жена на путу за логор рађа без бабице, без воде, без помоћи... У другом вагону умире старац. У концентрационом логору за 10 дана умиру 17 лица, четворица врше самоубиство. У логору: станови су избе и арови, храна је 150 грама хлеба и воде колико хоћеш.

Поштени Македонац се пита: „Да ли је ово средњи век?“ — Не, ово је горе од средњег века: то је „Нова Европа“ XX века, то је „нови поредак“ старе инквизиције, то је хитлеризам.

III. Зашто Хитлер врши ове злочине?

Два разлога су важна. Прво, уколико се смањује Хитлерова моћ, утолико расте његова злоћа. Неспособан да на бојном пољу задобије друго сем пораза, он по старом обичају удара на слабе и незаштићене, на голоруки народ, на Јевреје. Друго, од тоталне мобилизације испала је само тотална брука. Европски народи, иако поробљени, одговорили су борбом на Хитлеров покушај да их мобилише. Зато сада треба упрегнути Јевреје у ратну индустрију, они треба да извуку фашистичку ратну машину из блата.

IV. Македонски народ и Јевреји

Велика већина македонског народа, у овим трагичним данима за Јевреје, осетила је силну љубав, искрене симпатије и солидарност према Јеврејима. Та солидарност је потпуно заслужена из ових разлога:

1) Стотине година Македонци и Јевреји живе заједно, кућа до куће, дућан до дућана, стотине година мењају се поробљивачи Македоније: једни одлазе, други долазе. Положај македонског и јеврејског народа остаје исти — ропски.

2) Зулуми од стране разних „ослободилаца“ почињу на једнима, но раније или доцније свршавају на другима. Стотинама година насиље господари у Македонији — и над Македонцима и над Јеврејима. Иста ропска судбина, борба против истог душмана исковала је једно моћно оружје: братство, солидарност и другарство међу оба народа.

3) Фашистичка пропаганда годинама доказује да су Јевреји кепријатељи народа јер држе капитал. Пред истином и ова фашистичка лаж пала је у воду. Ми знамо да је било богатих Јевреја, али ми такође знамо да је већина Јевреја била сиротиња и беда, састављена од носача, крпача, уличних продаваца, радника.

Македонски народ је радан и сиромашан. Он може да има само љубави према радном и сиромашном јеврејском народу.

4) Македонски народ преживео је и турско, и српско, и бугарско ропство. Сваки поробљивач тражио је шпијуне и достављаче — и налазио их је. Али Јеврејин никада није постао потказивач, Јеврејин никада није био шпијун. Народ који није дао шпијуне и није одгајио потказиваче заслужује поштовање сваког поштеног човека. Јеврејски народ заслужује и наше поштовање и нашу љубав.

5) У најтежим часовима за македонски народ Јевреји су били са њим. Многи борци из Илинденског устанка нашли су уточиште у јеврејским кућама, многи Јевреји материјално су помагали устанак, многи Јевреји постали су активни борци за слободу Македоније.

V. Поуке од прогона Јевреја

Из сваке несреће треба извући корисне поуке. Наш народ је из овог свирепог злочина схватио да:

1) Прогонство Јевреја је још један насилнички атак на права и слободу македонског народа. Данас се фашистички терор срушио над Јеврејима, сутра ће то бити са Турцима, Албанцима Власима, Грцима, напослетку ће се срушити и на „прониходе“⁵. Фашистички терор је један и недељив. У својој свирепости он не разликује народности: сви народи треба да му робују или да буду уништени.

2) Прогонство Јевреја још једном је показало да је Македонија само колонија, стављена ван сваког закона. Прогонство Јевреја показује да шахалска хорда цара Бориса Немачког може сутра да уђе у ваше домове, да вас истера из њих и да ни пред ким не одговара, као што не одговара ни за терор над Јеврејима.

3) Још једном се потврдило старо средство сваког поробљивача: подели на владај. Бугарски фашистички шпијуни Хитлера хоће да раздвоје народности Македоније и да их напуну туде против других. Они чине све само да посвађају међу собом Словене, Влахе, Грке, Турке, Албанце, јер само у њиховој неслози виде своју сигурност.

Са изгоном Јевреја неповратно је пропала преварантска историјска лаж о некаквој „слободи“. Крвави терор над Јевре-

⁵ Тј, на грађане „бугарског националног порекла“ („прониходе“) — како су бугарски окупатори називали Македонце.

Јидма збрисао је за увек у душама и најзаблуделијих Македонаца
лисао о некаквој „слободи“ коју је донела полиција цара Бориса.

VI. Македонски народ полаже заклетву

Македонске мајке! Ви сте слушале врисак јеврејске деце
• коју су голу и босу, истерали из постеље. Мислећи на ваша
чеда, ви ћете заклети своју децу да се боре против фашистичког
I поробљивања своје отаџбине.

Македонске жене! Факат да изгнане жене рађају у отво-
"т реним вагонима, без помоћи, треба да учини да сазри у вама
I одлука за борбу против поробљивачког система Хитлера, који
• унижава жену до степена скота и уништава најсветије у њој:
(: и>ен плод.

Македонски радници! Вашим друговима, јеврејским радни-
с цима, одузето је оно што досад ниједан зулум није одузео: право
на рад. Најдостојнији одговор фашистичким зверима биће ваше
[- еврставање у редове македонског антифашистичког фронта про-
; тив окупатора Македоније и поробљивача света.

Македонски сељаци! У Јеврејима ви сте изгубили 4.000
' потрошача ваших продуката — и запали сте још дубље у чело
највећег шпекуланта — бугарске државе. На фашистички зу-
к лум одговорите борбом против реквизиције, против бачила", про-
- тив пореза.

Македонска омладино! Најјачи и најдостојнији одговор
| против прогонства ваших друтова, јеврејских омладинаца, биће
I ваше неодазивање на мобилизацију, неодлазак у војску.

Македонски Словени, Власи, Грци, Турци, Арнаути! Про-
П гонство Јевреја нека све вас здружи против заједничког фаши-
стичког непријатеља. Не дозвољавајте да вас непријатељ нагони
једне против других. Непријатељске снаге су удружене, удру-
жите и ви своје снаге. У слози је гаранција успеха, срећније
будућности ваше заједничке отаџбине — Македоније.

Доле фашизам!

Живели наши јеврејски суграђани!

Живела Македонија!

• Да би што лакше пљачкао млечне производе у Македонији, исте
је окупатор скупио преко зато организоване „мандре“ — бачије Један
од задатака партије и партизанских одреда био је позивање народа да
саботира предају млека и млечних производа, а други — да уништава
I бачије.

ДИРЕКТИВНО ПИСМО БИТОЉСКОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА
КПЈ ОД 17 МАРТА 1943 ГОД. ГРУПИ ПАРТИЗАНА ОДРЕДА
„ПИТУ ГУЛИ“ О ПОТРЕБИ ЊИХОВОГ ПРЕБАЦИВАЊА НА
ТЕРИТОРИЈУ ПОД БУГАРСКОМ ОКУПАЦИЈОМ I

17 марта 1943 год.

Драги другови,

Ваше писмо од последњих дана добили смо. Такође смо добили и потпуно разумели ваш извештај. Из овог писма дознајемо о мерама које је тамо предузео непријатељ. Такве мере и још одлучније предузете су и у целој Македонији. Они хоће да са тим мерама ослабе отпор нашег народа и да тиме створе боље услове да се лакше спроведе Хитлерова мобилизација („тотална“). Ето баш се у томе, односно у спровођењу става наше КП¹, састоји наш рад.

У вези са новом ситуацијом која већ наступа, треба да се и ми припремимо, односно да постепено улазимо у дејство. Ускоро ће бити потребно (када будемо створили могућности) да се ви пребаците у састав одреда „Б. Петров“. Али, дотле, ви треба да свршите неке послове: 1. Гледајте свакако да успоставите сигурну и чврсту везу преко гр.² (ово је врло важно — чак одлучујуће за даљу борбу нашег народа). Није важно у коме ћете правцу продрети и пробити гр., важно је да у томе успете. Та ће веза бити само 'за писма итд., али треба да је сигурна и чврста. За тај посао пронађите чврсте људе, а за град³ ће бити такође потребно да пронађете чврстог човека који ће руководити тим радом. У случају да не можете да нађете таквог (чврстог) човека, онда нека један од вас (изузев полкома) остане тамо да би организовао и поставио на здраве ноге тај врло важан рад.

Да би се лакше и сигурније извело-ваше повезивање, пишите нам која места у околини Прил.⁴ познајете, да би се по томе равнали када вам будемо заказивали јавку за повезивање. Добро ће бити ако нам ви означите место у правцу североза-Ј падно од града (из града ка Поречју — напр. иза Марково кале, Црвених Стена или пак где ви знате). Главно је да гледате да (уколико је могуће) означите места у том правцу.

¹ Комунистичка партија

¹ Граница овде значи албанско-бугарску демаркациону линију, која је успостављена окупацијом Македоније.

⁵ Крушево

⁴ Прилеп

О политичкој ситуацији овога пута се не можемо задржавати с обзиром да немамо времена.

Ускоро ћемо послати нашег човека и онда ћемо се задржати на њој опширније.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА МАКЕДОНИЈИ!

ЗА ОК

Иван⁵

II ОК°

Сада вам шаљемо 1 прим. „Организ. НОО на ослобођеној територији“. Такође и 2 купона и 1000 лева.

БР. 73

ИЗВЕШТАЈ БИТОЉСКОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА ОД 16 АПРИЛА 1943 ГОД. ЦК-у О СТАЊУ НА СВОМ ПОДРУЧЈУ И ПРЕДУЗЕТИМ МЕРАМА НА ОРГАНИЗОВАЊУ II ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ¹

16-IV-1943 г.

Драги другови,

Добили смо ваше писмо од 10-IV. Такође смо данас добили и два писма од 11-IV-43.

1) Сасвим нам је јасно шта треба радити у вези са политиком II О.З.² и како треба поступати према њему. Уложићемо напоре да се он снађе и да се упозна са радом који му претстоји. Остаје да свршимо ствар са њим и да га пребацимо у чету.

2) Узрок хапшењима у моме месту³ јесте провала. У последње време доста се постигло да се уклоне компромитовани. Али то не значи да треба да се задржимо на томе, већ и даље ћемо гледати да благовремено склањамо оне другове који су на удару.

⁵ Благој Талевски

• Други Обласни комитет

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

¹ Оперативне зоне

* Односи се на Прилеп (одатле је био Талевски — Иван).

3) Са Ч.⁴ гледаћемо да уредимо ствар ако је у своме месту Одатле чекамо извештај у вези са њим. Обавестићемо вас накнадно о томе питању.

4) За наш терен немамо војне карте. Има само једна (Прилеп—Битољ—Крушево—Лерин) немачка. Али су нам потребне и друге карте. Ако имате, одмах нам пошаљите. Ми имамо следеће карте: 1. Метохија, 2. Призрен—Приштина, 3. Качаник. Све три су српске, (војне), а нама нису потребне. Пишите нам да ли
» да вам их пошаљемо или пак да их пошаљемо Главном штабу када будемо ухватили везу са њим на терену.

5) Са официрима није постигнуто ништа. Иако је уложено много напора, ипак није било резултата. Они су симпатизери НО борбе, немају ништа против те борбе — али породица и сл. кочи их да узму активног учешћа у борби. Друг који је овде, разговарао је лично са... под изговором: „Породица, обавеза према породици" и сл.⁵

Официра за команданта зоне немамо из нашег краја. Због тога ћемо задржати овога кога нам шаљете (и њега немамо сада!).

6) Према последњем извештају из П.^о још се није јавио К. В. Д.⁷

7) Слаби су изгледи да дођемо до новаца. Због тога ће требати да задржимо један део злата. Остало злато (према другу који је ту) опет ће остати ту, само на одређену јавку, да би могло да се узме у свако доба.

8) По питању радиотелеграфиста⁸ одговорићемо вам накнадно. Био је један из мога места који се понудио за такав рад још пре 5—6 месеци (млад 20—23 године). Испитаћемо и јавићемо вам. Он је слеп, али врло интелигентан (и начитан), а симпатизер је НО борбе.

9) Изгледи за смештај људи које нам шаљете овога пута нису баш најповољнији самим тим што се није продрло у масе (нарочито код старијег света). Али ћемо уложити све напоре да се добро осигура у томе погледу. У томе ће се успети самим тим што су они легални. Та брига остаје на нама.

10) Бројеви за неке од организација:⁹ Пр. 51, Б. 52, Стр. 53, Крушево 54, Охр. 55, Рес. 56.

⁴ Методије Анданов — Ченто

⁵ Овим речима одбијали су да пођу у партизане резервни официри бивше југословенске војске из Битоља који су били позвани на вежбу од окупатора.

• Прилеп

¹ Кавадарци

⁸ Ради се о радиотелеграфисти за Главни штаб Македоније.

• Прилеп 51, Битољ 52, Струга 53, Охрид 55, Ресан 56.

11) „Строгов“ је резервни официр. Он је сад командир чете „Сандански“. Ако нам не пошаљете другог официра, онда нам пишите да ли да њега узмемо за команданта у штабу П 03.

У „51“ ухапшен је још један нелегалан (омл.) и као последница тога пада у илегалство још један друг из МК.

Тиме се стање знатно погоршава. Предузећемо мере да се рад тамо нормализује, тј. да се узму нови људи и да се допуни МК. Остао је само пол. секретар који ће моћи да среди посао, само ћемо му ми дати детаљна упутства о томе.

Још пре 10 дана требало је да тамо изиђе једна група од најмање 6—8 људи на челу са Платником и да се повеже са неким другим партизанима који се налазе у том крају. Али са падањем ових другова¹⁰ то се није десило, већ су они дошли у „52“ и послали смо их у чету¹¹. Нису могли да се снађу и донели су одлуку да дођу ту.

У организацији „52“ стање није у реду, односно не постоји руководство и сав посао је пао на 1—2 друга. Предузимамо мере да се то среди, а такође и да се среди у вези са самом п. орг. Уколико сам могао да видим, постоји нездрав однос између неких другова, што ће се ликвидирати. Такође није било омогућено редовно излажење материјала. Радио-вести нису хватане и нису били [о догађајима] обавештавани чланови КП и други. Предузели смо мере да се та ствар уреди. Иако имају могућности да набављају резерве у материјалу за технику, они то нису чинили. Куповали су када им устреба. О резултату свих тих мера обавестићемо вас накнадно. Велике тешкоће имају другови овде док организују да се нађемо за сређивање ствари. Узрок је био тај што један друг који је претрпан послом није имао времена да се нађемо, »јер би трпели послови које он води. Али ће се то средити у најскорије време, јер је иначе тај друг изложен удару.

У вези са партизанима ситуација је била врло мрачна. Није постојала веза са њима¹². Није познато стање у чети уопште, а ни рад тамо. Такође и стање и рад у орг.[анизованим] селима.

Друг Јорго¹³ пошао је на терен да испита све те ствари, али се до данас није јавио. Пре неколико дана добили смо писмо од два партизана (опуномоћених од четног руководства да одржавају везе са позадином и да прикупљају нове борце), у коме нам они јављају да су се састали са другом Јоргом. Значи да друг Јорго још није отишао до чете!

¹⁰ У Прилепу је била провала у организацији и ухапшени су другови који су одржавали везу.

¹¹ Односи се на чету „Јане Сандански“, која је тада боравила на грчкој територији (Јегејска Македонија).

¹² Односи се на чету „Јане Сандански“ и одред „Дамјан Грујев“.

¹³ Лазо Хаџи Попов, члан ОК

Чете се налазе „преко“ и ускоро ће се повезати са ова два партизана. Из самог њиховог писма може да се види да постоји нездрав однос са позадином¹⁴. Они пак пишу да ће се тек после 15 дана повезати са позадином.

Пре једног дана смо му послали десетак нових партизана. Такође сам му писао једно опширно писмо, у коме му је објашњена важност редовне и чврсте везе. И то му је постављено као задатак који мора да сврши, јер ће се само тако успети да се среде ствргри и тиме да се спроведе у дело план Главног штаба (задаци које нам поставља). Сем тога смо му ставили у задатак да повеже све растурене партизана, да буде јака и редовна веза међу четама (јер они јављају да постоје две чете: „Д. Грујев“ и „Ј. Сандански“), да се одмах повежу и ставе у контакт са четом друга Јорга, да успостави везу са четом „Питу Гули“¹⁵ која ће остати са њима до даљег наређења Штаба П О. 3. То су углавном мере које смо предузели да се прикупе снаге, да се омогући редовно слање нових бораца, а тиме и да се оформи у дејство Штаб П О. 3.

Можда је друг који је пао имао нека нова или детаљнија упутства у овоме погледу. Али ове мере које смо предузели су база која ће омогућити лакше формирање одреда итд. Ако има нечег новог пиштите или пошаљите човека, само брже.

Другу Јоргу писали смо посебно писмо, углавном о овим стварима:

1. Обавестили смо га о новим мерама ЦК КПМ и Гл. ШМ.
2. Обавестили смо га о задацима П области и, конкретно, о његовом сектору.

3. Известили смо га о задацима које ЦК КПМ и Гл. Ш постављају пред П област и конкретно шта треба он да, посршава у вези са одредима.

4. Дали смо му објашњење о делатности Штаба П ОЗ и конкретно који су његови (Штаба) задаци које треба да сврши, тј.: 1) Проучавање стања и снага којима располаже П ОЗ (конкретно битољске чете¹⁰); 2) Прикупљање и повезивање свих партизана; 3) Формирање два одреда од снага б. [ивше] 2 чете и то: 1 одред са саставом од четника „Питу Гули“ и оних што их има и што ће доћи из Среза прилепског, који треба одмах (што брже) да се упуту на свој терен: Прилеп—Богомила—Крушево и тамо да повеже неке од прошлогодишњих четника који живе на томе терену. Такође одреду да постави задатке према Темповим упут-

¹⁴ Док је са одредима био у вези Страхил Бегинов, члан ОК Битољ, долазило је до неслагања између њих.

¹⁵ Однос се на групу партизана одреда „Питу Гули“ који су крајем 1942 год. прешли на територију под италијанском окупацијом.

“ Односи се на чету „Јане Сандански“ и одред „Дамјан Грујев“.

ствима, а и да нова која ће добити када се буде повезао са Главним штабом. II одред на терену око Битоља, од састава оних двеју чета које постоје, а и од нових бораца који ће доћи.

5. Дајемо му јавку и наглашавамо да треба да се што пре доведе са Главним штабом. Такође му наглашавамо значај брзог повезивања са Главним штабом.

6. Још неке друге ствари, на пример о вези с нама, упутство за рад са полкомом Шт. II итд.

Здравствено стање Платлика није добро. Он не може да издржи пут. Дакле, сада када је врло потребан за сређивање одреда у Пр.—Кр.—Бог.¹⁷, на њега не можемо рачунати. Он је *јџда* у „52". Или да га оставимо на раду у позадини у „52" или да га пошаљемо у нека села за позадински рад, пишите нам шта да радимо с њим.

Друтарица Р.¹⁸ још није стигла овде.

Ч. је у своме месту, поручићемо му да дође.

Последњи материјали нису још сви умножени.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Ив.¹⁰

БР. 74

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ТРЕЋЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 14 МАЈА
1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О ОР-
ГАНИЗОВАЊУ ПАРТИЗАНСКИХ ЧЕТА НА ТИКВЕШКО-
ЋЕВЂЕЛИСКОЈ ТЕРИТОРИЈИ¹

ВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

Драги другови,

Откако је формиран хштаб па до сада постигли смо следеће:

1. У рејону наше зоне досад смо прикупили 100 бораца.
2. Фсрмиране су две чете² — на сектору Другог одреда

¹⁷ Прилеп—Крушево—Богомила

¹⁸ Редакција није могла да установи на кога се ово односи.

" Благој Талевски — Иван

• ¹ Редакција ра^полаже документом у рукопису без потписа.

⁸ Одреди „Добри Даскалов" и „Сава Михајлов"

једна, на сектору Трећег одреда друга, са перспективом да се у најскорије време формира једна чета на сектору самосталног одреда и једна чета на сектору Првог одреда³.

3. Наоружање и спрема чета је задовољавајућа.

4. Морал код бораца је висок, расположење у масама повољно.

5. Налазимо се пред непосредним почетком акција.

6. Детаљан извештај о нашем војном и политичком раду као и о нашем плану за акције, добићете накнадно.

7. Неопходно нам је што скорије успостављање везе са вама ради помоћи, контроле и усклађивања наших акција сз општим планом.

8. Имамо генералштабне" војне секције скоро за целу Ју. гославију, стављамо вам их на расположење. Друг који је имао да достави карте овамо, изгубио их је на путу⁴. Ако имате, пошаљите друге и још један двоглед.

Са другарским поздравом,

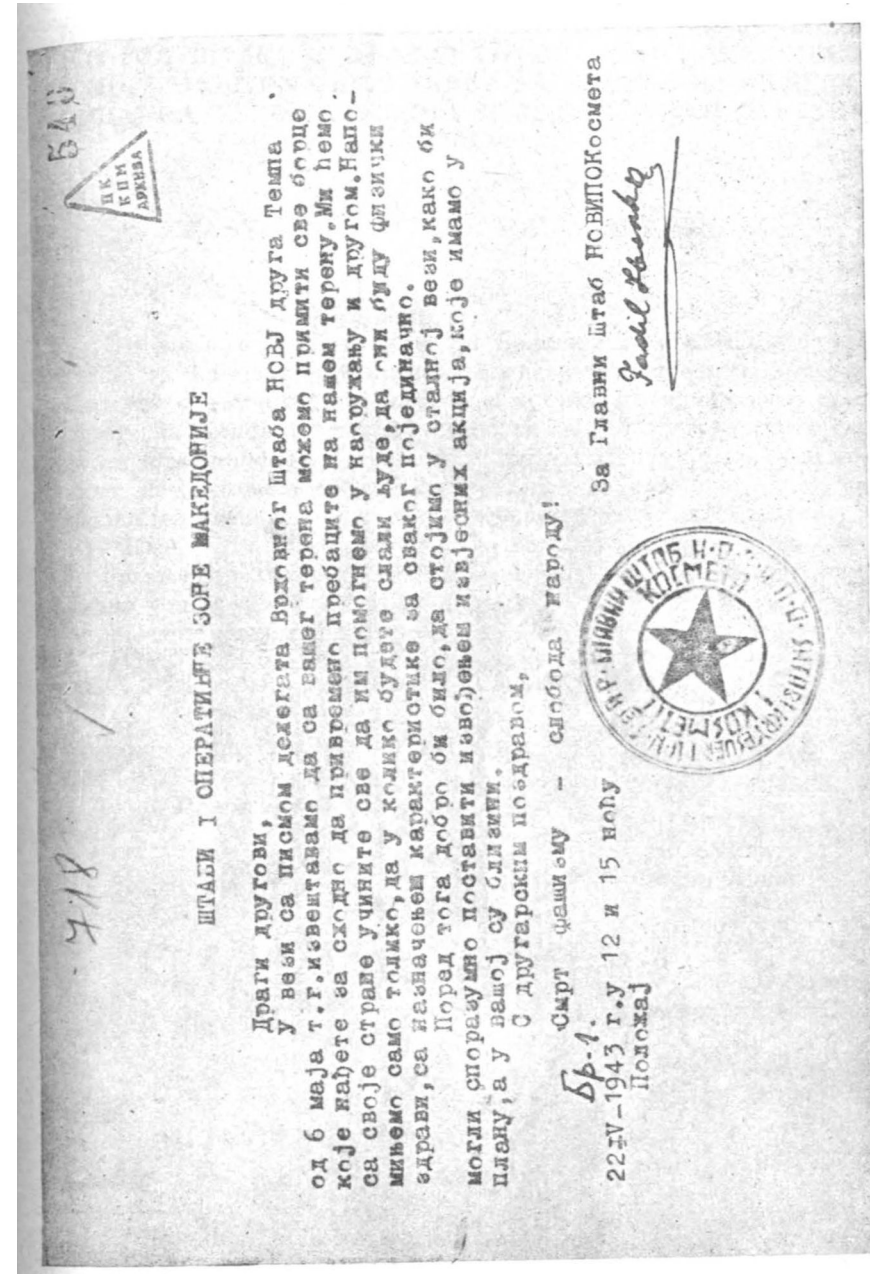
СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

14 мај 1943
терен

ШТАБ III ЗОНЕ

³ Сектор Првог одреда је велешки терен, Другог тиквешки, Трећег ђевђелиски, а самосталном одреду био је задатак да дејствује на подручју сва три сектора.

⁴ Односи се на секције (карте) које је Главни штаб Македоније послао Трећој оперативној зони за тиквешки и ђевђелиски крај.

**ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО КОСМЕТА ОД 22 МАЈА
1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ МАКЕДОНИЈЕ
О МОГУЋНОСТИМА ПРЕБАЦИВАЊА МАКЕДОНСКИХ ЈЕДИ-
НИЦА НА ТЕРЕН КОСМЕТА И ПОТРЕБИ ЗАЈЕДНИЧКИХ
АКЦИЈА¹**

ШТАБУ I ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ МАКЕДОНИЈЕ

Драги другови,

У вези са писмом делегата Врховног штаба НОВЈ друга Темпа од 6 маја т. г., извештавамо да са вашег терена можемо примити све борце које нађете за сходно да привремено пребаците на нашем терену. Ми ћемо са своје стране учинити све да им помогнемо у наоружању и другом. Напомињемо само толико, да у колико будете слали људе, да они буду физички здрави, са назначењем карактеристике за сваког појединачно.

Поред тога, добро би било да стојимо у сталној вези, како би могли споразумно поставити извођење извесних акција, које имамо у плану, а у[^]вашој су близини.

С другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Бр. 1
22-У-1943 г. у 12 и 15 ноћу
Положај

**ЗА ГЛАВНИ ШТАБ НОВ и ПО
КОСМЕТА
Фадил Хоџа²**

(М.П.)

¹ Документ је на српскохрватском језику.
² Командант Главног штаба Космета

ПИСМО КОМАНДИРА АЛБАНСКЕ ПАРТИЗАНСКЕ ЧЕТЕ ОД
24 МАЈА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ МАКЕДОНИЈЕ О ПРИ-
СТАНКУ НА ПОНУЂЕНУ САРАДЊУ СА МАКЕДОНСКИМ
ЈЕДИНИЦАМА¹

Смрт фг.шизму — слобода народу

24 V 1943

Драги другови,

Ваш друг К.², кога сте нам послали, стигао је у Дебар и у споразуму са друговима у Дебру дошао у контакт са нашом партизанском четом. Друг нам је донео писмо од Штаба ваше партизанске команде*.

Оно што нам пишете у овом писму разумели смо и слажемо се са вашим предлозима. Ми смо хтели више пута да дођемо у контакт са вашим Штабом ради разних других споразума и ради једне тешње сарадње између нас, ради начина борбе против заједничког непријатеља „Ћелкасами фашист“⁴, што боље и жешће. Али и поред све велике жеље коју смо имали, то није могло да се учини јер смо били заузети важним и неодложним послом у нашем месту. И данас, када је овај додир постао неодложан, после ваших захтева које нам упућујете вашим писмом, обавештавамо вас да смо готови да се са вама о свему споразумемо ради заједничког добра, узајамне помоћи са обеју страна у борби против фашистичког окупатора.

Ми ћемо учинити све што је могуће да бисмо са вама што брже дошли у додир. Чим свршимо неколико неодложних наших послова, који ће нас задржати само мало дана, доћи ћемо са вама у везу.

Што се тиче друга који је побегао из затвора⁵, упутили смо вам га уз помоћ другова Македонаца из Дебра. Али немамо никакав одговор да ли је стигао у базу или не.

Поздрав и другарска љубав
Командант партизанске чете у Дебру
Хаџи Љеш

¹ Редакција располаже документом у рукопису на албанском језику.

⁵ Курир Главног штаба коме Редакција није могла установити име.

» Односи се на Главни штаб НОВ и ПО Македоније.

⁴ Редакција није установила тачно значење овог израза.

⁵ Крсте Црвенковски

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 10 ЈУНА
1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О ДИ-
ВЕРЗИЈАМА И ПОЛИТИЧКОМ РАДУ¹

Положај
10/У1/1943 = 12 ч.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

Драги другови,

По повратку друга Колета² од вас, ми смо добили јасну ситуацију о нашем даљем раду. Пошто смо са другом Абазом³ претресли све наше досадашње акције и извукли готово исто искуство које нам и ви указујете, решили смо да одмах пређемо на дело.

Први пут нама је био задатак да сачекамо камионе окупатора по Јамском путу⁴ да бисмо се снабдели оружјем, спремом, храном и да бисмо му нанели ударац по живој сили. Једновремено да извршимо и прекид телефонских жица на једном већем растојању. Израдили смо план за ту акцију и предвидели све даље. Чекали смо цео дан (уторак), није прошло ништа. Били смо принуђени да одемо у неко село на митинг. Решили смо да сиђемо у Еловец. Одржали смо доста успео митинг, Организовали смо НОО и пошли опет натраг на Јамски пут. Опет смо се распоредили у заседе и цео дан нам је прошао без резултата. Решили смо да пођемо у село Гаре на митинг, а пре тога да извршимо прекид телефонских жица, да спалимо мостове и да се пребацимо на терен где ћемо се мало одморити, пошто смо три дана готово стално у акцији или покрету. Задатак је извршен успешно, исекли смо жице на више од једног километра заједно са бандерама. Жицу смо склонили пошто је од бакра. Одатле на путу до Гаре наишли смо на два дрвена моста и њих смо запалили. Могли смо да то растојање скроз осакатимо у погледу телефонских жица, али би смо задоцнили за село. У село Гаре стигли смо предвече без икаквог инцидента. Сељаке смо припремили благовремено и тамо је митинг испао најуспелији досад. Одмах после митинга организовали смо НОО који много обећава, пошто је састављен од доста свесних и активних људи.

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² Борис Алексовски

* Цветко Узуновски

⁴ Овако се назива део пута између села Извор и Гари, на путу Кичево—Дебар.

Тешкоће око исхране готово смо савладали. Стање у одреду! се учвршћује после дезертирања оних неколико слабих елемената. Резултати акција много су подигли дух и морал, али јот није на оној висини на којој би требало да буде. Верујем да ће то настати ускоро, после прве успеле крупније акције, а нарочито после контакта који будемо учинили са албанским друговима. С друге стране, ми смо пронашли црва који је разједао изнутра наш одред. Наиме, Шапа⁵ смо ухватили у организовању масовнијег бекства. Сада баш заседава војни суд поводом његове ствари. Напомињем вам да скренете пажњу другу Шаду⁶ да се не задржава у Скопљу, јер је Шапо говорио да се он неће вратити. То закључујем и ја, пошто ми је Шаде узео његову легитимацију одатле, а затим му је Шапо дао свој револвер за који је говорио да га неће никоме дати. Зато ако имате могућности осујетите то евентуално дезертирање Шадета. У последње време пред полазак, хтели да се нешто договоре, али сам се ја десио ту и нисам их оставио да се задржавају и договоре, пошто је требало да пођемо за Еловец.

За друга Марка, доносиоца овога писма, решите ви тамо да ли да остане у Кл.⁷ или не...

Идуће акције мислимо да нам опет буду са главним циљем за оружје и др. од окупатора и то на линији Кичево—Струга. Узгред, што будемо могли.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ I ЗОНЕ НОВ и ПО
Ларго⁸

⁵ Редакција није успела да утврди његово право име и презиме Он је због издајства осуђен и стрељан маја 1943 године.

⁶ Ванчо Зафировски

⁷ Кленовец

⁸ Мино Богданов

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 14 ЈУНА
1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О
ДКЦИЈИ КИЧЕВСКО-МАВРОВСКОГ ОДРЕДА НА ВОЗ КОД
ПРЕСЕКЕ¹

Положај 14. VI. 1943 год.

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

Драги другови,

После усменог извештаја који је друг Коле² поднео другу Орцету³, подносимо вам детаљан извештај о акцији на воз и уједно вам одговарамо на нека ваша питања.

1. У последњем извештају рекли смо да имамо план за недоследну акцију на воз Кичево-Струга ради оружја, хране и удара по живој сили непријатеља. Чим смо се одморили после акције на Јамском путу и после митинга у селу Гаре, пошли смо ноћу преко шуме и стигли код пруте испод Пресеке. Испитали смо терен, распоредили снаге и сакривени чекали готово целога дана до после 6 часова поподне. Предузели смо мере предострожности и акцију смо извели потпуно успешно. Другови партизани имали су мање пропусте на које се указало на самом месту, напр. пгго су дозволили да се један фашистички војник прогура међу цивилима и побегне као и један шпијун Албанац из Кичева. Требало је паметно држати путнике по страни и извршити контролу и, друго, обављање саме акције могло је да буде краће. Задржали смо се 20 минута а могло је бити краће, понгго је непријатељ био муњевито савладан.

У акцији смо убили 7 италијанских фашиста, од којих један официр-поручник, а 3 италијанска војна железничара заробили. Њих смо пустили после детаљног претреса, и одузимања државних ствари и одећа, наравно када смо се удаљили са терена. Заробили смо: 1 пушкомитраљез „Бреда" са 2 резервне цеви, 1 шаржер, 2 сандука за муницију са 640 метака, 7 италијанских пушака, од којих су 4 исправне и 3 оштећене које се могу поправити, 7 бајонета, 7 фишеклија са кајишима, 320 метака, 1 официрски и 1 војнички опасач, 6 шлемова и 7 капа, 21 италијанске бомбе, 6 чутурица, 3 порције, 1 ћебе, 10 пари цокула, 1 пар чизама, 2 пара цивилних ципела, 2 пара гумених

¹ Редакција располаже извештајем у рукопису.

² Борис Алексовски

³ Добривоје Радосављевић

сандала, 5 кг дувана са шибицама, 2 пара увијача, 6 платнених италијанских ранаца, 15 кг пасуља, 4 нове вреће, 19 кг мармеладе, 4 мале конзерве са месом, 2 ручна и 1 цепни часовник, 4 копорана и 3 пара панталона, 5 пари чарапа, 3 пара вунених рукавица, 2 капуљаче, 4 пара гаћа, 9 кошуља, 3 мајице, 3 цемпера, 3 вунене поткошуље, 7 пешкира, 10 марамица, 2 јастучића са вуном, 1 револвер „Бровнинг“ кал. 6,35 мм без меткова, 3 кашике и виљушке, 1 примус, 1 лампа рефлектор, 9 батерија, 1 кљеште, 2 маказе, 2 кг сапуна, бријаћи прибор, 2 чашице од алуминијума, грамофонске игле, нешто канцелариског материјала, 2 горбице, 3 кг свећа, 1 фотографски апарат „Кодак“, ^хД кг бибера, 2 кувера, 1 ташна од мушеме, прибор за кат. поп., мало санитарског материјала, 374 лека новца, ^{*}/г кг кафе, ^у₂ кг шећера и нешто ситница.

Од плена поделили смо оно што је одреду било неопходно потребно. Нешто непотребних ствари оставили смо код другова у Подвису. Такође смо оставили оштећене пушке за поправку и неке цокуле.

2. Стање у одреду је много поправљено — побољшано, али има још да се поправља. Још се осећа индивидуализам са својим рђавим странама. Иначе ове последње акције и мере које смо предузели за побољшање самог расположења код партизана, за подизање самог морала, за добар однос између руководства и партизана с једне стране и за добар однос међу самим партизанима, имале су велики резултат. И побољшање саме исхране много је допринело да нестане те учмалости, несигурности и слабости уопште.

3. Од Бржданске општине узели смо 1.485 лека по признаници, а осим тога исплатили смо око 900 лека кмету и служитељу, који су били у самој општини, као плату за месец јуни. После смо дознали да је општина имала секретара Албанца и пандура Албанца. Њима није плаћено јер нисмо знали да су у селу, а и они нам се нису јавили. Пошто не знамо колико треба да им се плати, молимо вас да их ви исплатите, па ћемо то после пребацити у обрачунима. Из те ошшчгае узети су револвери и то: 1 мађарски револвер кал. 9 мм — он се налази код Петра (радиотелеграфист) који се вратио код вас, и 1 мали револвер на коло неупотребљив, без меткова. Изгледа да је он код друга Михајла који*је преко границе, или је бачен од неког друга у акцијама...

4. Шаљем вам 14 метака за „нагант“ да вам се нађу. погго се такви меци тешко налазе — ти меци су дати на поклон. Тражите их од другова у селу Подвису.

5. Такође вам шаљем од плена 2 пара нових цивилних ципела, око 3 кг свећа, 2 фитиља са капислама и динамитом став-

љених у 1 куферче и торбицу. Такође 1 примус, фењер-рефлектор и нешто жица и електричног материјала. — Сада вам шаљем непотребне исправе и фотографије.

6. Молим вас да оне две вреће од брашна, које смо имали у бази када се формирао одред, пошаљете друговима из Подвиса.

7. Адреса друга Албанца је: Аки (Исмаил) Зекировић из села Присојнице, општина РоСтушка — код Дебра.

8. Молимо вас да се састанемо са неким другом из Главног штаба да бисмо знали шта треба да даље предузмемо, да претресемо ситуацију у свету и код нас, па и да видимо стање у самом одреду.

Пошаљите нам вести, пропагандистички материјал и сл.

У прилогу вам шаљем и легитимације, документа и фотографије другова из одреда, спаковане у једном пакетићу, па водите рачуна о њима.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ I ЗОНЕ
Ларго

БР. 79

**САОПШТЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ
ОД ЈУНА 1943 ГОД. О ПЕТНАЕСТОДНЕВЊИМ АКЦИЈАМА
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ¹**

АКЦИЈЕ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА III ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ

На дан 17 V једна партизанска чета блокирала је село Гарниково и држала га скоро цео дан. Заплењено је 5 пушака којима је требало да буде снабдевена милиција². У селу је одржан успео политички митинг који је претворен у свенародно весеље. Учитељи у селу — Бугари позвани су да се врате одакле су дошли, јер су као такви носиоци бугарске окупаторске власти. У то време партизани су ступили у борбу са 30 полицајаца који су дошли у село да покупе вуну. Испуњени великим одушевљењем и потпомогнути од народа, партизани су разбили окупатор-

¹ Докуменат је без датума и потписа, а издат је средином јуна 1943 године.

² Селаци које је окупатор присилно наоружао да чувају општине од напада партизанских једница називани су „сеоска милиција“.

ске полицајце и натерали их у панично бекство. Непријатељ је имао 3 мртва и 1 наредник је рањен, а на страни партизана нема ниједне жртве.

На дан 17 V увече, одржан је митинг у селу Драгожелу. И овде су партизани били дочекани од сељака са великим одушевљењем.

На дан 18 V једна партизанска чета напала је село Бојанчиште. Због ранијих акција, у селу се била концентрисала војска, полиција и милиција. Иако је број непријатеља био много већи од партизанских снага, ови последњи су ушли у борбу. Милиција се прва предала. На један добар јуриш, уз громки поклик „Ура, напред македонска војско“, партизани су натерали непријатеља у панично бекство. После 40 минута борбе село је потпуно ослобођено. Након истеривања непријатеља из села одржан је успео митинг. Затим је сељацима подељено жито одузето од окупаторске власти. Док се одржавао митинг и делило жито, непријатељ је успео да концентрише снаге и да наново нападне село. У новоствореној ситуацији партизани су били приморани да се повуку пред бројно јачим непријатељем. Непријатељ је изгубио у борби 8 полицајаца и једног војника, који су убијени, и много рањених. Заробљени су 1 шумар и 1 из милиције, заплењене 4 пушке и много муниције, 9 ћебади, неколико пара полициског одела и друге ствари. О успеху ове акције пустићемо сељаке да они кажу: „Гледали смо и слушали смо о хробрости, али овакву храброст и овакву снагу до данас нисмо видели, какЕи комити, што кажу? Ово је војска.“ „Цело село се тресло од грмљави*те када су партизани викали: Ура, напрег македонска војско!“... Стари су са сузама радосницама говорили: „Када су изишли овакви синови, Македонија ће се сигурно ослободити!“ А непријатеља је ухватио смртни стрзх: поражени ројници и полицајци говорили су: „*Ми смо мислили да их има 100—200, али, брате, њих је хиљадама. Ми не можемо да изиђемо на крај с њима“. После ове успешне акције партизана, заплашени од одмазде народних бораца, бугарски окупаторски чиновници у Кавадару били су толико застрашени, да су се затварали по туђим кућама, подупирући врата шифоњерима и креветима.

На дан 25 V једна партизанска чета заробила је два бугарска војника. Мајсторски, помоћу ова два војника, чета је напала две граничне страже³ и скоро без борбе заробила 12 војника. Народни борци позвали су војнике да ступе у њихове редове. Добророљно су прешли на страну партизана један наредник и један војник, обојица Бугари. У овој акцији заплењено је од

³ Обе граничне карауле налазе се на планини Кожуф.

непријатеља 12 пушака, 37 бомби, много ранаца, шаторских крила, чизама, шињела и др.

На дан 27 V једна партизанска чета држала је целога дана у својим рукама село Драгожел. Одржане су конференције и задобијена једна пушка.

На дан 3 VI одржан је митинг у селу Праведнику. На митингу је један од сељака говорио о пљачки и терору које над народом врши окупатор. Партизани су на лицу места поделили сељацима вуну која је била одузета од окупаторске власти. Сељаци су радосно узели вуну натраг, захвални из свег срца својим заштитницима. По томе је народ видео да су партизани народна војска. Заробљен је један шумар. Партизани су у селу излепили плакате са паролама.

Истог дана одржан је успео митинг у селу Шешкову. При самом уласку партизани су излепили плакате са паролама. Партизани су дочекани од сељака са узвицима: „Ура“, „Живели Македонци“, „Живела македонска народноослободилачка војска“. Настало је грљење народа са партизанима. Деведесетогодишњи старци плакали су од одушевљења и радости. Сељацима је подељена вуна коју је опљачкала бугарска окупаторска власт. Запаљена је архива. Код кмета је нађено и узето на признаницу 5.000 лева. Пошто су партизани доцније сазнали да је тај новац сакупљен од сељака за објаве, новац је враћен натраг сељацима. Такође је опет подељено сељацима 2.000 лева узетих из школе, а који је новац био узет од сељака за некакве таксе. Сви сељаци су са одушевљењем говорили да је правда на страну партизана: „Са њима је бог“, „Кад су толико праведни они ће победити“...

На дан 3 VI такође је одржан митинг у селу Драдњи. Када је чета улазила у село, примећено је да ту има полицајаца. Позвани су да се предају. Полицајци одбијају то и дају се у бекство. За пола сата борбе заробљена су два полицајца, од којих је један рањен, два шумара, један агент, учитељ, пољак и пандур. Село је заузето. Одржан је успео митинг и раздељена вуна коју су опљачкали бугарски фашисти. Заробљени су саслушани, осуђени су на смрт 2 полицајца Бугарина и 1 шумар из Кавадара, а остали пуштени. Ослобођенима је наређено да изпусте службу слуге окупатора. Осуђени на смрт су егзекутирани. Задобијен је релики плен: 8 пушака, 2 револвера и велика количина муниције.

На дан 4 VI једна чета освојила је село Галиште и држала га ноћ и дан. Седамдесетогодишњи старци дочекали су партизане флећи их сузних очију. Одржан је успео митинг и по селу су излепљене плакате са паролама.

На дан 6 VI одржан је митинг у селу Дрен и сељацима је подељена вуна коју су покупили окупатори.

На дан 6 VI једна чета одржала је митинг у селу Голем Радобил, на који су дошли и сељаци из Малог Радобила. Пошто је била недеља, сви сељаци су се сакупили на митинг. Партизани су наред села разделили сељацима 900 кг. вуне. Сељаци нису имали речи да се захвале својим заштитницима.

На дан 18 V партизани (друга чета) одржали су митинг у селу Радњи. При уласку у село убијен је један шпијун који је отворио ватру на партизана. Сељацима је подељено 2.800 кг жита које су окупатори опљачкали. Заробљена су два цариника. разоружана и пуштена. Заплењене су 3 пушке и 1 револвер. Сељаци су добровољно дали 7 пушака. Партизани су излепили плакате.

Притиснут од народноослободилачких партизанских одреда и скоро истеран из планинских села, непријатељ је концентрисао три пука и отпочео офанзиву на партизана. Офанзива је трајала од 7 до 16 јуна и завршила се без успеха. Партизански одреди маневрисањем су избегли удар, а из офанзиве изишли ојачани и прекаљени. Побеђени непријатељ искалио је сву своју зверску крвожедност на становништву, мислећи да ће терором, паљењем и пљачкањем заплашити народ. Али он је постигао супротно. Он је добио народ против себе, тако да сада имамо јединство Народноослободилачке војске и самог народа.

АКЦИЈЕ ОДРЕДА „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ” •

На дан 8 УП једна група партизана из одреда „Гоце Делчев” тешко је ранила чувеног крвника мајора пограничне војске у селу Бистрици. У пушкарању је убијен и један војник по имену Пепето, чувен као десна рука мајора. Партизани су у акцији показали смелост, неустрашивост и успели су да се пробију кроз велике потере које су у то доба биле организоване у том крају. Осветничка рука партизана за пљачку, терор и зверства фашистичких пљачкаша који је вршен над народом свећа свој народ. Једна група из одреда „Гоце Делчев” заробила је благајника Велушке општине и кмета из Канина. При покушају бекства партизани су обојицу убили.

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА ОДРЕДА „ДАМЈАН ГРУЈЕВ“ ОД
18 ЈУНА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ИО МАКЕДО-
НИЈЕ О АКЦИЈАМА ИЗВЕДЕНИМ НА ГРЧКОЈ ТЕРИТОРИЈИ¹

18 VI 1943 год.
Место: положај

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

Драги другови,

Последње писмо од вас добили смо у првој половини месеца марта у коме одобравате план четног руководства чете „Сандански“ одреда „Дамјан Грујев“ — да са првом четом (изгубљеном четом)² пођемо на задатак у костурски и лерински крај. Чим се поправило време и могло да се пређе преко границе, ми смо пошли, и око 25 марта састали смо се — обе чете — у Преспи под Албанијом. Ми смо у Преспи преформирали одред, па је формирано једно одредско руководство. Руководство је бирао партиски комитет, који је такође тада изабран од стране свих партијаца. У руководству су били: командир друг Строгов³, заменик друг Коста⁴, политком друг „Борче“⁵, заменик друг Сермен. Одред је бројао 36 људи, од којих смо двојицу послали за курире у Срез битољски. Главни задатак нам је онда био да извршимо једну агитпропаганду, да створимо једну базу одакле ћемо моћи да пођемо у акцију ка бугарској територији. Чим смо се пребацили на онај део Преспе који потпада под Грчку, одмах смо почели са акцијама. Скоро све наше акције имале су политички карактер — одржавање митинга и акције за прибављање хране. Када смо почели да улазимо дубље у костурски крај, наишли смо на села наоружана од стране Италијана да би се „бранила“ од Грка⁶. Када смо пошли тамо, ре-

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² Мисли се на одред „Дамјан Грујев“, који је септембра 1942 год. прешао на територију под италијанском окупацијом.

³ Тодор Ангеловски

⁴ Боре Велковски

⁵ Јосиф Јосифовски-Свештарот. Погинуо као комесар Друге оперативне зпне 8 октобра 1943 год. код Кленовца у борби са балистима.

• Италијани и Бугари наоружавали су сељаке, покушавајући да их страхом од Грка привежу за себе — потсећајући их на терор режима Метаксаса, бившег председника грчке владе, који је у односу на македонску националну мањину водио политику најбруталнијег истребљења.

шили смо да у прво наоружано село уђемо дању. Сељаци су на нас створили ватру из пушака и тромблонских бомби⁷. Ми смо се повукли а да нисмо опалили ни један метак на њих. Поново смо се вратили назад, да бисмо пошли другим путем ка леринском крају, и, као што нам је од раније био план, при повратку да одржимо митинге у неколико села. Акције смо вршили ноћу, у први мрак. Прво сакупљамо храну, затим одржимо говор и напослетку вечерамо по кућама, па одлазимо. Реакција је врло слаба, скоро нема никакве власти. За све време док смо дејствовали није дошла никаква потера.

Када смо се пребацили у лерински крај, дознали смо да се у близини налази један грчки одред од 50 људи. Одмах смо се повезали са њим и споразумели се да заједнички дејствујемо. У њиховом одреду није било никакве дисциплине, никаквог реда. Није се знало ни ко је командир ни ко је полком. У споразуму с њима решили смо да наш командир буде командир оба сдред, а њихов да буде заменик док се не оспособи. Одмах смо пошл заједно на акције. Прва акција била је извршена у два села одједном⁸. Акција је била за ... напад на жандармериску станицу и хватање тројнице шпијуна, једног попа, по народности Грка, једног жандарма Грка и једног бугарског агента. У извођењу акције било је много нереди, пошто смо се онда састали са њима, нису знали ни за какву дисциплину, а ни говором нисмо могли да се споразумемо, и поред тога што је међу њима било Македонаца. Друга акција била је у Буфу, једном великом селу. Акција је добро изведена. Подељено је 500 кг државног жита народу. За време саме акције из битолског краја стигло је још 24 нових партизана. Наш одред повећао се на 60 људи. С обзиром на то да је онда друг Сермен био позван да оде, а у исто време дошао је један друг, Јорго, за заменика политкома, ми смо поново изабрали руководство одреда. У то руководство били су изабрани: за командира друг Коста, за заменика друг Овчар⁹, за политкома друг Ђорче, за заменика друг Јорго. начелник штаба друг Коле из Канина, кога је ОК послао за ту дужност.

Са леринским одредом „Вичо“, који је сваким даном раслао, пошли смо у акције у леринском крају. Одред „Вичо“ и наш бројали су око 1 маја 120 људи. Са тим одредом разоружали смо два костурска села, пошто нас је тамо водио пут. Напади су вршени изненада, ноћу, и успели смо да их разоружамо а да не пукне ни једна пушка. Узето је 18 пушака. Наставили смо са пропагандним акцијама, јер смо рачунали да ћемо тиме у ве-

⁷ Сељаци из Кономлата, Коструски срез.

⁸ Д. и Г. Клештно, Лерински срез.

⁹ Наум Веслиевски

ликој мери сломити бугарску пропаганду, која је у костурском крају узела великог маха и која је главни иницијатор да се села наоружавају против партизана. Последњи план одреда „Дамјан Грујев“ заједно са одредом „Вичо“ био је разоружавање костурских села. До последњег дана, 20 маја, када се одвојила ова чета која је сада Преспански одред, наш одред „Дамјан Грујев“ бројао је 73 човека. За цело време одред је дејствовао самостално, без икакве везе са градом. Наше наоружање се састоји од два пушкомитраљеза а сви партизани имају пушке. Одред „Вичо“ имао је исто наоружање, само су последњег дана добили још један пушкомитраљез. Ово писмо пишем на брзину и зато је толико кратко, али опет мислим да ће бити од велике користи.

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Командант
Коста¹⁰

БР. 81

ИЗВЕШТАЈ ЦВЕТКА УЗУНОВСКОГ ГЛАВНОМ ШТАБУ МАКЕДОНИЈЕ ОД 25 ЈУНА 1943 ГОД. О МОГУЋНОСТИМА СМЕСИТАЈА ГЛАВНОГ ШТАБА НА КАРАОРМАНУ

I

Драги другови,

Ја се надам да је Лазо¹ стигао код вас и да вам је испричао о нашој ствари. Овде мене чуди само једно. Ако је стигао Лазо, зашто ви не долазите овамо или, пак, не пошаљете курира да и ми дођемо тамо. *

Да вас известим укратко шта сам ја урадио овде. Прво, још када смо пошли на пут, случајно смо у једној колиби нашли оног старог друга² који је био рањен у Лазаропољу, остављеног без икакве помоћи. Ми смо морали да се задржимо у

¹⁰ Ђоре Велковски

² Ванчо Бурзевски

¹ Редакција није утврдила на кога се ово односи.

Кленовцу и да сместимо друга бар привремено у једну бачију, где ће му бити осигурана бар храна. Ово смо учинили још истога дана и одмах смо продужили даље. Увече смо стигли у село Врбјани и одмах смо успоставили везу и заказали састанак са једним другом³. Друг није дошао у заказано време и када сам видео да неће да дође, послао сам Лаза да сиђе у село, пошто смо ми били до села. Али је село те ноћи било блокирано и када смо изишли, милиција је задржала Лаза, но он је успео да убије једнога и да пробије блокаду. Таман сам са њима⁴ свршио и припремио их да пођу у акцију, а дошао је Арсо⁵ и казао ми да сте били нападнути⁶. Када сам то чуо, одмах сам послао патролу да види шта је с вама и да ухвати везу. Но патрола се вратила не ухвативши везу, јер није била у стању да вас пронађе. Такође је и Лазо са још двојицом других дошао 2. VI на заказано место. Он вас је тражио и код база, али никако није могао да вас нађе те се вратио натраг.

Одреду⁷, тј. Ларгу, рекао сам да 5-ог и 6-ог пошаље патролу на место заказано с вама, а ако се тамо не нађете, онда да вас тражи и преко везе у Лопушнику. Са одредом сам био заказао састанак за 8 и 9 а као резерву за 12 и 13. Но ни на први ни на други датум веза није дошла. Тако сам и ја остао без везе са одредом.

15-ог сам пошао са још тројицом других другова да вас тражим, али смо на једној бачији чули да су наши извршили акцију у Ботуну. Послао сам човека до једног села и тамо је он дознао да је заиста било пушкарања у Ботуну. Тако смо морали да се враћамо натраг да бисмо тражили одред на сасвим супротној страни. Када смо стигли до једног места, дознали смо да пушкарање није било са одредом, нити је пак одред био тамо. Већ идућег дана сам послао Лаза, Јосифа⁸ и још једног друга да вас траже преко Кленовца. Чим је Лазо стигао до Кленовца, јавио ми је по оном трећем другу да ће јавити везу и да ће нас тражити преко Песочана. Али до данас још нас нико није потражио, а ми скоро цело време губимо у лутању и трчкарању око веза са вама или са одредом. Ову ствар ћемо расправити када се будемо видели.

Какви су услови у Караорману за базу? Прво, у Дебарцу не постоји парт. орг. Има неких партијаца у два-три села. Има услова да се обухвате сва села и да се створе добре парт. орга-

³ Редакција такође није могла да установи на кога се ово односи.

⁴ Односи се на Штаб Прве оперативне зоне.

⁵ ЈБупчо Пејоски

* Главни штаб при сеоби био је нападнут од балиста код села Душогубица.

⁷ Односи се на Мавровско-кичевски одред Прве оперативне зоне.

⁸ Томо Софроневски

низације. Али и са оваквим селима каква су данас може се радити. Друго, терен је одличан, може да се маневрише годинама. До моме мишљењу, на овом терену може да буде база, тј. база о каквима смо ми разговарали. Зато, чим добијете ово писмо, дођите одмах овамо или ми пак јавите да ја дођем тамо. Јер овако више не може да се ради, треба да се састанемо и да озбиљно поразговарамо о свима стварима. Ако можете да тамо нађете коње, натоварите најпотребније ствари и нека двојица другова са патролом, ноћу, дотерају овамо коње, а ви посебно одмах пошлите овамо — ако се слажете да се бар за прво време овде окупимо. Овде сам се случајно нашао за другом Костом⁹ који је имао задатак да пренесе болеснога. Болесни је задржан привремено у једном селу. Коста није могао да стигне на време на заказано место и остао је овде. С њим је и један нови партизан, изгледа да је добар борац. Јуче је овамо стигла и патрола која је била преко границе. Михајло¹⁰ има писмо од Питу¹¹ и других другова. Писма смо отворили и на брзину смо их прочитали. Са неким стварима не бих се сложио са Питом, тј. не бих се сложио да се још сада, када је овај одред у оваквом стању, одвоје сви Крушевчани и пошаљу на њихову територију, јер би то значило пустити да се овај одред растури. О овим стварима би требало мало да поразговарамо, зато мислим да сада Михајло са још двојицом-тројицом другова пође и да прихвати патролу II и III зоне, тј. да се ставе у везу с нама. А за то време да ми донесемо најпогодније решење.

За Мајског и ја мислим да, је много правилније да остане на овом терену... Ја сам такође хтео да дођем са овим друговима код вас, али је дошла нека чета из Албаније и тражи везу с нама. Зато сам решио да останем и да видим каква је то ствар¹². Јуче сам послао курира у једно албанско село и данас чекам да се врати. Ово је укратко, али би имало много да разговарамо, згто гледајте било да ви дођете овамо, или пак да ја дођем тамо да се састанемо најдоцније за 4—5 дана.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

25 VI 1943 г.

Ибрин¹³

Положај

• Редакција није утврдила на кога се односи.

¹⁰ Злате Биљановски

¹¹ Народни херој Кузман Јосифовски

¹² До састанка није дошло, јер су били дошли само курири те чете, и то баш у моменту када су и Немци упали у то село.

¹³ Цветко Узуновски

**НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД
26 ЈУНА 1943 ГОД. О ИЗМЕНАМА У КОМАНДНОМ СASTABУ
ШТАБА ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ¹**

ШТАБУ I 03

**НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ
ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ**

По одлуци Главног штаба Народноослободилачке војске и
Партизанских одреда Македоније

> —2

Н А Р Е Ђ У Ј Е М :

1) Да се друг Климе² постави за вршиоца дужности коман-
данта I О. З.

2) Да се друг Кољка³ разреши дужности заменика поли-
тичког комесара I О. З., а да се друг Борка⁴ постави за заменика
политичког комесара I О. З.

3) Ову наредбу прочитати пред свима партизанима одреда,
односно Прве оперативне зоне.

26 VI 1943 год.

Положај

**ЗА ГЛАВНИ ШТАБ НОВ и ПО
МАКЕДОНИЈЕ**

¹ Редакција располаже копијом наредбе.

¹ Димитар Берберовски

⁵ Борис Алексовски

⁴ Наум Наумовски

ОБАВЕШТЕЊЕ ДЕЛЕГАТА ЦК КПЈ СВЕТОЗОРА ВУКМАНО-
ВИЋА-ТЕМПА ОД ЈУНА 1943 ГОД. ЦК КПМ О ПОСТИГНУТОМ
СПОРАЗУМУ ЗА САРАДЊУ СА ГРЧКИМ И АЛБАНСКИМ
ПАРТИЗАНИМА И НАЧИНУ ОСТВАРЕЊА ТЕ САРАДЊЕ¹

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ
МАКЕДОНИЈЕ

Положај

Драги другови,

Обавештавам вас да је дана 25 јуна 1943 г. постигнула сагласност између делегата Врховних штабова Грчке, Албаније и Југославије о стварању Балканског штаба! Балкански Штаб отпочеће свој рад у најскоријем времену на остварењу јединственог руковођења борбом Балканских народа за њихово национално ослобођење и за обезбеђење истинске, народне и демократске власти у свим Балканским земљама. На састанку је одлучено да се одмах приђе остваривању непосредне сарадње на свим секторима где се додирују суседне балканске земље. Та сарадња треба да буде војничка и политичка:

1) Војничка сарадња оствариће се у заједничким војничким операцијама и акцијама, које ће се изводити под командом заједничких оперативних штабова. Та заједничка војничка сарадња између Македоније и Албаније долази у обзир у првом реду на секторима: Прва оперативна зона Македоније—Елбасанска зона и II оперативна зона Македоније—Корчанска зона. А заједничка војничка сарадња између Македоније и Грчке долази у обзир у првом реду на секторима II оперативна зона Македоније (Битољ) — зона западне грчке Македоније (Лерин) и III оперативна зона Македоније (Ђевђелија) — Зона централне грчке Македоније (Тена). У тим заједничким војничким операцијама оствариће се пуно јединство и братство балканских народа у борби против заједничких непријатеља.

2) Политичка сарадња оствариваће се узајамним популарисањем борбе коју воде балкански народи за своје национално ослобођење. У ту сврху потребно је обезбедити редовну размену пропагандног материјала. Осим тога, политичка сарадња оствариваће се узајамним потпомагањем да се подигну у борбу против окупатора националне мањине, које данас већим делом стоје

¹ Документ је на српскохрватском језику и нема датума. Писан је крајем јуна 1943 године.

у служби окупатора. То су у првом реду националне албанске мањине на сектору Македоније и националне македонске мањине на сектору Грчке Македоније. У том циљу постигнута је сагласност у следећим тачкама:

а) Са Главним штабом НОВ Албаније постигнут је споразум о одашиљању албанских чета под командом Хаџи Љеша на сектор I оперативне зоне Македоније. Албанске чете под командом Хаџи Љеша развиће, уз вашу помоћ, живи политички рад међу шиптарским масама под овим паролама: 1) шиптарске мањине, у свом сопственом интересу, треба да заједно са македонским народом поведу борбу против окупатора и против свих његових слугу; 2) шиптарске мањине, у свом сопственом интересу треба да престану са братоубилачком борбом коју распирују окупатор и његове слуге; 3) шиптарске мањине, у свом сопственом интересу, треба да заједно са македонским народом оствари заједничку НОВ-у под командом једног Штаба НОВ Македоније; 4) само тим путем шиптарске мањине, заједно са македонским народом, добиће гаранцију да ће заиста слободно одлучивати о својој судбини на основу права самоопредељења народа. Ви ћете искористити прелазак албанских чета на вашу територију у сврху подизања шиптарских маса у борбу против окупатора и на тај начин остваривати заједничку НОВ-у Македоније. Само при томе ви морате водити рачуна о конкретној ситуацији у Македонији и с њом у вези о најлакшем начину како да остварите заједничку војску. По мом мишљењу потребно је у почетку стварати посебне шиптарске одреде који ће се братимити са македонским одредима у заједничким акцијама и постепено прелазити у заједничке македонско-шиптарске одреде.

б) Са Главним штабом НОВ Грчке постигнут је споразум о одашиљању македонских чета са територије Југославије на територију грчке Македоније. Ваше чете које буду прелазиле на територију грчке Македоније треба да развију живи политички рад међу македонским мањинама у Грчкој под овим паролама: 1) македонске мањине, у свом сопственом интересу, треба да заједнички са грчким народом поведу борбу против окупатора и против свих његових слугу; 2) македонске мањине, у свом сопственом интересу, треба да престану са братоубилачким ратом, који га распирују окупатор, бугарски фашисти и издајник македонског народа Ванча Михајлов; 3) македонске мањине, у свом сопственом интересу, треба да заједнички са грчким народом остваре заједничку Народноослободилачку војску под командом Главног штаба НОВ Грчке; 4) само тим путем, у заједничкој борби са грчким народом, македонске мањине осигураће иста права и ослобођење од сваке националне подјармљености.

Ви треба да се хитно повежете са свим горе поменутиим суседним албанским и грчким штабовима и да заједно са њима израдите детаљан план војничког и политичког деловања, руководећи се при томе горњим директивама.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Темпо

БР. 84

НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 19 ЈУНА 1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ЗА УЧВРШЋЕЊЕ ПОСТОЈЕЋИХ И СТВАРАЊЕ НОВИХ ЈЕДИНИЦА, ФОРМИРАЊЕ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ОДБОРА И РАЗВИЈАЊЕ БРАТСТВА И ЈЕДИНСТВА С АЛБАНСКОМ НАЦИОНАЛНОМ МАЊИНОМ¹

ШТАБУ I ОЗ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

Драги другови,

У вези са нашим напуштањем I ОЗ и, с друге стране, са важношћу коју има ваша ОЗ и улогом коју треба да одигра, сматрам за потребно да вам се напише опширно писмо о вашем даљем раду и перспективи.

Какву важност има ваш терен и какву улогу треба да одигра? Скоро једна трећина Македоније (која је била под Југославијом) потпада под команду ваше ОЗ, где повољни услови не треба ни у ком случају да се испуште из вида. Са развојем међународне политичке и војничке ситуације, са приближавањем другог фронта и масовним бомбардовањем Италије, настаје нова ситуација на Балкану и стварају се много повољнији услови за вођење и распламсавање наше борбе до сигурне победе.

Италијански окупатор се налази у безизлазном положају, немоћан не само да напада већ и да се брани. Близу је његово неизбежно распадање. То се јасно види, поред низа других чињеница, и из немоћи италијанског окупатора према албанским партизанима који све више и више проширују своју ослобођену

¹ Редакција располаже копијом овог документа.

територију. То се доказује и чињеницом што су се, када је било постављено војсци у Дебру јављање у добровољце да бране Сицилију, од неколико хиљада јавили само три официра и један војник. То се види и из самих акција вашег одреда, при чему се јасно показује немоћ, деморализација и дезорганизација окупаторске војске и власти.

С друге стране, македонско становништво, премда још није подигнуто на такав степен борбе да се масовно јавља у редовима партизана, ипак је важно то што оно гаји велике симпатије према партизанској борби и сматра је својом. Активним, правилним и ширим политичким радом одреда и позадине и успешним, сталним и правилним акцијама постићи ће се брзо и масовно улажење у партизанске редове.

Са албанским становништвом створени су предуслови за пуно јединство и заједничку борбу против заједничког непријатеља. То јединство напорним политичким и војничким радом треба и мора да се оствари као први и најглавнији ваш задатак.

Сви ови услови јасно говоре да постоје могућности да окупатор буде истеран са територије ваше зоне, да ваша ОЗ буде прва ослобођена и да се на томе терену створи прва народ. ОВ² и одигра велику улогу за целу Македонију.

Да би се постигло све ово, потребно је да се, као најважнији и најбитнији, остваре следећи задаци:

1) Неопходно је потребно да се ви, као Штаб једне толико важне ОЗ., што пре осамосталите и оспособите да сами можете да савлађујете тешкоће и остварите задатке који се данас постављају пред вас и који ће сутра бити још већи и важнији. Ваше осамостаљивање је још потребније и због тога што засад при вашој зони нећете имати друга из виших штабова. То не значи да ћете бити остављени без помоћи. Напротив, учиниће се све што је могуће да вам се помогне.

2) Ваше акције, нарочито оне које су задале осетне ударце главном непријатељу, говоре да борбеност и одлучност вашег одреда сваким даном све више и више расте и да се он оспособљава да наноси непријатељу још веће, одлучније и осетније ударце. Савладан је низ слабости и недостатака, али код тих успеха не треба да се заборави на многе слабости и недостатке које треба и морају се отстранити. Као главни задатак и даље остаје јачање и подизање борбености одреда како би се оспособио за сваку борбу и ситуацију. Које најосновније мере треба предузети да би одред заиста ојачао и очврснуо?

а) Потребно је да се продужи и да се степен по степен подигне војна обука, тако да сваки борац научи да рукује брзо и вешто својим оружјем;

* Народноослободилачка војска

6) Да се сваки партизан упозна са најосновнијим партизанским службама, као на пример: стража, патрола, извидница, курирство, ударна група, диверзантска група итд. Исто тако треба да сваки партизан усвоји основну тактику и вештину партизанског ратовања, као на пример изненадни и брзи напади, заседе, рушење комуникационих средстава, кретање на ширем терену, вршење истовремено акција на више места итд.

3) Потребан је правилан, напоран и систематски политички рад како у одреду тако и одреда код народа, стварање НОК³, објашњавање њихове улоге и давање конкретних задатака. Правилним политичким радом у одреду, који треба да се редовно врши, треба да се код сваког појединог борца развију, оживе и остваре добри односи... стварање једног самосталног албанског одреда. Треба без одлагања, уз сагласност и помоћ одговорних другова из... мобилисање албанских другова у њихов одред. Број на терену Крушева, Поречја све до Богомиле, са задатком да се отпочне.

7) Треба предузети све мере да би се остварио план са одредом Хаџи Љеша.

8) Преспанско-охридски одред пребациваће се да врши акције на терену Д. Дебарца. То не значи да ви запоставите то место, већ, напротив, треба да на томе терену и на терену струшког краја вршите што чешће акције било са целим одредом или са неком групом одреда. Са израстањем одреда треба створити једну јединицу која ће маневрисати на томе терену са перспективом да формира одред који ће дејствовати на терену Д. Дебарца—Струга—Дебар. У овом случају Мајски⁴ би био најпогоднији за полкома тога одреда.

9) Не треба да заборавите на задатак стварања самосталног одреда на терену Шаре. За овај одред треба мобилисати борце из Тетовског среза.

10) Ваше акције на бугарској територији су од велике важности. Прво, што дају помоћ нашим одредима који дејствују на тој територији, друго, што ћете на тој територији да мобилишете велики број партизана. Зато је потребно да ваш одред има у виду с времена на време и акције на бугарској територији. А када порасте број вашег одреда и када мобилишете партизане са те територије, онда од тих бораца и од једног дела Крушевчана (не свих) створите једну јединицу са задатком да дејствује на терену Крушева, оречја све до Богомиле, са задатком да се формира одред на крушевско-прилепском терену и да се преда II оперативној зони.

³ Народноослободилачки комитети — одбори

⁴ Петре Пирузе

11) Дезертерство у вашем одреду постало је проодем који уноси велику демсрализацију како код бораца у одреду тако и' код народа. Политичким радом и извршењем неколико смртних казни над дезертерима мсра се што пре ликвидирати тај проблем

12) Неопходно је потребно и то да што скорије организујете неке акције ради новаца⁵. То је не само нужно за ваше и позадинске потребе, већ и за потребе Главног штаба.

13) Веза са Главним штабом мора да буде редовна и чврста. Засад одржаваће се преко одговорних другова из позадине, а ви Им с ваше стране дајте помоћ у људству (патрола и сл.).

14) Чим се буде вратио друг Мајски, треба га поставити за полкома Кичевске чете... А друг Аврам⁰ мислим да ће засад бити подесан да се улотреби за организовање културно-просветног рада у одреду и културно-просветног рада одреда код народа.

15) Ово писмо треба да добро проучите и продискутујете, а после да га чувате у вашој архиви, како бисте могли с времена на време да га прегледате и да се потсетите на задатке, а и ради контроле од виших пгабова.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

29-У1-1943 год.

Положај

ЗА ГЛАВНИ ШТАБ НОВ и ПО МАКЕДОНИЈЕ

БР. 85

1

ПРОГЛАС ЦК КП МАКЕДОНИЈЕ ОД ЈУНА 1943 ГОДИНЕ

МАКЕДОНСКИ НАРОДЕ!

**МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ! РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ, ГРАЂАНИ
И ОМЛАДИНО!**

Трећа је година како су немачки, италијански и бугарски окупатори УЗ помоћ разноврсних слугу и издајника распарчали нашу отаџбину и бездушно пљачкају и харају по њој. Ево већ је трећа година фашистичког ропства, пљачкања и убијања на-

⁵ Ове акције су вршене нападајући на општине и друге окупаторске установе.

• Илија Толаловски

шег вековно напaћеног и измученог народа. Али и поред свих мука и страдања кроз које је прошао цео наш народ за ово време „од фашистичком окупацијом, све је јача вера у победу над фашистичким бандама и њиховим слугама, све је јача решеност на борбу за остварење вековних идеала македонског народа: националне слободе, равноправности и братске сарадње са свима балканским народима.

После сјајних победа Црвене армије у току прошле зиме код Стаљинграда, на Кавказу, на Дону и Доњецу, код Смоленска, Иљменског Језера и Лењинграда, после сјајне победе англо-америчке војске у Африци и садашњег сталног и све јачег бомбардовања од стране савезничког ваздухопловства, фашистичке снаге преживљавају озбиљну кризу и налазе се пред катастрофом. А снаге англо-совјетско-америчке коалиције из дана у дан су све јаче, јединственије и чврсто решене да зададу брзи и последњи смртни удар фашистичким зверима.

Ваздушни рат се свом својом разорном делатношћу пренео на саму Немачку и Италију, а англо-америчке трупе већ се налазе пред вратима саме Италије, пред вратима Балканског Полуострва и Западне Европе. -Фашистички разбојници већ дрхте пред последњим ударцима који им претстоје и са истока и са запада и са југа.

Никакво лајање и галама Гебелса, Мусолинија и њихових шегрта о „тоталној мобилизацији“ и „вери у победу“, о „болшевичкој опасности“ и „пропасти европске цивилизације“ не може сакрити пропаст и заслужену казну која чека фашистичке отимаче и њихове слуге.

Са све јачим ударцем савезничког оружја по такозваној „европској тврђави“ расте вулкан и у самој „тврђави“, расте херојски отпор и борба поробљених али не и покорених европских народа. Већ се руше напукли зидови фашистичког „новог поретка“, којим су фашистички отимачи мислили да занавек окују у ропске ланце европске народе.

Пламен народноослободилачких борби поробљених европских народа највише се разгорео на Балкану, у Југославији, Албанији и Грчкој, у непосредној близини наше отаџбине. Братске народноослободилачке војске Југославије, Албаније и Грчке не само што задају све теже и озбиљније ударце фашистичким окупаторима, већ сваким даном све више проширују своју слободну територију и чисте своју отаџбину од фашистичких банди. А братски бугарски народ већ се налази пред непосредном одлучном борбом против немачких окупатора и њихових понемчених бугарских слугу.

Дан слободе и једног бољег живота, макар још колико жртава и самопрегора тражио, већ је сасвим близу!

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ!

И поред свих покушаја подлог окупатора и његових слугу путем крвавог терора и разних подвала, није успео да стави наш народ у своју службу. Народноослободилачка борба из дана у дан све више расте и у великој мери разбија Хитлерове планове. Поред масовног отпора и борбе радника, сељака, грађана и омладине против пљачке, глади и беде, насиља и убистава, све јаче одјекују по нашим планинама осветнички гласови пушака и бомби наших најбољих синова — херојских партизана. И поред свих тешкоћа, наш народ је јединственији и одлучнији у борби против фашистичких окупатора. Створени су сви предуслови за пуно јединство целог нашег народа око народноослободилачког фронта.

Разни издајници македонског народа и слуге окупатора, као што су Ванчо Михајлов, Спирос Китинчев, браћа Чкатрови и др., нису могли да својим лажима више варају ни једног поштеног Македонца. Њихова нечасна, издајничка и противмакедонска улога за рачун Хитлера и великобугарских хегемониста постала је за свакога јасна! Такође је постала јасна и противнародна, противмакедонска улога разних агената великосрпских хегемониста као што је Војчо Трбић, коме није стало до борбе против окупатора већ до новог цепања, раздвајања македонског народа и поновног враћања великосрпске тираније. И то по цену сарадње и пузања пред окупаторима, нарочито италијанским окупатором. као што то јасно показује рад Војче Трбића и његових људи у Кичевском и Гостиварском крају, у Поречју и Азоту, то показује и скопски процес против „дражиноваца“, на коме су они отворено и без стида изјавили да они не желе да се боре против фашистичких окупатора. већ да су радили против народноослободилачких партизана и спремали се да после рата, када фашистичке снаге буду сломљене. приграбе власт у корист великосрпских хегемониста који се окупљају око Драже Михаиловића.

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ!

Немачки, италијански и бугарски окупатори, који су распарчали нашу отаџбину, који су је опљачкали, који су довели наш народ до глади и беде, који су насиљем и зверствима мислили да угуше нашу националну свест, који прогоне све што је македонско, који су позатварали по крвавим фашистичким тамницама и концентрационим логорима хиљаде наших Македонаца и Македонки, поубијали стотине наших најбољих синова и ћерки, хоће да у своме самртном страху увуку и нас у њихово

крваво коло, у њихову катастрофу и да са њима заједно сутра делимо заслужену казну која чека фашистичке поробљиваче и њихове слуге! Они хоће да наша распарчана поробљена и опљачкана отаџбина постане ратна позорница, а наши синови топовско месо лудога Хитлера.

Над нашом отаџбином и над нашим народом надвила се страшна опасност!

Долазе судбоносни дани! Једини спас од ове опасности јесте још јача и одлучнија борба против фашистичких поробљивача и њихових слугу. Станимо још чвршће на страну наше словенске руске браће и њихове херојске Црвене армије, на страну моћне англо-совјетске-америчке коалиције уз коју ћемо и ми, јединствени и збијени у своме Народноослободилачком фронту, преко његових народноослободилачких комитета и наше македонске народноослободилачке војске, не само ослободити се фашистичких окупатора, већ ћемо моћи и извојевати своју потпуну националну слободу и равноправност, право да сами одредимо своју судбину и створимо пуну народно-демократску власт у Македонији.

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ!

Наш народ није никада имао тако погодан тренутак као што га има данас за остварење свога вековног идеала — слободне Македоније! Никад у својој историји македонски народ није имао толико и таквих сабораца и савезника као што их има данас.

Али потребно је да и сам наш народ развије у већој мери своје сопствене унутрашње снаге, као што су нас учили наши велики учитељи Гоце Делчев, Дамјан Грујев, Ђорџе Петров, Сандански и десетине других првобораца за нашу националну слободу.

Створимо пуно јединство целог нашег народа, јединство међу радницима, сељацима, интелигенцијом и омладином. Створимо јединство без обзира на политичка уверења, почевши од старих националних револуционара, Илинденца, Ополченца, па све до комуниста, створимо јединство свих Македонаца, без обзира да ли су они раније били „бугарофили“, „србомани“ или „гркомани“. Учинимо све да нестане подвојеност нашег народа у овим судбоносним и историјским данима! Крајње је време! Потребно је да наш народ у будућим судбоносним догађајима кроз своју борбу изиђе препорођен, јединствен, слојан и да тиме заувек онемогући разне империјалистичке групе, било великосрпске било великобугарске, које су својом реакционарном

протиЕнародном политиком нанеле толико штете не само македонском народу већ и свима другим балканским народима! ; j

Створимо јединствен македонски народнослободилачкц фронт, створимо свуда, по градовима, селима и фабрикама, народнослободилачке комитете, који ће данас бити органи јединствене народнослободилачке борбе, а сутра органи народнодемократске власти, створимо од херојских партизанских чета и одреда батаљоне и бригаде, створимо македонску Народнослободилачку војску, која ће заједно са народнослободилачким војскама осталих балканских народа, заједно са херојском Црвеном армијом, заједно са војскама Енглеске и Америке, дати свој удео у заједничкој борби и тиме сачувати тековине борбе нашег народа.

У бој против фашистичких окупатора и њихових слуту, издајника македонског народа, у бој за националну слободу и раЕноправност, за право да македонски народ сам одреди своју судбину, за пуну народнодемократску власт у Македонији, за братску слогу и сарадњу са свима балканским народима!

РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ, ИНТЕЛЕКТУАЛЦИ, ГРАЂАНИ, ЖЕНЕ И ОМЛАДИНО!

Поред свих природних богатстава наше отаџбине, и поред свег вашег мукотрпног рада по фабрикама, рудницима и пољима, градовима и селима, остављени сте гладни, голи и боси.

Фашистички окупатори немилосрдно вас пљачкају по фабрикама и рудницима, пљачкају ваше жито, вуну, дуван, мак и свилу и другу вашу робу. Фашистички окупатори су довели до потпуне пропасти велики део наших трговаца и занатлија, а наша интелигенција је запостављена и слабо награђена, њу хоће да одвоје од њеног народа и спречавају је да врши своју улогу као права народна интелигенција македонског народа. Фашистички окупатори су завели гладни систем снабдевања на купоне, разна комесарства, и са њима повезану шпекулацију и скупоћу. Фашистички окупатори су укинули сва демократска права по разним професионалним, културно-просветним, спортским организацијама, и стављају их потпуно у своју службу или их пак потпуно забрањују и распуштају. Фашистички окупатори забрањују македонски језик и прогоне све што је македонско.

Ваш живот под фашистичким „новим поретком“ из дана у дан постаје тежи и страшнији. Отимачине и насиља фашистичког окупатора немају краја!

Једини спас од овог тешког положаја под фашистичком окупацијом јесте у вашој јединственој и организованој борби!

Уједињујте и још чвршће јачајте своје редове, стварајте своје комитете за заштиту својих свакодневних интереса!

Не дајте да фашистички окупатори пљачкају ваш труд, вггну имовину и вашу робу!

Борите се против гладног система снабдевања на купоне, комесарства, шпекулације и скупоће!

Борите се против фашистичког терора и насиља!

МАКЕДОШИ-ОФИЦИРИ, ПОДОФИЦИРИ И ВОЈНИЦИ!

На мобилизацију и увлачење у рат за рачун лудога Хитлера и његових слугу, одговорите одласком у народноослободилачке партизанске одреде, стварајте македонску Народноослободилачку војску.

Окрените своје оружје против фашистичких окупатора! Прелазите на страну партизанске Еојске било кога братског балканског народа, прелазите на страну англо-совјетско-америчке коалиције. Све своје војничке способности ставите у службу народноослободилачке борбе и свога напгненог народа.

АЛБАНЦИ, ТУРЦИ, ВЛАСИ И ЈЕВРЕЈИ!

И раш пут за слободу, национална права и бољи живот јесте пут борбе против фашистичких окупатора. Подли окупатори настоје да нас гурну у братоубилачку борбу и мржњу! Подли окупатори хоће да нас, који живимо кућа до куће, село до села, откако памте наши очеви и дедови, посвађају и закрве како би нас што лакше држали у своме фашистичком ропству! Својом заједничком и јединственом борбом за нашу заједничку ствар, онемогућимб подли рад окупатора!

Преко ваших народноослободилачких комитета и ваших претставника узмите и ви учешћа у Народноослободилачком фронту! Преко ваших народноослободилачких бораца и одреда узмите и ви учешћа у борби Народноослободилачке војске.

МАКЕДОНСКИ ПАРТИЗАНИ И ПАРТИЗАНКЕ, ХЕРОЈСКИ НАРОДНИ ОСВЕТНИЦИ И ОСЛОБОДИОЦИ!

Удрите још одлучније по фашистичким окупаторима и њиховим слугама!

Удрите их по најосетљивијим местима — рудницима, железницг-ма, путевима, који су им сада баш најпотребнији! Удрите што јаче по главним непријатељима — по немачким и итали-

јанским фашистичким бандама и њиховим бугарским и албанским слугама! Зангићујте свој народ од терора и пљачки фашистичких армија, заштићујте Албанце, Турке, Влахе и Јевреје од терора и пљачки фашистичких армија. Стварајте македонску Народноослободилачку војску. Чистите и ослобађајте нашу милу отаџбину од фашистичких гадова! Помажите успостављању народно-демократске власти у Македонији.

Кроз заједничку оружану борбу учвршћујте братску слогу са свима балканским народима!

Будите спремни да достојно дочекамо ослободилачке армије англо-совјетско-америчке коалиције и својим делима манифестујте заједничку борбу!

МАКЕДОНКЕ — ЖЕНЕ, МАЈКЕ И СЕСТРЕ!

Фашизам је и вама највећи непријатељ. До слободе, до ваших права, права људских бића, до лепшег живота и ви ћете доћи само кроз борбу против омражених фашистичких банди, који су у црно завили хиљаде и хиљаде македонских мајки, жена и сестара.

Будите достојни наших сестара које су у прошлим борбама за слободу македонског народа показале толико самопретора, пожртвовања и храбрости.

Стварајте Антифашистички фронт македонских жена, стварајте — комитете Антифашистичког фронта македонских жена, па преко њих узмите учешћа и помажите народноослободилачку борбу целог народа.

МАКЕДОНСКА ОМЛАДИНО — ОМЛАДИНЦИ И ОМЛАДИНКЕ!

Ви који сте први пошли у отворену борбу за слободу свога народа и који сте у тој борби дали највеће и најдрагоценије жртве, стотине својих младих живота, продужите смело и још јаче своју борбу. Нека фашистички разбојници виде и осете да македонска омладина, и поред свих лажи, обмана и насиља, неће да трпи фашистичко ropство и да је безгранично одана своје народу у борби за његову слободу и за срећнију будућност младе генерације!

Још јаче учврстите и проширите јединство међу целом македонском омладином, без обзира на њихова уверења, преко народноослободилачког савеза македонске омладине и његових комитета. Само јединствени и организовани, успећете у својој борби за своје свете идеале.

МАКЕДОНСКИ КОМУНИСТИ!

Ви, који већ годинама показујете правилан пут своме народу за слободу и светлији живот, ви који сте примером свога рада и безграничном оданошћу народној борби, оданошћу у којој сте дали стотине живота својих најбољих другова, оданошћу под великосрпском тиранијом и под немачко-италијанско-бугарском окупацијом — показали како се служи своме народу и његовим интересима, ојачајте још више своје редове окупљени око свога Централног комитета Комунистичке партије Македоније, учврстите и проширите своје организације, наоружајте се још више моћним оружјем, науком Маркса, Енгелса, Лењина и Стаљина и развијте још више борбу нашега народа за остварење његових вековних идеала!

Напред у борбу! Напред у победу!

Живела борба за слободу македонског народа!

Живео македонски Народноослободилачки фронт!

Живели македонски народноослободилачки партизани, народни заштитници и осветници! Живела македонска Народноослободилачка војска!

Живела победоносна Црвена армија и њен војсковођа и учитељ — маршал Совјетског Савеза Ј. В. Стаљин!

Живели наши моћни савезници Совјетска Русија, Енглеска и Америка!

Живеле братске народноослободилачке војске Југославије, Албаније и Грчке!

Живео Отечествени фронт и устаничке дружине братског бугарског народа!

Живело братство свих балканских народа!

Смрт и проклетство Хитлеровом „новом поретку“ у Европи!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Јуни 1943 г.

**ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ МАКЕДОНИЈЕ**

ИЗВЕШТАЈ ЧЛАНА ЦК КП МАКЕДОНИЈЕ ОД 4 ЈУЛА 1943
ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О СТАЊУ
У ТРЕЋОЈ ОПЕРАТИВНОЈ ЗОНИ¹

4-УИ-1943 год. ;

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

1-УИ — добили смо ваше писмо од 18-го. Били смо у таквој ситуацији да га нисмо могли одмах доставити одреду, тј. Штабу III О. З. Баш тада је сишао човек из Штаба (Мали)² да тражи начин за повезивање, па се ваш курир лично састао с њим. Уз писмо смо добили: 1) писмо адресовано на В³; 2) материјал, и то: 1 пакет за нас, 1 за IV О. З. и 1 за В.; 3) добили смо јавку за повезивање са вама. Достављање материјала извршиће се кроз који дан.

Ваш курир требало је да пође и да стигне до вас 5-УИ а он је сам стигао 1-ог, па смо решили да причека на једном месту док стигну из одреда људи са којима ће поћи до вас. Јасно је да неће стићи на време — као што сте ви тражили.

Да бисте добили јаснију слику о развоју оружане борбе код нас као и о стању у коме се сада она налази, да бисте могли да лакше уочите слабости и направљене грешке и пропусте, те да бисте на тај начин били у могућности и да нам помогнете, писаћемо вам детаљно и постараћемо се да вам дамо јаснију слику (разуме се, колико можемо). Писаћемо вам по етапама како се и шта развијадо, и то:

I

О времену припреме за излазак до коначног излагања

1) Најугицајнији људи који овде уживају највеће поверење маса и на које баш треба да се ослони та борба — имали су скроз погрешна, па чак и штетна схватања о њој. Ма да су ти људи, имајући чињенице пред очима, морали да виде да, је већ одавно требало да се отпочне са борбом и ма да су то одобравали, ипак је код њих (код неког мање, код неког више) постојао страх да

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² Борко Темелковски-Џбиљак

³ Редакција није установила на кога се односи.

није „преурањено“¹, да још „није време“ и сл. А највећи страх њим је био да се реакција не сруши само на њих. То је доста сметало извршењу брзог и сслидног припремања за формирање одреда. Благодаревши писму Врховног штаба (Темпа), та схватања су кроз разбијена, тако да се сваки поштен човек који се сматрао борцем потсмевао после томе („За наше Тиквешанце још није време“). Један део оних људи који су били више забринуте за свој народ и који су се сматрали истинским његовим руководиоцима много више се активизирао и преузео је водећу улогу у самим припремама. А други, пак, део, који је, нажалост, био већи (мислим искључиво на утицајне људе, српске робијаше⁴ и др., такве као што су такозвани 37 калибар⁵), коме је оружана борба изгледала тешка а своја кожа скупа, почео је, у намери да сачува свој углед, да шири међу масама своје дугачке и широке теорије о томе да „није време“, да је „пре-рано“ итд. итд. Али они су после били изоловани од маса, названи су страшљивцима, и напослетку су завршили тиме што су отишли да служе Хитлеру као „трудоваци“⁶ и да чекају „да дође време“. Ето где су били уперени највећи наши напори.

2) Овај крај је познат по своме бугарофилском расположењу. Такође је позната и нарочита политика и однос бугарских окупатора према становништву овога краја. Ма да свако може да види пљачкашку улогу бутарских окупатора, ипак се нада да ће бити испуњена обећања која су давали окупатори на разним зборовима и свечаностима: „Све ће се уредити“, „Ратно је време“ и сл. Све то утиче на несвесне и прави их неодлучнијим да узму оружје у руке и да се боре — пошто ће се и без тога „уредити“. А с друге стране, никакво популарисање оружане борбе народа у другим крајевима Македоније и партизански акција довело је до тога да масе схватају борбу делимично „излишном“ а делимично „штетном“. Најнапреднији део становништва, у који у првом реду спада сиромашно градско } становништво и радничка класа, пошто је потпао под утицај тих људи, мислио је да још није време за оружану борбу. „Рано је“, „Преурањено се“, „Треба да буде мобилизација“, „Без отварања | другог фронта нема ништа“ — то су биле пароле које су бацили . они — утицајни људи, а које је, разуме се, маса прихватила. Г Нарочито су сељаци схватили борбу врло рђаво — као штетну! « У време најјачих припрема слушали смо од сељака реч: „Кажу

⁴ Односи се из комунисте које је великосрпски режим осуђивао на робију.

⁵ Назив којим су у Кавадарској партиској организацији означавали људе који су пали у руке полицији у познатој провали у партиској организацији Македоније 1937 године.

• Радна неборачка јединица бугарске фашистичке војске, у коју су били позвани „непоуздани елементи“.

да ће код нас у бегнишком крају бити 2.000 партизана, а негде на друцрм месту још више. Рђаво ће бити — како ће се ићи за дрва?" То је дошло благодарећи пропагандној офанзиви коју је вршио непријатељ путем конференција по општинама и селима путем свечаности и сл., баш у моменту када је вршио оружану офанзиву на партизана и становништво у Велесу, Прилепу и другим местима. Због сасвим слабог агитпропагандног деловања са наше стране међу тим масама и непопуларисања оружане борбе која се већ води у Македонији (Главни штаб је издао један билтен⁷, и када је приспео овде, нашло се за сходно да се цео не умножи — јер би тобоже био досадан за читање), сеоске масе лако наседају непријатељским лажима.

Са разбијањем штетних схватања о самој борби код нај-утицајнијих људи и са активизирањем једног њиховог дела у борби као руководиоца, стање се доста поправило, нарочито у граду. Ситуација се из дана у дан развијала у нашу корист и то врло брзо.

Бугарофилство, које се већ ослањало на извесне привиле-гисане личности из редода „бојците“⁸ и њима сличних, било је потпуно разбијено код поштеног становништва појачаном агитационом делатношћу за партизана. Прикупљање на конференције, свечаности и друго од стране „бораца за бугарство“ и других таквих већ је постало не само неефикасно средство за ширење и учвршћивање бугаризма, већ компромитујуће средство за поштене присутне грађане. Разбијање тога бугарофилства достигло је највиши степен одласком у партизана синова и кћери најбугарофилскијих породица (као Сеизова брата и других). То је много збунило непријатеља у тактици гоњења партизана.

У току самог припремања у Ђевђелиском крају ишло је мало теже. Треба забележити да је становништво тамо много расцепканије — на бутарофиле, гркомане, англофиле и др., док је у Тиквешу компактније.

У велешком крају тада је владало затишје — велика за-плашеност код народа због сталног бешњења реакције. Код маса је било завладало убеђење да не може ништа да буде, а после-дица тога је и појава предавања неких партизана. Због заплашености која је тамо владала, нарк>чито међу људима на које смо једино могли да се ослонимо да бисмо отпочели рад за поновно стварање одреда, нисмо били у могућности да тамо ишта учинимо. Последица тога јесте да и данас тамо немамо одред.

⁷ Редакција није установила на који се билтен односи.

⁸ Бугарски окупатори у Македонији су организовали „сојуз на бојците од фронта“ од људи који су за време Првог светског рата били мобилисани у бугарској војсци, с циљем да преко њега утичу на масе.

Једино што смо успели, било је то што смо прикупили 5—6 старих партизана, док се 2—3 још налазе негде тамо. Покушали смо да учинимо нешто на овај начин: позвали смо једнога другог који се налазио у позадини и који је био једини на кога смо могли да се ослоњемо. Он је дошао и извесно време био у одреду, па смо направили план за рад. Био је одушевљен акцијама одреда и обећавао да ће се нешто учинити у Велесу. Писали смо заједничко писмо са неким од велешких партизана који су се налазили у одреду а имали су утицаја над неким компромитованим људима у граду који су филозофирали и нису хтели да пођу у партизана. Требало је да он нешто припреми, а после и одред да пође на тај терен, тако да нешто постигнемо. Али смо изгубили везу и тај покушај је пропао. Сада ништа не знамо шта је тамо.

3) Око 1-У били смо већ постигли неке успехе. Били смо припремили за одлазак из Тиквеша и Ђевђелије око 90 бораца, а скупљало се старих стотину. Илегалне и старе партизана послали смо на терен са задатком да нађу нешто за логоре и др. Оформили смо штаб и гурали. Посао је ишао доста добро. Прикупљено је доста оружја, исто очишћено итд.

4) У то доба појавила се и делатност В. Михаилова. У Тиквешу се појавио Чулев — „Чулето“ као његов претставник и организатор ванчомихаиловског покрета. Сам Чулев је истакнути борац противу великосрба, опозиционар за време избора, и као такав је изабран за посланика Тиквешког среза. Као такав он је доста познат у народу, а нарочито по селима. Међутим, са доласком Бугара, он се прилично компромитовао као бугарофил и њихов слуга неким својим изјавама преко новина. Али је ускоро побегао у Загреб, и тако је од очију народа прикривен. Утолико је опаснији што није компромитован као такав. Интересантно је да се он није хтео појављивати пред много људи, чак је и ономе коме је поверио ствар у Кавадару (Р. Сеизов), када му је тражио детаљнија објашњења о раду, рекао: „Не могу, немам времена, твој брат ће ти објаснити детаљније“. (Сеизов, новинар). У прво време се обратио на Ристу Сеизова. Пре тога обратио се на Блажу Анастасова, брата Глигора Анастасова, адвоката из Скопља, гадног реакционара, али је он одбио са мотивацијом да не жели да се меша у такву ствар. А доцније је почео и да ради! Први кораци њихове делатности почињу преко Р. Сеизова. Сазвано је неколико малих конференција и вођени лични разговори у намери да се отпочне некаква делатност. Доцније је одржан неки ужи састанак између Р. Сеизова, Јоце Шнајдера, Блажа Анастасова, Страша Кујунџијева — бившег кмета Дреновске општине после доласка Бугара. Од свих њих, једино Ј. Шнајдер живи од рада, али је и

он страхан коцкар те нема никаквог угледа. Сви остали живе на ргдун народне грбаче. По питању оружане борбе кажу да је још рано. А плаше се да отворено иступе против партизана.

У Ђевђелиском крају су они, тј. ванчомихаиловисти, развили већу делатност. Тамо издају и свој лист „Македонију“, Садржина тога листа је скоро иста као и „Целокупне“⁹. У неким чланцима истичу да Македонија није ослобођена — с тим што је један велики део под Италијом а други под Грчком итд., и да цар-Борисова управа није о томе водила ни најмање рачуна, већ се само Хеали да је Македонија ослобођена. У неким чланцима пишу да су Македонци „македонски Бугари“ и сл. У вези с њима нисмо предузели скоро ништа, сем што смо на скуповима и случајним конференцијама указивали на њихову издајничку улогу. С појавом партизана, њихова делатност је потпуно замрла и до данас се од њих не чује ништа нарочито. У велешком крају, благодарећи замрлости позадинског рада као и разбијању одреда, опет се појавила некаква делатност, али се не може забележити ништа нарочито.

5) За све то време непријатељ је био врло небудан. Од оружаних снага у Тиквешу је било: у Кавадару 20 полицајаца, у Неготину 20, и по селима где има општина по 7—8. Није било никакве војске. У Ђевђелиском крају, због тога што је погранично место, било је војске и исти распоред полиције. Појачање је дошло тек у последње време, када су се већ појавили партизани. Непријатељ је предосећао, може се рећи, и знао да се нешто ради, али (да ли што је сматрао да су то дечја посла и сл.) интересантно је да није предузимао скоро никакве мере. Уколико је шта предузимао, то је било сасвим слабо. То нам је много помогло да и пред неискуства и неконспиративности другова који су трчкарали око тих припрема — ипак их успешно извршимо и упутимо на терен толико људи без икаквих губитака, као што то обично не бива.

6) За то време маса војника из бугарске војске дошла је кући на отсуство. Појачано деловање међу њима у циљу врбовања за борце у нашој народној војсци дало је доста добре резултате. Сами они својим причањем о партизанским групама и четама у Бугарској доста су придонели да народ дозна да се и тамо народ дигао — „значи и овде треба“¹. Извршена је мобилизација неких студената, што је такође дало добре резултате.

Уопште, ситуација се развијала доста добро у нашу корист.

Према нашем мишљењу, за пропусте сматрамо:

1) Нисмо уложили довољно труда да у борби ангажујемо искусне људе, нарочито из редова поштених илинденца и бо-

¹ „Целокупна Блгарија“ — дневни лист који су у Скопљу издавали бугарски окупатори.

раца, од којих се многи и данас добро држе. Они су били нарочито подесни за позадински рад. То би још више помрсило рачуне непријатељу и направило би га неспособнијим за борбу против нас. С друге стране, омасовљење наше борбе и њихвих одреда било би извршено у много већим размерама.

2) Уопште, није се уложило толико труда (који би одговарао стању) у другим крајевима као што је уложено у Тиквешу. Као последицу тога имамо то да и данас немамо одреда у другим местима, а то нас сада доста кошта, нарочито при потерама. Да смо имали то остварено, непријатељ не би могао да нам нанесе апсолутно никакав удар.

3) Нисмо успели да организујемо ниједну од помоћних служби, што нам се сада и свети. Никакве обавештајне службе, нити редовне и солидне везе.

4) Нисмо издали никакав материјал који би био упућен широким масама у вези с одласком у партизане у овом крају.

5) Нисмо предузели енергичније мере против ВМРО-вског покрета, што ће можда сутра имати последица.

Сматрамо да сад остаје да ви кажете своју реч.

II

Од изласка до првих акција

Прве групе, које су изашле заједно са командантом и политичким комесаром Штаба, пронашле су два добра места за логорштање, где су направиле и мала склоништа за храну и сл. — логор бр. 1 и логор бр. 2¹⁰. Око 1-У већ смо почели са изласком на терен. Излазак је био по групама. У оба логора излажење је отпочело скоро у исто време. У једноме су смештени Ђевђелијанци а у другоме Тиквешани. У један логор је отишао командант Штаба¹¹ а у други политком¹² са задатком да међу партизане унесу партизански живот. Остали чланови Штаба остали су у позадини да посвршавају друге послове. До 12—13-У изишли су скоро сви партизани, изузев појединих одговорних другова са посебним задатком и једне групе закаснелих због свршавања неких личних послова. У то доба стигли су сви другови из Штаба на терен, у логор бр. 1, где је дошао и полком из логора бр. 2. Штаб се први пут састао у целини и на терену. Стање у коме се налазила чета у чијем је логору био и Штаб

¹⁰ Логор бр. 1 је био на планини Вишешница, код реке Црне, близу Кавадара, а логор бр. 2 на планини Кожуфу, близу Ђевђелије.

¹¹ Николa Минчев

¹² Демитар Ангелов-Габер, погинуо на Црној Реци почетком јуна 1943 године.

било је доста незгодно. Она се ту налазила већ две недеље. За цело то време храном се снабдевала из околних села. Храну су достављали сами сељаци. Они су се мували свакога дана са хлебом и већ је цело село знало за партизана. А скоро сваког дана придолазиле су нове групе и број је растао, те је проблем исхране био тежак и није могао да се решава на тај начин. Опасност да се логор провали била је скоро сваким даном већа. Најважнија питања која је Штаб узео да разгледа била су: а) да се од те масе прикупљених људи створи борбена, формација да се оформе чете, десетине итд., да се одабере руководећи кадар, да се оформе командна тела и сл.; б) да се изврши потребна припрема за борбу и акцију; в) да се направи план за акције. Томе састанку био је први пут присутан и Балкански¹³, као члан Штаба Ш О. З. а послат од В. Ш. Донета су решеша а као најглавнија: а) да се приступи одмах формирању I чете од оних људи који су се налазили ту, да се за њу одреди командни састав и да јој се да име. При тој расподели требало је узети у обзир да ће бити потребно одвојити изванредан број људства и одредити га као руководеће другове, које треба послати у II чету, с обзиром на то да је она била бројно мања и имала још слабије људство; б) одређени су људи који ће држати војне и политичке часове, направљен је програм рада унутар чете; в) у Еези са акцијама донето је овакво решење: пошто је, после нашег изласка, непријатељ довукао појачање у град и уопште, акција на Кавадар испала је из комбинације. Зато смо решили да прво пођемо на рудник¹⁴, а после тога на митинге. Кроз те мање акције да прекалимо борце, а после да ударимо на другу, пошто је снага непријатеља на пружи била знатно појачана итд. У борби смо имали перспективу: на путу из рудника после акције да се нађемо са II четом, да је допунимо као што смо решили. Затим да извршимо неколико акција на томе терену — Ђевђелија, обе чете заједно. Са тим акцијама намеравали смо да изиђемо пред народ на митинзима док је реакција слаба, да извршимо борбено крштење бораца и да их мало прекалимо, и најзад, мислили смо да ћемо добити и нових бораца. Затим да ударимо на другу. Даље, да оставимо Ђевђелиску чету на своме терену, а са остатком да пођемо кроз Мариово после обиласка Тиквеша. Потом, да одемо на велешки терен с намером да и тамо оставимо чету. Али нас је развој ситуације у логору омео да идемо по тако одређеном плану. У намери да пођемо сви заједно, чекали смо да дође и последња група из града, која је, благодаречи неекспедитивности друга који је био одговоран за

¹³ Трифун Трифгнов, радник из Софије, који је 1942 год. побегао из бугарског окупационог корпуса и на терену Јабланице присајединио се српским партизанима. одакле је пребачен у Македонију.

¹⁴ Рудник „Дулица“ на планини Кожуф, близу грчке границе.

њу, задоцнила неколико дана. Снабдевање хлебом бивало је сваким даном све теже. Било је врло упадљиво да се 80 људи стално хране у једном селу. Најзад смо били приморани да шаљемо патроле које ће набављати хлеб по селрима. Једна таква од две десетине, која је једне ноћи отишла са задатком да набави хлеб у селу Р¹⁵, била се открила и дошло је до борбе са полицијцима који су се случајно налазили у селу. Наши људи су заузели село и сакупили хлеб. Али су изгубили једног друга, кога су, по свему изгледа, сами наши убили нехотице. Такође се један (брат нашег Јосифа¹⁶) изгубио и после се предао. Дакле, стање је постало такво да више не смемо остати у логору. С намером да прихватимо ту групу која је требало да дође, с једне стране, и да испитамо стање у граду ради акције, с друге стране, привукли смо се исте ноћи, тј. рано, близу града, где смо остали преко дана у једном манастиру (Мокришту). Пошто је реакција била још јача у граду а тиме и акција немогућа, решили смо: политиком са групом од 16 бораца, која је требало да допуни II чету, да пође за логор број 2, где је била II чета. Чим они стигну на тај терен, да почну са акцијама, а ми смо исте вечери пошли на акције (I чета). Ту се прикупила и група из града која је требало да дође у логор број 1. Од тада (16—17-У) почињу акције.

2. Бројно стање се мењало, пошто је свакога дана понеко долазио. Највећи број који смо сви заједно постигли био је 100 и нешто више. Како су тачно биле расподељене, каквог су састава биле чете и десетине — не могу вас сада извести. Пре него што смо пошли на акције, сви су били наоружани пушкама, изузев неколицине и то из II чете. II чета у почетку је била доста слаба са оружјем. Но у првим акцијама сви су се добро наоружали. Више од три четвртине имали су бомбе, било је прилично и револвера, али се сада у њима оскудева. До почетка акција располагали смо са по три пушкомитраљеза у обе чете. Уопште узев, са оружјем смо били доста добро. Штаб је био састављен од четвртице и допунили смо га са Балканским.

3. Живот у сбема четама, иако су биле одвојене, био је доста добар. У првој је био бољи благодарећи томе што је у њој био Балкански, а такође и Шумски¹⁷. Свакога дана одржавано је по четири часа, два војна и два политичка. Поред тога, приређиване су и веселе вечери са нарочито припремљеним програмом. Они који су овде били још од почетка доста добро су научили пушку. У једној групи најбољих свако је посебно расклопио и склопио пушкомитраљез. Те војне часове држали

¹⁵ Село Ресава, Кавадарски срез

¹⁶ Јосиф-Страшо Пинџур

¹⁷ Заменик командира I чете, који је из бугарског окупационог корпуса пребегло српским партизанима и доцније се заједно са Трифуном Трифуновим пребацио у Македонију.

су Балкански и Шумски. У томе погледу доста се постигло у то Л време, али, ипак, они који су долазили доцније мање су имали могућности да слушају. Затим су држани часови о кретању (поход), блокирању села, борби, отступању, наступању итд., логоровању. Све то је извођено по неколико пута и на пракси. Политички живот је онда био исто тако добар. Морал је био на висини. Борбена спремност била је на висини, једино је недостајало искуство у борби. После прве борбе и губитка друга у селу Ресави мало их је ухватила трема, али је ипак брзо истерана. Пред сам полазак на акцију одржана су три реферата, од стране тројице другова из Штаба и после тога су се наоштрили тако да су били готови зубима да кољу фашисте. То је било у I чети. У таквом стању се налазила I чета када је пошла на акције. Скоро је исто било и са другом.

Слабости:

а) Неспретност при експедирању партизана и одуговлачење, што је довело неминовно до прерременог откривања и полагања на акције без довољне припреме, а то је изазвано тако створеним стањем.

б) Појава неконспиративности од стране многих који су долазили у партизана, тако да су родитељи неких партизана ширили свуда гласове да су ЛМ синови побегли и да траже начина да их врате. И једно и друго довело је до тога да се непријатељ пробуди и припреми за борбу против нас још у моменту када нисмо били нимало ојачани. Уместо да изненадимо непријатеља и да му задамо јак ударац користећи његову небудност, ми смо га подражили и ставили му до знања да се спремамо за тако нешто, и тако је он имао времена да се осигура. С друге стране, наше су акције биле изазване насталом ситуацијом, тако да смо их вршили неспремни.

Ш

Од првих акција до потера

Према решењу које је донето у Мокри, политком са 16 бораца пошао је 16-У увече у II чету. Договорили смо се да и ми и они идемо на акције и кроз неколико дана да се нађемо на Кожуфу, на уговореном месту. Исте вечери I чета отишла је на акцију. 17 изјутра већ је била почела прва акција. Блокирали смо село Гарниково у намери да одржимо митинг. Око 10—11 часова ступили смо у борбу са око 30 полицајаца који су, не знајући о нама, ишли у село да стригу овце и одмах скупе вуну. После кратке борбе ми смо се извукли, а полицајци су побегли чим су имали неколико жртава. Преко дана смо се завукли у

једну шуму у близини где смо остали до вечери. Увече смо поихли за село Драгожел, које се налази у непосредној близини. у намери да одржимо митинг и прибавимо хране. Пошто смо свршили посао у селу, пошли смо на пут још исте ноћи. Пошто нико није знао пут, залутали смо кроз једну шуму, малу али непроходну. Преко дана 18-У- остали смо на истоме терену.

18 увече пошли смо на пут, и исте вечери стигли у село Бојанчиште. Напали смо ово село и пошто смо га заузели после скоро 40 минута борбе са полицијом, војском и милицијом скупљеш-ш из других села, почели смо да прикупљамо хлеб и да позивамо сељаке на митинг, као и да делимо жито које се ту налазило. Ситуација која је створена борбом није нам дозволила да у тако кратко време свршимо сав тај посао. Непријатељ је за то време добио ново појачање и поново је напао на село. У борби која се затим развила ми смо отступили и пошли за Кожуф. 19. већ смо били на Кожуфу, где смо остали 1—2 дана да бисмо се нашли на заказаном месту са II четом. Пошто нам то није успело, 21. увече пошли смо на акцију. Док смо били тамо, 20 о. м. заробили смо два војника граничара који су ишли да узимају хлеб за стражу, и од њих смо добили тачне податке о стању на граници. 21. увече, заједно са војницима, већ смо били на граници. Намеравали смо да очистимо војску у стражарама близу рудника и после да нападнемо рудник. Али краткоћа ноћног времена није нам то дозволила и извршили смо акцију само на две стражаре¹⁸. Заробили смо 12 војника и сву ратну спрему којом су располагали, па смо се повукли. С нама су пошли добровољно један наредник и један војник — Бутари. 22. нашли смо се са II четом, где је био и пслитком. За то време они су били извршили једну акцију на село Радња, где су одржали митинг и поделили жито сељацима. За нама је већ ишла потера. Ту смо остали до 26. и премештали смо се стално са једног на друго место у шуми. За цело време ту је владала глад, јели смо само сира или само меса које смо добијали од Влаха за новац. 26. пошли смо на пут. Ту смо оставили око 12 бораца слабих и болесних. Оставили смо и радио, и поставили им задатке шта треба да раде. 26. и 27. провели смо на путу. 28. смо стигли у Драгожел, где смо остали целога дана у селу. Пошто смо се у селу добро најели и набавили доста хлеба, пошли смо на одмор у логору број 1 са намером да се одморимо и да политички порадимо међу партизанима. У логору смо били до 5. VI. Ту смо се чистили, и за то време радили даноноћно политички и спремали се војнички. 5-У1 увече пошли смо на пут, и ноћу стигли у село Праведник. Блокирали смо село и држали га до 12 часова 6-У1. Одржали смо митинг и поделили вуну сељацима.

" Пограиичне карауле „Порта" и „Шаренка" налазе се на југословенско-грчкој граници, на планини Кожуфу.

Истога дана у 12 часоЕа пошли смо за село Шешково, одржали смо митинг уз песму и весеље и поделили вуну сељацима. Истога дана око 15.30 часова пошли смо за село Драдњу које је тога дана слазило (Спасовдан), па је било гостију и из других села. У то село смо ушли са пуцњавом пошто јб било полицајаца, шумара и других, који су побегли чим су нас приметили. Ту смо били до 12 часова увече и одржали митинг, који се наставио заједничкЈ-гм Еесељем. Поделили смо вуну, и пошто смо ликвидирали тројицу гадова ссуђених на смрт (не пред сељацима), псшли смо на пут. 7. смо провели на путу. 7. увече стигли смо у село Галиште (Мариовско). Ту смо остали целе ноћи и 8. целога дана. Одржали смо митинг. Преко ноћи пошли смо за село Дрен. 9. изјутра стигли смо у село Дрен. Ту смо били до 12 часова сви заједно. Пошто смо чули да у селима Мал и Голем Ргдобил има око 900 кг вуне, решили смо да I чета са половином Штаба пође за Радобил са задатком да подели вуну и одржи митинг, а II чета да остане до увече у селу Дрену. Заказали смо место где ћемо се наћи и пошли смо. У села Р. и Р.¹⁸ стигли смо (I чета) око 16 часова истога дана, поделили смо вуну, одржали митинг и остали до 11 (23) часова. Преко ноћи пошли смо на пут за Никодим, где смо се били договорили да се нађемо са II четом. Требало је да они Еећ стигну и да блокирају село, па после да стигнемо ми. Пошто останемо цео дан ту, требало је да после пођемо за велешки терен. У зору 10. стигли смо близу села Никодима. Због великог умора решили смо да останемо у једној сасвим малој шумици на „Ножу“ да бисмо се одморили, јер смо толико били уморни да су људи падали путем, нарочито зато што нимало нисмо били спавали. Требало је да се ту одморимо 1—2 часа и да пођемо у село. Изјутра, поигго смо видели да је у селу редовно стање, што је говорило да чета још није дошла, остали смо целога дана прикривени у тој малој шумици. ПретпостаЕљали смо да је чета приморана да остане негде преко дана, пошто нико није добро познавао пут да би их довео до места још преко ноћи. Али та је претпоставка била нетачна. Очекујући II чету после ручка, поигто смо се добро одморили, мало смо се ослободили. Око 18 часова видели смо да много људи, разЕијених у стрелце, наступа ка селу. Пролазе поред самих нас. Пошто их је опазио неко од наших, узвикнуо је: „Ено наших, долазе“. И не предузимајући мере предострожности, решили смо да оде пг.трола и да им каже да не улазе у село. већ да причекају да заједно уђемо. Од неке радости друг Шумски није послао патрслу, већ је сам одлетео и зазвиждао им да стану. Међутим, то нису били наши. већ полиција и војска. Дошло је до борбе. Повукли смо се у шуму, а имали смо једног тешко ра-

¹⁸ Голем Радобил и Малн Радсбил

неног који је остао и после сигурно или био нађен или је умро. Дреко ноћи отишли смо на место које смо били уговорили са II четом да се у случају борбе нађемо ту. Пошто њих нисмо на-
ллили, остали смо II. преко ноћи и преко дана. Шта је било са II четом у том међувремену? При изласку из села Дрен 9. увече, они су наишли на заседу полицајаца. Кратко време встидили су борбу, и пошто су се распршали, пошли су у групама у логор бр. 1, где смо се доцније нашли. Пошто смо преко дана добро разгледали терен, ноћу 1Д. пошли смо у правцу изнад села Ва-
риш да бисмо отишли опет за Тиквеш. Путем, исте ноћи, око 2.30 часа 12. VI, набасали смо на заседу војске која је пошла у потеру за нама. Изгледало је да је много војске, а и сељаци су говорили да имају „шатора и шта све не“. На заседу смо наба-
сали на близини од највише 10 метара. Отпочела је јака борба и за време од десетак минута борбе натерали смо их да зађуте и да се повуку. Позицију смо држали свега нас девет са једним пушкомитраљезом. Остало што је ишло за нама све се разбе-
жало. Када смо се окренули, видели смо да нема никога, осим неколико другова који и сами нису знали шта раде. Већ је зора. Решили смо да се повучемо, а куда — тешко је било, јер пут нико од нас није познавао. Узели смо један прагац и изишли смо до неке мале шумице када се већ хватао дан. Навратили смо у једно село одакле смо узели мало хлеба, и преко дана пошли за шуму. Било нас је 13; идемо шумом 12 о. м. а стално нас гони потера, за нама пали плеваре, убија сељаке и сл. У тој борби нестао нам је и командант. Оа је побегао са још двојицом. Већ смо пред силном потером и распарчани у групе, групице и по-
јединце. Тако је отприлике било кретање до почетка потере.

2. Рад војног карактера изгледао је овако: до момента од-
ласка на акције нису сви другови били подједнако спремни у руковању оружјем, нити су савладали осталу војну обуку. Многи од њих (нарочито они који су дошли последњи) сасвим су слабо знали да рукују пушком, а то је нешто најосновније. С друге стране, када се узме у обзир да више од две трећине није служи-
ло војску, јасно се види да је војничка наобразба код бораца била на ниском ступњу. Као такви пошли смо у акције. За време извођења акција показивало се доста слабости војничког ка-
рактера. Док су вршене акције, нису могле да се предузму озбиљније мере у томе погледу. За време логоровања на Кожуфу такође нису предузете енергичније мере за војничку наобразбу. С друге стране, стално смо се премештали с једног места на друго, што нам је одузимало много времена, затим, за то време смо били под потером, а и стање у коме смо се нашли у вези са исхраном било је врло лоше. Штаб је свакога дана морао да се бави најважнијим проблемом — како ће се набавити јело. Ни једнога дана није био довољно сит ниједан партизан. То је много

утицало на борце и њихов морал. Сваки је мислио како ће да нешто поједе, а много му је мање било важно војничко учење или некакав час. Према томе, оно време што смо мислили да искористимо баш у ту сврху, ми смо пропустили не учинивши ништа. То, пак, не значи да смо га сасвим пропустили и да ни смо ништа предузели. Али оно што смо предузели било је слабо и није одговарало стању у коме смо се налазили. Пошто су у првим акцијама биле уочене као најважније слабости војног карактера: неконспиративност приликом пскрета, неред при отступању који је прелазило у панику, неискуство приликом наступања и др., највише пажње је посвећено томе, па смо тамо⁵⁰ извршили неколико практичних вежби. За све време док смо тамо логоровали одржано је 5—6 часова војног карактера заједнички, радило се и по десетинама, где су десетари сами руководили часовима. Ипак се нешто постигло. На другом логоровању, када смо се затим вратили у логор бр. 1, много смо више радили у том погледу, тако да је свакога дана било по 2—3 часа само по војној линији, не рачунајући што су десетари прикупљали десетине у слободном времену и опет по нешто радили. Сви су се добро научили да рукују пушком, бомбом и револвером. Али, ако тражимо слабости војног карактера, прво ћемо их наћи код командног састава — наиме недостатак вештине командовања, појава неодлучности при командовању, што изазива борце да не слушају команду. Када се види на крају, резултати тога рада ипак су мали.

Држање бораца у борби (нарочито код већег дела њих) је врло слабо, нарочито при повлачењу. Кгда дође до повлачења, то не личи на повлачење, него апсолутно на бежање. Када се наступа, ипак су добри, трче напред, али се често трчи и лудо. Но, ипак, они који наступају први, повлаче се последњи, а остали ударе више у бежање.

Многи од њих не схватају улесу оружја у борби и уопште партизански живот. Код многих се појављује несхватање важности обезбеђења, било при логоровању било при извођењу акција. Наиме, када се иде на стражу, тамо се често спава. Био је случај да се јеДан и изгубио благодарећи необазривости команданта, пошто је заспао на стражи а он га није ни потражио.

3. Политичка делатност у одреду била је прилична. За време логоровања на Кожуфу одржано је неколико политичких часова, на којима је говорено о разним темама. На другом логоровању у логору бр. 1 одржано их је више. Нарочита пажња се обраћала при раду на томе пољу да партизани дођу до са знања да се наша војска умногоме разликује од војске Хитлера

"> На Кожуфу

и ДРУГИХ сличних, које су само слепо оружје фашизма за постизање противнародних циљева. Али не да се схвати тако — да се ми разликујемо што за нас не важи дисциплина, што ми не треба да до максимума усавршавамо познавање оружја итд., но баш напротив. Даље, да се схвати да смо ми народна војска која треба да одигра врло часну улогу не само као заштитник народа од терора, пљачке и др. од стране окупатора, већ и да подиже свест код тога народа док га не доведе до сазнања да треба да се дигне и са оружјем у руци да се бори за своју слободу, да дигне тај народ на оружани устанак — који је једино средство за сигурну победу. Ишло се томе да се постигне оно што је истакнуто у писму В. Ш. — „да наш одред постане школа за политичко васпитавање бораца да би свако од њих умео правилно да руководи народноослободилачком борбом“. Часове су одржавали политкоми чета и понекад Штаба Ш О. 3. Садржина: а) како треба да се држи борац у самом одреду — при јелу, логоровању, спавању, на путу, у борби итд. Као најважније, подвучено је да се развија другарство и самопожртвованост свуда, нарочито до максимума у борби; б) како да се држи у народу, на митингу, ако случајно говори у име чете о борби и сл., по кућама, када долази код команданта или десетара да нешто рапортира, при обављању дужности ако ту у близини има сељака, при јелу, на путу ако сретне некога, са заробљеником итд., а као најважније подвучено је да као војник-борац буде оштар и војнички, а као политички радник да буде разборит и приступачан, да уме да напиша шта боли човека са којим разговара и да му о томе говори, да буде на висини, али без надмудривања; в) упознавање бораца са међународном политичком ситуацијом, са политичком ситуацијом код нас у Македонији итд.; г) упознавање сваког партизана са линијом наше борбе, зашто се боримо итд., упознавање са борбама у прошлости за национално ослобођење македонског народа, упознавање са политиком СССР-а, са политиком савезника данас, са политиком фашизма и његових држава итд. Не може се рећи да су резултати тога рада довољни, јер многе слабости које су се показале — последица су ниске политичке свести. Неразвијено у довољној мери другарство — то је прва слабост, а затим долази низ других: слабо држање у бор>би, недисциплина, несамокритичност а критизерство и страшно ситничарење, у тежим ситуацијама, напр. глад, падање морала, недостатак живости, слаба политичка активност у народу итд., а напоследку и појава дезертерства.

4. Бројно стање до потере било је око 80, плус 4 болесна и 14 слабих, остављених једни на једном други на другом месту.

Од Штаба фалио је један оолестан. Дотле је већ оило 8 дезер, тера и 5 погинулих. Били смо подељени у две чете, а на акције смо ишли заједно. Са оружјем смо добро стајали, располагали смо са 6 пушкомитраљеза и сви борци били су наоружани пушкама, имали смо у резерви око 20 пушака, имали смо приличан број и револвера, а бомби више, пошто смо имали 30 и више само бутарских.

5. Да бисте имали јаснију слику о акцијама, износимо, за сваку посебно, успехе, грешке и слабости војног и политичког карактера које су се биле појавиле (разуме се, то ће бити према нашем схватању). Пре него што почнемо да расправљамо о акцијама, потребно је да нагласимо да су оне биле изазване стањем у коме смо се онда налазили а сами смо га били створили. Једно зато што нисмо били довољно војнички спремни, а друго зато што смо се зачаркали са непријатељем и открили се пре времена.

Прва појава пред народом и сукоб с окупаторском влашћу били су 13. V од стране патроле која је била послата за хлеб у село Р. У том сукобу наши су изишли као победници и задали су страх полицији. Али, уколико то будемо сматрали за успех, никако се не може сравнити са губицима у тој акцији, наиме, губици су били већи: а) што смо се открили пре времена, б) изгубили смо једнога од врло добрих другова. А губитак жртве у томе моменту повлачи последице... Једино је добро што су сељаци у тој акцији приметили први пут да беже полицајци а да их гоне комите. Заплењене су две пушке, а две су изгубљене.

Прва акција по реду била је у селу Гарникову. 17-У изјутра, I чета блокирала је соло и изјутра смо једним делом ушли унутра, пошто смо се обезбедили стражом са свих страна. При првом уласку нашли смо кмета села, од кога смо тражили да нам каже кога све од окупаторске власти има ту у селу и где се налазе, као и ко све располаже оружјем које је дала власт. Добили смо податке да су ту само два учитеља, од којих један има пушку, затим пољак, који такође има пушку, и да су две пушке код кмета за милицију и сл. Пошто смо покупили пушке, поделили смо се у групе и пошли по кућама да прикупљамо сељаке за митинг у школи. Сељаци, у први мах поплашени, а затим ослобођени, са великом радозналешћу су долазили, група за групом. Старци, жене, омладинци — све се сакупило у школи. Сакупило се доста света. Пошто су неки задоцнили због посла, остали сељаци чекали су их са великим нестрпљењем да дођу и да збор отпочне. Прво питање које су поставили било је: „Шта ћемо радити са стоком?“ Због тога смо одредили један крај где ће пасти сва стока, а са сточарима смо послали и наше стражаре. Око 8.30 часова школа је била пуна да нема

човек где да се макне, и сви су очекивали са великим нестрпљењем да чују шта ће се говорити. Митинг је отпочео. Говорили су тројица другова: Јане (командант), Мали и Балкански. Први је говорио о томе зашто смо отишли у шуму, при чему су нарочито дотакнути непосредни интереси сељака — одузимање злата, вуне, млека итд. Други је говорио о политичкој ситуацији, о македонској народноослободилачкој војсци итд. Трећи је говорио о томе како и зашто је он као Бугарин дошао у ту војску итд. Читаво време док су држани говори (3 часа) пажња је била врло велика, слушали су са врло великим интересовањем. За све време сељаци су потврђивали и додавали још по нешто своје. Нарочито су се истицали присутни старци који су говорили о дљачци, сиротињи итд. Масу је захватило велико одушевљење, а затим и револт, који се испољавао кроз речи добачене од масе скривено, да не буде примећен ко је: „све нам је отео, опанке немамо, голи идемо, вуну нам је покупио, гладни смо, жито су нам узели, каква слобода“, псовке на рачун Бугара итд. итд. Но, очигледно је било да та маса, која је била неограничено одушевљена гостима који су јој дошли и речима што излазе из њихових уста, а које одавна и стално леже њој на срцу, иако је била обухваћена и великим револтом, није смела да каже све што мисли, јер је свако од њих можда постављао себи питање: шта ће да се ради када буду отишли?

Одмах после свршетка говора поставили су друго питање: „Шта ћемо рећи када ви будете отишли?“ „Куће ће нам запалити“ и друге такве речи добацивали су са страхом. После тога сељаци су одмах организовали ручак. Најлепше што могу да спреме и што спремају искључиво за неки велики празник или за даћу — то су спремили за нас. Другови су били растурени по селу на појединачне и групне разговоре са сељацима. Други су пак покушали, тј. почели да организују омладинско весеље по подне. Пошто су многи другови били заузети око страже и других послова, пре подне није било песме, па смо зато решили да организујемо тако нешто. Рад је ишао доста добро. Требало је да Штаб донесе одлуку о даљем кретању и да саслуша учитеље. Са учитељима је разговарано подуго и објашњено им је да су и они део апарата непријатеља, који је толико много отежао нашем народу да је он решио да га једном већ збаци са својих леђа. Као таквима, ми смо им понудили да оду одакле су дошли. После тих свршених послова припремали смо се за ручак и припремили смо програм за весели омладински скуп који смо мислили да одржимо. У то доба долази једна група полицајаца, око 30 њих, добро наоружаних, а собом носе и неколико машинских пушака. Они нису ништа знали шта се дешава у селу нити о нама. Дошли су били са намером да терају сељаке да стригу овце, а они да буду ту да покупе вуну и да је запе-

чате. Приликом постављања страже направљена је мала грешка — да -баш тај пут, којим се може рачунати да дође полиција, није могао да буде добро осматран издалека. Полиција је примећена тек при самом крају села где је стајао наш стражар са пушком. Већ су били близу када их је наш стражар приметио, тако да је о томе јавио команданту у селу, али није било времена да добије одговор шта ће се предузети. У то доба полиција већ наилази на њега и он се збунио, па их зауставио и почео да пуца тек пошто су полицајци полегли. Отпочело је јако пушкарање, они су пуцали из машинских пушака. Ми смо им одговорили пушкомитраљезом, али наши пушкомитраљези нису били добро постављени, тако да им нису причинили много штете. Та је вест унела одмах и мало панике међу пгртизанае. Почело је повлачење онога дела који је био унутра у селу. Повлачење је било исто као када маса, заплашена од бомбардовања, панично бежи ван града. Није било никаквог реда, нити се може рећи друго сем да је то било бежање. Другови који су били на стражи на другим местима дотрчали су у помоћ са пушкомитраљезима и водили борбу. Полицајци су побегли од нас у врло реликој паници, само они у једном правцу а ми у другом. Полицајци су изгубили три (3) мртва и једног рањеног (наредник), а остали су се распрели куд који. Ту се показала неодлучност команданта у командовању. Због тога је отпочела међусобна распра. Једни хоће да гоне полицајце, да их заобиђу и да им пресеку пут за отступање, а друге је, пак, ухватила паника па вичу: „Ено их, они нас опкољавају" итд. Благодареви страху који нас је обухватио и слабој команди, убијени полицајци остали су несвучени. Први део који је био у селу већ се повукао и једна половина пошла косо у правцу шуме, док је други део још остао око села и двоумио се да ли да свуче полицајце. После извесног времена они су се повукли с друге стране, али у истом правцу, и тако је настала расцепканост. У таквом стању, као што смо били у томе моменту, да је непријатељ добио појачање, не бисмо могли да дамо никакав отпор, макар да нас је било око 60. Сви смо били растурени. Приликом повлачења први пут се појавило да се не слуша команда. А кривица лежи на команданту. Није било никакве централизоване команде, него је сваки командовао на своју руку. На путу се показала велика плашљивост код појединих другова. Тако је било случајева да се негде, на неком врху, види камење, а они кажу: „Полиција је" — и то дању, у 13 часова! Око 18 часова скупили смо се сви. После прикупљања двојица су дезертирели — отишли су да траже воду и нису се вратили. Из села смо узели пет пушака — 3 српске маузерке и 2 руске берданке.

Уогните узев, акција је успела и поред показаних слабости и као таква оставила је велики утисак код сељака.

По нашем мишљењу, слабости су искључиво војног карактера, и то, као најважнија, недостатак никакве команде уопште, а и она што је издајана — била је неодлучна и малодушна. Затим је било и низ других: недисциплинованост и неслушање команде од стране партизана, плашљивост, паника и неред.

Друга акција била је у селу Драгожелу 17-У увече. Такође је одржан митинг, само је одржан ноћу. Митинг је имао слабији ефекат зато што је била ноћ. Али ипак, сама наша појава врло добро је утицала на сељаке. И овде смо дочекани са великим одушевљењем. Ничег другог нарочитог што би требало забележити. Исте ноћи смо се извукли.

Трећа акција била је у селу Бојгачишту 18-У. Стигли смо увече око 22 часа. Пре него што смо ушли у село, били смо откривени од непријатеља који је у селу имао доста снага. Обично у селу има полициска станица и неколико полицајаца, али, после наше појаве у другим селима, овде је дошла војска и милиција прикупљена из других села. Пошто нисмо познавали стање у селу, решили смо да пошаљемо једну патролу. Нашли смо два војника и једног обичног партизана без пушке и послали смо их у село. Ако их ко случајно сретне или заустави, нека кажу да су бугарски војници и терају једног шверцера са границе у полициску станицу. Али када су наишли на милицију, били су заустављени и откривени, пошто су се збунили, тако да су одмах били обавештени полицајци и већ су организовали за борбу све што се налазило ту. Ми смо решили да и у таквој ситуацији нападнемо село. Поделили смо се на два дела, одредили тачно задатак свакој десетини и пошли.

Још при првим сусретима са милицијом, они су дигли руке, али се нашао неки идиот и отворио палбу. Развила се жестока борба. Полицајци и војска посакривали су се по кућама и одатле пуцају, тако да је било доста тешко оценити где је и какву снагу има непријатељ. На један добар јуриш, уз громки поклич: „Ура, напред, македонска војско!“, у жестокој борби од 30—40 минута, ушли смо у село и натерали их да беже. После 40 минута борбе село је потпуно било наше. Онда смо предузели мере да се очисти село, уколико је успео да остане неко од полицајаца или други. Пошто смо заробили једног шумара и једног из милиције, а убили неког војника и полицајца, ми смо продужили: једни су почели да прикупљају хлеб, други да организују митинг, а трећи да траже жито да бисмо га поделили. Ситуација која је створена услед пугтања и борбе била је доста неповољна. Сељаци су се поплашили и позатварали куће. У већем броју кућа људи су се крили а излазиле су само жене. Да би се то стање поправило требало је да прође доста времена. После извесног времена сељаци су се осмелили да изиђу напред села и већ је отпочео разговор. Припремање за митинг ишло је до-

ста споро, али смо ми и даље запињали да одржимо митинг. Због краткоће времена решили смо да делимо жито и уз дељење самог жита да се говори о свему, тако да и митинг дође на ред. Али је ишло врло тешко док су се сељаци убедили да оду да узму вреће да би примили жито. Отпочело је дељеше жита. Ситуација се развијала тако да су се сељаци већ осећали слободнији чим су видели да нема власти и почели су да долазе са свих страна. Већ је прошло неколико часова и за то време се скоро ништа није десило. Претрес по разним сумњивим кућама и разбијање полициске станице већ је било завршено и сада смо сви били на раду око жита, митинга и скупљања хлеба. За то време од неколико часова непријатељ је успео да прикупи своје разбијене снаге, а осим тога добио је и појачање од војске која се налази на неколико часова од села код једног граничног одељка, и један добар део полиције који је пре једног часа био пошао из села са потером где смо се били појавили пре неколико дана. Нансво организован, с новом и много јачом снагом, непријатељ је понова извршио напад на село. Ми смо морали да се повучемо. Тако је акција са митингом и житом остала половична и несвршена. Понова смо примили борбу и кроз борбу смо се повукли. Повлачење је ишло доста — може се рећи скроз — неорганизовано. Неке десетине које су биле на стражи и које су водиле борбу нису могле да буду обавештене о повлачењу благодаречи слабим везама између њих и команданта. А други пак чим су чули знак за повлачење, већ се повлаче. У томе моменту узрок да остану неки најбољи другови, било је половично извршење наређења које је дао командант од стране једног партизана. Повукли смо се, а фале нам 7—8 другова који су заостали. Већ је био дан и заосталих 7—8 другова нису више могли да се повуку и остали су у близини села неки у неким плеварама, а неки су пак дању пошли уговореним правцем. Преко дана прлстиже полиција, Војска и триста чуда. Три друга су била откривена који су херојски погинули борећи се. Један од њих је исечен на комаде. Остали другови прикупили су се са целом четом тога и другог дана. Пошли смо за Ксжуф, а соом смо водили заробљене — једног шумара и једног кз милиције. Тако се завршила та акција. Наши губици су били: три друга убијена и један залутао, који је дошао тек после потере. Непријатељ је изгубио осам полицајаца и једног војтгка (тртвих) и неколико рањених. Заробили смо једног шумара без пушкетт једног од милиције са пушком, који није хтео одмах да се преда, него је бежао са пушком. Запленили смо 9 ћебади, неколихд лари полициског одела и опасача, 3—4 пушке, 1 револвер и много муниције за бутарску пушку, што је остављена негде приликом бежања, и много других ситних ствари. Сматрамо да је акција вајшгчки успела и поред појављених; слабости.

Политички акција није успела, поигго није ништа ни учи-
нено у том смислу; али сама наша појава, као македонске вој-
ске, и бацање такве паролe у борби, појединачни разговори са
сељацима за то кратко време и покушај дељења жита — ипак
су имали политичког одраза код сељака. Акцију нисмо изгубили,
али нисмо постигли оно што смо намеравали. Утисак, не само
на сељаке већ такорећи и на цео Тиквеш, од те акције био је
врло велики. А за непријатеља била је страх и трепет. Сељаци
су о тој борби те вечери говорили: „Гледали смо и слушали о
храбрости, али овакву храброст и овакву снагу до данас нисмо
видели" (старци) „Какви комити?; ово је војска", „Цело
село се тресло од грмљавине када су викали: „Ура, напред
македонска војско!"; „Када су изишли овакви синови, Македо-
нија ће се сигурно ослободити" итд. итд. Непријатељ је говорио:
„Ми смо мислили да их има 100—200, кад оно, брате, њих има
хиљадама". „Ми не можемо да изађемо на крај с њима" — го-
ворили су људима који су им сасвим блиски. Карактеристично
је да су се после те акције сви службеници у граду Кавадару
скупљали на једно место да спавају и на врата стављали по два
шифоњера, па и кревете, да би се добро затворили.

У тој акцији нарочита слабост се показала опет при от-
ступању, нарочито неповезаност између команданта и делова
који врше обезбеђење или воде борбу негде напред.

Четврта акција била је 20-У на граници. Пошто смо преко
дана заробили два војника и информисали се о стању на гра-
ници, увече, тј. док је још био дан, пошли смо у правцу гра-
нице, а водили су нас сами војници. Намеравали смо да извр-
шимо акцију на рудник који се налази на самој граници. Али
нисмо могли да вршимо акцију на сам рудник а да не очистимо
војску која се налази у непосредној близини. Зато смо и отишли
прво до стражаре која је била најближа руднику. Без икаквих
1 сметњи или инцидента заузели смо стражару у којој се нала-
зило десетак војника. Ту смо употребили војнике које смо зар-
робили преко дана: пошто је један од њих познавао те војнике,
њего смо пустили напред а за њим и једну групу наших војника
у бугарским униформама. Ту смо стигли доста касно, око 10 ча-
сова (22), а до самога рудника имало је још скоро један час
пута. Да бисмо извршили ту акцију на стражу, било је по-
требно најмање сат и по, а ми смо се задржали два сата. Због
краткоће времена и преморености другова мислили смо да не-
ћемо моћи да извршимо успешно ту акцију. И решили смо да
Пођемо на другу стражару, на неколико километара, да узмемо
нешто и одатле и да одемо. Из обе стражаре заробили смо 12
војника, којима смо понудили да пођу са нама. Од њих су дво-
јица пошли с нама, један војник и један наредник, обојица
Бугари. Међу тим војницима било је и Македонаца, али није

пошао с нама нико од њих. Осталима, који нису пошли, скинуте су чизме и одела и одузете све ствари. У тој акцији смо запленили: 12 пушака, 37 бомби и друге ствари, као: ћебад, ранце, чизме, шињеле, шаторска крила и друго. Друго нарочито о тој акцији нема шта да се каже. Само је пропуст што нисмо напали рудник, па ма се повукли и преко дана. Снага рудника била су само два Немца и неколико полицајаца. Радници су били Ерло одушевљени када су чули да излазе партизани и међу њима је било многих који су хтели да пеђу с нама. Међу њима је било много Врањанаца и нарочито су они хтели да пођу. Та акција много би нас поткрепила материјално, а исто тако бисмо могли и да ударимо по главном непријатељу.

Пета акција била је 27-У. После неколико дана гладовања у логору, пошли смо у акцију. 27-У, преко дана, стигли смо у село Драгожел. Ту смо остали целог дана, јели смо по кућама и држали конференције. Нема ничег нарочитог да се забележи. Узели смо једну пушку.

Шеста акција била је 3-У1 у селу Праведник. Стигли смо увече, блокирали село и остали до подне 3-У1. Одржали смо успео митинг. Ту смо лепили и плакате са разним паролама. Може се рећи да су у тој акцији биле ликвидиране многе слабости које су се појавиле на другим акцијама. Поред осталог, треба забележити да је успех митинга и то што смо натерали, ТЈ, што смо изазгали једног старца да говори добровољно пред свима сељацима. Говорио је о тешкоћама које они трпе, о ropству под Бугарима, о слози и јединству и слично. Говорио је читавих 20 минута. Говорио је о помоћи која треба да се даје нашој војсци и слично. Када је престао, нашао се у неприлици зато што је говорио и показао неспокојство да га не прокаже неко од сељака. На то смо ми апелирали на све сељаке да се не шпијунирају, а најзад и запретили да нико не сме да каже да је тај човек говорио, у противном — следиће одмазда. У том моменту значило је много да изазовеш да говори сам сељак на митингу. И друго, што је од особите важности, то је да је вуна овде била сакупљена и запечаћена да би је власт узела. Ми смо је узели и поделили свакоме ко је дао, — свако је узео своју. И то је остгвило велики утисак на сељаке, јер су на лицу места видели зашто се ми боримо. Ту смо заробили и једног шумара. Шега смо саслушали, а затим смо га извели пред сељаке и говорили да није добро да он као Македонац служи бугарским окупаторима и да глоби нгш народ. Сељаци су се уплашили да га не стрељамо и почели да вичу да је веома добар и да није никога казнио откако је дошао ту. Али, затим је викнуо неко из близине Штаба и лично се позвао на неколико сељака да је он рђав, само — каже: „Немојте да га убијете, друго чините с њим што год хоћете. Ако убијете њега, онда

стрељајте и нас". Била су два учитеља, један је побегао пре неколико дана, он је био рђав, а други је био добар и говорио: „Ако дођу партизани и ако ме позову, ја ћу да одем с њима". Али тада и он није био ту. У селу није остала никаква власт. Акција је била доста успела, расположење сељака, откако смо ушли у село, било је добро и весело. Дочекали су нас и испратили са врло великим одушевљењем.

Седма акција била је 3-У1. Пошто смо чули да село Драдња има славу и да су на славу дошли кмет и други чиновници из општине Дрен, решили смо да прођемо кроз Драдњу, да одржимо митинг и да ухватимо кмета и друге од којих ћемо добити тачне податке о стању у Дрену, а увече да нападнемо Дренску општину. Пошли смо око 12 часова. На путу за Драдњу налази се и село Шешково. Да бисмо њега заобишли треба дуго да идемо кроз шуму, а сигурно би и задоцнили за село Драдњу. Успут решимо да прођемо кроз Шешково, да оставимо једну десетину да одржи митинг, а остали да пођемо у Драдњу да бисмо искористили пут и време. Али када смо стигли у Шешково, видели смо да има доста ствари које треба свршити, па смо решили да се цела чета мало задржи и после да пође за Драдњу. Прошло је око 2—3 сата. Ту смо одржали митинг прикупљајући масу само песмом. Нагрнула је маса жена, људи, стараца и шта тине, невероватно одушевљени. На самом митингу чули смо глас сељака. Нарочито су лепо иступале жене када су говориле о своме рђавом положају и псовале Бугаре. Ту смо такође излепили плакате. Тога дана, исто као и у првом селу П. тако и овде, не само што су масе тако примиле наше пароле, већ подигнутим гласом сви су заједно узвикивали: „Живели Македонци", „Живела Македонска народноослободилачка војска" и друго. Настало је грљење између стараца и партизана, а нарочито када су се нашли сродници. Деведесетогодишњи старци почели су да плачу од одушевљења и радости. Затим смо и овде поделили вуну које је било око 200 кг (у првом селу П. било је око стотину кг). Изгорели смо и нешто архиве, колико је било. Код кмета смо нашли 5.000 лева, за које смо дознали да је општински новац, па смо их узели. Оставили смо му признаницу. У школи смо нашли 2.000 лева, за које нисмо знали да ли су приватне или државне. Тај новац смо наред села дали једном старом човеку да дозна чији је. Ако су то оних по 70 лева које деца плаћају као таксу — да се подели сељацима, а ако су приватан новац учитеља — онда да се преда учитељу. Доцније смо дознали да их је поделио деци која су дала за таксу, пошто је новац био њихов. А оних 5.000 лева — дознали смо да су били сакупљени од сељака за објаве. После две недеље имали смо прилику да сељацима вратимо новац. Они су се чудили и по целом селу говорили о правди коју спроводимо ми партизани.

„С њима је бог. Када су толико прави, они ће победити" — го-Еорили су они после тога. Премда нико од нас није потражио хлеба, сељаци су сами трчали одасвуд и носили хлеба и сира. Били смо испраћени уз велику радост. Око 3 (15) часа пошли смо за село Драдњу, да „идемо на славу",

Осма акција била је 3-У1 у Драдњи. Од Шешкова до Драдње имали смо око сат и по пута. Када смо стигли, направ-ЕИЛИ смо план за блокирање села. Пошто смо пошли сваки у одређеном правцу и са одређеним задацима и чим је први део почео да улази у село, били смо примећени, па су полицајци и други наоружани почели да беже. На први позив да се предаду, они су бежали, па смо отворили ватру и после 30 минута борбе заробили смо два полицајца од којих је један био рањен, два шумара, једног агента (син кмета), учитеља, пољака и пандура. Кмет је био измакао пре једног сата и отишао у општину. Сама бсрба и пуцњава у селу створила је мало нередовно стање. Како су сељаци били расположени од славе, мало су се поплашили. Али за кратко време стање је поправљено. Сељаци су изишли наред села и отпочео је митинг. Пре него што је отпочео сам митинг, у часу када су се сељаци сакупљали за митинг, било је врло интересантно видети како су сељаци и сељанке дочекивали и љубили партизане. Они су нас дочекали још радосније и одушевљеније иако нисмо очекивали тако нешто после борбе у селу. Говорници на митингу били су окружени са свих страна огромном (према величини села) масом, која је скоро на сваку реч говорника пљескала и узвикивала „ура", „живели", „тако је" итд. Та маса је била сакупљена и из многих околних села, ближих и даљих. То је било врло угодно што се глас о нама разнео по целом срезу. Из загрејане масе стално се јављао по неко који би уз наше излагање казао по нешто, а међу њима је било и младих и старих. Ту је такође било вуне (око 300 кг), коју смо поделили наред села. Када је требало да сељаци носе вреће вуне, жене и људи трчали су носећи је. Ту се могло видети колико сељаке боли њихова замука. Просто су љубили вреће када би познали да је вуна њихова. Пошто је и то свршено, требало је да се саслушају заробљеници и да се осуде. Од њих смо осудили на смрт два бугарска полицајца, једног шумара из Кавадара (неки идиотски тип), а пустили смо једнога агента за вуну, два мушара — такође из Кавадара!, једног учитеља Бугарина, једног пољака сељака, једног пандура и једног служитеља у школи и општини у Дрену, за кога смо тек после чули да је био шпијун. Свима је прво била прочитана лекција о њиховој улози коју играју као слуге Хитлера, ма да су мањи од цара Бориса и других сличних. После тога ослобођенима је наређено да напусте службу. Шумари су били свучени и пуштени у гађама. Стрељање осуђених извршено је увече ван села.

Сви послови били су завршени тек око 23 часа, те није било могуће да се изведе акција у Дрену. Шумари су одмах сутрадан дошли у град и напустили службу. Власти су их после молиле да иду и да врше своју службу, али су добивале одговор: „Можете нас стрељати, а не можете нас натерати да идемо тамо“, или пак: „Немојте да се љутите када будете чули да смо отишли са онима из шуме“. Ту смо завршили, а затим, пошто смо вечерали, пошли смо даље на пут. О овим трима акцијама немамо шта да приметимо. Мислимо да су биле доста добро изведене и са њима су постигнути врло добри резултати. Симпатије свих сељака уопште према нама биле су огромне и неограничене. Може се забележити да је блокирање у сва три села било одлично изведено, изузев у Шешкову, где смо се, у стрељачком строју, као орлови спустили у село и при томе се за неко време подвојили. На сељаке је учинило врло добар утисак вешто и брзо опкољавање села, нарочито у Драдњи. За два минута, са места одакле је била издата команда, све десетине и борци посебно стигли су на своја места. То и није дало могућности полицајцима да побегну. То је такође имало и добар политички ефекат, а и сам непријатељ добро је осетио овај ударац, ма да није био ко зна колико велики. У тој акцији запленили смо 8 пушака, 2 револвера, 3—4 бомбе и муницију, — све је то било код шумара, полицајаца и других заробљених.

Девета акција била је у селу Галишту. У ово село смо стигли 4-У1 увече. Ту смо остали преко ноћи и целога дана 5-У1. Одржали смо врло успео митинг. Ту нема нарочито шта да се забележи, све је било скоро исто као и у другим акцијама. Само што смо ту били дочекани онако као што нас апсолутно нико дотле није био дочекао. Чим смо стигли у село, први наш сусрет био је са неким старцима од 70 година, старим комиташима, који су трчали раширених руку и љубили нас. Мени је то на први поглед изгледало као стара комитска префриганост и лицемерство. Али после кратког времена могла је да се види стварна симпатија и љубав према нама која им лежи на дну Душе и у томе моменту не могу да нађу начин како да је испоље. Преко целе ноћи, пошто смо чете сместили у школи, они су остали код нас. И још одмах почели су да се ређају један за другим са торбама хлеба и сира, а изјутра умесили пите и триста чуда спремили. Заклали јагањце и шта још не, само да нас дочекају што лепше. Просто нису знали шта да ураде па да дочек изгледа што лепше.

Ту смо такође изленили плакате. Увече смо пошли на пут.

Пошто смо завршили све ствари, пошли смо са намером да стигнемо до В. терена²¹.

Десета акција била је у селу Дрену 6-У1. Из села Галишта пошли смо увече и изјутра смо стигли до Дрена. Намеравали смо да пођемо за Никодин, где ћемо наћи људе који ће нам послужити као путовође док се пребацимо на В. терен. Али већ ту нико од нас није познавао пут, а имали смо и мало хлеба, па смо решили да тога дана сиђемо у село и да одржимо митинг. Лошто смо се спустили до села, решили смо да једно од четних руководстава само руководи целом акцијом. Блокирали смо село и ушли у њега. У селу није било никога од власти. Сељаци су нас добро дочекали, али не као у другим местима, него мало заплашеније. У селу смо дознали да у селима Мали и Големи Радобил има око 900 кг вуне и решили смо да једна чета (I) са половином Штаба оде у село да одржи митинг и да раздели вуну. Пошто се договоримо о задацима које треба да испуни II чета док се будемо састали и пошто смо уговорили састанак и место где ћемо се наћи, пошли смо. У селу Дрену запленили смо 8 старих пушака. Блокирање овог села није било добро изведено. Митинг такође није био баш као што треба, другови који су говорили мало су се збунили. И само држање (војника) партизана није било најбоље. А то је било и последица великог умора који их је био обузео због сталних путовања и вршења акција.

Једанаеста акција била је 8-У1 у М. и Г. Радобилу. Пошли смо дању (I чета) и до места смо стигли око 16 часова. Блокирали смо оба села, једно па друго. Прво смо били у Малом Радобилу. Из села смо покупили све сељаке да дођу у Големи Радобил да узму своју вуну. Скоро сви сељаци пошли су с нама заједно у Големи Радобил. У Г. Радобилу сакупили смо сељаке на митинг, а у исто време отишли смо да видимо чега има у општини, школи, полициској станици и другим државним установама. Пошто је све то било свршено, отишли смо на средину села и одржали митинг. Сам митинг је врло успео. Пошто је била недеља, били су присутни сви сељаци и сељанке из оба села. После митинга поделили смо вуну. Тиме смо оставили врло леп утисак. Вуне је било око 900 кг. После свршених послова скупили смо хлеб и отишли. Увече смо остали у М. Р. до 11 (23) часова, где смо вечерали по кућама. Одатле смо пошли даље. То су акције извршене до потере, плус мале друге акције када смо ишли за хлеб и слично.

Дванаеста акција, тј. друга по реду, била је 18-У, али сам мало пре заборавио да пишем о њој. За време док је прва чета била у акцији код Горникова и Бојана, друга чета је извршила ак-

²¹ Велешки терен

цију у селу Драдњи. Изјутра 18-У блокирано је село. При самом уласку у село, једног нашег партизана, који је из истог села, напао је један шпијун. Али он је убијен од истог партизана. Даље, одржан је митинг. Сељаци су били врло задовољни митингом. Сељацима је подељено око 2.800 кг. државног жита. Лепљени су плакати. Заробљена су два цариника, који су разоружани и пуштени. Заплењене су три пушке и један револвер. Сељаци су добровољно дали 6—7 пушака. При уласку у село кмет је хтео да побегне са пушком. Када су га заустављали, он је продужио да бежи, па су га ранили. Одузета му је пушка.

Ова акција, као једна међу првима, била је добра и успешна. Нешто о акцијама:

1) Овим акцијама показали смо пред народом (сељацима) јаку снагу, јунаштво и смелост у борби. Тиме смо код сељаха разбили мишљење да смо ми деца.

2) Народ је отишао дотле да је схватио да ми нисмо старе комите, већ македонска војска, пошто је видео велики број.

3) Видео је да се боримо за заштиту његових интереса, а да нисмо српски бандити итд. итд. ^

4) Потпуно смо задобили симпатије.

Б) Очистили смо од сваке окупаторске власти прилично велику територију и народ се осећа потпуно слободним.

6) Задали смо страх непријатељу и његовој власти.

— Пишем на брзину и не могу више да дајем оцене, треба и друго да вам пишем, нећу имати времена!

Драги другови, пошто ме време спречава да вам пишем о свему што имам и мислим за потребно, а тога имам још много, засад ћу морати да вам пишем краће. Користићу прву прилику да бих вас о свему известно детаљније.

6) Укратко о мерама непријатеља:

1) Он је био изненађен и уплашен. У прво време почео је да предузима мере путем „политике“, апелима, позивима да се вратимо и слично. После неуспеха тих мера и продужења наших акција, почео је да предузима и друге мере, — да шаље потере од војске, полиције и сл. И ту је претрпео ударце и неуспехе. То га је много плашило. Покушао је да настроји и народ против нас и да из његових редова нађе плаћене слуге да нас гоне, у виду контрачетника и слично. Није се јавио ниједан, изузев досадашњих плаћених шпијуна. Заплашеност га је направила и неенергичним у даљем предузимању мера.

2) Почео је на други начин, — да апелује на сељаке и уопште на народ да нам не дају хлеба и слично, и све оне који су отишли у шуму уценио је великим новчаним износима. Ни то му није помогло.

3) Натерао је наше родитеље да сакупљени дођу у планину да нас позивају. И од тога није ништа било.

4) Почео је офанзивом и хглшењем компромитованих људи у граду и селу — као људи који служе за јатаке. Резултат је био — бежање у шуму доста нових.

5) Напоследку је видео да је немоћан и повукао је сву власт (која је остала), из села довео ју је у град. Општинске архиве и сличне ствари донете су у град. Народ је препустио нама! Сва власт је била скоро растурена и дезорганизована (мислим по селима). Са оном снагом са којом је располагао у датом моменту и коју би евентуално добио из Скопља од полиције, непријатељ није могао да рачуна на никакво побољшање стања у које смо га довели. И просто је дигао руке и затворио се у монопол у Кавадару, где је концентрисао сву снагу и једино чекао велику снагу војске, па да помоћу ње почне наново да се сређује и уништава партизане.

6) Наступила је офанзива организована од три пука војске. Непријатељ је једновремено извршио офанзиву и на нас и на становништво, пошто је почео са крвавим терором (просто покољем). У исто време, користећи појаву дезертерства из наших редова, предузео је такве мере да лецима, пуним слика дезертера и њихових изјава, растураним над нама авионима, похуша да врати партизане.

7) Непријатељ је и после свих тих чуда претрпео неуспех. Ми постојимо као одред, са пуним поверењем и огромним симпатијама народа према нама. Он је изгубио масе. Против себе је навукао све. Само што је привремено улио страх у масе.

8) Нешто о расположењу народа:

1) У прво време народ још није знао ко смо ми и врло радознано је хтео да чује нешто о нама и да нас види. Али је ипак био одвојен и пасиван.

2) Благодаревши нашим акцијама и благодаревши томе што смо се стално налазили са народом, он се много зближио са нама. Разбијене су све лажне верзије и провокације о томе да нас је непријатељ убацио у народ. Потпуно смо стекли симпатије народа. И већ смо везивали људ\$ за борбу, пошто смо давали појединцима да свршавају разне послове. Када смо ишли по селима, стражу је у многим селима постављао кмет села. Курире и слично слали смо по селима и то је полако али сигурно привезивало људе >а борбу.

3) Нашим смелим акцијама и ударцима које смо нанели непријатељу, учинили смо да масе буду слободније и мање плашљиве. Када су сељаци ишли у град, ширили су читаве легенде о партизанима. Срески начелник долази на пијацу једном се-

љаку па му каже: „Еј, бре, како сте ви тамо са шумцима?“ Сељак му каже: „Врло лепо, све што кажу — све је тако. Ништа не траже. Ако му нешто даш, узеће. Ако тл потражи нешто, платиће ти га колико кошта, итд. Али ови полицајци, мајку им њихову, оголеше нас, бре! Опљачкаше нас. Јагње, оацу, јаја, сира, све, бре, узимају и ни грош да дају.“ Говорио је о свему среском начелнику. Сељак није знао да је то срески начелник пошто је био у цивилу, али и после, када му је казао да је срески начелник, опет се добро држао. Плакати које смо лепили стојали су по зидовима све док није наступила велика потеря — војска. Сељаци су се за то време ссећали потпуно слободним. Вуна им је опет враћена кући, није било никог да им је опет узме, из општине их нико није тражио пошто су се привремено преселили. у шуми ни једнога шумара — сеци бачило, прави што год хћеш — „такорећи потпуно ослобођени“. Шпијуни су трчали да и они помажу — да не би настрадали!

9) Терор за то време није био много жесток. Сводио се једино на хапшење, премлаћивање у полицији и интернирање.

IV

За време саме потери

Потера је отпочела па је трајала до рођендана Симеона Трновског (15—16-у"1).

Бачена су три пука војске и много полиције. Били су обухватили широк обруч и стално га стезали у правцу логора, који је по свима изгледима био проваљен.

Офанзива је била, страшна највише за становништво. Ми смо за то време били разбијени по групама и непријатељ нас је стално гонио, али није имао скоро никаквих резултата. Потера нам је само створила тешкоће које смо тешко савлађивали. Те тешкоће изазвале су дезертерство код слабијих елемената. Дезертирало је око 16 њих. Та је појава много утицала и на масе. Ту појаву непријатељ је искористио када их је натерао да се сви сликају и слике унео у летке које је растурио авионима, а у којима су партизани позивани да се врате. Затим је отпочела паљевина плевара, кућа и сл. по пољу и селима. Отпочело се са ужасним стрељањем и хапшењем. Најзад се завршило блокадом Кавадара и покољем у Ваташи.

Масе су се преплашиле и многи из страха одбијају да помажу.

Симпатије према нама и даље постоје, мало окрњене појавом дезертерства и издајства.

Мржња према окупаторима дигла се на велику висину, ужасно је огорчење према Еластимг,. После потере непријател. је успео да наново успостави власт по селима.

Издата је наредба да свака општина има по 30—10 котрачетникаг, на силу мобилисаних.

Одред је у оваквом стању: прикупљени су бољи борци али их је мало — 60. Он је у Г.²² Енергично се ради на исправљању грешака које су досад учињене и слабости које су се показале.

Драги другови, већ престајем пошто више не могу. Првом приликом писаћу вам још и о ономе што сам пропустио за овај моменат.

Ипак мислим да ћете моћи да добијете бар прилично јасну слику о стању код нас.

Ови другови које вам шаљемо као курире апсолутно не могу да остану код вас, пошто су нама врло потребни. Нисмо успели да из одреда пошаљемо курире за везу с вама, пошто је он пошао за Г. Нека се врате што пре, јер имамо велику потребу за вашом помоћи. Хтели бисмо, ако имате могућности, да нам пишете мало више.

О међународној ситуацији слабо знамо, јер немамо могућности да пратимо и да слушамо радио.

Много другарских поздрава
За Штаб III О. 3.
ЈБиљак

Са IV О. 3.²³ нисмо ништа урадили. Сада хватамо везе, — тешко се успостављају.

⁸² Грчка, на планши Кожуф. на грчкој геригорији, непосредно уз границу.

" Четврту оперативну зону требало је формирати на штипском терену, но при том покушају разбијена је од јаких' окупаторских снага. Види док. бр. 159.

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ГЛАВНОМ
ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 14 ЈУЛА 1943 ГОД. О
АКТИВНОСТИ ОДРЕДА „ДАМЈАН ГРУЈЕВ“ И „ГОЦЕ
ДЕЛЧЕВ“¹

Извештај Штаба II опер. зоне Главном штабу о одредима охридско-преспанском „Дамјан Грујев“ и битољском „Гоце Делчев“ за период од 22 маја ове године па надаље

Драги другови,

Одред „Гоце Делчев“ формиран је на грчкој територији на дан 22. V о. г. са следећим саставом руководства: командант Коле,² заменик Пандил,³ полком Петре,⁴ заменик Блаже.⁵ Био је подељен на (2) два вода, но доцније су формиране чете.

Бројно стање „Гоцета Делчева“ је: 44 партизана
4 у руководству
одреда

48

социјални састав: 31 земљорад. — сељака

9 радника од којих су 1 Влах,
8 интелектуалаца 8 Јевреја, 39 хришћана"

међу свимг.1 је 9 грађана, 39 сељака из 8 села из околине Битоља. Политички ниво је врло низак. Борбености има, али настројеност је (код свих, како код партизана тако и код руководећих) ка убијању шпијуна. Дисциплина је на доста високом степену, војску су служили 27, а 21 је нису служили. Наоружање и спрема целог одреда — списак се налази код Гл. шт. (код друга Методија).⁷

На дан фермирања одреда пред руководство су се поставили следећи задаци:

- 1) Да одмах отпочне са спровођењем правог живота у одреду, како по политичком тако и по војном раду.
- 2) Да дејствује још 20 дана са леринским пертизанима на

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

¹ Коле Канински

⁵ Пандил Николовски, погинуо августа 1944 год. као позадински радник у борби против бугарске полиције.

⁴ Петре Новачевски

⁵ Блаже Трпеновски

⁸ Неправилан-заостали термин за Македонце.

⁷ Кузман Јосифовски-Питу

разоружавању контраша и одржавању пол. митинга по костурским селима.

3) Да се после 20 дана пребаци на бугарску (окупациону) територију и отпочне са акцијама упереним директно против главног непријатеља.

4) Да остгви једну групу од 10 партизана који ће извесно време остати у леринској чети и ускоро затим пребацили у рејон III оп. зоне, где ће се повезати са најближим одредом те зоне, — према директлпзама и наредби Главног штаба.

5) Да се у што скорије време повеже са Б.⁸ ради примања ноЕСпријављених партизана и сл.

6) Да изради детаљан план за деловање на бугарској окупационој територији и да тај план достави Штабу зоне.

Постигнуто од постављених задатака:

29 V одржан је митинг у селу Вгапени, разоружани контраши, одузето 12 пушака и 1 пушксмитраљез; митинг је имао велики политички значај и дубоко се одразио у народу.

31 V одржан је митинг у селу Црновени, у Костурском крају, разоружани контраши, одузето 11 пушака.

2 VI акција у селу Мерет — за храну, без митинга.

4 VI акција у селу Турје само за храну, без митинга.

6 VI растанак са Леринским одредом.

7 VI акција у селу 10 кслиба (Калуђерица) само за хлеб.

9 VI акција у селу Буф само за хлеб.

10 VI акција у селу Клештино само за хлео.

11 VI пребацивање на бугарску територију. Није остављена група код Леринског одреда, зато што су се и онц поделили на мале чете, где су постављене чврсте везе.

Штаб зоне, видећи да само са руководством одреда није де-бро подељен рад у одреду, формирао је (2) две чете — да би оживео политички и војнички живот у одреду — са следећим саставом:

за полкома I чете Павле,⁹ заменик Трајан,¹⁰ командир Васко,¹¹ заменик Васил,¹² десетар I десетине Иљо,¹³ II десетине Васил.

II чета: полком Пјер,¹⁴ заменик Алексо,¹⁵ интелект., хо-

⁸ Битољем

⁹ Грајче Груевски

¹⁰ Трајан Костовски

¹¹ Васко Карангеловски

¹² Васил Бошевски

¹³ Редакција није успела да утврди на кога се односи.

¹⁴ Петре Нешков

¹⁵ Алексо«Мусалевски

мандир Ђорђи,¹⁶ заменик Панде,¹⁷ десетар I десетине Панде, а II десетине Анести.¹⁸

После пребацивања на бугарску окупациону територију код партизана се појавила жеља за виђењем са својима (пошто су дознали да ће појединцима интернирати и породице).

Четно и одредско руководство одобрило је одлазак кућама, али Штаб зоне није одобрио па се о овсме два дана водила дискусија и напослетку је Штаб зоне пристао, само под условом да другови ноћу са посебним задацима, наиме да сви добију тачне податке о стању бугарске територије и да набаве потребне материјале, а Лавчани,¹⁹ на челу са другом Строговим, са следећим задатком: да се повежу са градом,²⁰ да повуку све што је списано од стране власти за интернирање, као и говеда, овце и др. Дан раније послата је патрола од три човека да испита стање у селу, а група од 13 партизана са Строговим која је пошла дан доцније, 17 VI, имала је да се задржи изнад села, где ће се повезати са послатом патролом, а све да се сврши до уторка, — управо пошли су у петак увече, у недељу или понедељак да пођу од Лаваца, а у уторак да се јаве на заказаном месту, где ће их чекати одред или одређени људи. Међутим другови су остали и у уторак увече у селу, бивају проваљени, и у сррду 23 VI, двојица су уништени,²¹ а за остале другове и данас се не зна да ли су повезани. Другу Строгову је било речено да уопште не силази у село.

Пошто се друг Коле разболео, а сељаци су сви фамилијарно повезани с њим, указала се потреба да се пренесе на сигурније место за лечење, па је пала одлука да се цео одред пребаци у Преспу да би се болеснику помогло; но чим смо се пребацили, случајно¹ смо се нашли са групом од 15 партизана из одреда „Дамјан Грујев“, и болесник је од радости оздравио. Пошто је Штаб зоне дознао да одред „Дамјан Грујев“ броји преко 40 партизана и да је више од половине ненаоружаних, а налази се у непосредној близини, то је издао налог да се оба одреда скупе и да изврше заједничку акцију у Герману и Желову, на разоружавању контргша — у Герману 25, а у Желову 30—40. 26-ог се састаје са другом Методијом²² и другом Иваном,²³ а истог дана пристиже и одред „Дамјан Грујев“, те се увече полази за Герман. Акција није извршена пошто су одреди били примећени, већ је одложена.

¹⁶ Ђорђи Ласков

¹⁷ Панде Ташковски

¹⁸ Анести Пановски

¹⁹ Односи се на партизана из с. Лавци.

²⁰ Односи се на Битољ.

²¹ Погинули су: Тодор Ангеловски-Строгов и Панде Кајзерот.

²² Кузман Јосифовски-Питу

²³ Благој Талевски

На дан 27 увече одреди изводе заједничку акцију и митинг у селу Ракову. Заробљено је 8 корофилаца (грчких полицајаца), заплешено 9 пари ципела, 8 копорана зимских, 6 летњих, 4 пара панталона, 10 шињела, 2 њебета, 2 кратка кожна капута, 2 мушеме и друге мање ствари. Разоружан је један шпијун, одузет му је пиштољ Штајер са 18 метака; шпијун је ослобођен али је добро раскринкан пред сељацима. Митинг је имао велики политички значај. План је војнички био одлично организован, но приликом свлачења полицајаца показала се велика слабост и недисциплинованост. С омладином из села успело се да се сами сељаци и сељанке окупе наред села и отпевају неколико револуционарних песама.

Од 28 VI до 1 VII одреди су имали одмор, када је подељен цео плен на оба одреда према моменталним потребама партизана. 1 VII оба одреда понова одлазе на акцију у Герман, а друг делегат Главног штаба и члан Штаба зоне полазе за Преспу. У Германи ни овога пута није извршена акција, али су другови из саме партизанске организације из Германа предали један грчки пушкомитраљез без муниције и једну турску пушку Маузер без метака. Пушкомитраљез је узео одред „Гоце Делчев“ а пушку одред „Дамјан Грујев“. Одреди су се растали 4 VII, одред „Д. Грујев“ за Преспу, а одред „Г. Делчев“ за бугарску територију, где треба да отпочне са постављеним задацима у том крају.

Од санитета^{2*} одред „Г. Делчев“ има 100 аспирина, 150 кинина, 10 завоја, 2 флашице капљица за стомак, има и једног друга који је прилично упућен у медицинске ствари, тако да се у случају потребе може указати прва помоћ неком рањеном другу и сл.

Другови, овај извештај можда је у речима доста опширан, али по садржају је кратак, но то је због тога што је овај извештај за врло дуго време, тј. од 22 маја, а када би се подносио редовно петнаестодневно, дало би се тачнијих и свежијих података о целокупном раду, а с друге пак стране Штаб зоне није Јгмао јасну слику перспективе ни инструкције за свој рад.

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

14 VII 1943 год.

Положај

ОД ШТАБА II ОПЕР. ЗОНЕ
Пл.²⁵

¹⁴ Мнслн се на санитарски материјал и кадар.

¹³ Платник

КРАТКИ ДВОМЕСЕЧНИ ПРЕГЛЕД ИЗВЕДЕНИХ АКЦИЈА
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА „ДАМЈАН ГРУЈЕВ“ И „ГОЦЕ
ДЕЛЧЕВ“ ДОСТАВЉЕН ЈУЛА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ
НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ¹

I

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

Преспанско-охридски партизански одред „Даме Грујев“ извршио је следеће акције:

1. — 22 V 1943 Преспанско-феридски партизански одред одвојно се од одреда „Гоце Делчев“ и леринског одреда „Вичо“.
2. — 25 V 1943 успешан политички митинг у селу Калуђе-рица (у леринском крају).
3. — 30 V 1943 тајна конференција у селу Сливница.
4. — 2 VI 1943 убијен је шпијун Трајко, који нам је убио једног друга партизана — поред других шпијунстава и ненародног рада и борбе против партизана.
5. — 4 VI 1943 успешан тајни политички митинг у селу Лесковец.
6. — 5 VI 1943 успешна тајна конференција у селу Шур-ленци.
7. — 6 VI 1943 успешна тајна конференција са сељацима из Стења.
8. — 7 VI 1943 успешан тајни митинг у Стењу.
9. — 9 VI 1943 успешан тајни политички митинг у селу Олшани (у охридском крају).
10. — 9 VI 1943 напад на италијанске финанси у селу Коњском (у охридском крају), један финанси разоружан и узето му одело.
11. — 14 VI 1943 успешан политички митинг у селу Рајци (тајни).
12. — 19 VI 1943 успешан тајни политички митинг у селу Сливница.
13. — 24 и 25 VI 1943 постављена је заседа италијанским финансима изнад села Брајчина два финанси разоружана и узета им одећа, а између осталог заплееена је једна мазга.
14. — 27 и 28 VI 1943 одржане су тајне конференције са сељацима из Љубојна, Брајчина и Доњих Дупени.
15. — 23 VI 1943 Преспанско-охридски одред „Даме Грујев“

¹ Редакција располаже копијом документа без потписа и датума. Тачан датум није могао да се утврди, али се зна да је писан средином јула 1943 године.

спојио се са битолским партизанским одредом „Гоце ДеЛџев“ ради заједничких акција.

16. — 28 VI 1943 партизански одреди „Даме Грујев“ и „Гоце Делчев“ одржали су успешан јавни митинг у селу Ракову, узета одећа од 8 грчких полицајаца, заплењено је доста материјала и запаљена архива.

17. — 5 VII 1943 успешан тајни политички митинг одреда „Даме Грујев“ у селу Доње Дупени.

18. — 6 VII 1943 посечено је 30—40 телефонских стубова, дигнута је и исечена жица на војној италијанској телефонској линији Љубојно—Царев Двор и Доње Дупени—Љубојно.

19. — 8 VI 1943 неуспео тајни политички митинг у селу Претору.

20. — Одред је написао многа политичка писма разним лицима, у којима се објашњава борба и тражи се помоћ.

21. — Једна патрола одреда, послата специјалним послом, одржала је успешан митинг у селу Турје (у охридском крају) на дан 11 V 1943, у селу Мраморцу (у охридском крају) на дан 17 V 1943 и у селу Сошенима тајни митинг на дан 21 VI 1943.

Иста патрола убила је шпијуна Михајла из села Златара, који је био и у контра-чети, и једног шумарског главног надзорника који је вршио велика насиља по селима и ишао у потере. Убијени су 24 V 1943.

БР. 89

ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА ИОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД 16
ЈУЛА 1943 ГОД. ШТАБУ ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА ЕГЕЈ-
СКЕ МАКЕДОНИЈЕ

ШТАБУ ПАРТИЗАНА ЗА [ЕГЕЈСКУ] МАКЕДОНИЈУ
Грчка — Положај

Драги другови,

По наредби друга Темпа, делегата Врховног штаба НОВ и ПОЈ, добили смо задатак да се повежемо с вама. У том смислу наш делегат друг П.¹ послао је 1. ЛШ. 1943 год. Главном штабу НОВ и ПО Грчке писмо са предлогом да се један наш делегат састане са једним делегатом Главног штаба НОВ и ПО Грчке. —

Пешто је сарадња између нас и вас неопходно нужна и

¹ Кузман Јосифовски-Питу

веома важна, ми упућујемо једну патролу, да би се што брже повезали и тачно одредили дан и место састалка. Ако се слазкете са нашим предлогом, онда нас преко наше патроле писмено обавестите о месту и дану састанка, где би се састао један наш делегат са вашим делегатом. Такође пошаљите јавку. О месту се договорите са вођом наше патроле.

Са другарским поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

16. VII. 1943 год.

Положај

ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ
Ибрин²

БР. 90

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ОДРЕДА „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ ОД 21 ЈУЛА
1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

Извештај Штаба одреда „Гоце Делчев“ о раду
од 1 јула 1943 год. до 21 јула т. г.

Првог јула [одржао се] састанак са делегатима Главног штаба. Истога дана Штаб је донео одлуку да се изврши акција у контрашком селу, Герману и покрет је извршен истога дана до места најближег том селу.

Другог јула т.г. Штаб одреда повезао се са комунистичком организацијом² у селу Герману и добио податке о положају и намерама контрашке чете у случају да партизани уђу у село. Са одредом „Гоце Делчев“ био је и одред „Даме Грујев“. Делегати организације су рекли да ће контраши отворити ватру и отићи да јаве Италијанима који су далеко око 15 минута. Штаб је одустао од те акције, а снабдео се са доста хране преко ком. орг. и преко контрашке чете. Штаб одреда успоставио је близак контакт са ком. орг., са контрашким четом и са другим поштенним људима, па је на тај начин створена база. Од контраша одред је добио на поклон 1 пушкомитраљез и 1 пушку.

¹ ⁸ Цветко Узуновски, политички комесар Главног штаба Македоније.³

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

¹ Мисли се на партиску организацију.

Трећег јула т.г. био је растанак са одредом „Д. Грујев“ Одржан је планински митинг са једном групом од 80 људи из села Герман, Нивица и Роби, који су се враћали из Јерина. Истога дана из одреда „Д. Грујев“ прешла су два партизана у одред „Г. Делчев“.

Четвртог јула један тешко болестан партизан смештен је у селу Ранго. Послата патрола ради прикупљања групе Строгова³ стигла је са два нова партизана, но без резултата у вези са постављеним задатком.

Петог јула израђен је план акција које ће се изводити на територији окупираној од бугарске власти. Исте вечери Штаб је послао четири групе и то: прву, патрола од 3 партизана — за прикупљање групе Строгова и нових партизана; друга група, од 4 партизана, послата је на акцију на железничкој прузи, с тим да претходно нађе потребан материјал. Иста група имала је за задатак да изврши атентат, уколико то може, на једног омрзнутог шпијуна — породинског кмета; трећа група, од 3 партизана — за извршење атентата на мајора⁴ у селу Бистрици, познатог као највећег реакционара и тиранина; четврта група, од 3 партизана, имала је задатак да се састане са два партизана који су се налазили на бугарској окупационој територији и са њима да изврши две акције и то: једна група од 3 партизана да организује од легалних сељака диверзантску групу са којом би извршила акцију на бачију — дизање једног дела, а уништавање осталог; друга два партизана да изврше атентат на омрзнутог велушког кмета — шпијуна. Исто тако Штаб одреда је предвидео и акцију на саму границу, за разоружавање једне војничке страже, коју ће извршити осталих 20 партизана.

Шестога јула Одред се налазио на Таковској планини и испитивао стање на граници.

Седмог јула болесни друг је донет у Одред.

Осмога јула послата је група у Оппирину ради прибирања података о томе да ли се јзвила група Строгова или група Добри.⁵ као и ради контакта са народом и прикупљања хране.

Деветог јула осматрање стражаре и израђивање детаљног плана за акцију. Послата је група за храну у Св. Петку, да се снабде потребним материјалом из Лерина као и за рад у народу.

Десетог јула група се вратила са много хране и потребног материјала.

Једанаестог јула заузимање позиција за акцију на стражару. Командант одреда приметно је велике потере војске по

¹ Група партизана, на челу са Тодором Ангеловским, пошла је у село Лавци. Срез битољски, и том приликом погинуо је Ангеловски заједно са Пандетом Кајзером.

⁴ То је био бугарски командант граничног отсека.

I ⁵ Димче Милевски

граница и одустао је од акције, која не би ни била успешна, а могла би бити катастрофална.

Дванаестог јула пребацивање у рејон Брајчина, где је заказана јавка са диверзантским групама послатим на бугарску окупациону територију и са патролама.

Тринаестог јула послата је патрола на заказано место.

Четрнаестог јула враћају се три групе, и то: патрола и две диверзантске групе, са следећим извештајем: патрола је довела два партизана из групе Строгова и известила о стању осталих партизана и о погибији двојице другова — Строгова и Кајзера. Шима је одата почаст једним минутом ћутања и узвиком „Слава им“, попраћена говором команданта. Диверзантска група за атентат на мајора извештава да је атентат извршен 8 јула; мајор је тешко рањен, један војник омрзнут у народу је убијен, а такође и коњ из фијакера. Група за акцију на бачију извештава да се акција на бачију није могла извести због блокаде села после атентата на мајора, али је извршен атентат на омрзнуте шпијуне — општинског благајника и кметског намесника, који су убијени.

Са тим групама стигла је и једна нова партизанка,[®] чувена по своме храбром држању пред полицијом, која је побегла из затвора скочивши са другог спрата.

Петнаестог јула дошла су два партизана из групе која је била послата за акцију на железници и извештава да није нашла потребан материјал за акцију, а атентат није извршила због великих потера. Они су причали о одјеку атентата у масама. Маса се поносе храброшћу партизана који су извршили атентате дању, на главним путевима, где има много саобраћаја, као на пример атентат на мајора на главном друму, када је друг пуцао стојећи и поред тога што је било у пратњи мајора три војника а и велике потере у пољу због другарице која је побегла. Маса су се обрадовале јер се уништавају најближи непријатељи. Код масе је подигнут морал, јер се осетило да је то освета за пале другове, који су такође убијали бугарске полицајце и војнике. У борби са Кајзером пало је 11 полицајаца и 3 војника. У једном пушкарању двојице другова са једном контра-четом ала су 4 контраша. Тако је непријатељ веома збуњен и погођен тим ударцима, а народ окуражен, јер ће се шпијуни заплашити, војска и полиција такође, а акције ће убудуће моћи да се лакше врше. Ова два друга известили су да су оставили друга два партизана, по решењу политкома Одред и у сагласности са замеником полкома друге чете, са задатком да формирају легалне диверзантске групе и чете за акције на објекте којима се удара главни непријатељ.

[®] Лена Ташкова

Све групе извештавају о кретању великих јединица немачке војске, у којој има разних народности, Хрвата, Мађара, Словенаца, Словака итд., слабо војнички обучених и слабог морала, тј. непријатељски расположених према фашизму.

Шеснаестог јула послата је патркзла од 3 партизана да прикупи групу Строгова и нове партизанае.

Седамнаестог јула послата је група од 3 партизана са задатком да се састане са двојицом партизана који су остали на бугарској окупационој територији и да заједно изврше саботажну акцију на железничкој прузи; снабдевени су потребним материјалима.

Штаб одреда формирао је базе у селима Брајчину, Љубојну и Накољу, где је поставио чврсте везе са народом и подлогу за јаку организацију, одакле се снабдевао новцем, храном, обучом и разним другим потребама. У овим селима одред је поручио писаћу машину. У томе рејону Штаб се састао са делегатом Окружног комитета Комунистичке партије из Корче, преко кога је уредио неке јавке, поручио радио и замолио да му албански партизани помогну у аутоматском оружју.

У Одреду се редовно држе пре подне политички часови од 8—12 часова, а по подне војнички од 3—5 и један час весеље.

Другарство, дисциплина, ред и борбеност код партизана су на високом ступњу. Партизани су увек хтели да иду на акције.

Својом исправном линијом и својом добром тактиком Одред је свуда лепо примљен, партизанае су заволели, њихова слава расте. Својим сталним контактом с народом Одред успева да и народ политички уздиже, да га револуционише и да из дана у дан ствара подлогу за омасовљење борбе.

Штаб одреда има у виду задатке које му поставља Главни штаб и припрема терен за удар на главног непријатеља, а то ће извршити са пожртвовањем и одважношћу како с његове стране тако и са стране партизана.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

21 јула 1943 г.

Положај

Полком
Петре
Зам. полкома
Блаже

ШТАБ ОЛРЕДА
„ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“
Командант Коле
Зам. команд. Пандил

ИЗВЕШТАЈ ПРВОГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПМ ОД 29 ЈУЛА
1943 ГОД. ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КПМ О СТАЊУ НА
СВОМ ПОДРУЧЈУ

25-УП-1943 год.
Положај

Драги другови,

Друг Мурат¹ је дошао, свршио посао и отишао. Са њим смо размотрили све ствари. Идућег петка послаћу вам један доста опширан извештај, а засад само ово:

1) Шиптарска чета је формирана од 9 људи на челу са Шумским² као командантом. Хаџи Љеш сада је обећао да ће доћи и тако ће се та шиптарска чета знатно повећати.

2) Капетан³ ће до првога изићи са 60—100 људи. Само је нагласио да му је било речено да ће бити командант штаба. Ја мислим да ви нећете имати ништа против да он заиста буде командант. О овоме треба одмах да нам јавите.

3) Одред⁴ је одавде отишао због неодговорног рада Дима.⁵ Када смо Дима послали к рама, писали смо му писмо у коме смо му рекли да акције које треба да предузме Одред — треба предузимати у сагласности с вама. А нарочито смо му нагласили да док је «на овој територији не даје Одреду сам неке директиве за операције (ако се случајно нађе с њим, јер је он пошао за Главни штаб), већ да то чини преко нас, јер ми имамо везу са Главним штабом и ЦК. Али се друг ипак нашао негде случајно с Одредом и пустио га је преко.® О овој ствари писаћемо вам опширније када је будемо испитали. Иначе наше мишљење и мишљење Шпанаца Марка⁷ је да Димо просто бежи из Одред а хоће да, што пре постане канцелариски човек. Иначе Шпанац је остао овде и он ће се састати са капетаном.

4) Шаљемо вам у 250 примерака Темпово писмо партизанским одредима.

5) Шаљемо вам и хрватске новине.

6) Борче⁸ је здрав и жив и налази се са Одредом.

¹ Страхил Гигов

¹ Тома Пела

³ Амди Дема

⁴ Кичевски одред

⁵ Иван Танев Дојчинов

⁶ На бугарсклј окупационој територији.

⁷ Јелисије Поповски

⁸ Наум Наумовски

Другови, ово су само кратка обавештења колико сам могао на брзину да дознам, иначе после три до четири дана писаћу вам много опширније. Дотле ћу се састати са Шпанцем. А на саста-
нак са капетаном отићи ћу и ја као претставник Партије, јер
је сам тражио и изразио се да гаји велике симпатије према
комунистима.

Са другарским комунистичким поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

1 О. К.
ЗА ОБЛ. КОМ.
Јанку⁹

БР. 92

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 29 ЈУЛА
1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О
АКТИВНОСТИ ПАРТИЗАНСКОГ ОДРЕДА „ДАМЈАН ГРУЈЕВ“¹

ИЗВЕШТАЈ И ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ГЛАВНОМ ШТАБУ О
ОДРЕДУ „Д. ГРУЈЕВ“

Драги другови,

«

17-УП пошао је овамо одред „Дамјан Грујев“ са 41 парти-
заном без икаквих сметњи на путовању и при пребацивању
преко границе, сем што смо били примећени од неких чобана.
18-УП прешли смо на бугарску окупациону територију, а 19 пре-
бацили смо се на ову страну.²

Према директиви друта Мајског, поставили смо себи зада-
так да се што пре повежемо са куриром који је био остављен
да борави у Горњем и Доњем Дебарцу, али сви напори су нам
били узалудни све до синоћ, када смо се случајно повезали,
управо нашли смо се у селу Црвена Вода на митингу.

20-УИ донели смо са Штабом одреда „Д. Грујев“ план за
боравак у Горњем Дебарцу — где ћемо се појављивати само са

• Крете Црвенковски

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² На територију под италијанском окупацијом.

одржавањем митинга по селима, док се не повежемо са Кичевско-мавровским одредом и са другом Д.³

Први митинг је одржан 21-УП у селу Сочани — мало село, али велико одушевљење код сељака. Исте вечери одржан је митинг и у селу Оздолени, где смо узели и две пушке од сеоске страже. Пушке смо узели само због тога што су их били пријавили власти.⁴ Дали смо четири говорника; један је говорио специјално о женама, управо то је једна другарица која на сваком митингу износи учешће жена у данашњој борби.

24-УП одржан је митинг у селу Мраморцу, где смо ушли у суботу увече. Тај митинг је одржан у недељу у 9 часова, на њему је било четири говорника, а такође је и културно-просветни одбор извео неколико полит.[ичких] и интересантних такчака, тако да су са целим митингом сељаци били врло одушевљени.

26-VII одржан је митинг у селу Годивљу и ту смо видели још веће одушевљење и расположење код становништва, а специјално код омладине и жена, који су и сами отпевали 2—3 револуционарне песме. И ту смо дали четири говорника.

28-УП пребацили смо се на Караорман и увече одржали митинг у селу Црвена Вода где је четворо њих говорило. Узели смо четири пушке које су биле пријављене власти, прихватили смо и 3 партизана, управо 3 друга за нове партизана, а нашли смо ту и једног партизана из Кичевско-мавровског одреда, који је био болестан и послат овамо пре 6 недеља. Гледаћемо да некако с њим решимо једном... о чему ће вам подробно испричати друг Д-

У селу Црвена Вода случајно смо се нашли са другом Димчетом као и са куририма из I, II и III оперативне зоне.

Митинзи су имали велики агитпроп. и политички значај у целом рејону и велики одјек код народа. У сваком селу позивамо сељаке да стану под македонску националну заставу и они дају чаену реч да ће се заложити за данашњу народноослободилачку борбу и да ће јуначки бранити своју македонску националну заставу.

За акције уперене директним ударцем против главног непријатеља послате су две групе диверзаната које ће поставити заседе на путу Ботун—Белчиште и Белчиште—Лешани. и које ће такође пресећи неке тел. линије. Досада нису предузимани овакви ударци, као што се правда штабно руководство, а то је и стварно, због тога што не познајемо терен.

³ Иван Танев Дојчинов стално се у овом извештају означава са „Д“ — почетним словом његова надимка „Димо“ — „Димче“.

⁴ Сељаци под италијанском окупацијом имали су оружја за одбрану сел» од пљачкања и насиља балистичких банди.

Велике сметње македонском становништву чине милиционари,⁵ који туку, глобе и премлаћују.

У неколико села видело се да има неких који неће да иду у војску, већ су побегли у Бугарску, а има их и који се налазе и крију по шумама, колебајући се да дођу у партизанае, но има изгледа да ће ускоро бити прикупљени, пошто из неких села већ почињу да се јављају. То успевамо да постигнемо преко наших митинга, на којима су бачене и погодне паролe специјално за оне који беже од војске итд.

Питање исхране је врло тешко, села су врло сиромашна, а и крај је године, па нас не могу снабдети ни за дв?., дана, због тога је одред приморан да скоро сваке или сваке друге вечери врши акцију за хлеб, но изгураће се још неки дан, док се не отпочне са вршидбом и док сељаци не дођу до жита и брашна.

Доста другова остало је босо, немају ципела, опанци се не могу наћи по селима, већ само да се купе из града, а пошто се нема пара мора се запети са заседама по друмовима и путевима, да би се решило и то питање.

У одреду се појачано ради на уздизању — како у погледу војних ствари тако и у погледу политичког уздизања партизана.

За илинденску недељу организовано је да из сваког села кроз које смо прошли изађу омладинци и нсћу, уочи Илиндена, запале велике ватре по свима Бисовима на голим планинама, а такође и да се добро прослави Илинденски празник.

Културно-просветни одбор издао је први број партизанских новина са 12 чланака, а о „илинденској недељи“ има преко 15 чланака специјално посвећених значају Илиндена. Одред је такође узео задатак да на Илинден изврши акцију великих размера. од које ће непријатељ доста осетити, а такође и да на сам дан одржи митинг у неком селу.

Са другом Димчетом смо разговарали о многим стварима, али пошто је др. Д. решио да свакако оде онамо где је требало неизоставно да се састане са другом из Главног штаба и да се одмах, за десетак дана врати овамо, то ћемо заједнички донети план о заједничком раду одреда Кичевско-мавровског и одреда „Дамјан Грујев“. Већ смо постигли сагласност да се одмах пошаљу курири до одреда „Влахов“,⁶ где има 10—12 другова. да их одмах доведу и пребаце, односно да их повежу са одредом „Д. Грујев“, тј. са II оперативном зоном, пошто су курир^ јавили да „Влахов“ нема никакве везе и да су другови изложени великој глади и опасности, а делатности нема никакве. Све то изложиће Еам опширније и подробније др. Димче.

⁵ Одмах после окупације Италијани су оформили фашистичку милицију од мештана, која је дејствовала у саставу кчрабињера.

• Мисли се на преживеле партизанае одреда „Димитар Влахов“.

Са Хади Љешом немамо никакве Еезе, већ ју је одржавао др. Д-, па и он одлази, а и Кичевско-мавровски одред се пребацио на бугарску окупациону територију где ће се задржати 10—15 дана. Када се буде вратио др. Д., донећемо конкретан план о заједничком раду, јер то сама ствар неминовно изискује,

Другови, овај извештај пишем онако на брзину, па можда сам пропустио неке Еажније ствари, али се журим пошто др. Д. са куририма треба сдмах да крепе.

Шаљем вам два писма донета из Прилена преко курира из приленске организације, па видите шта је и како је, али је важно да се нагласи да, према исказима курира, у Прилепу, влада башибозлук, кажу да има услова за све, али нема људи да раде и да схвате целу ствар. Зато, другови, нека се предузму потребне мере.

Овде у Дебарцу, у Струшком крају, Има услова за стварање ослобођене територије, али је неопходно потребно да се оформи Штаб оперативне зоне и да се даду јачи другови и одговорнији, или пак да се овде више задржавају из Главног штаба, одакле ће и бити потребно да се сређују многе потребне ствари, специјално у Еези са стварањем македонске народноослободилачке Еојске, која треба и да отпочне са фронталном борбом против окупатера. Ово, другови, кажем зато што видим да је врло озбиљно и питање са милиционарима, односно њиховим вођама и сл., који хоће да постигну неки споразум с нама, а о чему ће Еам детаљније изнети друг Димче.

Одред „Д. Грујев“ је повећан само са 4 партизана, што значи да заједно са мном и са Мајским има, 46.

О обавештајној служби и др. видећете из самог извештаја штаба одреда „Д. Грујев“.

Велике тешкоће постоје скоро у свему, али ће се све преборити — само јуначки и ура напред!

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ШТАБ П. О. 3.
Платник

29 VII 1943 год.

Положај

V

Прилог:

2 писма у малим ковертима

1 извештај Штаба одреда „Д. Грујев“

П. С.

Друг Априлски⁷ се налази у селу Наколцу. Као столар радио је легално, а Добрин брат, онај што има рану од слепог црева и који је остављен са оном груном од 10 људи у Преспи, добро зна где се налази. Ако може да се пронађе Априлски, пошаљите га овамо. Зове се Лазо столар.

БР. 93

ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ОДРЕДА „ДАМЈАН ГРУЈЕВ“ ОД 29 ЈУЛА
1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ¹

29-УП-1943 г.

Положај

ШТАБУ II ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА И
НО ВОЈСКЕ МАКЕДОНИЈЕ

Другови,

На дан 17-УП један део одреда „Дамјан Грујев“ пошао је са 40 партизана за охридски крај. Пут смо добро прошли, али другом приликом треба добро пазити ако се иде тим путем, зато што нас је приметило доста чобана.

На дан 20-УП акција за хлеб; 21 политички митинг у Шошанима и Оздоланима и ту смо узели две пушке од сеоске страже. 24-УП митинг у селу Мраморцу, по дану и са културним делом, дошао је и један нов партизан; 26-УП митинг у Бодију; 28 митинг у Црвеној Води, снабдели смо се са 4 пушке од сеоске страже, 3 нова партизана дошла су после митинга.

Чим смо стигли, неколико пута покушали смо да се преко курира поЕжемо са Кичевско-мавровским одредом и са Хаџи Љешом, али смо тек синоћ дознали да ниједан није на овој територији и да је Кичевско-мавровски одред отишао на бугарску окупациону територију, — да би направили планове за заједничку акцију.

Откако је отишао Други одред, код становништва је дух много опао, а уз премлаћивања која су вршили контраши, и башибозук му је усадио нешто страха, но с нашим поНОЕНИМ појављивањем дух се понова дитао, па идући из села у село све боље нас дочекују.

⁷ Лазо Илиевски

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

Регрути су сви побегли — један део је отишао за Бугарску, а ДРУГИ^{се} крије око села, колебајући се за ступање у партизане. Са неколицином смо се и видели, само су неодлучни, неки људи су се ангажовали иако се још нећкају.

Поводом задатка за постизање јединства између муслиманског и хришћанског становништва, видели смо се с неким муслиманима и написали смо им нека писма — можда ћемо ускоро ући и у неко њихово село.

Обавештајна служба је слабо организована, али смо ипак пронашли за њу по неког човека, па смо добили ова обавештења: за Стругу и околину меси се 600 хлебова за 24 часа — то ми је рекао пекар; непријатељ није досад предузео никакве мере, па га ЈОШ нисмо ни жагнули; у Слиову 14 карабињера; Издеглавје 12 милиционара; Белчиште 8 карабињера; Ботун 8—10 карабињера, Лешани 9—10 финанси; ПрисоЈан 10—12 карабињера, Велмеј 10 карабињера — ето то је непријатељска снага у Г. и Д. Дебарцу и Малесији.

У Одреду се држе свакодневно политички и војни часови, као нпр. о дисциплини, конспирацији, историји Македоније и др. Културна комисија² одржала је курс за неписмене, издала један број новина и спрема програм и специјалан број за Илинден. Послата је порука на све стране да се пале ватре, а послаћемо и групе.

Сада одред броји 46 партизана, од којих 4 немају пушке, а једна пушка је неисправна.

Досад нисмо ударили на главног непријатеља због тога што нисмо познавали терен, а и чекали смо свакога дана да се повежемо са Другим одредом, па да вршимо заједничке акције. Вечерас шаљемо две групе на заседе, па ћемо видети колико ћемо успети.

Са другарским антифашистичким поздравом,

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ЗА
ШТАБ ОДРЕДА ПРЕСПАНСКО-ОХРИДСКОГ
„ДАМЈАН ГРУЈЕВ“
полком "Борче
ком. Овчар**

П. С.

Опширније ће известити о свима стварима друг Платник.

² Културно-просветни одбор

ИЗВЕШТАЈ ГРУПЕ ПАРТИЗАНА ОДРЕДА „ДАМЈАН ГРУЈЕВ“
ОД 31 ЈУЛА 1943 ГОД. ШТАБУ СВОГ ОДРЕДА О ПОЛИТИЈИ
КОЈ АКТИВНОСТИ НА ТЕРИТОРИЈИ СРЕЗА РЕСАНСКОГ¹

31. VII. 1943 г. .

ШТАБУ ОДРЕДА „ДАМЈАН ГРУЈЕВ“

Пошто је од стране другова из Главног штаба решено да ј се група Пандета¹, сада креће за извесно време са групом Дилка³, цела група од 11 бораца, са командиром Дилком и полкомом Павлом, извршила је до данас ове акције (свака војна акција нам је забрањена):⁴

1) 20. VII група Пандета(3) одржала је политичку конференцију са 7 људи у селу Шурленци.

2) 22. VII иста група одржала је политичку конференцију са сеоским НОК у селу Лесковец.

3) 23 и 24. VII конференција у Прељубју и разговарано са једним другом из Царевдвора.

4) 25. VII одржана је успешна политичка конференција са сељацима из Лавца (на захтев Турака) — 8 људи, од којих 4 Турчина (кмет, одборник и друга двојица ауторитативних) и 4 хришћанина. Обећали су помоћ и упознали се са борбом. Има услова за митинг. Турци очекују да разговарају с неким одговорнијим другом. Ово је акција групе Дилка (без Пандета), а врло је важна за продирање код Турака.

5) Раније је група Дилко—Јане⁵ одржала политичку конференцију са 20 људи у селу Туминцу 20. VII, такс-ђе у Коњском 20. VII и са 10 људи Стенчанима« 20. VII.

6) Иста група одржала је политички митинг у селу Шурленцима 22. VII.

7) 25. VII обе групе су одржале политички митинг у селу Волкодерима.

8) 26. VII радне акције — од вечери до јутра 27 VII. Није се успело да се план спроведе до краја зато што је било болесних, а неки мање свеснији су помало и забушавали. Везано је

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

¹ Илија Спировски

* Дилко Трповски

⁴ Акције су им биле привремено забрањене ради тога што су као најважнији задатак имали да помогну формирање народне власти, а у близини су се налазиле јаке окупаторске снаге.

⁵ Јане Трајчевски

• Ово! конференцији присуствовали су сељаци с. Стење.

преко 150 снопова код партизана и других који су без радне снаге. Било је предвиђено да се то заврши око 1—2 часа [по лодне], а затим да се сноплe носи са свих њива редом, без разлике чије је.⁷

9) 27. VII врло успео политички митинг у селу Доњем Перову. Било је присутно много жена, омладинаца и девојака.

10) 29. VII конференција у селу Курбину са 8 људи о народноослободилачкој борби и спахилуку.⁸

11) Узето из села Шулина 2 италијанске пушке, 1 бугарска пушка, 1 италијанска без затварача, 2 грчке без затварача и без муниције. Донето је 22 пара чарапа а наређено је и за остале, као и за казане. Узето је из Подмочана: 1 српска пушка (прошлогодишња Мирчетова), 68 српских метака, 70 италијанских без оквира, неке књиге и песме Митета⁹ посвећене одреду „Дамјан Грујев“.

12) Писана су писма: закупнику Језера и спахилука Суљи Доко, сељацима Подмочана који су терали сељаке да даду спахилук и Теки¹⁰ за машину, која ће се, по свему изгледа, добити, а другови из Главног штаба постараће се за гештетнер за нас. У пакету из Глобочана било је матрица и боје. Са нашом техником ће руковати Главни штаб док је овако, а потом ће оставити нама. Требало је да радио посада већ дође.

Сви смо вршили парење због ваџака.

Позвани на отпор против бегова из Рајца, сељаци су другога дана потукли и истерали бегове. Поводом нашег става према беговима обратили смо се друговима.¹¹ Такође је тражен савет и о опорезивању цркава (Језер.¹² има 500—700 албанских наполеона који се троше само по судовима).¹³

Коле¹⁴ из „Гоц^ Делчећа“ био је и -гражио да им организационо припадну села од Крана наниже! Не знам како су решили.

»>!*!»,*!

⁷ Ова акција извршена је у с. Покрвеник с циљем да се што пре сабере жетва како се не би упрогастила од невремена.

⁸ Одмах после италијанске окупације, на територији Преспе враћени су бегови, који су раније били протерани, и поново уведен спахилук.

• Народни херој Мите Богојевски — млади македонски песник, погинуо 12 септембра 1942 год. у борби с бугарском полицијом код с. Болно, Ресенски срез.

¹⁰ Претседник окупаторске општине

¹¹ Мисли се на Главни штаб.

¹² Језерска црква

¹³ Црквене паре трошене су за суђење са сељацима с. Грчари око тога коме ће припасти сеоски пашњаци поред језера.

¹⁴ Коле Канински

Главни задатак групе је организовање народноослободилачких комитета по свим селима и зато друг Панде држи политички курс са групом, ради политичког упознавања са тим политичким радом.

Доне¹⁵ тражи да му се опрости, каје се и хоће да се врати. Не знам шта ће рећи другови из Главног штаба о тој ствари.

Исхрана добра.

Ред приличан.

Морал такође добар.

Поред бачија Покрвеника пролазе Италијани — финанси зато што сада имају стражарницу код појила близу бачила Коља.

Засад то је задатак групе, а доцније, после курса, поделићемо се на две групе ради организовања сеоских НО комитета, а потом ћемо добијати нове задатке.

Пишите о вашим акцијама и успесима! Пишите и о акцијама других одреда.

Са другарским партизанским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЗА ГРУПНО РУКОВОДСТВО

Полком

Панде

БР. 95

ИЗВЕШТАЈ ДРУГОГ ОДРЕДА ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД ЈУЛА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ О СТАЊУ У ОДРЕДУ¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

Другови, пошто се после судара изнад Карбунице² штаб зоне отцепио од нас, а код нас су пак настали неки нови моменти и нова питања која не трпе одлагање, ми вам пишемо и тражимо хитан одговор.

¹⁵ Дане Гершановски, шпијун окупатора, ликвидиран је као такав у лето 1944 године.

¹ Редакција располаже документом у рукопису без датума.

¹ Ова борба била је јула 1943 год. са балистима.

У судару изнад Карбунице имали смо 3 мртва, 1 је жив ухваћен, а око 12 се распршало, међу којима и сам Штаб зоне. (Непријатељу, који је бројао 1.000 до 2.000 људи, нанели смо губитке — 6 мртвих (2 официра) и 3 рањена). После тога реакција нас је притисла са свих страна, а ми, пошто нисмо имали хране нити каквих резерви, а све везе са позадином биле су прекинуте и проваљене, морали смо опет да се снабдевамо држећи митинге. У јеку реакције одржали смо два митинга, снабдели се храном за неколико дана, пробрили блокаду и пребацили се у други правац, где реакција није имала снага. Овде (у Мавровском крају) дознали смо да је штаб зоне (Ларго,³ Коле,⁴ Иван⁵ — полком Мавровског одреда, и један партизан) у Мавровском крају, у селу Железно Речане (близу" границе), али пошто су мислили да је одред разбијен, имали су намеру да се пребаце преко границе, да дођу до скопске организације и преко ње да ухвате везу са Главним штабом или, пак, са неким делом одреда који се евентуално после борбе пребацио на другу страну, да тамо прикупе нове снаге и са већом снагом опет да пређу овде, јер су били мишљења да се тако слабим снагама, какове смо имали још у почетку, не може да се дејствује. Ми смо ово обавештење добили од позадинске организације преко везе и преко исте смо им поручили (Ларгу и осталима) да границу никако не прелазе, већ да се врате натраг или пак да остану тамо где су, све док не ухватимо директну везу са њима. Организација их је обавестила, али су они њој послали једно писмо, у коме кажу да они не знају од кога је послат тај налог и пишу да сигурно није из Главног штаба, нити пак из одреда, и зато остају при првом плану, односно да иду преко границе. То писмо они су послали до гостиварске организације, а ова, га је пак послала нама. Када смо га добили, ми смо се сви зачудили, јер иако нису били сигурни да смо уништени или разбијени, или пак пребачени преко границе, без налога вишег форума, самоницијативно (ма да су били предупређени на време), они су нас оставили у најтежим тренуцима, када је претила опасност да се растури одред, и не само нас већ и целу њихову зону. Друг Димче⁶, делегат Главног штаба и командант одреда, послао им је хитно наређење да се врате натраг, али изгледа да то наређење није стигло на време и да су они отишли преко границе.

Ово вам, другови, пишемо зато што можда ви не знате шта је било, а истовремено и да вас обавестимо о нашем стању и о

® Мино Богданов, политички комесар Прве оп. зоне. Због дезертирања је био тада осуђен на смрт, али је после помилован.

⁴ Борис Алексовски

⁵ Редакција није могла да установи на кога се односи.

• Иван Танев-Дојчинов

нашим акцијгма, • пошто немамо штаба зоне, куда бисмо слали извештаје и одакле би смо добили обавештење и нове директиве.

Друго, овде код нас се налази један друг⁷, послат по налогу Врховног штаба у Главни штаб Македоније. Не могући да се нађе са Главним штабом, а лутајући неколико месеци по Македонији без веза, он је нашао нас и сада је овде. Његово присуство много је поправило стање код нас, а огромно искуство које има он, мајсторски преноси на нас млађе другове и користи нам у огромној мери. Но ипак тај друг није за нас, али смо га ми, пошто нисмо имали везу с вама, задржали и сада тражимо да нам пишете шта да се ради: када и како да га повежемо (ако треба) с вама. Његово илегално име је Марко, а право Јелисије. Родом је из Маврова (Македонац), био је у Шпанији добровољац, а сада је командовао одредима и батаљонима у Србији (Топлица). Тај човек, када би остао овде, много би користио, зато што има огромно искуство, а и због тога што је популаран у местима где дејствујемо сада, јер је родом одавде (Мавровац).

После Карбунице одред је остао са 30 бораца (пре тога било нас је 46) са 21 пушком. Машинско оружје (2 пушкомитраљеза) заробили су нам. Првих дана била је нас захватила велика деморализација и страх (били смо два пута бомбардовани артиљеријом), сви смо били са поцепаним опанцима или пак боси и без новаца. Доцније се стање поправило и сада можемо рећи да је донекле добро. Од тада смо предузели следеће акције: два митинга у Кичевском крају у јеку реакције (у Видранима и Јудову), ликвидирали смо два окорела шпијуна (у Малковцу и Иванчишту) и прекинули телефонске стубове и жице на Пресеку на око 2 километра (2 последње акције извршила је једна диверзантска група са Даметом)⁸. У Мавровском крају одржали смо митинг у Беличици, затим у Среткову и у Маврову. Митинзи су били успешни. После митинга у Среткову за нама је дошао Цемо.⁹ Једна његова заседа од много људи приметила је двојицу наших другова послатих послом и отворила митраљеску паљбу на њих. Они су успели да побегну и да нас нађу. Цемо је блокирао шуму, ушао унутра и, не могући да нас стигне, почео да пуца у ваздух, да би нас збунио и натерао на нову

⁷ Јелисије Поповски-Марко

⁸ Народни херој Чедо Филиповски, погинуо несрећним случајем 22 јуна 1945 год. као командант дивизије.

• Вођа балистичких банди на територији Македоније под италијанском окупацијом, које су терорисале македонски живаљ и сваког припадника НОБ. До капитулације Италије били су под окриљем италијанског окупатора, а после капитулације Италије под окриљем немачких окупатора.

заседу. Ми се нимало нисмо открили и увече смо се ослободили блокаде и пошли у супротном правцу. У Маврову је митинг био нарочито успешан. Овде смо прво извршили конфискацију у кући једног окорелог реакционара (бившег народног посланика), иначе блиског рођака Марка (Јелисија). Узели смо платно за веш, чарапе, један пар ципела и један пар гумених чизама и неке друге ситније ствари. Друго, стрељали смо једнога шпијуна омрзнутог код свег становништва, и треће, узели смо позајмицу од 100 (сто) албанских наполеона од најбогатијег човека у Мавровском крају и целој зони (има 12.000 оваца, Аврам-ћаја). Он није хтео да да и врдао је цела два сата, па је тек после два сата. Дали смо признаницу њему и жени где смо конфисковали ствари.

Одржали смо такође успешан митинг у Тресончу на Петровдан (празник села), а у селу Селцу остали смо цео дан и очистили се од вашака. Одатле смо се пребацили у Кичевски крај и одавде вам пишемо. Овде мислимо да извршимо реорганизацију у одреду, да прикупимо оружје и да овде негде ударимо јаче, а после да идемо преко границе ка Крушеву. Одред нам сада броји око 36 људи а сигурно можемо да прикупимо снагу од 40—45 људи. Рђаво је то што немамо оружје за све људе (имамо пет другарица), а нарочито немамо машинско оружје.

Треба да вас известимо још о једној важној ствари. Капетан милиције из Кичева¹⁰ хтео би да изиђе са много милицаг-јаца против окупатора, али тражи да се на сваки начин састане са другом Орцетом¹¹ да би преговарао са њим...

Другови, користим прилику што могу сада да вам пишем и упућујем Главном штабу једну молбу. Ја сам рођен у Битољу. Ту сам ушао у покрет, ту сам радио и ту сам се изграђивао. Радио сам и у организацијама у другим местима, а има годину дана како сам у Албанији, где сам радио илегално у кичевској организацији (Кленовец, Подвис и Карбуница). Илегалан сам две године. Сада сам одређен за политкома одреда, где се налазим три месеца, али ипак молим Главни штаб да будем пребачен у II зону у Преспански или Битољски одред. Мени је овде добро и поносан сам, другови, што ми се дало толико поверење, али би било много боље да дејствујем у моме крају. Ту ми је познат терен, а и људи, и, популарнији сам. Зато мислим да ћу бити кориснији у II зони и зато постављам овај захтев и то хитно. Не треба да нацомињем да сам готов да користим борби без разлике где било, али осећам да бих много више могао да дам тамо међу мојим старим друговима и у моме пр-

¹⁰ Амди Дема

¹¹ Инструктор ЦК КПЈ Добривоје Радосављевић

вобитном рејону. (Знам све језике којима говори околно ста-
ноеништво!)

О овоме да ми одговорите што пре.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Пламени позрави!

**Политком: Аврам-Илија Топаловски
Заступник команданта: Климент**

БР. 96

**ПОЗИВ ШТАБА ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД ЈУЛА
1943 ГОД. СЕЉАЦИМА ДА НЕ ПРЕДАЈУ СВОЈЕ ПРОИЗВОДЕ
ОКУПАТОРУ¹**

СЕЉАЦИ И СЕЉАНКЕ

Наступа жетва. Као гладним псима, отварају се очи оку-
патору и његовим слугама — разним спахијама — када гледају
ваше њиве.

Коме припада то жито?

Вама, сељаци и сељанке — Македонци и Шиптари — вама
припада и ви морате да га задржите, ако нећете да ваша деца
гладују, вама, а не крвавом окупатору и његовим слугама, који
су вас поробили да би могли да вас пљачкају. Вама припада, и
ви не смете да га испустите из ваших руку, које су га обрађи-
вале. Ни једно зрно жита не сме да оде у руке окупа-
тору и спахијама, јер знајте, да сваким зрном жита снажите
вашег крвног непријатеља да вас и надаље пљачка и убија. '

МАКЕДОНЦИ И ШИПТАРИ, СЕЉАЦИ И СЕЉАНКЕ! *

Погледајте око себе и видећете да вас и једне и друге
пљачка један те исти пљачкаш — фашистички окупатор.
Пођите путем којим су пошли ваши заштитници, македонски и
шиптарски партизани, који се с пушком у руци братски боре за

¹ На документу нема датума, но вероватно је писан почетком јула
1943 године.

вас, за вашу слободу и који вас штите од пљачке и зулума окупатора.

Ступајте смело у партизанске одреде. Стварајте нове партизанске чете и одреде. Нека из сваког цбуна бије осветничка пушка.

Живело братство и јединство македонских и шиптарских сељака и сељанки у борби против зулума и пљачки окупатора!

Доле срамни данак — спахилук!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Јули, 1943 г.

ШТАБ ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

БР. 97

ИЗВЕШТАЈ СВЕТОЗОРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ОД 8 АВГУСТА 1943 ГОД. ЦК КПЈ О СТАЊУ У МАКЕДОНИЈИ, НА КОСМЕТУ, ЈУГОИСТОЧНОЈ СРБИЈИ, АЛБАНИЈИ И ГРЧКОЈ

ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ
ЈУГОСЛАВИЈЕ .

Положај.

Драги другови,

Прошло је осам месеци од када сам отишао од вас. Нисам вам се могао раније јавити, јер су канали били посве несигурни. Неколико кратких писама пало је у руке непријатељу! Користим сада прилику да вам преко друга Милутина¹ пошаљем детаљан извештај о целокупном мом раду за ово време.

У току фебруара месеца бавио сам се на територији Јастребачког, Јабланичког, Кукавичког и Врањског партизанског одреда. Политичка ситуација на територији ових одреда била је оваква:

а) Села у низини према Морави и главној прузи Лесковац—Ниш—Сталаћ углавном су била под партизанским утицајем. Четничка упоришта су врло ретка.

¹ Иван Милутиновић

б) Села у брдским пределима су углавном била под четничким утицајем. Тако је на Косаонику имао своје базе мајор Кесеровић са својим четничким бандама. У Косаоници, јужно од Куршумлије, имао је своје базе Коста Пећанац. У Горњој Јабланици (код Реткоцера) налазио се штаб мајора Ђурића. У Горњој Оруглици (јужно од Лесковца), налазио се погранични штаб Недићеве војске, који је уствари био центар Дражине пропаганде. У Власотинцима налазио се штаб Недићеве војске, који је исто тако био центар за Дражину пропаганду. Даље на југу према Куманову налазио се штаб Дражених четника на планини Козјаку. Покушавали су да продру према Пироту и Сухој Планини. У овим планинским пределима наши су имали своје базе на подручју Тулара (између Лебана и Приштине) и продирали су на подручје Реткоцера.

Војнички, наши одреди су били мали (по 50—60 бораца) и сасвим неактивни. Избегавали су сваку акцију. Нису имали никакве перспективе и међусобно су били врло слабо повезани. Сви одреди били су у стању дефанзиве и сматрали су да није настала ситуација за повећање одреда и за њихово пуно активирање.

По доласку на терен ја сам прикупио Јабланички и Кукавички одред са неколико бораца из Јастребачког одреда и са њима одржао тродневна саветовања. На тим саветовањима остварили смо јединствену команду над сва три одреда. Донели смо заједнички закључак о прелажењу на офанзивне операције против окупатора и о што бржем прерастању наших одреда у батаљоне, бригаде. Истовремено, донели смо закључак да се што хитније политички продре у брдске крајеве, с циљем да се изолују четнички штабови и после тога војнички униште. Пошто сам ту сазнао да ситуација на Косову и Метохији није ни издалека онаква каква је била изнесена у писму Обласног комитета, ја сам одлучио да све борце са Косова мобилишем и да их упутим према Туларима, где би се организовао оперативни штаб за Косово. Ослањајући се на туларске базе партизански одреди са Космета помогли би овим српским одредима у чишћењу брдске територије и одатле продирали у правцу Митровице, Приштине и Гњилана. Упознао сам штабове ова три одреда с овим намерама у погледу Косова и упутио их на заједничко садејство.

У току ових саветовања сазвао сам све партијске активисте са терена и одржао партијско саветовање. Организовао сам окружни комитет и дао му све потребне директиве.

У току четвртога дана саветовања Недићева војска извршила је офанзиву на нас у јачини од преко 1.200 четника. Нас је било око 100 бораца, али смо ипак примили борбу која је трајала цео дан. Резултати борбе били су: 40 мртвих и рањених

са њихове стране, док са наше стране није било ни мртвих ни рањених.

По одласку мојем из ових одреда они су наставили са офанзивним операцијама и у току првих месец дана извршили низ врло успешних акција од којих су најважније: а) уништавање рудника Летце и заробљавање преко 60 недићеваца; и б) велика борба са Бугарима у којој је такозвана бугарска ударна рота (1.500 бораца) потпуно разбијена и том приликом на терену је остало преко стотину мртвих Бугара. У току тих месец дана одреди су се удвостручили и стално су у порасту.²

Исте ствари спровео сам и у Врањском партизанском одреду, коме сам дао следећу перспективу: а) спровести главни ударац против бугарског окупатора (железничке пруге, рудници); и б) што брже повећати одред и разделити га у три ударне групе од којих би једна продирала према Пироту и Сухој Планини са задатком да завлада целим овим тереном, друга би продирала према Власотинцима, Грделици и Владичином Хану и трећа би продирала према Козјаку, Прешеву и Куманову.

И на овом терену одржао сам састанак са партијским активистима, формирао окружни комитет и дао им потребне директиве за рад.

Врањски партизански одред одмах је прешао на извршавање задатака које сам му поставио. Развиле су се велике борбе са бугарским окупатором! Уништена су два рудника.³ ¹Порушен је велики железнички мост на Морави код Прибоја (Врањска Бања).⁴ Бројчано одред се утростручио и почео продрати у свима правцима које сам им одредио. Бугарски окупатор врши страховите репресалије против мирног становништва. Целе пукове војске из Скопља, Куманова и Софије шаљу против врањских партизана, који су већ продрли до Бујановца.

Почетком месеца марта стигао сам у Македонију где сам затекао следећу ситуацију:

1) Партијске организације биле су организационо скоро у расулу. Фракционашки рад Шарловог руководства оставио је дубоки корен у партијским организацијама. Новоформирано руководство са Банетом није успело да оздрави партијске организације и фракционашка борба понова је отпочела све до доласка друга Љуба.⁵ Главни узрок ове фракционашке борбе углавном био је боравак делегата Комунистичке партије Бугарске у Скопљу. Тај делегат дошао је у Скопље са писмом ЦК КП

¹ Односи се на одреде: Јастребачки, Јабланички и Лесковачки

² Односи се на рудник Ракита и каменолом Момин Камен. Напад је извршен марта 1943 године.

³ Напад су извршили 20 бораца Јужноморавског партизанског одреда 22 марта 1943 године.

⁴ Добривоје Радосављевић

Бугарске, које сте ви добили, а које је требало да он лично донесе до Вас. Како није могао да се пробије до Вас, он је остао у Скопљу и повезао се са другом Банетом и ондашњим покрајинским руководством. Њима је саопштио да по одлуци Коминтерне он треба да сарађује са покрајинским руководством у Македонији. Наравно, саопштио им је да он има само саветодавни глас. Но како је тај друг политички много изграђенији него наши кадрови у Македонији, он им је стварно наметао своја становишта, која су уствари била становишта бугарске партије. Тако је он упорно стајао на становишту да у Македонији нема услова за партизанско ратовање и тај став је успео да наметне целом покрајинском руководству (Бане, Мара и Пинџур). Против оваквог става побунили су се неки партијски активисти и отпочели борбу против покрајинског руководства. Та борба попримила је карактер борбе за власт у Партији и растројила је и онако растројену партијску организацију у Македонији. Отпочело је широко оговарање покрајинског руководства и лично повезивање по организацијама. Утицај бугарског делегата био је врло штетан, што се види и из следећих његових ставова: а) када је дошао Проглас друга Тита у којем позива Македонце на оружану борбу, он је онда дао своје мишљење, које је наравно прихваћено, да се могу створити партизански одреди, али само мали, који ће дејствовати у јачини највише од 10 партизана; б) ови одреди треба да се зову „комитски одреди“, а не никако партизански; в) национално-ослободилачки комитети треба да се зову само „ национални комитети“; и г) све снаге Партије бацити у градове под паролом „ми ћемо остати у градовима, а непријатељ нека иде у шуму“ итд. Штетне последице оваквих ставова биле су огромне: а) у партијским организацијама продрло је мишљење да у Македонији не постоје услови за партизанско ратовање, односно да не постоје услови за спровођење у праксу линије КПЈ. Сви колебљиви и опортунистички елементи унутар Партије и око Партије ухватили су се за свој став и за став бугарске партије у самој Бугарској и тиме оправдавају своје опортунистичко држање; б) и кад се пришло стварању партизанских одреда завладало је мишљење да ти одреди не треба да се повећавају. На тај начин ти су одреди животарили и као комите исхрањивали се преко јатака. Наравно да их је тај начин рада унапред осудио на пропаст. Одреди су одбијали да примају нове борце под изговором да се и они једва исхрањују.⁶ И када је окупатор јаче стегао и извршио провалу у мреже јатака, одреди су остављени сами себи. А како нису имали перспективе о партизанском ратовању, они су један за другим настрадали. У току 1942 године било је 6 одреда са

⁶ Овакав став имала је чета „Ј. Сандански“ зими 1942/1943 године.

по 10 до 15 бораца и они су сви разбијени, осим битољског који је прешао на албанску територију, и то сам на своју руку, и тако се сачувао;⁷ в) у партијским организацијама постепено се стварало мишљење да се не треба борити против бугарских окупатора него само против реакционарне владе Филова. Отуда и оно избацавање термина „ослободилачки“ из национално-ослободилачких комитета. Из овог става је поникло и мишљење да Комунистичку партију у Македонији треба издвојити из састава КПЈ и прогласити је самосталном. Све ово уносило је политичку и организациону збрку у наше партијске организације у Македонији. Но делегат бугарске партије несумњиво је много помагао партијским организацијама у Македонији на организовању борбе за непосредне (економске) потребе народа.

2) Политичка ситуација у Македонији била је оваква: требало је да прође изврстан период времена да бугарски окупатор открије своје право окупаторско лице. Но, наравно, ово не значи да није одмах требало стварати партизанске чете, као што то мисли бугарски делегат. Напротив, требало је партизанским акцијама и политичким радом партијских организација натерати бугарског окупатора да одмах открије своје лице. Чак и оно мало партизанских одреда, који су организовани у току 1942 године, приморало је бугарског окупатора да предузме оштре репресалије против народа и самим тим он је скидао маску „ослободиоца“. Даље, развијањем борбе против пљачке, коју је отпочео бугарски окупатор за рачун Хитлера, он је био приморан да открије своје пљачкашко лице. Македонски народ је почео увиђати да су на место великосрпских хегемониста дошли великобугарски хегемонисти са истим циљем да угуше националну свест македонског народа. Самим тим бугарски плаћеници из редова македонског народа почели су се изоловати од маса. Овим је створена повољна ситуација за окупљање свих бугарофилских маса око наше Партије.

Посебну пажњу заслужује деловање Ванче Михаилова и ВМРО-а. Под окриљем немачких окупатора агенти Ванче Михаилова раде по целој Македонији. Они иступају за уједињење македонског народа и за његову националну независност. Они су, уствари, главни агенти Гестапо-а и то за целу територију Бугарске, Грчке и Албаније. Њих Немци помажу и држе их као протутежу Бугарима у које немају поверења. Немци сматрају да бугарска влада седи на две столице и зато се потпуно ослањају на ВМРО. Опасност од Ванче Михаилова је доста ве-

⁷ У лето 1942 год. били су одреди: „Димитар Влахов“, „Питу Гули“, „Борче Петров“, „Пере Тошев“ и чета „Јане Сандански“. Велешки одред „Пере Тошев“ слио се крајем септембра 1942 год. са делом партизана разбијеног одреда „Димитар Влахов“ у један одред под именом „Димитар Влахов“ који је бројао преко 100 партизана.

лика, јер он позива на уједињење целог македонског народа код кога се данас буди национална свест и мисао за уједињење. Но та опасност није тако велика као што себи претстављају партијски активисти у Македонији, јер се Ванчо Михаилов потпуно везао за немачке фашисте.

Међу србоманске масе око Скопља, Куманова и Кичева распростро је своје мреже Дража Михаиловић, преко свога агента Војче Трбића. Његов утицај није тако велики. Он директно сарађује са италијанским окупаторима у борби против Комунистичке партије.

3) Партизански одреди били су мали, као што сам горе поменуо. То су уствари биле комитске дружине које су се налазиле по шумама без икаквог масовног рада по селима. Свега неколико акција⁸ извршених у току лета 1942 године учинило је ипак да масе почну прелазити на позиције народно-ослободилачке борбе. Но разбијање тих одреда унело је панику у народ а и у редове партијских организација. Сви колебљиви елементи унутар Партије и око Партије надали су дреку како у Македонији не постоје услови за партизанско ратовање, и како покрајинско руководство шаље своје кадрове у сигурну смрт. Ауторитет покрајинског руководства, услед такве ситуације, био је потпуно срозан. Многи одани партијски активисти били су поубијани, а многи интернирани и осуђени на дугогодишњу робију.

По доласку у Македонију окупно сам све партијске активисте и дискутовао са њима и са Љубом о целокупној ситуацији у Македонији, па заједнички са њима донео следеће закључке:

1) Предузети темељиту реорганизацију свих партијских организација у Македонији и окупити све здраво партијско чланство на спровођењу у живот линије КПЈ у условима Македоније. Предузети оштре мере против свих колебљивих и опортунистичких елемената који су кочили спровођење у праксу линије КПЈ. Од најбољих активиста, који су у свим тешким моментима остали верни нашој Партији, образовао сам Централни комитет Македоније у саставу КПЈ.⁹ Ово сам учинио из разлога да омогућим КП у Македонији најшире окупљање свих слојева македонског народа, и то како бугарофилских тако и гркоманских и србоманских, у борби за национално ослобођење. Наравно да сам цео покрет управно у правцу сједињавања са осталим народима Југославије. Што се тиче осамостаљивања партијске организације у Македонији предузео сам мере за

⁸ Види док. бр. 39.

⁹ ЦК КП Македоније формиран је почетком марта 1943 год. у Тетову.

ослобођење неких другова који се налазе у концентрационим логорима и самим тим омогућио брзо осамостаљивање КП Македоније. Наравно да сам друга ЈБуба оставио и даље као инструктора ЦК КПЈ да помогне учвршћивању и осамостаљивању новог ЦК КПМ. Ова је мера заиста допринела много окупљању свих здравих партијских кадрова на раду за енергично спровођење у живот линије КПЈ. Исто тако ова мера је допринела да се данас македонске масе окупљају око КПМ и постепено се упућују ка братској заједници југословенских народа. Маса радника отворено су поздрављале одлуку ЦК КПЈ о давању аутономије КПМ, гледајући у томе гаранцију да ће Македонија заиста бити равноправна у братској заједници народа Југославије.

2) Предузети мере за остварење јединственог Национално-ослободилачког фронта македонског народа у борби за његово национално ослобођење. У борби за остварење фронта истакнута је потреба окупљања свих угледних родољуба, старијих илинденских војвода и политичких претставника разних партија који данас стоје на линији борбе против немачких, италијанских и бутарских окупатора, против великосрпских плаћеника и немачких плаћеника: Ванче Михаилова и др.

3) Одмах предузети све припреме за организовање партизанских чета по свим крајевима Македоније. Организовати главни штаб као и штабове оперативних зона, Најјаче снаге бацити на организовање војске на територији Македоније под италијанском окупацијом, где су војнички и политички услови били најповољнији. На тој територији остварити јаке ударне групе и продирати према Скопљу, Велесу и Битољу. У исто време створити партизанске одреде по свим крајевима Македоније ослањајући се на Грчку, Бугарску, Албанију и Србију (Врање).

Све ове задатке поставио сам партијским организацијама у писму које сам упутио свима члановима Партије, а које вам у препису достављам. Исто тако упутио сам једно писмо свима партизанима, у коме сам им поставио главне задатке; то вам писмо исто тако достављам. Осим тога издао сам наредбу Главном штабу о формирању оперативних зона и одреда.¹⁰

У току ова 3—4 месеца у Македонији се знатно побољшало стање партијских организација. Организовани су обласни комитети, који су већ почели функционисати као политичка руководећа тела. Њихов рад се осећа на терену, иако им је знатно отежана ситуација услед великих репресалија које врши бугарски окупатор. Сви стари опортунистички, колебљиви кадрови отпали су. У руководства су ушли нови, млади кадрови, који су још увек неискусни, али зато одани нашој Партији и

¹⁰ Види док. бр. 68.

народно-ослободилачкој борби. Свима је објављено досадашње наседање на позиције бугарског делегата и правилност линије КПЈ. Наравно да пред нама стоји велики задатак да то младо партијско чланство уздигнемо и политички оспособимо за самосталне партијске руководиоце, што је на многим местима и успело.

У току ова три-четири месеца успели смо да организујемо доста јаке ударне групе по свима крајевима Македоније. Створене су јаке ударне групе, нарочито у кичевском, охридском, битољском и кавадарском сектору. У осталим крајевима створени су мањи партизански одреди и то према, Куманову, Скопској Црној Гори, Велесу, Прилепу, а изгледа и према Штипу и Струмици (за Штип и Струмицу немамо сигурних извештаја). Ове ударне групе броје по 70 до 80 партизана. Борбени дух захватио је цео македонски народ. Утицај наше Партије нарочито је порастао на територији под италијанском окупацијом, у Кавадарском, Ђевђелиском и Велешком крају и на Прилепско-битољском подручју. Бугарски и италијански окупатор приморан је да баца велику снагу против наших одреда. Тако, на пример, на Кавадарском подручју на нашу ослобођену територију бугарски окупатор приморан је да доведе три пука редовне војске и велики број полицајаца где је вршио офанзиву у току 15 дана. Ова офанзива свршила се безуспешно.¹¹ Наши одреди вештим маневрисањем избегли су опкољавање и уништење и задали бугарским окупаторима осетне губитке. Бугари за њих говоре да то нису комите, већ велика војска којој се не може ништа. Наши одреди имају потпуну потпору целог народа у том крају. Узалуд је бугарски окупатор вршио страховите репресалије над народом (убијао и клао жене и децу, палио села итд.): није постигао жељени успех. Народ је остао чврсто уз своју војску. Узалуд је давао велики новац за организовање контрачета, но није сакупио нити једног човека. Партизани су стално у офанзиви. Разоружавају граничне бугарске карауле према Грчкој и неколико бугарских војника прешло је на њихову страну. Партизани воде борбу скоро свакодневно са бугарским окупаторима по македонским селима, не дајући им жито, вуну и др. У Битољу цео гарнизон бугарске војске иде у потеру са свима жандармима и полицајцима против нашег одреда, који вепго маневрише пребацујући се на грчку територију. У току само једне борбе један партизан је убио 20 бугарских фашиста и сам погинуо. Један други партизан у време најјаче потере целог гарнизона сачекао је усред поља бугарског мајора, зликовца од кога је пропиштао цео крај, смртно га ранио и успео да по-

¹¹ Види док. бр. 117.

бегне.¹² У Кичевском подручју италијански окупатф је са преко 2.000 војника вршио огромну офанзиву на наш одред. И ту је окупатор претрпео неуспех. Наши борци убили су и ранили преко 40 окупаторских војника међу којима и два официра. Ново борбено расположење захватило је македонски народ. Процес уједињавања македонских маса у национално-ослободилачкој борби иде све бржим темпом.

Наравно да постоје велике опасности, које се могу појавити у току процеса ове борбе која захвата македонски народ. Те опасности долазе услед младог и неискусног кадра и услед великог терора који заводи бугарски окупатор. Услед такве ситуације везе су врло тешке и то може да буде судбоносно по даљи развитак народно-ослободилачке борбе у Македонији. Али оно што је врло добро, то је да је у наше партизанске одреде продрла линија народно-ослободилачке борбе. Наши одреди схватили су ко је главни непријатељ и где и како треба ударити га. Наши одреди су схватили како треба партизански деловати и развити масовни рад по македонским селима. Безброј конференција и митинга по свима селима показује да то више нису мале комитске дружине него прави партизански одреди. Наши одреди су се и војнички прекалили и све је ређи случај предавања непријатељу и бежања у градове, што је била редовна пракса раније.

Па и у раду на окупљању свих поштених родољуба у један јединствен национално-ослободилачки фронт, наше партијске организације у Македонији показале су успех. Истина, у много мањој мери него што су то показале у раду на учвршћивању партијских организација и у раду на организовању партизанских одреда. То ново борбено расположење, тај нови талас борбе, који је захватио македонски народ, привукао је на позиције народно-ослободилачке борбе велики број старих илинденских бораца и политичких претставника, који су се отворено изјаснили за нашу борбу. Али, то још није организационо учвршћено. Сада смо предузели мере за њихово организационо окупљање у Антифашистичко сбрање народног ослобођења Македоније. Политичка ситуација све више се побољшава. Бугарски окупатор губи упориште за упориштем у Македонији. У једном од најјачих његових упоришта, велешко-кавадарско-ђевђелиском округу, он се потпуно укопао. И утицај Драже Михаиловића је у сталном опадању нарочито у Кичевском крају, где су се његови људи сјединили са агентима бугарских хегемониста у борби против наше Народно-ослободилачке војске. Најтеже иде са агентима Ванче Михаилова, али и ту се осећа процес распадања, на-

¹⁴ ОВУ акцију извршили су партизани одреда „Гоце Делчев“. Види док. бр. 79,

рочито у вези са све већом очигледношћу о пропасти немачког фашизма. У редовима ВМРО наступа диференцирање. Једни се изјашњавају за Русију и постепено прилазе нашим позицијама, а други се отворено откривају као отворени агенти Гестапоа. Наравно да овакву повољну ситуацију ваља брзо искористити и организационо учврстити све родољубиве снаге. При овоме постоји опасност само услед малобројности и неискусности руководећег кадра. Но мислим да ћемо све тешкоће пребродити.

Посебно питање претставља парола уједињења македонског нармзда. Македонија је раздвојена између Југославије, Грчке и Бугарске. Цео македонски народ захтева уједињење. Ја сам прошао кроз грчку Македонију и видео на терену да се македонски народ у Грчкој отворено изјашњава за уједињење. Грчки партизански покрет није захватио велику већину македонског народа, који, под утицајем ВМРО служи окупатору и бори се против грчке партизанске војске. На захтев грчког штаба наше чете из битолског реона су прешле у грчку Македонију, у области Лерина и Костурског и ту извршиле велики политички продор међу македонским масама,¹³ Македонски народ их је дочекао као своје ослободиоце и све контрашке чете су добровољно предавале оружје. Македонци траже да се ставе под команду нашег Главног штаба за Македонију. Ми смо ово одбили због става грчке партије по македонском питању о чему ћу вам доцније писати. Али ово питање је врло акутно и за масе македонског народа у самој нашој Македонији. Због тога сам ја написао писмо¹⁴ другу Љуби да се у нашој Македонији баци парола уједињења македонског народа. Друг Љуба је у светлости те пароле написао проглас ЦК КП Македоније који вам достављам. Сам проглас има крупну политичку погрешку у томе што се у њему Македонија издваја из оквира Југославије и третира као посебна балканска земља. Кад сам добио проглас одмах сам отпутовао из Грчке за Македонију да исправим линију. Састао сам се на терену са другом Љубом и три члана ЦКМ и после дуге дискусије сложили смо се да је потребно исправити линију. Нарочито дуго требало је убеђивати друга Љуба. Најзад сложили смо се у овоме: пошто се народно-ослободилачки покрет најјаче развио у Македонији на територији Југославије и пошто је овај покрет центар окупљања целог македонског народа, потребно је да бацимо паролу ослобођења и уједињења македонског народа у братској заједници са свима југословенским народима. Македонски народ има најсигурнију гаранцију у нашој

¹³ Марта 1943 год. одред „Дамјан Грујев“ и чета „Ј. Сандански“ прешли су на територију Егејске Македоније и тамо су дејствовали све до јуна 1943 год., а после овога и друге наше јединице, све до ослобођења. О акцијама ових одреда види док. бр. 87 и 105.

¹⁴ Редакција не располаже овим писмом.

Народно-ослободилачкој војсци Југославије да ће добити своју пуну равноправност и слободу, која се бори против сваког националног подјармљивања од стране великосрпских хегемониста. У тој братској заједници биће отворена врата и братском бугарском народу. Исто тако иступити за јединство свих осталих балканских народа. Са овако јасном политичком линијом разишли су се чланови ЦК на терен. Напомињем да је друг Љуба углавном одговоран за скретање у прогласу. Иначе, он се врло добро сналази на терену и добро руководи.

У месецу априлу бавио сам се на Косову и Метохији, где сам наишао на заиста тешку ситуацију. Партијске организације заузимаће су један сувише секташки став по питању окупљања свих група у национално-ослободилачки фронт народа Космета. Нарочито су се секташки односили према националистичким шиптарским групама, које су истина шовинистички расположене према Србима, али су истовремено непријатељски расположене према италијанском окупатору. Партијске организације су такође неправилно схватиле линију КПЈ у народно-ослободилачкој борби. Наиме, оне су само позивале на оружану борбу а уопште нису узимале у обзир да се борба против окупатора може водити и путем масовних акција и демонстрација за хлеб, против терора и пљачке итд. Чак шта више у условима Космета било је потребно у прво време поћи баш путем масовног рада да би се кроз тај рад постигло јединство шиптарског и српског народа. Кроз ту борбу требало је постепено организовати партизанске одреде који би могли успешно деловати и поред велике шовинистичке мржње која заиста постоји између Шиптара и Срба. Партијске организације пошле су баш обратним путем. Наиме, бациле су паролу оружаног устанка и да се свако ко не прихвата њихов позив и не стави под команду Главног штаба Комунистичке партије (они су то двоје идентификовали) прогласи за издајника и непријатеља. Исто тако национално-ослободилачки одбори морали су извршавати директиве односних месних комитета. У војничком погледу нису имали никаквих перспектива. Цео њихов рад углавном се сводио на вршење атентата на окупаторске војнике и шпијуне. Те њихове акције изазивале су страховите репресалије и масовна интернирања. На тај начин у већини случајева партијске организације су разбијене. Велики број најбољих партијских активиста пао је у руке непријатељу. Скоро цео Обласни комитет је пао. У таквој ситуацији ја сам окупио најбоље партијске активисте са терена и образовао привремени Обласни комитет. Упутио сам писмо свима члановима Партије и издао наредбу Главног штаба у којој сам поставио цео план војничког деловања на Космету. Извршили смо расподелу кадрова и дали директиве за даљи рад.

Ситуација на Косову и Метохији није се развила повољно.

У првом реду велика шовинистичка мржња између Шиптара и Срба била је кочница за развијање народно-ослободилачке борбе! Партијске организације биле су слабе да би савладале све те тешкоће. Колика је шовинистичка мржња Шиптара према Србима види се јасно из чињенице да је један наш одред, који је састављен од Шиптара, био опкољен од преко две хиљаде наоружаних сељака Шиптара и борба је трајала неколико сати све док Шиптари нису видели да је то шиптарски одред. Онда су се разишли и оставили Италијане на цедилу. Сва шиптарска села мобилишу се чим се појави ма какав одред. Једино су шиптарски одреди имали услова за деловање, али у последње време и против њих се подижу села сматрајући их као издајнике Албаније који стоје у служби Срба. Наравно да оваква ситуација код шиптарских маса на Косову и Метохији није само последица дугогодишњег робовања под великосрпском реакцијом, него и последица досадашњег секташког рада Обласног комитета и партијских организација. Шиптарске масе у целини траже припајање Албанији и постоји реална опасност да те масе мобилише реакционарна шовинистичка групација из старе Албаније — „Баликомбтар”. Мере кој[^] сам предузео на Косову и Метохији, а које и ви видите из приложеног писма и наредбе,¹⁵ су у закашњењу и због тога апсолутно недовољне да се мобилишу шиптарске масе. Зато сам морао издати накнадна наређења. Тим наређењима предвидео сам стварање посебних шиптарских одреда и посебних српских одреда који ће сви стајати под јединственом командом Главног штаба за Косово и Метохију, на чијем се челу налази Фадил Хоџа. Затим сам дао перспективу да се шиптарски одреди углавном концентришу у Метохији под командом Штаба метохијске зоне¹⁸ а српски одреди прем?. Србији под командом Штаба косовске оперативне зоне. Наравно да ово не значи да сви шиптарски одреди треба одмах да се пребацују према Метохији а српски према Србији, већ само у случају нужде и немогућности опстанка на терену. Штабови зона и Главни штаб састављени су од Шиптара и од Срба. Но и ове мере неће бити довољне, а нарочито кад се има у виду велика слабост партијских руководиоца на Косову и Метохији. Зато сам одлучио да овог инструктора из Албаније (Душана)¹⁷ пошаљем на Космет и да тако појачам Обласни комитет. Ради мобилисања шиптарских маса на Космету тражио сам помоћ албанске партије. Она се до сада огледала у следећем: а) ЦК албанске партије упутио је циркуларно писмо члановима партије који су дошли из старе Албаније на Космет у којем их је

¹⁵ Редакција не располаже ниједним од ових докумената.

¹⁶ Метохиска и Косовска оперативна зона формиране су марта 1943 године.

¹⁷ Душан Мугоша

позвао да се ставе под руководство Обласног комитета за Космет; б) упутио је изванредан број чланова партије Шиптара на рад на Космету; в) послао је две чете партизана у правцу Метохије, које ће се састати са нашим четима и заједнички поради на подизању шиптарских маса у народно-ослободилачку борбу. Но ова помоћ заиста споро долази. Другови Албанци су страховито алкави и јавашлије. ЦК КПА и Мило¹⁸ предлажу да се шиптарске масе ставе под команду једног шиптарског штаба на Космету, који би био под командом Главног штаба Албаније, а српске под командом нашег Штаба. Мило чак мисли да је потребно да се Метохија и организационо партијски уклопи у састав КПА. Ја мислим да би ове мере заиста олакшале прикупљање шиптарских маса у народно-ослободилачку борбу, али с друге стране ми бисмо изгубили много код српског народа. Зато ја по овом питању не могу донети никакво решење док не упитам вас за савет.

Ситуација код српских маса је умногоме повољнија. Српске масе у већини стоје под нашим утицајем. Али не треба изгубити из вида опасност која се ту крије. Наиме, на парољу освете Шиптарима великосрби би могли мобилисати српске масе на Космету с обзиром на организационо партијску слабост наших организација).

Због такве ситуације на Космету Обласни комитет није успео да оствари постављене задатке. Још увек није формиран Главни штаб на Космету, једино је одређен главни командант Фадил Хоца, који је најпогоднија личност да уједини Шиптаре и Србе. Предвиђено је било још неколико угледних Шиптара, али су они сви одбили да се приме из страха да се не компромитују пред шиптарским масама због своје сарадње. Један официр Албанац¹⁹ који је био пристао отрован је, а сви други који су се изјашњавали за сарадњу са Србима похапшени су и интернирани. На тај начин ми смо приморани да формирамо неки крњи штаб, који неће претстављати оно што би требало да претставља. Штабови оперативних зона су углавном формиран. Предвиђени одреди Метохијске зоне су такође формиран. Ти одреди броје од по 50—100 бораца, али су прилично неактивни. Према томе постоје Шарски (Срби и Шиптари), Ђаковички (Шиптари) и Пећки (Срби и Шиптари) одред. Штаб Косовске оперативне зоне је тек у последње време успео да се пребаци према Туларима и да ту отпочне формирање предвиђених одреда према Наредби. Још нема извештаја шта је урађено, али

¹⁸ Народни херој Миладин Поповић, мучки убијен 13 марта 1945 год. у Приштини од албанских фашиста.

¹⁹ Кадри Даргути, официр албанске војске, родом из Ораховца. Отрован од фашиста у Приштини априла 1943 год. због антифашистичког става и рада за НОП.

постоје све могућности за подизање Срба и њихов покрет у правцу Тулара- Једина опасност која се ту крије јесте у томе да ли ће се моћи успешно извршити пребацивање људства према Туларима. Напомињем да је изБештај, који смо добили од Облавног комитета на Косову да има, 2.000—3.000 партизана, углавном био нетачан. Било је тачно само то да су се око 2.000 сељака уписали у чете које су имале да дејствују када за то дође време. Било их је око две до три стотине наоружаних сељака. Али Италијани су са Шиптарима блокирали једно село за другим и разоружавали и масовно интернирали сељаке.

Боравећи у Скопљу ступио сам у контакт са ЦК КП Бугарске. Њима сам изложио план за заједничку сарадњу и за евентуално стварање Балканског штаба. За заједничку сарадњу предложио сам им да искористе нашу територију код Врањског одреда, да ту формирају своје чете и да одатле делују у правцу Трна и Софије. Исто тако предложио сам им да формирају партизанске чете у Македонији под Бугарском и да се повежу са нашим четима око Штипа, те да заједнички делују. Исто тако указао сам им на наше мишљење да је заиста потребно да они једанпут уђу у борбу. Било је бурних дискусија. Они су говорили да су постигли велики успех тиме што нису дозволили да бугарска војска иде на Источни фронт. Ја сам им одговорио да је бугарска војска дошла до Дрине и заменила немачку војску која је могла да оде и на Источни фронт и у борбу против наше војске у Босни. Казао сам им да је то опортунизам стајати на становишту да у Бугарској нема услова за партизанско ратовање и да је срамота да бугарска партија не организује оружану борбу. Они су повишеним гласом говорили да се тако не може говорити о бугарској партији која је организовала два устанка, која је дала Димитрова и др. Даље су казали да је ситуација у Југославији била врло повољна и да је због тога једна слаба партија, каква је била наша, могла да организује оружани устанак и да се тако подигне. Ја сам им одговорио да је наша Партија и раније избила на чело својом истрајном политичком линијом и организационом чврстином и да је због тога, као и због повољне ситуације, успела да организује оружани устанак. На крају су се сложили са мојим предлозима о заједничкој сарадњи, али до сада још увек нису ништа учинили. Пристали су на учешће у Балканском штабу и послали свога делегата који још увек седи у Скопљу и ту чека на везу. Он је одбио да се пребаци са куриром и тражио да се мени саопшти да му пошаљем патролу до Скопља да га прихвати. По повратку из Грчке ја сам му послао патролу и сада га очекујем сваки дан.

Са*Главним штабом Албаније састао сам се и њима предложио војничку и политичку сарадњу на границама, као и приступање Балканском штабу. Они су се са свим мојим предлозима

сложили. Војничка сарадња, предвиђена на сектору Малесија—Баковица, већ је остварена. Исто тако и на сектору Љума—Шара. На оба сектора наше и њихове чете су се састале и заједнички делују. Заједничка сарадња постигнута је и на сектору Елбасан—Дебар—Кичево. Једна албанска чета, после дугог натезања, под командом Хаџи Љеша прешла је на територију код Кичева и сада ће знатно допринети у настојању да се оствари братство Албанаца и Македонаца у данашњој народно-ослободилачкој борби. Но и пре доласка ове чете наше партијске организације и партизански одреди успели су да политички осујете намере фашистичких окупатора да изазову братоубилачко клање. Неколико албанских чета, које су биле организоване од италијанског окупатора за борбу против Македонаца, распале су се правилним радом наших партијских организација. ОрганИзован је и посебни шиптарски одред и остварена сарадња са шиптарским националистичким групама са овога терена. Процес уједињавања Македонаца и Шиптара иде све бржим темпом а сада, по доласку Хаџи Љеша, ићи ће још брже. Исто тако остварена је војничка сарадња на сектору Корча—Преспа. Шиптарске и македонске чете састале су се и заједнички делују.

Наравно да је главни задатак ове заједничке војничке сарадње између албанских и наших партизана, не само да се успије задају ударци фашистичком окупатору, него и да се постигне братство народа. При томе сам водио рачуна да се све шиптарске масе, које се мобилишу на територији Југославије, стављају под команду наших штабова. Наравно, нагласио сам да у том погледу не треба бити крут тј. да оне борце, Шиптаре, који нипогго неће да се ставе под нашу команду, треба привремено оставити под командом шиптарских чета које делују на нашем терену. Касније их постепено треба преводити под нашу команду. Упутства о овоме имате у писму које сам упутио на Космет и у Македонију, а чији препис вам шаљем.²⁰

Са Главним штабом грчке Народно-ослободилачке војске састао сам се и њима такође предложио заједничку сарадњу на границама. Наше чете су на захтев Грка прешле на терен Лерина и Костурског о чему сам вам горе писао. На том терену дошло је до заједничке сарадње, војничке и политичке, са нашим Битољским одредом. Исто тако дошло је до сарадње на сектору Бевђелија—Бена—Воден, где су се састале наше чете са грчким. При овоме ваља напоменути да грчка партија има следећи став по питању Македоније: Македонија, односно македонске мањине, добиће у Грчкој слободу и обезбеђење од сваке националне подјармљености. Никакво право на самоопредељење на-

рода они не признају. Тек после дуге дискусије успео сам их убедити да је потребно да се то право призна и македонском народу у Грчкој, али они су пристали само толико да Балкански штаб изда начелну декларацију у којој ће се казати да ће се сва питања између балканских држава решавати у братској сарадњи признајући право самоопредељења народа. Упутства за ово деловање наших чета у грчком делу Македоније налазе се у писму које сам послао у Македонију, а чији вам препис шаљем.

Одржана је конференција у Албанији између мене и делегата грчке и албанске партије на којој су донесени закључци које вам у "препису шаљем (на француском)."⁸¹ Ови закључци састављени су само зато да би се сви централни комитети упознали са свим проблемима који се постављају пред све балканске партије. Грчки делегат није имао никаквих овлашћења, него је само био послан да успостави везу са КИ. Ми смо били дошли до Скадра на путу до Вас, али нисмо могли продрети због пете немачке офанзиве.

У међувремену стигао је у Костурску област опуномоћени делегат ЦКГ партије и Главног штаба грчке НОВ. Зато смо хитно отпутовали за Грчку. Одржали смо конференцију и на тој конференцији донели конкретне закључке, које вам у препису шаљем. Ми смо стајали на становишту да не смемо одуговлачити са стварањем Балканског штаба, него да морамо све учинити да он почне што пре функционисати. Даље смо стајали на становишту да се оствари Балкански штаб на начин да делегати главних штабова балканских НОВ буду на окупу, а да буду у вези са својим штабовима преко радио-станица. Даље смо предвидели да у Балкански штаб уђу најугледнији претставници војнички и политички из свих балканских земаља, које су се истакле у данашњој народно-ослободилачкој борби. На захтев грчког делегата да се у Балканском штабу именују четири команданта из све четири балканске земље, ради манифестовања једнакости балканских земаља, ја сам пристао. При овоме имао сам у виду да би реакционарни елементи, нарочито из Албаније и Бугарске, подигли велику кампању против партизана дотичних земаља, који би признали „српску“ команду, ако би се одредио један командант. Ми смо предвидели да се све припреме око повезивања изврше до 10 августа. И ево сви су извршили све припреме осим мене. Ја никако да ухватим везу са в.з.ма. Преко два месеца зовем вас преко радио-станице на таласима које сте послали Милу (27, '47 и 67 метара), али узалуд. Послао сам вам неколико писама са разним шифрама из разних праваца. Мислио сам да ће она до сада стићи до вас,

⁸¹ Редакција не располаже овим документом.

али још нема ништа! А веза ми је неопходно потребна. Повезали смо преко радио-станица Грчку и Албанију. Бугарску ћемо кроз кратко време повезати. Исто тако Македонију и Космет, па чак, ако можемо, послаћемо једну станицу у Јабланицу да се повежемо са Србијом. Ја морам сада да идем понова за Грчку, јер ме тамо очекују грчка и албанска делегација, а вероватно и бугарска. Било је неопходно да одем понова до Космета, али сам у немогућности и зато шаљем тамо Душана.

Сада мало о ситуацији у Албанији. У Албанији је растао партизански покрет без икаквог плана и икаквих команди све до априла месеца ове године. Чете су организоване по селима и тамо су седеле. Врло је мали број акција које су извршили. Уопште није било покретних партизанских чета. Искоришћена је врло повољна политичка ситуација и слабост италијанског окупатора, који је напустио села и углавном се задржавао по градовима, обезбеђујући саобраћајне путеве. Но кад је партизански покрет захватио шиптарске масе почео се организовати реакционарни шовинистички блок за борбу углавном против Срба и Грка као и против албанских партизана. Наравно, он је на речима за борбу против окупатора, јер друкчије не би могао да изађе пред шиптарске масе! Овај блок је окупио изванредан број поштених националиста, који су стварно за борбу против окупатора. ЦК КПА стајао је на становишту да не треба прилазити стварању штабова партизанске војске да се не би затворила врата уласку у НОФ и у НОВ овом блоку. Међутим, претставници блока (Баликомбтар) су одговорили сваке преговоре, а истовремено организовали своју војску. Они стоје потпуно на чврстим позицијама борбе против комуниста и настоје да у ту борбу увуку што шире масе народа. Албанска партија опортунистички стоји на становишту да треба на сваки начин остварити сарадњу са Баликомбтаром, а у крајњем случају сачекати да се изврши диференцијација у његовим редовима. Ја сам им говорио да треба отпочети политичку борбу против Баликомбтара, мобилишући народне масе за јединство у НОФ-у. На тај начин принудити Баликомбтар на изјашњавање по питању народно-ослободилачке борбе и поспешити процес диференцирања, који се врши у његовим редовима. Истовремено приступити чврстом организовању своје војске и прелазити у непрекидну офанзиву против окупатора а и против оних чета Баликомбтара које би отворено сарађивале са окупатором или које би се политичким радом наше Партије изоловале од маса. По мом мишљењу било је потребно предузети одлучне мере против Баликомбтара, који се слободно шета по ослобођеној територији, служи окупатору преко својих агената и не дозвољава никакво организовање позадине. На тај начин у Албанији нема организоване позадине, јер се стоји на становишту да се

не смеју заштравати односи са Баликомбтаром. И тако на слободној територији слободно се шетају ц разни шпијуни и агенти окупатора. Тек сада је формиран Главни штаб Албаније и почело се прелазити на стварање редовне покретне војске. Сада је формирана и прва бригада. Али војнички они нису у непрекидним офанзивним операцијама, него, напротив, Италијани су ти који упадају на ослобођену територију, пале села и повлаче се у градове. Све ове ствари изнео сам друговима Албанцима и Милу још априла месеца, али они се нису сложили са мном. Чак ни сада се не слажу у оцени Баликомбтара. Има неких другова који се са мном слажу. Углавном у Албанији није постојала жеља да чују искуство из Југославије за разлику од Грчке, где су се интересовали и најмдњим ситницама.

У Грчкој сам боравио око 20 дана. Учествовао сам на великим зборовима у грчкој Македонији и Тесалији. На свим тим зборовима говорио сам о нашој борби. Огромно одушевљење и поздрави нашој војсци и нашем врховном команданту другу Титу захватили су масе грчких партизана и грчког народа. Манифестирало се за јединство балканских народа. Грчки партизани заклињали су се на зборовима да ће се послужити искуством и великим делом наше НОВ и још јаче ударити по окупатору. Одржао сам састанке на којима смо детаљно претресли ситуацију у Грчкој. Ја вам шаљем брошуру²² коју смо превели са грчког из које ћете видети развој народно-ослободилачке борбе у Грчкој и став који грчка КП заузима у данашњој борби. Ја ћу вам изнети само најважније ствари из излагања другова а из којих ћете моћи видети каква је војничка и политичка ситуација у Грчкој. Комунистичка партија је успела да оствари национално-ослободилачки фронт (ЕАМ), окупљајући у њега следеће политичке партије и групе: генералну конфедерацију радника, неколико најважнијих земљорадничких странака, грчку народну демократску странку, на челу са једним бившим народним послаником, један део социјал-демократске странке и друге другоразредне политичке организације. Циљеви сарадње су борба против окупатора и борба за демократску народну власт. Остале велике демократске партије (венизелисти и др.) нису ушле у овај блок, јер сматрају да се рат решава на другм фронтима. Њих интересује само питање демократске власти после ослобођења, и на том питању вољни су да сарађују са ЕАМ-ом против повратка краља и владе. Комунистичка партија и ЕАМ пристала је на ову сарадњу и закључила споразум за организовање заједничке владе, која ће спровести плебисцит за или против краља, а онда расписати слободне изборе на којима ће Партија изаћи са програмом који је већ разрађен. На

ослобођеној територији ЕАМ не орг3низује своју власт, него постоје само неки народни судови. ЕАМ је само пслитичка организација. Ја сам изнео своје мишљење да је потребно да одмах приступе организовању народне демократске власти у форми национално-ослободилачких комитета и дао сам им брохиуру о организацији народне демократске власти у Југославији (наредбе друга Тита). Исто тако казао сам им да ми се не свиђа тај споразум с великим демократским партијама, које неће да учествују у борби а хоће у власти. Ово ми се не свиђа тим пре што је сваким даном све већи прилив маса у редове ЕАМ-а. Исто тако казао сам им да ми се не свиђа што на првом месту популаришу Енглеску, док Русију популаришу врло мало, и ипко не популаришу КПГ, која је стварни организатор и руководилац народно-ослободилачке борбе. Они говоре да неће да црвено обоје ЕАМ и зато забрањују певање комунистичких песама, дизање песница, на капама не носе звезду него само четири слова (ЕЈЛАС — Грчка национално-ослободилачка војска). Партијски материјал и новине које се издају у прилично великим количинама не смеју се јавно показивати међу партизанима, а нарочито не у штабовима. Ја сам им казао да ми се то не свиђа и причао сам им како ми радимо у Југославији. Они су већ почели прихватати нашу праксу. Тако је сада већ дозвољено певање свих песама, дизање песница, на зборовима се чују паролe о Компартији, о Русији, Црвеној армији итд. Напомињем да је Политбиро и ЦК КП Грчке скоро сав у Атини и одатле руководи покретом. Они воде курс на давање одлучне битке у градовима и зато не бацају пролетаријат ван градова у војску. Они углавном потцењују војску која се ствара на терену, а то се види и у самом срганизовању партизанског покрета у Грчкој. Ево како се почео организовати тај покрет: У току 1941 године избили су спонтани устанци на Криту, у Драми и на Пелопонезу, који су у крви угушени. У току 1942 године било је прво избацивање партизана у покрајину Румелију (14 бораца); у покрајини Тесалији код Олимпа истовремено се скупљају политички прогоњени комунисти и сами, без икакве везе, почињу организовати одреде. У Македонији код Сереза и на Ђени неки официри-комунисти организују своје чете. Све ове чете нарасле су у току 1942 године на по 400—500 бораца. У току прве половине 1942 године настаје велики развитак партизанских одреда у Румелији (стара Грчка), Тесалији, Епиру, централној и западној Македонији. На Пелопонезу су створене базе за организовање партизанских чета. Укупан број партизана пење се данас на око 15.000 бораца. Партизански одреди су се у прво време наоружавали нападима на жандармеријске станице и на мање окупаторске снаге. Непгго оружја. узето је од народа, који га је сакрио. Енглези су јш почели давати оружје од септембра

1942 године, али у врло малим количинама, и тек од марта 1943 године почињу давати у великим количинама. Војнички, одреди су добро организовани а и позадина војнички такође добро стоји (команде места). У току 1942 године окупатор је отпочео офанзиву на покрајину Румелију, али је био разбијен. У току 1943 године Италијани врше две офанзиве у Македонији (март и април), једну у Тесалији а другу у Румелији. Све су се ове офанзиве завршиле неуспехом. Тек у мају месецу излазе чланови ЦК КПГ на терен (два члана) и организују Главни штаб грчких партизанских чета и, плашећи се да не буду уништени партизански одреди, наређују повлачење у планину Пинд. Тако су се сви партизани из Тесалије, старе Грчке, Атике повукли у Пинд. Главна карактеристика грчке партизанске војске јесте та да је то војска дебро војнички организована, али да нема оног офанзивног духа који постоји у нашој војсци. Ја сам им изнео искуство из нашег ратовања и указао им на потребу стварања редовне покретне војске и на прхгмену тактике сталних офанзивних операција. У том погледу одмах су прихватили и отпочели рад у том правцу. Истовремено сам им скренуо пажњу да извуку пролетаријат из градова и да од њега створе јаку, добро наоружану, с искуством стеченим у бојевима, војску, која ће лако дати битку у градовима. Истовремено сам им указао да је потребно да, више чланова ЦК изађу на терен и да одатле директно руководе великим покретом ЕАМ-а и ЕЛАС-а. На крају да вам напоменем да је ЦК Грчке поводом распуштааа Коминтерне бацио паролу стварања једне конфедеративне партије народне демократије од свих партија које се данас боре. Конкретно, овај делегат није ми могао ништа, казати, већ је отишао у Атину да се састане са ЦК и да са њима продискутује о читавој ситуацији и о разговорима са мном. Сада ћемо се састати поново и о томе ћу вас обавестити, надам се, преко радија.

Хитно ми одговорите по свим ставовима да бих се знао управљати.

С другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Темпо

8 августа 1943 год.

Положај

П. С. Заборавио сам да вам јавим још за неке ствари. А то су: а) бугарском делегату који се налази у Скопљу да по одлуци

КИ сарађује са партијским руководством у Македонији саопштио сам да више није потребан. Никаквог утицаја више нема у Македонији. Не знам да ли сам погрешно у томе; б) бугарска партија одлучила је да учествује у Балканском штабу и послала свога делегата, који још није стигао до мене; и в) по питању Македоније потребно је да Врховни штаб и Антифашистичко веће издаду специјалну изјаву да ће Македонија добити пуну слободу и равноправност са осталим народима Југославије у будућој новој, народној и демократски уређеној Југославији. Та би се изјава широко популарисала у Македонији и још јаче везала народно-ослободилачки покрет македонског народа за Југославију. Исто тако потребно је да преко „Слободне Југославије“ дајете специјалне емисије за Македонију на македонском језику.

8-У1И-1943 г.

Темпо

Прилози:

- 1) Писмо свима члановима КПЈ у Македонији.
- 2) Свима партизанским одредима у Македонији.
- 3) Свима оперативним зонама и самосталним одредима.
- 4) Наредба Главном штабу Македоније.
- 5) Писма Централном комитету КПМ поводом сарадње са грчким и албанским партизанима.
- 6) Проглас ЦК КПМ.
- 7) Летак Обласног комитета за област под италијанском окупацијом.
- 8) Писмо свима члановима РШЈ на Космету.
- 9) Наредба Главном штабу за Космет.
- 10) Писмо Обласном комитету за Космет поводом сарадње са албанским партизанима.
- 11) Закључци са састанка делегата Грчке, Албаније и наше Партије (на француском).
- 12) Закључци са састанка делегата Главног штаба Грчке, Албаније и Југославије.
- 13) Остали пропагандни материјал.

ПРОГЛАС ПОВЕРЕНИШТВА ЦК КП МАКЕДОНИЈЕ ОД АВГУСТА 1943 ГОД. ИЗБЕГЛИЦАМА ОД ИТАЛИЈАНСКО-БАЛШТИЧКОГ ТЕРОРА¹

БРАЋО ИЗБЕГЛИЦЕ²

**ИЗ ТЕТОВСКОГ, ГОСТИВАРСКОГ, РЕЧКОГ, ГАЛИЧКОГ, ДЕ-
БАРСКОГ, КИЧЕВСКОГ, СТРУШКОГ И ПРЕСПАНСКОГ
КРАЈА!**

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ!

Пре 28 месеци наша лепа домовина Македонија би поробљена од стране немачких фашистичких разбојника. Хитлер је раскомадао нашу земљу као ситну пару, један део је задржао за себе, друти је бацио италијанској фашистичкој аждаји, а трећи део је дао за пљачку и уништавање бугарским фашистичким слугама.

Читави македонски народ је пропиштао од крвавих поробљивача.

Ви, притегнути кљештама Мусолинијевих фашиста, опљачкани, остављени без посла, подвргнути бесном терору, били сте принуђени да напустите своја рођена огњишта. У таквом положају многи од вас пали су у мрежу бугарске фашистичке пропаганде: „јер су за ваш тежак живот криви не Италијани, већ ДШитари, јер се с њима не може живети, па, зато оставите своје домове, бежите, Бугарска ће вас заштитити“. Свесни синови и кћери, који су изабрали пут борбе, преклињали су вас: „Браћо и сестре, не варајте се и не напуштајте своја огњишта, останите ту да заједнички и борбом истерамо наше поробљиваче, не одлазите (у Македонију поробљену од бугарских окупатора), јер и тамо владају фашистички окупатори, бугарске фашистичке слуге Хитлера, и тамо наш народ пишти, гладује и од фашистичких крвопија истребљује се“. Те речи су биле изречене из братског срца и обистиниле су се.

Ви, браћо, сами сте на својим леђима осетили канце браће „заштитника из Бугарске“.

Мало је тих избеглица који су савили леђа пред бугарским

¹ На документу нема датума, али вероватно је написан у првој половини августа 1943 године.

² Невиђени терор, пљачка и бандитизам, које су вршили баллисти под италијанском окупацијом, натерали су 1941 и 1942 год. многобројне породице да напуштају своја огњишта и потраже „уточишта“ на територији под бугарском окупацијом.

окупаторима и добили служоу, имаће или бедни комад хлеба. Али ви, народ, заиста сте преварени, као и ваша браћа из читаве Македоније, и осуђени на гладовање, беду, терор и истребљење. И вас заштитници хране кромпиром, а влажне куће које вам дају — угрожавају живот ваше деце. Ништа нема од обећања, осим трговине, страдања и измотавања с вама и вашим породицама.

Бугарски окупатор вас само искоришћује на свечаностима, скупицима, када му требате, и на речима се прави да је ваш заштитник и да ће вас ослободити. А уствари, браћо избеглице, ви сте изједначени с робовима, на силу вас праве Бугарима, забрањују вам да се називате Македонцима, да говорите матерњим језиком, и није редак случај да вам псују македонску мајку. То ли је заплата, то ли је слобода? Превара је очигледна, Македонци и Македонке — Избеглице! Уместо братског пријема — ропски јарам, беда, плачка, батине и однорођивање. Није мало ваших синова и кћери, браће и сестара, испребијано по полицијским мучилиштима, није мало обешчашћено жена и девојака или осуђено на дуге године робије, те данас чаме по затворима и концентрационим логорима бугарских „заштитника и ослободилаца“.

А колико ваших милих ропски раде у Немачкој, о којима не знате да ли су живи или мртви? Радни логори бутарских фашиста су и за вас, као и за све Македонце, тежак робијашки рад. И вас шаљу као војнике и контра-четнике у братоубилачки рат, — као топовско месо, да гинете за рачун Хитлера по македонским, тракијским и српским планинама.

То је уистини, браћо, крв и ропство! На вас су се бацили као бесни пси, само да би вас држали у заблуди и да би вас лагали народни душмани и издајнице, разни ванчо-михајловци, чкатровци, ђузеловци, разним обећањима да ће ослободити ваша огњишта.

У лажи су кратке ноге — каже народ. Не могу ни бутарски окупатори, под којима пишти македонски народ, ни македонски издајници да вас заштите и ослободе, иако би хтели да се маскирају иза „аутономне Македоније“, јер су они верне слуге Хитлерове Немачке. Пре 20 месеци људождер Хитлер је поробио Македонију и ваш крај је дао италијанским фашистима, јер му је такав био интерес.

Данас, тај исти Хитлер, када му гори под ногама јер свуда губи, када се срушио италијански фашизам Мусолинија, када се наш народ бори, шаље бутарску војску да окупира ваш крај као балкански жандари. И деца могу разумети да ова окупаторска војска не може ослободити ваша огњишта.

.Наш народ под бугарским фашистички ропством је схватио, а и ви сами сте упознали, ту „слободу“. Поробљивачка војска, полиција, шумари, порезници и комисије за реквизицију стоке — не носе слободу. Горко је искуство које је наш народ добио у току ових месеци од како су Македонију поробиле бугарске фашистичке слуге Хитлера.

БРАЋО ИЗБЕГЛИЦЕ, МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕК

Данас се у вашем крају, под снажним ударима македонских синова — хероја македонске Народноослободилачке војске, кидају ланци ропства. Италијански окупатор, војска и карабињери, финанси и шумари истерани су из ваших села. Народ-сељаци, радници, грађани и омладина, уједињен у Народноослободилачком фронту и у својој Македонској народноослободилачкој војсци, са оружјем и крвљу, са радошћу и песмом, гони окупатере и успоставља народну демократску власт. Данас је народ слободан, његово жито је у његовим домовима, нема више спахија-спахилука, све је то отерано.

Наоружани народ, са својом Народноослободилачком војском, свему томе је учинио крај. Размахују се народне снаге и тамо, браћо, у вашем крају, кали се Македонска народноослободилачка војска, рађа се сунце слободе читавом македонском народу. И, ето, зашто се баш данас бугарска окупаторска војска спрема да пређе „границе“ и окупира ваша места. Хитлер хоће да истерану италијанску војску замени бутарском жандармском војском. Плашећи се од ширења народног устанка, који тамо већ гори, и да се не би пренео на читаву Македонију, бугарски фашистички поробљивачи полазе да угуше тај устанак и да поробе уморни народ.

И у тој прљавој работи хоће да вас, браћо избеглице, преваре, да вас мобилишу, да као војници, полицајци и народни душмани пролевате крв са вашом уморном браћом из Полога, Дебарског, Кичевског, Речког, Галичког и Преспанског краја.

Не, ви то нећете учинити, јер то значи да продужите своје ропство и да притегнете ланце око свога врата.

Бугарски фашисти и македонски душмани, издајници ванчо-михајловци, чкатровци и буневци, варају вас да ће тамо завладати Шиптари, који ће вас пљачкати и убијати, па вас гротив њих изазивају. Не, браћо, то је највећа лаж и превара. Тамо се дигао сав народ на оружје против окупатора, без разлике на народност и вероисповест, за слободу и самоопредељење.

Напротив, данас се Шиптари, када им прети проклето ропство, боре заједно с нашим народом. Македонски народни борци и шиптарски партизани, заједнички, снагом оружја, гоне италијанске окупаторе и братски граде власт и постављају темеље сутрашњег лепшег и братског живота оба народа. То је истина, браћо Македонци и Македонке.

Не верујте овим изродима, који хоће да направе велики јаз између вас и ваших суседа Шиптара, Турака и муслимана, јер то иде у рачун њима и њиховим господарима. Знајте да ће бугарска окупаторска војска наићи на чврсто борбено јединство свих народности, исковано у борби против италијанског окупатора, и на челичан отпор наших и шиптарских народних бораца и партизана и целог осталог народа.

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ — ИЗБЕГЛИЦЕ!

Данас је победа сигурна и дан слободе је близак као никад до сада.

Победе Црвене армије над немачким фашистичким разбојницима на Источном фронту су смртоносне за Хитлерову Немачку. Немачка ратна машина је сломљенг. Немци свакодневно губе и повлаче се. Славне су победе Црвене армије код Орела, Бјелгорода, Харкова. Оне дају потстрека борби поробљених народа. Совјетски Савез и Црвена армија су гаранција победе над фашистичким поробљивачима и савезници у борби за националну слободу и равноправност нашег народа.

Немци и Италијани су истерани са Сицилије. Сада је ред на Италију и Балкан. Италија ће ускоро бити као војна снага избачена из строја, чиме ће Немачка остати сама. Бомбардовањем и претстојећим акцијама то ће савезници, Енглеска и Америка, убрзати.

Борба народа Југославије и њихове херојске Народноослободилачке војске је све снажнија. Они свакодневно туку окупатора и његове слуге, гоне их из своје домовине и проширују слободну територију. Данас Народноослободилачка војска Југославије и Антифашистичко веће народног ослобођења Југославије су гаранција да ће македонски народ бити слободан и да ће извојевати националну слободу и равноправност.

Велики је допринос и борба бугарског народа против Хитлерове Немачке и њених слугу у Бугарској Бориса, Филова, Габровског. Јачањем Отачественог фронта и партизанског покрета у Бугарској, и македонски народ добија подршку у Народноослободилачкој борби.

Борба албанског и грчког народа такође нам данас помаже и даје гаранцију за блиску победу.

У таквој ситуацији, када се фашистичка кола котрљају низбрдо и ломе, наш народ има услова да се ослободи вековног ропства.

Зато, браћо избеглице, данас наш пут и место је пут БОРБЕ у редовима Народноослободилачког фронта и Народноослободилачке војске Македоније. То је једини пут да заиста ослободите ваша огњишта.

Сељаци, не дајте свој труд. Партизани су вас ослободили од спахија и сачували су вам жито. Оно је ваша мука и труд. Ни зрна жита новим поробљивачима, немачким и бугарским окупаторима! Гоните реквизиционе комисије. Организујте и пружајте отпор. Наоружавајте се и смело ступајте у Македонску народноослободилачку војску и стварајте нове чете и одреде.

Радници, не радите ропски рад за окупаторе. Не прихватајте се изградње утврђења, јер ће се ту пренети фронт са његовим страхотама. Саботирајте сваки рад окупаторима. Минирајте путеве и мостове, организовано се супротстављајте и ступајте у Македонску народноослободилачку војску и партизанске одреде.

Грађани, не дозвољавајте да вас пљачкају нови окупатори, кријте од њих робу, продајте је становништву. Организујте се за отпор. Помажите Народноослободилачку војску и ступајте у њу.

МАКЕДОНЦИ ИЗБЕГЛИЦЕ — ШКОЛОВАНИ И ОМЛАДИНО,

Не ступајте у поробљивачки апарат окупатора, већ се борите против њега и разбијајте га.

Читаво своје знање и способност покажите у Македонској народноослободилачкој војсци и народноослободилачким комитетима. Будите први у Народноослободилачкој војсци Македоније.

МАКЕДОНЦИ И МАКЕДОНКЕ — ИЗБЕГЛИЦЕ,

Одбаците мржњу, коју су вековима потпаљивали поробљивачи народа, нарочито фашистички окупатор, јер за вашу беду и неправде нису криви Шиптари, Турци. Зверства над вама чине и организују подли италијански окупатори, а кривицу бацају на Шиптаре. Шиптари нису криви, већ окупатор и једна шака албанских издајника. Градите јединство са Шиптарима,

**ЖИВЕЛИ МАКЕДОНСКИ ПАРТИЗАНИ, НАРОДНИ ЗАШТИТНИЦИ
И ОСВЕТНИЦИ!**

**РУШИТЕ ОКУПАТОРСКУ ВЛАСТ И СТВАРАЈТЕ НАРОДНООСЛО-
БОДИЛАЧКЕ КОМИТЕТЕ И ПО СЕЛИМА И ПО ГРАДОВИМА!**

ЖИВЕО НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИ ФРОНТ МАКЕДОНИЈЕ!

ЖИВЕО СОВЈЕТСКИ САВЕЗ И ПОБЕДОНОСНА ЦРВЕНА АРМИЈА!

ЖИВЕЛИ ВЕЛИКИ САВЕЗНИЦИ ЕНГЛЕСКА И АМЕРИКА!

**ЖИВЕЛА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКА ВОЈСКА И ПАРТИЗАН-
СКИ ОДРЕДИ ЈУГОСЛАВИЈЕ И АНТИФАШИСТИЧКО ВЕЋЕ НАРОД-
НОГ ОСЛОБОЂЕЊА ЈУГОСЛАВИЈЕ — ГАРАНЦИЈА НАЦИОНАЛНЕ
СЛОБОДЕ И РАВНОПРАВНОСТИ НАШЕГ НАРОДА!**

**ЖИВЕО ОТЕЧЕСТВЕНИ ФРОНТ И ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕДИ
БРАТСКОГ БУГАРСКОГ НАРОДА!**

**ЖИВЕЛО БОРБЕНО ЈЕДИНСТВО СВИХ БАЛКАНСКИХ НАРОДА!
ПРОКЛЕТСТВО И СМРТ ОКУПАТОРИМА И ЊИХОВИМ ПОМАГА-
ЧИМА — МАКЕДОНСКИМ ИЗДАЈНИЦИМА!**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

А в г у с т, 1943 год.

**ПОВЕРЕНИШТВО
ЦЕНТРАЛНОГ КОМИТЕТА
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ МАКЕДОНИЈЕ'**

БР. 99

**ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД
11 АВГУСТА 1943 ГОД. ШТАБУ ХАЦИ ЉЕШЕВОГ БАТАЉОНА
ЗА ОСТВАРЕЊЕ САРАДЊЕ И ПРЕЛАЗАК ЈЕДНЕ ЧЕТЕ АЛ-
БАНСКИХ ПАРТИЗАНА НА ПОДРУЧЈЕ ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ
ЗОНЕ¹**

11-УШ-1943 год.

Положај

ШТАБУ БАТАЉОНА „ХАЦИ ЉЕШ“

Драги другови,

Још пре неколико месеци дошло је до везе и споразума
између нашег. Главног штаба и Штаба ваше чете за прелазак
ваших партизана и самих вас на ову територију, то јест на те-

» Повереништва ЦК КПМ нису била нека оформљена тела, него су
чланови ЦК били овлашћени да на терену на коме раде прогласе потпи-
сују горњим потписом. .

¹ Редакција располаже копијом овог документа, који је написан на
српскохрватском језику.

риторију I оперативне зоне. Ви сте кроз много писама стално обећавали ваш долазак; међутим, до данашњег дана до тога није дошло.

Ви сте пре извесног времена послали 4 ваша партизана који ће да остану у четама I опер. зоне. Самим тим ви сте указали помоћ у погледу стварања јединства између македонског и дшитарског елемента на тој територији. Но све то није довољно. Овде има пуно људи који су лично поврзани² са вашим Командантом и који нас питају да ли смо у вези са њиме. По тој вези они одлучују да ли да приђу нама или пођу противу нас. Тако напр. у околини Струге неколико личности (Назим Татиши, Фајик Дабовјанин и претседник општине у селу Месоежде³) послали су писмо штабу једне од наших чета у коме га позивају да повуче чету са тог терена, иначе ће се они дићи, и као најглавније — питали су да ли они имају везу са Хаџи Љешом.

Сем тога такође смо обавештени од Главног штаба Албаније да сте ви неколико пута добили наредбу за ваш прелазак на ову територију.

Поред свега овога, закључци са конференције⁴ за стварање заједничког... јасно говоре да је прелазак шиптарских чета на територију наше I опер. зоне један од првих задатака Главног штаба Албаније, а конкретно за прелазак ваших чета које треба да шиптарски народ позивају на братску сарадњу и борбу против заједничког окупатора.

Позивајући се на све ове закључке и наредбе, као и договоре, које смо горе навели, сматрамо да је ваш долазак неминуван, а и сама ситуација — опасност од доласка Бугара — налаже нам да ту не оклевамо и не одуговлачимо.

Ми очекујемо ваш хитни долазак.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

**ЗА ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА
МАКЕДОНИЈЕ**

П⁵

¹ Вероватно: повезани.

* Људи који су прижељкивали и радили на томе да се врати у Албанију краљ Зогу.

⁴ О закључцима ове конференције види док. бр. 83.

⁵ Питу

НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД
13 АВГУСТА 1943 ГОД. О НОСТАВЉАЊУ КОМАНДНОГ КА-
ДРА И РАЗГРАНИЧЕЊУ ПРВЕ И ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ

I

НАРЕДБА бр. 1

Главног штаба Народноослободилачке војске и партизанских
одрода Македоније

На темељу проучавања целокупне војно-политичке ситуа-
ције и услова за партизанско ратовање у Македонији, као и у
сагласности са наредбом Врховног штаба Народноослободилачке
војске и партизанских одреда Југославије,

НАРЕЂУЈЕМ

I.

>

Да се одмах приступи формирању Прве оперативне зоне,
која обухвата рејон северно од линије Дебар—Кичево—Брод—
Богомила—Велес и западно од железничке пруге Велес—Скопље
—Качаник.

Штаб Прве оперативне зоне сачињавају:

1. Командант: капетан Хамди Дема из Кичева
2. Политички комесар: Јелисије Поповски (Марко)
3. Заменик команданта: Тома из Скадра (Шумски)
4. Заменик политичког комесара: Тома Софроноски (Јосиф).

II.

Да се одмах приступи формирању Друге оперативне зоне,
која обухвата следећи рејон: јужно од линије Дебар—Кичево—
Богомила и западно од железничке пруге Богомила—Прилеп—
Битољ.

Штаб Друге оперативне зоне сачињавају:

1. Командант: Петре С. Пирузе (Мајски)
2. Политички комесар: Јосиф Јосифовски (Ђорче)
3. Заменик команданта: Кирил Т. Кирко (Платник)
4. Заменик политичког комесара: Наум Наумовски (Ђорче).

О променама код других оперативних зона издаће се нова наредба.

13 август 1943 године
Положај

(М.П.)

Командант,
М. Апостолски

Послато:
Првој и Другој
оперативној зони.

БР. 101

ДЕСЕТОДНЕВНИ ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ
ЗОНЕ ОД 16 АВГУСТА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПО МАКЕДОНИЈЕ¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ и ПО МАКЕДОНИЈЕ

Извештај о акцијама у времену од 1 до 10 августа

1) Одржано је 10 митинга[^] у шиптарским и македонским селима из околине Гостивара. Пријем је био одличан.

2) У селу Врутоку нападнута је карабињерска станица. Борба је вођена 3 сата. У исто време водила се борба са милицијом из Гостивара и једном италијанском војном колоном, јачине око 200 Италијана, која је случајно туда наишла. Карабињери су се предали. У овој борби италијанска војска имала је губитака, док на нашој страни губитака није било.

3) Друга је чета по Поречју одржала два митинга — у селу Врбену и Кичиници.

Убудуће добијаћете детаљније извештаје о оваквим акцијама.

Што се тиче извештаја о наоружању, сада вам то тачно не можемо јавити. Знамо то да имамо око 50 људи без оружја и да имамо само 1 пушкомитраљез.

¹ Редакција располаже документом у рукопису, писаном на српско-хрватском језику.

Предузели смо мере да вам доставимо детаљан извештај о нашем наоружању.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Комесар
Јелисије Поповски-Марко

Командант
Хамди Дема

Положај, 16-УШ-1943 год.

БР. 102

**ИЗВЕШТАЈ ШТАБА ДРУГОГ ОДРЕДА ОД 17 АВГУСТА
1943 ГОД. ШТАБУ ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ О ФОРМИ-
РАЊУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ОДБОРА И ПОВЕ-
ЋАЊУ ОДРЕДА¹**

Другови,

Ево вам шаљем овај материјал и ова шаторска крила. Трудићу се да доставим и остало из мавровског краја преко курира који ће доћи код вас; а сада да вас известим и о нашим данашњим митинзима. Данас смо одржали митинге у три села. Поповцу, Иванчишту и Еловцу. Села нас примају са великим задовољством и митинзи имају велики успех. У Поповцу је одржан митинг, формиран је одбор од људи за које нам је речено да су најпоштенији и цело село је остало задовољно. Постављено је и питање мобилизације села. Одмах нам је приступило шест, а за шест дана приступиће још десет људи. Село је спремно да се за ма какве ноћне акције мобилише читаво. И у осталим селима прошли смо са великим успехом и митинзи су били успешни. И у њима су постављени одбори, а народ врло активно помаже и улази у борбу. Такође и у другом и трећем селу² постављено је питање мобилизације. Из другог села треба за шест дана да дођу дванаест људи, а са нама полазе четворица. У трећем селу формиран је одбор и постављено је питање мобилизације. Мислимо да ћемо у овом селу имати доста партизана. Одавде сутра идемо у Гари и мобилисаћемо доста из села, а одатле продужавамо право за мавровски крај. Знајте да смо

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

² Иванчишту и Еловцу

данас одржали три митинга са великим успехом, знајте и то да је данас у Кленовцу била потеря од стране Мефаила.³

Командант одреда
Климент

17. VIII. 1943
Иванчиште

БР. 103

НАРЕДБА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД
19 АВГУСТА 1943 ГОД. О ОРГАНИЗАЦИОНОЈ СТРУКТУРИ
ЈЕДИНИЦА И РЕГУЛИСАЊУ У ЊИМА СВАКОДНЕВНОГ
ЖИВОТА И РАДА

НАРЕДБА бр. 2

ГЛАВНОГ ШТАБА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ

Данашња војно-политичка ситуација налаже нам да одмах приступимо формирању војних јединица Народноослободилачке војске Македоније. Да би штабови знали како треба формирати и организовати јединице Народноослободилачке војске и партизанских одреда,

НАРЕЂУЈЕМО:

I. ФОРМАЦИЈА

Наше оружане снаге састоје се од Народноослободилачке војске и Партизанских одреда. Њихова формација је следећа:

A. НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКА ВОЈСКА

1. Зона — Штаб зоне је састављен од:
Команданта,

Политичког комесара,

> ® Један од организатора и руководиоца балистичких банди.

Заменика команданта,
Заменика политичког комесара,
4. Начелника штаба»

Осим ових лица, при штабу треба да буду још и лица која су потребна за организацију помоћне службе (снабдевање, санитет, обавештајна служба и др.)-

На територији једне зоне формирају се разне јединице, према броју мобилисаних бораца и наоружању са којим се располаже, гледајући-да се мобилисани борци што боље искористе.

2. Бригада — Штаб бригаде састављен је од:

Команданта,
Политичког комесара,
Заменика команданта,
Заменика политичког комесара,
Начелника штаба

и потребног броја лица за организацију помоћне службе (снабдевање, санитет, обавештајна служба и др.).

Бригада треба да има 2 до 4 батаљона, 1 до 3 батерије, 1 пионирску чету и по потреби друге јединице, као што су чета за везу, санитетски вод и др.

3. Батаљон — Штаб батаљона је састављен од:

Команданта,
Политичког комесара,
Заменика команданта,
Заменика политичког комесара,
Ађутанта.

Батаљон треба да има, 2 до 3 пешачке чете, 1 бомоашко одељење, митраљеску чету, вод за везу, пионирски вод, санитетску десетину.

4. Пешачка чета — састоји се од:

четног руководства (командир, политички комесар, заменик командира, заменик политичког комесара),

3 вода,

1 одељење за снабдевање, 1 одељење за санитет, 1 одељење за везу.

У сваком воду има: 1 водник, 1 политички делегат, 2 десетине, а у свакој десетини има: 1 десетар и 10 војника.

Одељење за снабдевање има: 1 економа и до 4 војника, они се брину о снабдевању чете свим потребама.

Одељење за санитет има: 1 до 2 болничара. Од редовних бораца у сваком воду се одређују по 2 војника за ношење рањеника и они тај посао врше према насталим потребама.

Одељење за везу има 3 до 4 војника, служи за одржавање везе са штабом батаљона и са другим јединицама.

Пешачка чета се наоружава: свака десетина са по 1 пушко»

митраљезом, десетари и водници машинским пушкама, а борци пушкама и са по 2 бомбе. Разуме се да се при формирању чета не може увек имати све потребно наоружање, али сваки старешина постепено, са добивањем оружја, треба да чету наоружа онако како је овде предвиђено. Ни у ком случају недостатак довољног броја оружја не сме да задржи старешине у формирању пешачких чета. Чим има довољно мобилисаних људи треба формирати чете, а временом — у самим — борбама чете ће се наоружавати.

5. Бомбашко одељење има:

1 вођу одељења,

1 политичког делегата,

2 до 3 групе одабраних бораца, а свјка група је од по 5 војника.

Одељење је наоружано пушкама, а по могућности и машинским пушкама, и на сваког још по 5 до 6 бомби.

6. Митраљеска чета има:

четно руководство као и у пешачкој чети,

2 митраљеска вода.

У сваком митраљеском воду има 1 водник, 1 политички делегат, 3 митраљеска одељења. У сваком митраљеском одељењу има 1 митраљез са 6 бораца од којих је 1 вођа одељења, а остали су послуга.

7. Батерија има:

батериско руководство као и у чети,

2 вода топова или минобацача.

У сваком воду има, 1 водник, 1 политички делегат, 2 топа (или 4 минобацача) са потребним бројем бораца за послугу. Колико бораца треба за сваки топ или минобацач, зависи од модела оруђа који ће се имати у моменту формирања. Важно је да се за сваки топ или минобацач одреди толико војника колико је најнужније, да се не одређује велики број за послугу, јер то може само да смета правилном раду.

Напомена: Митраљеска чета и батерија имају сва одељења као и пешачка чета, само што код батерије одељење за везу може да буде јако до једне десетине.

Сагласно са изнетом формацијом, када то буде могућно и када настане потреба, формираће се и друге јединице, као што су: пионирске чете, коњички и велосипедски ескадрони и др.

Уколико се при формирању разних јединица дсђе до неких тешкоћа, да се тражи помоћ и објашњење од Главног штаба.

Овде напомињемо свима нашим старешинама (командантима, командирима, политичким комесарима и њиховим заменицима) да се формације наших јединица не смеју схватити круто; сви треба да гледају да се јединице развију према изнетој формацији, а у моменту када се формирају — формираће се тако како се буде могло, слично изнетој формацији. Старешине треба, у том погледу, да буду сасвим свесне потребе што скоријег формирања наше Народноослободилачке војске, која је једина гаранција за добијање наше слободе.

Б. ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕДИ

Формација партизанских одреда је еластична, тј. њихова формација је зависна од броја расположивих људи. Сваки партизански одред треба да гледа да се нго пре развије у батаљон НОВ.

Партизански одред има:

штаб,

неколико партизанских чета,
неколико диверзантских група.

1. Штаб партизанског одреда има следећи састав:

Командант,

Политички комесар,

Заменик команданта,

Заменик политичког комесара,

Начелник штаба.

2. Партизанске чете имају следећи састав:

четно руководство (командир, политички комесар, заменик командира, заменик политичког комесара),

15 до 20 па и више партизана.

Када чета има више од 10 партизана, она се дели на десетине и за сваку десетину одређује се по један десетар и политички делегат.

3. Диверзантске групе одређују се према циљу коме ће служити и према задацима које треба да изврше у појединим моментима, као што су напр. минирање железничке пруте, сечење телефонских жица и др. Увек треба гледати да диверзантска група буде толико јака и тако наоружана, да може са апсолутном сигурношћу извршити постављени јој задатак. С друге стране због велике конспиративности са којом раде, диверзантске групе не треба да буду много велике.

Партизански одреди треба да буду еластичне јединице за борбу против окупатора. Они ће прилагођавати своју формацију према ситуацији и према задацима које треба да изврше.

Партизанске јединице треба стално да имају на уму: прикупљање што више партизана, да њихови одреди расту што брже и да се развију и преформирају у нашу НО војску, која ће једина бити способна да нашу слободу извојује и сачува.

II. ДУЖНОСТИ СТАРЕШИНА

Све старешине, од команданата и политичких комесара оперативних зона па до најнижих старешина (водника и десетара), дужне су да њихови борци буду увек, у сваком моменту, војнички добро припремљени, политички свесни, морално јаки и добро снабдевени, тако да се у сваком моменту могу употребити за борбу против непријатеља.

Наше јединице НОВ и ПО треба да буду способне да воде борбу против много јачег непријатеља и под много тежим условима, но што се налази непријатељ. Наше јединице треба да буду спремне да задају тешке ударце непријатељу, јер ћемо само тако моћи да се ослободимо од окупатора.

Штабови су војна оперативна руководства и самостални су у погледу доношења одлука ради решавања војно-тактичких задатака, у питању и руковођењу акцијама и командовању јединицама. Штаб је колективно руководство, али одговорну функцију пред штабом у погледу командовања и руковођења војним јединицама и акцијама има командант, односно командир чете.

Овде напомињемо да штабови треба да дејствују као једно тело. Сва опречна мишљења која се могу појавити по неком питању, треба на конференцијама штаба да се уједначе, тако да се пред јединицама излази увек са тз.чно прецизираним одлукама по свима питањима.

Команданти штабова (оперативних зона, партизанских одреда, батаљона), као и командири чета, одговорни су за општу спремност, бојну готовост и тактичку способност својих јединица, као и за руковођење својим јединицама у борби. Зато треба стално да се изводи војна обука, како теориски тако и практично, а после сваке борбе и акције да се изведу поуке о добрим и рђавим стварима у борбама и акцијама и да се тако стиче војничко искуство.

Политички комесар има као главну дужност општи политички рад у јединици, тако да се код бораца, развија правилна свест због чега се води данашња борба. Поред тога, политички

комесар се стара за правилну исхрану бораца, за њихово здравље и снабдевање потребном опремом за живот и борбу.

Заменик команданта и заменик политичког комесара помажу команданта и политичког комесара и заступају их **када** они (командант и политички комесар) нису у штабу, односно у четном руководству.

III. ОРГАНИЗАЦИЈА ПОМОЋНИХ СПУЖБИ

Штабови зона и свих јединица треба, ради правилног дејства њихових јединица, да организују у јединицама помоћне службе, и то:

1. **Санитетска служба.** — Сваки штаб треба да има једног лекара ради правилне организације лечела болесних и **рањених**. Ако нема лекара онда се за **тај** посао одређује једно **лице** које има нешто мало знања из санитетске струке, а које ће **имати** код себе малу ручну апотеку. У току борбе за тај посао **треба** мобилисати лекара.

2. **Интендантура.** — Сваки штаб треба да одреди једно погодно лице за интенданта при штабу, које треба да се стара о правилном снабдевању свим материјалним потребама за **живот и борбу** и о правилној и доброј исхрани јединица и штабова.

3. **Обавештајна служба.** — Сваки штаб треба да одреди једно лице погодно за тај посао, да организује обавештајну службу на терену на коме оперише штаб (јединица).

На терену на коме оперише штаб потребно је организовати обавештајну службу да би се увек знао распоред снага окупатора, покрети непријатеља као и његове намере, и расположење становништва.

У вези с тим потребно је прикупљати и податке о реакцији и терору који врши непријатељ над народом, да би ти крвници били изнети пред народни суд.

4. **Везе.** — При сваком штабу треба да постоји једно **лице** које ће се старати само о везама, како са вишим штабовима тако и са нижим својим штабовима и јединицама, са суседним штабовима и јединицама и другим партизанским јединицама.

Овде напомињемо да су везе од врло великог значаја: без **добрех и сигурних веза** не могу се правилно употребити јединице, нити се може правилно командовати њима.

Везе треба увек да буду двојне и тројне, зато што треба увек имати на уму да наше везе често могу пасти у руке непријатељу, због тога ако има више веза, онда можемо бити сигурни да ће наше заповести, извештаји и др. стићи на време.

Ради везе са Главним штабом, сваки штаб зоне послаће по једну патролу у Главни штаб.

Везе унутар самих зона, као и у другим штабовима и јединицама, организоваће штабови и четна руководства како је најбоље према њиховим приликама и условима.

5. Војни судови. — Сви штабови оперативних зона и самосталних јединица нека формирају војне судове, који ће судити свима непријатељима Народноослободилачке борбе (војним и цивилним лицима).

IV. ИЗВЕШТАЈИ

Свака јединица и штаб морају редовно да шаљу извештаје вишем штабу. Извештаји су редовни и ванредни.

Редовни извештаји шаљу се редовно за период од 5, 10, више или мање дана, како који штаб регулише са својим јединицама према ситуацији и његовим потребама.

Штабови зона редовно ће подносити извештај сваких 15 дана, о ситуацији у зони и то 15 и 30 (31) у месецу за протеклих 15 дана. Ови извештаји слаће се на најбржи начин.

Ванредни извештаји шаљу се према потреби. Ванредни извештаји шаљу се отприлике у следећим случајевима:

- а) о извршавању специјално датих задатака,
- б) после извршења неке великеакције (напад на гради др.),
- в) добијени подаци обавештајног карактера и
- г) све што је важно и хитно треба да зна виши штаб.

Ванредни извештаји шаљу се одмах преко специјалних курира.

Редовни извештаји треба да садрже следеће:

A. СИТУАЦИЈА У ЈЕДИНИЦАМА

1. Колико је јединица формирано у зони.
2. Бројно стање сваке јединице посебно и то:
целокупно бројно стање,
бројно стање по народностима,
бројно стање по социјалном саставу,
колико је њих служило војску (било у којој војсци).
3. Састав штаба.
4. Карактеристика лица у штабу.
5. Наоружање јединица.
6. Војничка спрема и рад:
 - а. каква је војничка спремност јединица,
 - б. колико и каквих часова је одржано из војничке обуке,
 - в. како је организована војна припрема (обука),
 - г. шта би требало учинити да војна спрема јединица буде боља.

7. Политичка спрема и рад:

- а. морално стање јединица,
- б. како је организован политички рад и шта је извршено,
- в. опрема, исхрана и здравствено стање јединица,
- г. како је организована и како функционише служба везе.

Б. БОРБЕ И АКЦИЈЕ

За сваку јединицу изнети борбе и акције хронолошким редом (по датумима), назначујући кога датума и где је била јединица и какве је борбе или акције извршила.

О важнијим акцијама и борбама давати детаљнији опис.

За сваку борбу назначити:

1. Колико је времена трајала борба.
2. Колико је био јак непријатељ а колико наша јединица.
3. Резултати борбе;
 - а. губици у људству (убијени и рањени) код непријатеља и у нашој јединици,
 - б. губици у материјалу код непријатеља и код наше јединице,
 - в. да ли има заробљених непријатељских војника и шта је учињено са њима, да ли има и колико изгубљених наших војника (заробљених и залуталих),
 - г. колико и каквог материјала је заплењено.
4. Држање старешина и бораца и ко се највише истакао у борби, ко заслужује похвалу за храбро држање у борби.
5. Искуства из борбе.

В. ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА

1. Како је организована и како функционише обавештајна служба.

2. Јачина и распоред окупаторских снага на територији на којој оперишу јединице.

3. Каква је реакција и терор окупатора према становништву, уз давање потребних података о извршеном терору и предавању криваца народном суду.

Г. У ПОЗАДИНИ

1. Политичко расположење становништва.

2. Политички рад са становништвом (митинзи, конференције, рад са агит-пропагандним материјалом, културно-просветне приредбе и др.).

3. У колико насељених места су организовани народноослободилачки комитети. За већа места означити и имена.

4. Како дејствују народноослободилачки комитети и како их народ прима.

Д. РАЗНО

Ту се износи све друго што би било од интереса за виши штаб, затим разна тражења и објашњења.

У извештаје који ће се слати после првога извештаја треба да уђу све тачке; само онде где нема промена, код те тачке као одговор треба ставити: „без промене“. На тај начин ће се избећи понављање извештаја, а и сами извештаји ће бити конспиративнији.

У духу ове Наредбе иггабови оперативних зона израдиће своје наредбе према својим конкретним условима на територији и узимајући из ове Наредбе за своје ниже јединице само оно што је за њих потребно.

Први извештај по овој Наредби послати Главном штабу до 31 августа о. г., а затим сваких 15 дана редовно, као што је то предвиђено овом Наредбом.

Извештаје ће потписивати командант и политички комесар.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

За полит. комесара
Андреј¹

Командант
Дончо²

19 УШ 1943
Положај

Пслато: I, II и III оперативној зони.
(М. П.)

¹ Страхил Гигов

² Мнхаило Апостолски

ИЗВЕШТАЈ ЗАМЕНИКА ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ПРВЕ
ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 19 АВГУСТА 1943 ГОД. ЦЕНТРАЛ-
НОМ КОМИТЕТУ КП МАКЕДОНИЈЕ О ФОРМИРАЊУ БАТА-
ЉОНА „МИРЧЕ АЦЕВ“¹

ЦК-у КП МАКЕДОНИЈЕ

Драги другови,

Ваше писмо од 17. VIII о. г., које сте послали преко наше поште, примио сам заједно са свима стварима које су биле наведене у писму² и то:

1. Једна писаћа машина »
2. Један радио
3. 100 комада брошура (чланци Ђиласа, Рибара, Тита и „Борба“)
4. 600 комада песама, књига П.³

Материјал (песме и брошуре) је распоређен онако како је било речено у писму и послаће се чим пођу патроле.

Патроле за Прилеп и Преспу су спремне и чим добијемо ваша писма, оне ће поћи.

Одред „Влахов“ стигао је јуче и заједно с њим другови Степан⁴ и Косто⁵. Пошто обојица подједнако познају прилике у ортанизацији, к њима шаљемо само једнога и то Степана...

Извештавамо вас да је формиран батаљон“ у саставу од три чете, и у вези с тим формирана је и партиска организација у њему и то: формиране су три четне ћелије свака од по 6 чланова, плус штабска ћелија од 4 члана. Такође и батаљонски партиски комитет. Детаљнији извештај о овоме као и о досадашњем партиском рзду у одредима „Грујев“ и „Влахов“ послаћемо накнадно редовним путем.

19. VIII. 1943 г.

Положај

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Са другарским поздравом
Борче⁷

¹ Редакција располаже преписом овог документа.

⁴ Редакција не располаже овим писмом.

* Редакција није успела да утврди на коју се књигу односи.

⁴ Ацо Ивановски

⁵ Киро Стефановски

¹ Односи се на батаљон „Мирче Ацев“, који је званично формиран 28 августа 1943 године. Припреме и формирање трајале су цео август.

⁷ Наум Наумовски-Борче

ИЗВЕШТАЈ ПОЛИТИЧКОГ КОМЕСАРА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ
ЗОНЕ ОД 20 АВГУСТА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И
ПО МАКЕДОНИЈЕ О ВОЈНОПОЛИТИЧКОЈ АКТИВНОСТИ
ОДРЕДА „ДАМЈАН ГРУЈЕВ" У ЕГЕЈСКОЈ МАКЕДОНИЈИ И
УСПОСТАВЉАЊУ УСКЕ САРАДЊЕ СА ГРЧКИМ ЛЕРИН-
СКИМ ПАРТИЗАНСКИМ ОДРЕДОМ „ВИЧО"

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

Бугарска фашистичка власт, имајући намеру да окупира лерински и костурски крај, чини велике услуге Гестапоу, како би могла слободно да спроводи бугарофилску пропаганду. За прво време успели су да искористе мржњу македонског народа према старим грчким управљачима (Метаксас) који су их много утњетавали, и да пренесу мржњу и на грчки народ. Поред осталих лажи, бугарска фашистичка пропаганда служи се и том: да се грчки народноослободилачки партизани тобож боре да, униште македонски народ, да спале домове, те зато македонски народ треба да се дигне против грчких партизана и да наоружа села.

Како се политички слабо радило, лажи успевају да продру дубоко у македонске масе, села почињу да се организују и да се бране „од напада бандита — жандара", и та парола коју је вешто убацила бугарска фашистичка пропаганда успева готово у свима селима костурског краја.

С друге стране, италијанска окупаторска власт, имајући доста посла са грчком НОВ и ПО и осећајући се немоћном да се одупре партизанским нападима, искоришћује то незадовољство македонског народа према грчким, партизанима, а поред тога заструшује га њима, те се сељаци наоружавају, нарочито у костурском крају. Грчки партизани покушавају неколико пута да уђу у тај рејон, но бивају одбијени од самих сељака. У другој половини 1942 године био је формиран у том рејону неки одред, али се растурио.

Ето такву ситуацију је нашао македонски одред „Дамјан Грујев" када је ушао у костурски крај, отприлике средином месеца марта 1943 године. Ситуација се може описати једним карактеристичним примером. 17 III улазимо дању у село Безсвиње. Примећени смо од сељака који се сви даду у бекство, село остаје празно и ту не налазимо никог осим једне бабе која није успела да побегне и која нас је преклињала да је не стрелјамо. Видимо у каквој се ситуацији налазимо и почнемо да дозивамо сељаке по брдима да се поврате и да се не плаше од

нас, јер смо ми Македонци — њихова браћа. Само жене силазе са планина и то с неповерењем. Са њима смо одржали митинг и препоручили им да кажу својим мужевима и суседним селима да смо ми Македонци. Објаснили смо им „НО борбу и казали им да, уколико се ту појаве грчки партизани, њихова борба није уперена противу нас. Тако смо сутрадан у непосредној близини у селу Рула већ били добро примљени од целог села, чак су и старци певали и играли са нама. Пролазимо тако кроз неколико села: Буковник, Оровник, Рудари и др. и бивамо све боље и боље примљени, чак се извесна села љуте што смо их прескочили. Прелазимо у лерински крај, и око 10 априла састајемо се са нашом патролом која нам је из битолског краја довела нове партизане, и ту чујемо о неком грчком одреду. Решили смо да се с **ЊИМ-** ставимо у везу и, ако је могуће, да заједнички вршимо акције. После 2—3 дана преговарања са њиховим руководством сложили смо се и направили споразум који се укратко састоји у овоме:

1) Сваки одред остаје посебна формација и остаје под командом свога штаба;

2) Заједнички ћемо се борити противу италијанско-немачких окупатора за њихово истеривање из рејона леринско-костурског;

3) Уништавање бугарске-фашистичке пропаганде у томе рејону;

4) Разоружавање македонских контра-чета у томе рејону;

5) Стварање братства међу грчким и македонским народом, у томе смислу говори на политичким митинзима одржаваће се и на македонском и на грчком језику;

6) Ради постизања задатака, оба одреда имаће једну команду за време док врше заједничке акције.

Око 20 IV 1943 године почели смо наше заједничке акције са леринским одредом „Вичо“, са којим смо били заједно до 11 јуна 1943 год. а затим смо ми отишли на други терен.

За то време извршили смо ове акције: политички митинзи у селима Горње и Доње Клештино, Буф, Опсирино, Кладоради, Ермени, Турије, Троје, Горња и Доња Штатица, Неред, Лаген, Бели Камен, Елево, Горњи и Доњи Котори, Невеска, Ајтус, Прекопана, Вишани, Црновиште, Поздивиште и другим.

Разоружано је 7 села у костурском крају која су имала контра-чете састављене од самих сељака, заплењено преко 130 пушака, 1 пушкомитраљез, неколико револвера, бомби и неколико хиљада метака.

У једном селу где смо нашли спахијско жито разделили смо 30 тавара.

На митинзима је говорено и на грчком и на македонском језику, у говорима се манифестовало братство међу оба народа

и псзивало се становништво на заједничку борбу против заједничког непријатеља. Увек је један говорник говорио о међународној политичкој ситуацији, други о братству и животу сељака под окупатором. Певане су револуционарне песме оба народа. У многим селима где смо се задржавали преко дана приређивали смо разне културне манифестације: скечеве „Четири Руса“, „Како се сељаку одузима жито“ и друге мале ствари, које су сељаци врло добро примали. Можемо слободно рећи да Италијана нисмо видели по селима, сви су били забарикадирани у Костуру, а раскринкали смо и великобугарску фашистичку пропаганду. Народ нас је добро примио, чак су неки разоружани контраши, које су саслушавале италијанске власти, врло повољно се изражавали о нама, па су чак били тучени од власти, од оне исте власти која, им је пре неколико дана дала оружје да се боре против нас, — пример са војводама из Вишана, Бабушура и других села.

Међу партизанима смо створили велику блискост, развили смо другарство, одржавали смо заједничке војничке и политичке часове, чак смо издали један број заједничких новина које се зову „Партизан“, а у њима је било чланака писаних на грчком и македонском језику. Када смо се растали, било нам је жао и једнима и другима.

Заједно смо вршили акције од 20 априла до 11 јуна 1943 године на територији Лерина и Костура.

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

20 VIII 1943 год.

Положај

Пол. комесар
II оперативне зоне
Ђорче

ПИСМО ДОБРИВОЈА РАДОСАВЉЕВИЋА ОД 24 АВГУСТА
1943 ГОДИНЕ¹

24-УШ-1943 год.

Имамо могућност за израду печата, дрвених.
Ако ти треба!²

Драги друже Питу,

1) Примео сам сву пошту и ствари, као и брата³, Ларга и Ивана⁴. Патрола се забавила, јер је због догађаја у Маврову⁵ морала да дође на место где смо се ја и ти растали.

2) Настој да Космету набавиш, поред радија, и материјал за технику, јер су у тешком положају.

3) Васи⁶ пиши детаљно о ситуацији код нас, у Грчкој, Албанији, Космету, Бугарској и реци му где је Темпо и да за сада не може да им помогне. Нека све достављају својим редовним форумима, а што не значи да не треба да друга Т.⁷ обавештавају што чешће не само о њима већ све што знају и из Србије. Исто гледај да некако повежеш Космет (Раде⁸) са Васом, то ради тога да би Косметовци, који су у врло тешкој ситуацији, могли дејствовати уз помоћ Врања и Македонаца (Ск. Црна Гора⁹) с друге, с леве, стране пруге на буг. територији. О овоме обавести и Космет! Истовремено Космет да држи везу с I о. з. Макед. ради заједничких акција на буг. територији око Ск.¹⁰ Васи

¹ Докуменат је у рукопису, на српскохрватском језику.

² У Гл. штабу Македоније, који се тада налазио на просторији Дебарца, израђивани су не само разни штамбили за партизанске јединице, него и умешне имитације окупаторских печата. Ови последњи су служили за оверавање лажних легитимација и других исправа потребних теренским радницима.

³ Бојан Балгарјанов

⁴ Благој Талевски

⁵ У Маврову је у то време настала провала у партиској организацији.

⁶ Василје Смајовић

⁷ Темпо (Светозар Вукмановић); даље у тексту најчешће стоји само почетно слово.

⁸ Павле Јовићевић

* Скопска Црна Гора, пл.

¹⁰ Скопље

и Радету пиши [ово] као предлог др[уга] Љубе¹¹, после разговора са ДР- Т. исто Куманов. одр.¹² да се повеже*са Ск. Цр. Гором.

4) По питању америчких авијатичара јави Васи да јаве место, дан и знаке ако имају могућност зд. неки аеродром (ноћу!), па би јавили Енглезима да их дигну¹³. То би много помогло нама код савезника, а нарочито ради пркшаганде међу њиховом војском. Само [тај] дан да буде дужи рок, да би имали времена да јавимо.

5) Бугарима јави да пошаљу и парт. делегата, јер има лаке могућности за сазив нове конференције. Само да му даду што шира овлашћења, јер су везе старе, и на сваки начин да обезбеде са тим својим делегатом радио везу, јер делегат се апсолутно не би могао да врати у Буг. због далеког и ризикантног пута. Истовремено их обавести детаљније о војно-политичкој ситуацији у суседним балкан. земљама и Македонији ради њихове перспективе и нагласи важност и хитност да пошаљу делегата! Пиши им да их то све обавештаваш после директног разговора са другом Темпом.

6) На територији под итал. окуп[ацијом], после нашег наглог јачања — стварања два батаљона¹⁴, па и три ускоро, после предузете мобилизације и неколико добрих акција у I зони, непријатељ је предузео противмере и то Италијани и Цемо. Исто или слично се спрема и у II зони.

¹¹ Добривоје Радосављевић

¹² Кумановски партизански одред је поново формиран 27 јуна 1943 год. од 9 бораца. Све до 15 септембра 1943 год. дејствовао је у саставу Лужноморавског одреда, када се одваја и прелази на планину Козјак. Од свог формирања па до 15-IX-43 год., када је нарастао на 20 бораца, учествовао је у свим акцијама заједно са Лужноморавским одредом. Прву самосталну акцију извршио је 28 јуна 1943 год. на општинску зграду села Орах, Срез кумановски, запленивши 2 пушке, муницију, радио-апарат и други материјал. Од формирања па до уласка у састав III македонске ударне бригаде, 25 фебруара 1944 год., водио је огорчене борбе против бугарских окупатора и четника Драже Михаиловића, чистећи села: Букљане, Младо Нагоричане, Драгоманце, Бајловце, Старо Нагоричане, Арбанашко и др. од окупаторске власти и издајника. Одред је стекао велику популарност у масама, а нарочито његов командант, народни херој Христијан Тодоров-Крпош, који је погинуо 7 фебруара 1944 год. у борби против Бугара код села Биљача, Срез прешевски.

¹³ При повратку са бомбардовања Плоештија (Рл-мунија) изнад рудника Мачкатице, погодила је немачка противавионска артиљерија један амерички бомбардер. Четворица од посаде спустили су се падобраном на територију коју су контролисале партизанске снаге Црнотравског одреда. Али, пршто се није ухватила веза са савезницима, они су остали с одредом све до пролећа 1944 год., када су пошли својим јединицама са непровизираним аеродрома Миравеца.

¹⁴ Мисли на батаљон „Мирче Ацев“ и јединице Прве оперативне зоне.

²⁸ Михајло Апостолски

После Врутока, Шумски¹⁵ је гурнуо неколико акција разоружање финанси и др., запленио одличан плен: 2 пушкомитраљеза, 17 пушака, 8000 метака, 250 ћебади, 300 конзерви, шаторска крила, шињели, санитет и много другог (11 пари цокула). Разоружане 2 финанс. станице, 8 Италијана, а 4 Албанца пошли у партизане. Истовремено порастао од 30 — на 70—80 бораца.

Кичевски одред, поред напада на Крушево¹⁶, извршио 2 митинга на буг. [окупационој] територији и очистио организатора контра чета за Крушевско¹⁷. А на овој територији спроводи мобилизацију — по Кичевско¹⁸ и Копачка.

18-УШ неко је на друму Дебар—Маврово сачекао камион са шиптарском милицијом и побио 11, а ранио 6. Изгледа... Провокација ли је или не знам још! Углавном, после тога Италијани са Цемом пале 2 или 3 села: Никифорово, Леуново и Маврово (?) и стрљали неке људе. Можда и наши да су били напали камионе¹⁹. Неки па^ кажу да су у камиону били Италијани и тако треба уосталом и јавити. Немам тачан извештај!

Наше снаге невероватно нарастају, само су страховито неорганизоване. Поред свега, главни задатак смо поставили: буг. територија²⁰. 15 и 20-УШ чекао сам савезнике узалуд! Видећу још сутра! Исто и Петре²¹ са оном справом није стигао још!? У II зони под Итал. окуп. албанска власт напустила општине и спахилук. Али вероватно да непријатељ нешто спрема. Улазак Бугара или офанзиву! I батаљон у II о. з. је „Мирче Ацев"! А у III зони ако стварају, онда да се зове „Страшо Пинџур".

Издата је наредба Гл. штаба о образовању штаба I зоне: Командант калетан алб., пол. ком. Марко, з. команд. Шумски, з. пол. кома: Јосиф, само под пуним именима! У II о. з.: К-т: Мајски, п. ком.: Ђорџе, з. к-та: Платник, з. полкома: Борче. Исто и за II з. права имена. Накнадно ћу послати ту наредбу. Издата и друга наредба о формацији. Пошаљи је III з. и Курм[ановском] одреду, ма да сам је преко Преспе ја већ послао, али то је далек и несигуран канал.

¹⁵ Томо Цела, командант Мавровског НОП одреда. Тешко рањен изнад Кичева новембра 1943 год. у борби против Немаца и балиста, он је након неколико дана подлегао ранама.

¹⁶ "Напад на Крушево је извршен 2 августа 1943 године. Види док. бр. 109.

¹⁷ Срез крушевски

¹⁸ Срез кичевски

¹⁹ "Напад на камионе је извршила једна п-ћачкашка група (качаци), којих је било на територији окупираној од Италијана.

²⁰ Бугарска окупациона територија је по одлуци ЦК КПМ и Гл. штаба имала да постане главно поприште даљих партизанских борби и акција.

²¹ Петре Чаевски је требао да донесе радио-станицу намењену Главном штабу.

7) Од Прилеп—Богумила дошао је „Влахов" и са 13 бораца ушао у састав батаљона „Мирче А." Од она два даскала, један је погинуо²², а други је дошао, сада је пол. ком. батаљона²³.

8) Ухватили смо директну везу са Пр[илепом] и-Круш[евом] преко патрола. Везу ћемо и даље држати и предати Ивану. После разговора са Степаном (илег[алцем] од Пр.), враћамо га назад да организује п. орг., да мобилише и да створи канал за III зону и то прво легални, а после теренски. Ово и ти јави III Обл[асном] Ком[итету]. Исто позивам Ивана овамо (ако се Јорга раздрмао да сам може тамо да свршава све послове) да би образовали II Обл.: Иван, Борче, Јорга и Петре²⁴. Тако би и II Обл. имао могућност да крене. Ово све не искључује да се и ти повежеш с Пр., само их упути на везу са њиховим Обл. К. а и ти помажи!

9) Много је важно да створимо теренски пункт негде око Пр.—Богумила за теренску везу са III з. и II з. ово исто јави Ибрину!

10) Ченто је у Пр. Нешто смо предузели, а и ти гурни!

11) У целој Алб[анији] проглашено је опсадно стање и траже се објаве за путовања.

12) Гледај да пошаљеш Љиљаку²⁵. Важно за агитпроп!

13) Пошто командант треба да изађе под пуним именом, то јави његовом шураку а и жена да му се склони (командантова). Јанез²⁶ каже да би она кренула на овамо ако би кренуо Гоцетов²⁷ отац и мајка, јер има поверење у њих. Само је проблем њиховог пребацивања. Далек пут а људи стари а жена ненавикла на тешкоће. Лично за Јанеза и његов рад било би важно да се на неки начин обезбеди жена му од терора! Иначе Јанез ће да уђе у посао добро и помоћи ће нам с обзиром на војно знање. А мислим и шура му да се склони!

14) Јави Васи да одмах пошаљу оне људе који су требали да дођу за Макед. а које је Марко³⁸ зауставио.

15) Мислим да не треба стварати никакве централне комитете НОФ одн. Собранија, већ Акционе одборе за стварање Централног НОК²⁹ а само оне [људе који су] на терену³⁰ узети за

" Трајче Петкановски

" Стоилко Ивановски

¹⁴ Пенко Здравковски

¹⁵ Љиљана Чаловска

²⁸ **Михајло Апостолски**

²⁷ Љупчо Арсов-Гоце

²⁸ Јелисије Поповски

²⁹ Народноослободилачког комитета

У партизанима

Извршни или Центр. К., јер ти могу објавити своја имена а то је важно, а илегални не могу бити такви. Они нека раде а дефинитиван састав оставити на терену! Што не значи да се тај не може да допуњује! Сасвим је добро да такав илегални акциони НОК продире у унутрашњост и придобија људе, изграђује НОФ и ствара НОК. Само увек наглашавати да су и ти акциони привремени, а не дефинитивни.

16) Јави да ли и даље треба одржавати канал Преспа Охрид!

17) Из Софије треба дићи Асенова³¹, Кочку³² и др. Неки глумац Бугарин³³ и др.

18) Пошаљи сав остали стари парт. материјал — знаш шта имамо— „Пролетер“ стари и др. И пошто се надамо за већу штампарију, пошаљи и „Историју СКП(б)“, дела Лењина, Стаљина и сл.

19) Исто тако ако има више новаца, пошаљи јер немамо а од Т. ко зна када ћемо добити.

20) Много је важно ако можеш да добијеш детаљно обавештење о Радуши и да нас повежеш са њима преко Вратнице. То због акције. И то би са Косметовцима!

21) Важно је у Ск. да се изда летак бугарској војсци! А послати и III зони!

22) Радио смо најзад набавили. Проблем је акумулатор, јер је свега 1, а тешко је за пуњење. Уствари имамо 3 апарата али само један ради на целој територији, јер нема акумулатора. Ако има, пошаљи суве елементе и батерије. Та чињеница да нема још Петра, брине ме, да им се није десило нешто на путу! А и од Т. немам још ништа! Ових дана тек шаљем курира. Мука због сјава!

23) Патрола се жали да им нисте дали новаца и хране. А и без везе су били.

24) Брине ме Т., јер ни од савезника још ништа!⁸⁴

25) Пошаљи ми и потписе за Св. Николске личне карте и открит листове!^{31>}

26) „Пролетер“ је диван и колосално ће помоћи за нашу линију, само га треба широко, ширско популарисати.

³¹ Асен Снмтчигв

³⁸ Петар Богданов-Кочко

³³ Редакција није установила на кога се односи.

³¹ Темпо се тада налазио на територији Грчке. У то време је од западних савезника очекивана авионским путем помоћ у наоружању

³³ Овде се ради о бугарским легитимацијама и објавама које су биле набављене у варошици Св. Никола. Потписи су тражени од К. Јосифовског да би се према њима израдили фалсификати како би се несметано легитимацијама и објавама служили илегалци при извршењу својих задатака.

13) Nama povjerena u ovak. Samo je izobacila mikro-
 foto uređajevima. Dacel izm i vizu i upu
 a nama nenabuhla na trenutke. Iduće za
 zamena i mislo pag dmo su bačeno da se
 na neki način obezbjeđi nama i uz
 meroza! Uvare, jame, te ga rže u tovar
 godno ne tamošnje te nam. i obzroci na vojno
 znane. t. mislim i uzpa su da se skloni!
 14) Javi vam da ovaj no-ovog ove rže, koji
 su napetam za gofu za Malof. a koje je Malof
 završeno.
 15) Mislim da ne treba i-voja i mhabbe
 generalne kontinuitete K.O. F. ovi. Costranija,
 deti Akumone odofoje za i-vojone zefamio
 K.O. K. a samo one na izjemny izletim
 za Njivo-ena iim zef. K., iz tim moju
 objektiv i-voja i nama a t-je vojno,
 a mletarim na moju dmm-akbu,
 am meha pag a zefno-voja sa sv
 o-avim na mferem! Uvo ne znam
 da se maj ne morde za gof-voje! Neka
 je godfo za z-ahav mffamim-akumim
 K.O. K. izvoje u gny zamvo- i v-foj-
 voje, izvofoje K.O. F. i i-voja K.O. K.
 Samo zfel natra-ava- i da su i im akumim
 pribremem, a ne zefno-voja.
 16) Javi pa im i dose treba offnava- i konat
 kreca-akum?
 17) U Costrije treba zidna telenova, Karbu i
 98. Keku kumay Eziogom i 98.
 18) Komam sav ozam i-voja mof. m-erjan,
 zna- i-voja i-voja. Krom-erjan i-voja i
 98. i-voja sa m-erjan za l-voja i-voja
 m-erjan, m-erjan i m-erjan SKN(T); zela
 l-voja, l-voja i l-voja.
 19) Mislim tako ako ima vne noveza, m-erjan
 je-remamo a of K. bo zna l-voja l-voja
 z-erjan
 20) Mislim je vojno ako m-erjan za z-erjan
 z-erjan obove-erjan i-voja i-voja i-voja
 m-erjan sa m-erjan i-voja i-voja. m-erjan
 z-erjan i-voja, i-voja i-voja sa m-erjan i-voja
 21) Vojno je u Ch. da se m-erjan i-voja i-voja
 i-voja! i-voja i-voja i-voja!

Фотокопија четврте странице документа бр. 106

27) Када шаљете материјал, водите рачуна да од сваког треба да шаљем другу Темпу. А ви одмах од свега пошаљите браћи³⁸ и Космету...

28) Одмах ми пошаљи писмо Михајла³⁷ [намењено] мени, које је Стојна³⁸ задржала!

29) Напиши писмо другу Михајлу о свим новостима и акцијама у Макед., о ситуацији у суседним балкан. земљама и напиши да то чиниш по одлуци Љубе, који је на терену. Потпиши за ЦК КП Макед. — Питу —. Писмо пошаљи преко Васе као хитно! Исто му пошаљи и сав материјал наш и бугарски и укратко га обавести о одлукама (само не пиши о конспиративним стварима, плану акција и сл.) балкан. парт. конференције и успеха Темпа. Све то на основу разговора са Т. у Преспи. О полит. ситуацији и војној у Грчкој, Албанији итд. НараЕНО, без свих оних детаља чисто личних, неважних за Мих., већ само оне који су важни да Мих. добије неку слику о тим земљама ради перспективе. Ово те обавезујем због тога што рачунам да ћеш лакше то написати, с обзиром на услове рада! О Енглезима, генералу, детаља Темповог говора и детаље одушевљења грчких партизана, колико се сећаш, и то да све то пишеш да би Мих. добио неку слику догађаја овамо на југу Балкана! И огради се да то излагање може да има и недостатака али ипак ће послужити!

30) Пошаљи онај материјал спреман за „Илинденски пат“³⁹. А шаљите и ви чланке и дописе за „Ил. пат“ са буг. територије. Овај материјал МК Ск. добро ће доћи!

31) Шаљем ти око 80 ком. „Марш на Макед. војска“.

32) Шаљем наредбу 2 Гл. штаба! Немам код себе бр. 1. Однео Андреј⁴⁰ и Јанез за I зону.

33) Тале⁴¹, када је пошао из Ск. оставио је код Љубена Цв.⁴² неке добре књиге за агитпроп, па гледај да их пошаљете.

34) Исто би било добро да пошаљеш и другарку Делчета, јер не верујем да та може до користи тамо.

" Бугарском ЦК

³⁷ Односи се на писмо које је упутио Благоје Нешковић-Михаило Добривоју Радосављевићу.

³⁸ Нада Богданова

" Орган Народноослободилачког фронта Македоније, који је почео редовно излазити тек почетком 1944 године.

⁴⁰ Страхил Гигов

⁴¹ Владо Молевски

⁴² Љубен Цветковски

35) По об. служби још више развити рад а гураћу код Т. за справу.⁴³

Поздрави много све познанике и другове!

Поздрави другарку Стојну и Стојана!⁴⁴

Малинска⁴⁵ има „Основе лењинизма“ (српски) и „Историју“ (буг.⁴⁶) у I село — Ск. Цр. Гора! Пошаљи!

36) Пиши Васи да пошаље све ствари (књиге и рукописи) Марка Шпанца! и пошаљи!

С. Ф. — С. Н.!

С друг. поздрав

Љ.⁴⁷

БР. 107

**ПИСМО ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД
24 АВГУСТА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ ГРЧКЕ КО-
ЈИМ СЕ ТРАЖИ ОБАВЕШТЕЊЕ О ПАТРОЛИ П^ХГЛАТОЈ ЗА
ПОВЕЗИВАЊЕ СА ТЕМПОМ**

ГЛАВНОМ ШТАБУ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ
ГРЧКЕ

Драги другови,

Прошло је 22 дана откако смо послали једну нашу патролу од 18 бораца са задатком да прими од вас двојицу наших савезника Енглеза који су одређени за Македонију¹. Мало доцније иста патрола добила је од нас друго писмо са задатком да се повеже и са другом Темпсн који се налази на вашој ослобођеној територији. Али та патрола, иако је требало брзо да се врати, до данас се још није вратила и не знамо шта је било с њом. Због тога вас молимо, ако знате нешто о овој нашој патроли, да нас известите.

• I

" Односи се на радно-станицу коју је требало упутити у Скопље, одакле би илегално давала обавештења.

⁴⁴ Редакција није могла установити на кога се ово односи.

⁴³ Веса Малинска

⁴ « Бугарско издање Историје СКП(б).

⁴² Добривоје Радосављевић-Љубо

¹ Односи се на енглеске официре који су требали да сачињавају војну мисију код Главног штаба Македоније.

Ако се пак још налази тамо, онда јој пренесите нашу наредбу да се одмах врати на заказано место.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

24 VIII 1943 год.

Положај

ЗА ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И
ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ
Ибрин*

. БР. 108

ДИРЕКТИВА СВЕТОЗАРА ВУКМАНОВИЋА-ТЕМПА ЦЕНТРАЛНОМ КОМИТЕТУ КП МАКЕДОНИЈЕ ОД 25 АВГУСТА 1943 ГОД. О ДАЉИМ ЗАДАЦИМА ЗА РАЗВОЈ НАРОДНОГ УСТАНКА МАКЕДОНИЈЕ¹

Драги другови,

Ситуација се знатно изменила у времену откад сам се растао са другом Ибрином. Већ десет дана налазим се на територији Грчке и данас напуштам Грчку и преко Албаније путујем за Македонију и Косово и Метохију. Вероватно да ћу кроз месец дана бити у Скопљу, где ћу се стално настанити. Одатле ћу моћи руководити целим покретом у Македонији, на Космету и Источној Србији. Зато ви треба да учврстите добру и сигурну везу директно са Скопљем. Ја морам имати добре и брзе везе са свим секторима како бих могао правилно и на време руководити целим покретом. Ви морате исто тако учврстити добре везе, нарочито са другом зоном а преко ње са Главним штабом и другом Љубом који остају на терену. Сада да вам учиним неколико напомена у вези са новонасталом ситуацијом.

1) По доласку у Албанију нашао сам писмо друга Тита од 16 јануара о. г. То писмо друга Тита је одговор на ваш материјал који се односи на ваш рад а који је послан новембра месеца прошле године. У том писму јасно су подвучене главне слабости парт. орг. у Македонији до новембра месеца прошле године. Те

¹ Цветко Узуновски

¹ Оригинал документа писан је на српскохрватском језику.

слабости су: недовољно доследно спровођење политичке линије наше Партије, колебање по питању њене примене у пракси, организациона збрка и слабост, лабав однос према колебљивим, туђим, опортунистичким и непартиским елементима унутар Партије, уско постављање питања борбе за слободу и независност, неповезаност са народним масама у вођењу акција, неизживљавање и либералан однос према „аутономистичким“ тенденцијама, организационо-партијског карактера, као и према „аутономистичким“ тенденцијама националног карактера.

Све горње слабости, о којима се говори у писму друга Тита (осим последње), ми смо довољно јасно уочили и предузели довољно енергичне мере за њихово отклањање. Ми смо у приличној мери успели да ликвидирамо ове наше слабости. Али је потребно да мобилишемо све снаге наше партијске организације да их потпуно ликвидирамо.

Што се тиче последње слабости о којој је реч у писму друга Тита, ми, заиста, нисмо довољно енергично повели борбу за њено отклањање. Истина, у мојим писмима је јасно потцртана линија да се народноослободилачки покрет у Македонији мора уско повезати са народноослободилачким покретом свих народа Југославије. Исто тако јасно је подвучено да једино у заједничкој борби са свима народима Југославије македонски народ ће добити своју пуну националну слободу и равноправност. Али ми нисмо довољно енергично ударили према тим »аутономистичким« тенденцијама, које су у приличној мери биле захватиле нашу партијску организацију у Македонији и које су се изражавале у настојању да нашу партијску организацију у Македонији издвоје из састава КПЈ и да изолују борбу македонског народа од оорое коју воде остали народи Југославије. Као последица те наше лабавости дошла је до изражаја та иста тенденција и у вашем јунском прогласу. На састанку са вама, ми смо претресли линију коју сте заузели у прогласу и коначно смо се сложили да је то уствари скретање са опште линије наше Комунистичке партије Југославије. Сложили смо се да је потребно бацити паролу ослобођења и уједињења македонског народа у братској заједници са осталим народима Југославије. Исто тако сложили смо се да је потребно јасно и недвосмислено казати македонском народу да у нашој НОВ-и Југославије има најсигурнију гаранцију да ће добити своју пуну равноправност и слободу, јер се та војска, заједно са свима народима Југославије, данас одлучно бори против сваке националне подјармљености од стране великопрских хегемониста а за пуну националну слободу и равноправност свих народа Југославије. Исто тако сложили смо се да треба популарисати паролу да ће у тој братској заједници бити отворена врата и братском бугарском народу. Али све ове

мере неће бити довољне. Ово писмо друга Тита у пуној мери расветлило је наш став који треба да заузмемо у Македонији. У њему се јасно истиче да се КПЈ данас бори за остварење Југославије, али не старе Југославије, него нове, истински демократске и слободне Југославије у којој неће бити никакве националне подјармљености. Народноослободилачка војска Југославије, данас, на делу остварује такву Југославију. Организовањем Већа народног ослобођења Хрватске и Народноослободилачке војске Хрватске, хрватски народ већ данас добија своју пуну националну слободу и равноправност. Исто тако организовањем Већа народног ослобођења Словеније и НОВ Словеније словеначки народ добио је иста права као и хрватски и српски и други народи Југославије. КПЈ остварује на делу равноправну заједницу југословенских народа и бори се против сваког покушаја великосрпске реакције, која покушава да поново наметне режим великосрпске хегемоније у свим земљама Југославије. КПЈ данас се бори против сваког сепаратистичког покрета, који би уствари ишао на изоловање од опште борбе коју воде сви народи Југославије. КПЈ је данас истакла заставу слободне Југославије. Па не само то, КПЈ је истакла заставу уједињења целог Балкана у једну братску и равноправну заједницу балканских народа. У светлости такве линије, која се јасно и недвосмислено изражава у пароли Слободна Македонија у слободној Југославији, ми морамо цео народноослободилачки покрет у Македонији управити у правцу сједињавања са осталим народима Југославије. Ми у Македонији стојимо пред организовањем Антифашистичког собрања народног ослобођења Македоније и пред организовањем Народноослободилачке војске Македоније! Самим тим, Македонија још данас добија пуну слободу и равноправност са хрватским, српским, словеначким и другим народима Југославије. Ви, другови, треба да по свим нашим парт. орг. у Македонији поведете беспошtedну борбу против сваког искривљавања ове линије КПЈ и против сваког покушаја да се КПМ издвоји из састава КПЈ и да се борба македонског народа изолује од борбе осталих народа Југославије. Мобилишите све партијске активисте, целу партијску организацију, да ликвидирате ову слабост.

Потребно је повести рачуна да наше партијске организације у Македонији још увек стоје у закашњењу у раду на њином осамостаљивању. Ми смо истина успели да прилично учврстимо и ојачамо нашу парт. организацију, да је очистимо од свих нездравих и опортунистичких елемената, да одлучно спроведемо у пракси линију КПЈ и да окупимо велики део македонског народа у борби за његово национално ослобођење. Али, биће потребно да новом снагом прегнемо на посао да што брже изди-

гнемо наше младе партијеке активисте и да их оспособимо за самосталне руководиоце који ће одлучно спроводити линију КПЈ у Македонији и који ће се знати борити против сваког невољног искривљавања. Новом снагом прегнимо на посао да још јаче учврстимо нашу партијску организацију, да је омасовимо и да окупимо око ње цео македонски народ у борби за слободну и равноправну Македонију у братској заједници са свим народима Југославије! Ми, другови, морамо нашим радом и успесима показати нашем ЦК КПЈ да ћемо моћи, уз његову сталну помоћ и контролу, коју нам је до сада увек пружао, руководити борбом македонског народа за његово национално ослобођење. У вези са тим потребно је да обласни комитет са вашег терена што пре пође по свим организацијама на свом подручју и предузме рад на оспособљавању партијских организација како би оне могле постати самостални руководиоци у борби македонског народа за његово национално ослобођење. Осамостаљење и подизање наших партијских организација у Македонији, то је наш најпречи и најважнији задатак.

Предузети све мере да се у нашој војсци чврсто усвоји линија КПЈ. Појачати рад на повећању наших одреда и претварању истих у Народноослободилачку војску Македоније. Потребно је да партизанске знакове једнообразно поставимо за све наше јединице. Зато треба да сваки партизан на капи носи петокраку звезду а испод ње националну тробојку. На рукавима командни кадар треба да носи прописне знаке. Као што видите, треба да се измени досадашње ношење националне заставе на рукаву.

2) По доласку у Грчку састао сам се са секретаром грчке Партије и са њим продискутовао целокупну ситуацију у вези са закључцима које смо донели 25 августа. Они су поништили ;
целе закључке у вези са сарадњом између наших партија, нарочито у вези са Македонијом... Исто тако не слажу се са закључцима да наше чете које буду прелазиле на територију грчке Македоније могу говорити да ће Македонија, после овога рата, добити своју пуну слободу и право на самоопредељење. Ја сам на тај њихов став пристао, с тим да издвајам своје мишљење. Према томе сарадња на границама мора се учврстити и продубити. Потребно је прићи остварењу заједничких оперативних штабова и то: а) на сектору Лерин—Битољ—Корча прићи остварењу заједничког грчко-албанско-македонског оперативног штаба (детаљна упутства носи друг Димо); б) на сектору Кајмакчалг—Воден—"Бевђелија—Мор^хово прићи остварењу заједничког грчко-македонског оперативног штаба (друг Петре, који је главни командант грчке војске на том сектору, добио је писма за Ибрина с тим да са њим оствари заједнички оперативни

штаб). Сви ови заједнички оперативни штабови имају као главни задатак да разбију бугарско-грчку и бугарско-албанску границу (нову) и да остваре заједничку ослобођену територију. Осим тога, из ове заједничке сарадње створиће се повољније могућности за стварање јаким ударних партизанских група које ће на делу остваривати паролу братства балканских народа. Но што се тиче политичке сарадње, ваше чете које буду прелазиле у грчку Македонију морају се у свом политичком деловању међу македонским мањинама руководити овим директивама: а) Потребно је да развију живи политички рад међу македонским мањинама којима треба јасно и недвосмислено говорити да је у њиховом интересу да остваре заједнички фронт са грчким народом у борби против окупатора. Исто тако потребно им је рећи да их бугарски фашисти и Ванча Михајлов воде у директну пропаст. Зато је у њиховом интересу да заједно са грчким народом остваре заједничку народноослободилачку војску под командом Главног штаба народноослободилачке војске Грчке. Само тим путем, у заједничкој борби са грчким народом, македонске мањине осигураће иста права и ослобођење од сваке националне подјармљености. б) Што се тиче питања уједињења македонског народа, после дугих дискусија, о којима ће вам усмено испричати друг Диме, постигнута је коначно сагласност да је потребно македонском народу већ сада казати да је Македонија била раздвојена између балканских империјалиста и да је служила као монета за поткусуивање у империјалистичким ратовима. Баш због тога македонски народ треба сада, више него икада, да оствари заједнички фронт са свима балканским народима у борби против окупатора и против империјалистичких клика у свима балканским земљама, које уносе раздор међу балканским народима. Само тим путем, у заједничкој борби са свима балканским народима, против заједничких непријатеља, македонски народ ће извојевати своју пуну националну слободу и равноправност са свима балканским народима.

Као што видите, став грчке Партије, после дугих дискусија, приближио се нашем ставу. У грчкој Македонији почињу стварати посебне македонске чете и почиње се са агитационо-пропагандним радом на македонском језику. У том погледу ми им морамо помоћи са једном писаћом машином. Овоме другу који долази тамо треба дати машину а ви после набављајте другу.

... Ситуација у Грчкој се знатно изменила за време мог одсуства. Цела њихова линија остаје и даље битно различита од наше. О свему овоме причаће ти усмено друг Диме. Исто ће ти он причати зашто ти не могу послати нити станицу нити радио. Једино што сам извукао то су два пушкомитраљеза и двеста златних лира.

3) Шаљем тамо друга Дима. Моје је мишљење да се према њему поступало до сада доста неправилно. Истина, код њега има извесних нездравих појава, које великим делом долазе услед вашег неправилног става према њему. Ја сам са њим доста разговарао. Састани се са њим и добро продискутујте о целом његовом раду и његовим слабостима. Потребно је отворено са њим разговарати и помоћи му да се ослободи својих слабости. У вези са њим, ја мислим да му поверимо II оперативну зону и то да дође као командант у штабу ове зоне. Политички комесар дошао би Ванча, чим дође из Скопља. Штаб ове зоне био би' на сектору Преспе. У вези са овом зоном треба извршити ове измене: а) Битољски одред треба разделити на два дела. Један оставити на сектору Битоља са Костом као командантом. Други део нека пође с тобом на сектор Морихова, с тим да се образује мориховски одред који ће остати стално под командом штаба III оперативне зоне. б) Охридско-преспански одред треба да се ствара на сектору Преспе, где ће му бити база. Та десетина треба одмах да се повећава и да се претвори у одред. Што се тиче одреда који се налази на струшком терену, он ће се разделити на три дела. Један део остаће на струшком терену, где ће сачињавати језгро струшког одреда који ће бити под командом Штаба I оперативне зоне. Други део остаће, заједно са крушевским и прилепским партизанима, као Прилепско-крушевски одред (који се може касније поделити на два одреда) на територији Крушево—Прилеп. Овај одред стајао би под командом Штаба II зоне, али би се директно повезао са Главним штабом који му је ближи. Трећи део вратио би се у Преспу, где би појачао Охридско-преспански одред. Друг Димо за сада би преузео команду над Битољским одредом (оном половином која остаје ту) и над Охридско-преспанским одредом (оном десетином која остаје ту) с тим да свим силама ради на њиховом омасовљењу, да свим силама удара на бугарске поставе на граници и да упада на бугарску територију, да оствари заједнички оперативни штаб са Грцима и Албанцима и да заједнички са њима предузме ослобађање целе те територије. Ти са Димом продискутуј целу ситуацију и у вези са њом све ове моје предлоге, па донеси коначну одлуку. Имај само у виду да извршите правилну расподелу кадрова и оружја, с обзиром на овакву перспективу. Исто тако имај у виду да се Диму мора оставити два добра пушкомитраљеза за његов сектор. Новаца вам шаљем **50** златних лира па извршите правилну расподелу. Пошто ја сада идем у Главни штаб, ја ћу са њима извршити измене о којима сам горе говорио у вези са Охридско-преспанским одредом на струшкој територији. Ви само треба да се договорите да имате

чврсту везу између Друге и Треће зоне и између Друге и Прве зоне.

4) Енглези, који су требали да дођу на сектор према Кавадару, били су се упутили са грчким партизанима, али у Леринском Пољу били су опкољени од Немаца и разбијени. Један енглески мајор је рањен, а пало је све што су носили са собом (радио-станицу, новацидр.). Једва су извукли живу главу и вратили су се. Ја сам са њима разговарао (са овим рањеним мајором и они су ми казали да они намеравају да у најскоријем времену пошаљу једног официра на сектор Лерина, другог на сектор Кајмакчалана и трећег на сектор Водена. Они су ми казали да чим дођу на те секторе бациће оружје на грчку територију, с тим да ће нешто од тога оружја пребацити за Македонију. Осим тога, послаће неког официра у Македонију да направи аеродром (место за бацање оружја) и да баци оружје за Македонце, па да се врати натраг на грчку територију. Они имају наређење из Каира да из Грчке не шаљу сталне официре у Македонију, пошто то треба да шаље енглеска мисија која је код нашег Врховног штаба. Изгледа ми да су односи између нашег Врховног штаба и Енглеза нешто охладнели. Но њима је у интересу да се наши одреди на граници Грчке појачају и бациће оружје. Ја сам им казао да веза између наших и грчких партизана постоји на свима овим секторима и да ће моћи доћи лако у везу. Напомињем вам да будете достојанствени са Енглезима и да их не мољакате.

5) Ја сада путујем преко Албаније за Главни штаб Македоније. Одатле ћу посетити Космет а онда отићи ћу за Скопље. Одатле ћу руководити целим покретом у Македонији. Ви на сваки начин успостављајте везу са Скопљем. Ако се ја стално настаним у Скопљу, онда ће седиште ЦК бити у Скопљу а Главни штаб са Љубом на терену. Према томе све партијске извештаје, у првом реду, слаћете у Скопље. Наравно, овако ћете поступати само у том случају кад добијете вести од мене из Скопља. За радио-станицу ствар стоји овако: из Грчке нисам могао ништа добити. Друг који ми је обећао све (радио-станицу, материјал за прављење нових станица, оружје итд.) пао је у немилост и са њим се нисам могао састати. Исто тако нису ми дали ни да се састанем са Врховним штабом Грчке. О свему **ОЕО** ме усмено ће ти причати Дима. Зато сада ја намеравам предузети следеће ствари: а) станица за Главни штаб отишла је са Пером. б) Васко прави друге станице и има изгледа да направи једно десет комада за нас и за Албанију. У случају да буде то **остЕарено**, ја ћу послати једну станицу са Пером теби а Васко ће остати код Главног штаба. Перо ће поћи преко Друге зоне.

б) Са писмом друга Тита добио сам и „Пролетер“ са бога-

тим материјалом, где је изнета цела линија КПЈ. Један примерак послао сам Љуби, с тим да га умножи и да га пошаље вама. Чим добијете тај материјал, прорадићете га по свим партијским јединицама и одредима.

Поново ти наглашавам да добро проучиш целу линију и да она продре кроз све наше партијске јединице и партизанске одреде. Исто тако, напомињем ти да отворено и другарски поразговараш са Димом и да му помогнеш да преовлада све своје слабости. У вези са **остЕарењем** заједничког оперативног штаба на сектору Кајмакчалан—Ћен—Воден—Ђевђелија—Морихово, није потребно да и ти уђеш у тај штаб, него пошаљи неког другог. О свима нова тима усмено ће ти причати Дима.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

25 августа 1943 г.

Положај

Темпо

ПС.

Ово писмо шаљем у два примерка с тим да један примерак оставиш другу Ивану и Обласном комитету, као и другу Диму, да би могли имати јасну линију КПЈ у данашњој ситуацији.

БР. 109

ГЛАВНЕ АКЦИЈЕ НА ТЕРИТОРИЈИ ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ
ЗОНЕ У ВРЕМЕНУ ОД 28 ЈУЛА ДО 26 АВГУСТА 1943 ГО-
ДИНЕ¹

ГЛАВНЕ АКЦИЈЕ И ДРУГИ ПОДАЦИ ЗА „СЛОБОДНУ
ЈУГОСЛАВИЈУ“

1) НАПАД НА КРУШЕВО

Уочи 2 августа — уочи Илиндена (када се бугарски окупатор спремао да „прослави“ Илинден — 40 годишњица), партизани су опколили (Други партизански одред I о. з.) Крушево и напали га. У борби погинуо Никола Коларов, директор „Целокупне Бутарије“, издајник макед. народа, слуга, директор за

¹ На документу нема датума. Исти документ припремљен је за радио-станицу „Слободна Југославија“.

пропаганду за Македонију. Заправо тешко рањен, а после се чуло да је умро. Све бугарске новине писале су о овом дрском нападу „бандита“, погинуо је један полициски начелник и један „браник“² од Прилепа а рањено је неколико жандарма³. После напада партизани су се у реду и без икаквих губитака повукли. Исти одред ухватио је у Крушевском срезу организатора контраша, осудио га на смрт и стрељао⁴.

2) АКЦИЈЕ НА ДРУМУ ДЕБАР—ГОСТИВАР

На друму Дебар—Гостивар спаљено је пет мостова и бандере у дужини од десет километара, 26-УШ. Саобраћај још увек обустављен (I одред I о. з.)⁵

3) АКЦИЈЕ НА ДРУМУ ДЕБАР—КИЧЕВО

28-УП Други одред Прве о. з. исекао је на више места телефонску и телеграфску линију⁶.

4) Први одред I о. з. напао електричну централу у селу Вруток — централа гостиварска. После борбе заробљено 6 карабињера итал., 1 пушкомитр., 5 пушака и други ратни материјал. — 15-УШ.

5) 24-УШ, I одред I о. з. извршио је напад на две карабињерске станице код Гостивара. Заробљено: 8 Италијана, а 4 Албанца карабињера пошли у партизани, 8000 метака, 150 ћебади, 300 конзерви, шаторска крила, шињела, 11 пари цокула итд.

I и II одред I о. з. су мешани, Макед. и Албанци. Оба одреда чисте села од окупаторске власти, бране жетву од спахилука, успостављају народну власт у Гостиварском и Кичевском срезу под итал. окупацијом. Заробили око 40 пушака, које је окупатор организирао по селима против партизана.

Одред „Дамјан Грујев“ — II о. з. — пре него што је прешао у састав батаљона⁷, чисти од окуп. власти Горње и Доње Дебарце и Малесију — Струшки и Охридски срез под итал. окупатором. Запленио око 80 пушака. Организује народну власт на тој територији.

¹ Омладинска фашистичка организација под окриљем бугарске владе, чији су чланови били униформисани. Поред ове организације постојале су и многе друге, а најважније су: „Легион“, „Пајси“ и „Кубрат“.

² Мисли се на полицајце.

⁴ Тодор Калев

⁵ Акција је извршена на простору од с. Беличица до с. Ростуша.

• Акција је извршена на простору пл. Јама.

⁷ Мисли се на батаљон „Мирче Ацев“ који је формиран 28 августа 1943 године.

6) Група партизана II одреда I о. з. напала на један воз на прузи Струга—Кичево. Дрва разделили народу а воз и локомотиву уништили — 20-УШ.

7) У мају месецу извршено велико хапшење у Струмици — око 40 — међу њима, после дугог тучења, убијен у затвору Борис Ђонов (добро држање!), судски приправник из Струмице. Породица му интернирана.

У мају велика хапшења и у Штипу, уз страховит терор над народом. Страх од партизана!

9) У гостиварском срезу спаљена су два села — Нићифорово и Леуново — уз пљачкање сељака, стрељање и силовање жена⁸.

ВРАЊСКИ ОДРЕД

1) 25-IV у 24 сати партизани су напали на Бугаре у Црној Трави јер су Бугари до тог дана сваки дан батали једно за другим Црнотравска села. Борба се наставила и 26, нарочито по подне, где су Бугари са појачањем напали на партизана. У нападу су учествовала и 4 бугарска авиона, бацали бомбе и гађали из митраљеза. У ноћној борби имали смо три теже рањена и два лакше. Од те тројице један је већ преко дана, умро. Теже рањен је политком. чете⁹, но оздравиће и његов командир¹⁰* лакше рањен, остало су обични партизани. У дневној борби није било рањених — а погинуо је друг Ратко Павловић „Ћићко“, командант нашег одреда. Погођен је у стомак и после пет минута издахнуо. Није се пазио. Гађао је из стојећег става. У борби је на све партизана оставио утисак хероја. Другови га много жале. — Бугари су у ноћној и дневној борби имали 23 мртва и преко 30 рањених. Наш плен је: десетак пушака, један машингевер, пет пипгоља „Валтер“.

2) Наши су убили четири злогласна шпијуна чију смрт је народ тражио. Део њихове имовине је заплењен.

Бугари су пролазили после неколико дана кроз Црну Траву у три маха и стрељали сваки пут по некога — свега 12 — и запалили 16 кућа и преко 50 други-х зграда. Страх је велики за Еладао, нарочито првих дана. Било би много више стрељаних да народ није бежао. На читавом том терену пуцали су у сваког мушкарца кога би видели.

⁸ Села су спалили 27 августа 1943 год. Италијани и блистичке банде.

* Душан Девичић

¹⁰ Мирко Сотировић, погинуо јуна 1943 год. у с. Дуга Лука, Срез врањски.

2) Од другога који су ми служили за везу са вама један је пребијен од Бугара још пре Ускрса¹¹, а други¹², иначе боле-стан, није смео тих дана да се креће и веза је прекинута. Но и да сам другога могао наћи — настрадао би и он и они које би требао да прими од Стеве¹³, те је боље било да се врате возом са Стевом натраг него да сигурно изгубе главу пре него дођу до Црне Траве. (У Цр. Трави није било Бугара од 27 [априла] до 2 маја).

3) Одред се после борбе повукао према граници и преко границе где су срели друга Марка¹⁴ и повели га са собом недељу дана, па су га послали мени пошто су се вратили на ову страну границе. Око његовог пребацивања — сликање, израда исправа — бавим се већ неколико дана.

БР. 110

ОДЛУКА ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД АВГУСТА
1943 ГОД. О ФОРМИРАЊУ БАТАЉОНА „МИРЧЕ АЦЕВ“ И
ПОСТАВЉАЊУ ЊЕГОВОГ РУКОВОДЕЋЕГ КАДРА¹

ШТАБ II О. ЗОНЕ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИ-
ЗАНСКИХ ОДРЕДА МАКЕДОНИЈЕ, ФОРМИРА

БАТАЉОН Бр. 1 „МИРЧЕ АЦЕВ“

На темељу проучавања целокупне војно-политичке ситуа-ције и услова партизанског ратовања у Македонији, као и у сагласности са наредбом Главног штаба Народноослободилачке војске и Партизанских одреда Македоније, формиран је батаљон број 1 „Мирче Ацев“ на следећи начин:

Батаљон сачињавају (3) три чете, свака чета има по (3) три вода, а сваки вод по (2) две десетине.

Састав батаљона је следећи:

Штаб батаљона сачињавају:

1. Командант: Науме Т. Веслиевски (Овчар)
2. Политички комесар: Стоилко Ивановски (Даскал)

» Редакција није успела да установи на кога се односи.

¹¹ Власта Стољковић

» Редакција није успела да установи на кога се односи.

¹⁴ Јелисије Поповски

¹ Редакција располаже преписом ове одлуке без потписа. Одлука је вероватно писана 27 августа 1943 године.

3. Заменик команданта: Мите Трпов² (Војвода)

4. >, полит. ком.: Трајан³ (Гоцв)

5. Интендант: Војне⁴ (Стево)

Командни део I чете:

1. Командир: Димо (Наредник)⁶

2. Заменик: Борђи⁶

3. Пол. ком.: Коки" (Коки)

4. Заменик: Киро⁸ (Коста)

Командни део II чете:

1. Командир: Крсте Поповски (Ордан)

2. Заменик: . . . (Август)⁹

3. Полком: (Мо)¹⁰

4. Заменик: Вангел¹¹

Командни део III чете:

1. Командир: Јордан Стипонски (Коста)

2. Заменик: Димче (Добри)¹²

3. Пол. ком.: Боро Алтипармак

4. Заменик: (Цвета)¹³

Поделу на десетине и одређивање десатара извршиће сам штаб батаљона.

Батаљон у целини треба да изгледа овако:

Штаб батаљона треба да има помоћно особље:

2—3 снабдевача (интенд.)

2 за санитет

2 курира.

Ово помоћно особље не спада у бројни састав чета.

Батаљон треба да има три чете по 60 војника, без командног састава, једног економа, 1—2 болничара.

Свака чета по три вода, оваки по 20 војника. Сваки вод по две десетине.

⁸ Погинуо 8 новембра 1943 год. код Кленовца у борби са балистима и Немцима.

¹ Трајан Белев, погинуо 8 новембра 1943 год. код Кленовца у борби са балистима и Немцима.

⁴ Војне Павлевски

⁵ Димо Димовски погинуо 10 септембра 1943 год. код Кичева.

⁹ Борђи Бендовски

⁷ Бено Русо

⁸ Киро Стефановски

• Серафим Китановски, погинуо фебруара 1944 год. код Богомиле.

¹⁰ Садикарио Соломан, погинуо у мајској офанзиве код Куманова 1944 године.

¹¹ Вангел Илијевски

¹¹ Димче Милевски

" Жамнла Колономос

ПНСМО ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ ОД
28 АВГУСТА 1943 ГОД. БАТАЉОНУ „МИРЧЕ АЦЕВ“ ПОВО-
ДОМ ЊЕГОВОГ ФОРМИРАЊА¹

БОРЦИМА, КОМАНДИРИМА И ПОЛИТИЧКИМ РАДНИЦИМА
I БАТАЉОНА II ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ „МИРЧЕ АЦЕВ“

Поводом формирања I батаљона II оперативне зоне „Мирче Ацев“, у име Главног штаба Народноослободилачке војске и партизанских одреда Македоније поздрављам вас и желим вам ратну срећу у праведној борби против поробљивача нашег народа.

Откако је потпао под фашистичко ропство македонски народ је до данас прошао кроз многе борбе и искушења. Бранећи се од фашистичке пљачке и тираније и наносећи ударце окупатору, македонски народ је ковао своје јединство и стварао своје партизанске одреде, који су од малих група и чета данас нарастали у велику оружану снагу. Као резултат тих напора македонског народа данас се по целој Македонији стварају прве јединице наше Народноослободилачке војске.

У дугогодишњој неједнакој борби са окупаторима наш народ је дао много драгоцених жртава, много својих најбољих синова и кћери. Међу тим светлим примерима народне борбе налази се и Мирче Ацев из Прилепа, члан Главног штаба, који је херојски погинуо под мучењем од стране бугарских фашистичких крвника и чије име носи ваш батаљон. Нека име тог неустрашивог борца за слободу и правду стално светли пред вашим очима и нека вас учи како треба верно да се служи своме народу.

Немачко-италијански и бугарски окупатори и њихове домаће слуге налазе се пред својом пропашћу. Ударци које им задаје херојска Црвена армија на Источном фронту и англо-америчка војска на осталим фронтовима, у последње време су велики и из дана у дан бивају све јачи и одлучнији. Али непријатељ још није сломљен, и неће лако отићи из наше земље. Ми морамо бити спремни на тешке борбе и на нове жртве. Само борбом, наносећи непријатељу сталне и жестоке ударце, ми ћемо моћи да очистимо нашу земљу од гнусних окупатора и да на тај начин стекнемо право да сутра уредимо своју домовину онако како жели македонски народ.

Заједно са братским народима Југославије, заједно са брат-

¹ Редакција располаже копијом документа.

ским албанским, бугарским и грчким народом, заједно са њиховом народноослободилачком војском и устаничким дружинама ми ћемо остварити јединство и братску сарадњу свих балканских народа, тај важан услов за сутрашњу слободну Македонију.

Данаигњи дан је ваш велики празник. Али не само ваш. Он је празник и целе Народноослободилачке војске Македоније, он је празник и целог македонског народа, који први пут у својој историји, после вековних борби, добија своју војску.

Сећајући се страдања кроз која је прошао наш народ и мислећи на оне знане и незнане хероје који су пали у борби за слободну Македонију, дајте завет:

Да ћете неустрашиво и до краја бранити свој народ од фашистичких пљачкаша, да ћете се борити за њихово истеривање из свете македонске земље све док је не ослободите с краја на крај и да нећете испустити оружје из руке све док не осигурате тековине данашње борбе.

Да ћете високо и неокаљено носити име Мирчета Ацева, који је херојски погинуо за слободу македонског народа.

Да ћете својом непошtedном борбом против окупатора и домаћих издајника оправдати љубав и поверење које према вама гаји македонски народ.

Живела Народноослободилачка војска Македоније!

Живела Народноослободилачка војска Југославије!

Живела Народноослободилачка војска Албаније и Грчке и устаничке дружине у Бугарској!

Живела херојска Црвена армија, заштитник и ослободилац малих народа!

Живела победа!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

28 август 1943 год.

Положај

ЗА ГЛАВНИ ШТАБ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

ПИСМО ДОБРИВОЈА РАДОСАВЉЕВИЋА ОД 29 АВГУСТА
1943 ГОД. ШТАБУ ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ О ПОЈАЧА-
ВАЊУ АКЦИЈА НА ТЕРИТОРИЈИ ИОД БУГАРСКОМ ОКУ-
ПАЦИЈОМ¹

29. УШ. 43.

ШТАБУ П О. 3. НОВ и ПО МАКЕДОНИЈЕ

Положај

Драги другови,

1) Јуче после подне умро је цар Борис. Узрок смрти још се тачно не зна, по једној вест из Швајцарске, Борис је рањен у стомак са 3 метка после повратка из Хитлеровог Главног стана, где му је Хитлер поставио захтеве за нове армије за окуп. Грчке, наместо итал. дивизија. Немци јавили да је цар боловао од „ап§1пе рек1опз“, а два дана доцније нем[ачки] радио јавио да је боловао „на плућима“.

У Буг. је голема криза и Филов је сазвао конференцију свих досадашњих председника владе.

Због овог новог догађаја, важно је да се пожури са ударом на бугарској територији. Евентуално повежите се са кичевским одредом и предложите им у своје име (ово није наређење Глав. штаба!) заједничке ударе по буг. територији.

2) Ако мислите да је потребно да се састанемо, онда закажите састанак, само негде ближе, да не бих губио време, јер имам много посла!

С друг. поздр.

С. Ф. — С. Н!

Орце²

¹ Редакција располаже документом у рукопису.

* Добривоје Радосављевић

ПИСМО ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 3 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОД. ШТАБУ АЛБАНСКОГ ПАРТИЗАНСКОГ БА-
ТАЉОНА „МОКРА“¹

ШТАБУ БАТАЉОНА „МОКРА“ НОВ и ПО АЛБАНИЈЕ

Драги другови,

Сагласно одлуци Главног штаба НОВ и ПО Албаније и Глав-
ног штаба НОВ и ПО Македоније нека нам се пошаљу другови
из Струге², пошто стварамо албански одред у Струзи. У исто
време пошаљите нам, ако можете, једну чету или бар једну па-
тролу ради успостављања сталне теренске везе и усклађивања
заједничких акција на терену.

Са другарским антифашистичким поздравом,
Живела НОВ и ПО Албаније!
Живела НОВ и ПО Македоније!
Живело борбено јединство међу балканским народима!
Живела Црвена армија, заштитник поробљених народа!
Напоље из наше земље немачко-италијански окупатори и
њихове слуге!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

3 IX 1943 год.

Положај

Пол. комесар

**ШТАБ II ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ
I НОВ и ПО МАКЕДОНИЈЕ
Командант**

¹ Редакција располаже копнјом документа.

¹ Ради се о интернирцима из Струге који су после бекства из ита-
лијанског затвора пришли албанском партизанском батаљону „Мокра“.

НАРЕЂЕЊЕ ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ
КОЈЕ ПРЕНОСИ ШТАБ ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ 6 СЕП-
ТЕМБРА 1943 ГОД. ПРВОМ И ДРУГОМ ОДРЕДУ ПРВЕ ОПЕ-
РАТИВНЕ ЗОНЕ ЗА ЗАЈЕДНИЧКИ НАПАД НА КРУШЕВО
СА БАТАЉОНОМ „МИРЧЕ АЦЕВ“

ШТАБОВИМА I и II ОДРЕДА I ОЗ .

Главни штаб НОВ и ПО Македоније наређује преко II О. З.
НОВ и ПО Македоније да I и II одред I О. З. пређе заједно са
батаљоном „Мирче Ацев“ на бугарску окупациону територију
и после извршене акције на Крушево¹, уколико је могуће, одреди
пређу на рејон који им је одређен од I О. З.

6-IX-1943 г.

Положај

ЗА ШТАБ II О. З. НОВ и ПО МАКЕДОНИЈЕ

Полком

Ђорче

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЖИВЕЛА СЛОБОДНА МАКЕДОНИЈА!

¹ При преласку бугарско-италијанске демаркационе линије код с.
Белице 8 септембра 1943 год. стигло је ново наређење Главног штаба
у којем се одустаје од напада на Крушево и, у вези с капитулацијом
Италије, јединицама даје задатак да изврше разоружавање италијанских
гарнизона.

ОПОМЕНЛ ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 6 СЕП-
ТЕМБРА 1943 ГОД. КОЈОМ СЕ ЗАБРАЊУЈЕ СВАКИ КОН-
ТАКТ СА НЕМАЧКОМ ВОЈСКОМ КОЈА ЈЕ ВРШИЛА РЕО-
КУПАЦИЈУ ИТАЛИЈАНСКЕ ОКУПАЦИОНЕ ЗОНЕ¹

СЕЉАЦИМА СЕЛА

Слатина

Драги сељаци,

У вези са вашим писмом², извештавамо вас да нико не иде да преговара и да извештава који су и како су изишли партизани из вашег села. Сваког оног ко буде јавио окупатору сма-траћемо за издајника нашег народа.

Ми знамо да је окупатор пред умирањем и није чудо да може нешто и да предузме. Ако осетите, браћо, организујте одбрану, бежите због тога, заштићујте се и, ако осетите опасност, бежите у шуму где ћете бити прихваћени од нас.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЖИВЕЛА СЛОБОДНА МАКЕДОНИЈА!

6 IX 1943 год.

Положај

**ШТАБ II ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ НОВ И ПО
МАКЕДОНИЈЕ**

¹ Редакција располаже копијом писма. Оваква и слична писма била су упућена и још неким селима, јер су балисти покушали да искористе капитулацију Италије аа рачун немачких трупа, тражећи од народа покорност.

² Редакција не располаже овим писмом.

ИЗВЕШТАЈ КОМАНДАНТА ДРУГОГ ОДРЕДА ПРВЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ¹

ГЛАВНОМ ШТАБУ НОВ И ПО МАКЕДОНИЈЕ

Добио сам сва писамца од команданта из Главног штаба Македоније. Вечерас сам дошао у село Годивље. Дознао сам за измену плана и врло сам задовољан са новим. Убеђен сам да ћемо извршити задатак.²

Обавештавам вас зашто се нисам пребацио преко границе: Прво, зато што смо после нашег одласка остали још дан и по у Лопушнику са Ш.³ зоне и након тога узели правац ка граници, такође са I и II одредом, и мислили смо сутрадан увече да пређемо границу. Друго, Тарзана⁴ чекам ево два дана и не можема да се позежемо. После растанка извршили смо следеће акције: три пута смо секли жице на друму Кичево—Дебар, такође демолирали једну железничку станицу и узели телефон и пар пењалица за стубове.⁵ Синоћ смо пресекали телефонске жице од Пресеке скоро до Кичева — 300 бандера. Запаљен је један велики мост код Извора. Запаљене су две железничке станице и сметан саобраћај на прузи.⁶ Узети су телефони. У овим акцијама било је 50 партизана и 60 сељака које смо мобилисали само за то Еече. После ове акције одреди су отишли у село Малковец. Јутрос смо послали 20 људи да виде да ли је дошла војска да поправља мост и да ометају поправку. Истога часа пристижу три трговачка камиона и ми их заустављамо, али су они били приватни. У исто време долазе 4 камиона војске и воз, па како је била густа магла и није се видело, дошло је до борбе на 60 метара. Кад ми отпочесмо борбу, тада се магла диже, а у исто време долазе још 2 камиона војске, па се и са њима прима борба. Нахон 20 минута шаљемо све наше снаге, и војска се борба око 40 минута, а после Италијани отступили у

¹ Редакција располаже документом у рукопису. Документ је без датума, а односи се на период: крај августа и почетак септембра 1943 године.

² Мисли се на план Главног штаба Македоније за напад на Крушево зједно са батаљоном „Мирче Ацев“. Види док. бр. 114.

³ Односи се на Штаб Прве оперативне зоне.

⁴ Левче Стефановски, командант Првог одреда Прве оперативне зоне.

⁵ Ова акција извршена је на железничкој станици Пресека, на путу Кичево—Струга.

• Запаљене су две станичне зграде код Пресеке.

паници. Ми смо отишли у село и пре мрака смо га напустили.⁷ Таксђе смо ухапсили једнога шпијуна дражиновца из Извора, према подацима из позадине. То је био разлог због кога нисам могао да данас дођем.

Са пламеним поздравом

С. Ф. — С. Н.!

Д. Ж. С. М.⁸

Командант II одреда
Климент⁹

БР. 117

**„БИЛТЕН“ ПОВЕРЕНИШТВА ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ И ПО
МАКЕДОНИЈЕ ОД СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. О ЗВЕРСТВИМА
БУГАРСКЕ ВОЈСКЕ И НОЛИЦИЈЕ У ТИКВЕШКОМ КРАЈУ¹**

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

БИЛТЕН Бр. 2

септембар 1943 год.

ТЕРОР БУГАРСКИХ ОКУПАТОРА У ТИКВЕШУ

Славне су странице које исписују храбри народни борци — македонски партизани — у оружаном народноослободилачкој борби нашег народа. Разбила се у прах и пепео лажна пропа-

⁷ Односи се на с. Малковац.

⁸ „Да живи слободна Македонија!“

• Димитар Берберовски

¹ Повереништво Главног штаба није било неко стално тело. Њега су сачињавали поједини чланови ЦК КПМ, који су сви били овлашћени од ЦК КПМ да при свом раду на терену, ако нађу за потребно, дају, под горњим потписом, разне прогласе, упутства или обавештења. Неколико таквих обавештења дао је Кузман Јосифовски-Питу, члан ЦК КПМ, који се налазио на раду у Скопљу. Редакција је располагала само овим бројем, који је изашао почетком септембра 1943 год., и доноси га у целини.

ганда фашистичких окупатора и њихових слугу — македонских издајника да су македонски партизани „српски четници“, „комунистичке банде“ и „разбојници“. Македонски партизани су на делу показали супротно. Сав македонски народ из града и села уверио се да су они народни борци, борци за слободну Македонију, заштитници, осветници и ослободиоци. Својом праведном борбом, смелошћу и пожртвовањем партизани су задобили симпатије и љубав свога народа.

Партизани су били ти који су сељацима разделили жито које им је опљачкала окупаторска власт и спасли их од глади и смрти.

Партизани су били ти који су сељацима вратили вуну коју је [бугарски] окупатор силом сакупио за Хитлера.

Народни борци и нико други спасли су сељаке разних намета и кулука и разделили им новац када су заузимали општине.

Партизани су ослободили сељаке од шумара, порезника и разних пљачкашких комисија када су почеле да крстаре по македонским шумама и планинама.

Македонски партизани су очистили села од терора и пљачке бугарске окупаторске власти, полиције и војске и ослободили сељаке од шпијуна и слугу окупатора.

Македонски партизани су они који се боре против пропаганде и агената Драже Михаиловића у Македонији.

Ето, то су македонски партизани. То су њихова дела, зато их народ воли, помаже, чврсто је везан с њима и пуни њихове редове.

Македонски партизани у Тиквешу су за кратко време, својим смелим ударцима по окупаторској полицији, војсци и контрашима, задобили љубав свога народа. Лажна окупаторска пропаганда о партизанима пала је пред делима партизана. Окупаторска власт није успела да подвоји народ. Контрачете сачињавају само издајници и олош. Зато се окупатор бацио на партизане са војном снагом, — три пука војске и велики одреди полиције.² Партизанске јединице су вештим маневрима нанеле губитке непријатељу и избегле опкољење, наслањајући се на подршку целог народа. Окупатор није успео да разбије или уништи партизане, зато се бацио на мирно становништво. Зверства и гадости које су извршили окупатори равни су онима које врше немачки разбојници у окупираним областима Совјетског Савеза. Ево факата:

¹ После низа акција партизанских одреда Треће оперативне зоне „Добри Даскалов“ и „Сава Михајлов“, три пука бугарске војске и јаки одреди полиције, под командом пуковника Апостолова, извршили су безуспешну офанзиву у времену од 7 до 16 јуна 1943 год. ради уништења партизана.

Све торове, плеваре и колибе у Праведничком пољу војска је спалила. Бомбама су разрушене куће у селима Шивец, Ресава, Ваташа и др. Стреляно је 50—60 сељака (у Шивцу 4, у Мраморцу 5, у Дренову 4, у Србавцу 5 и др.). Поврх тога, на имендан германског цара Бориса, на најзверскији начин је убијено 12 душа у селу Ваташи, међу којима ученици и деца од 14 до 16 година. Они су изрешетани куршумима из митраљеза, па су после и сечени и избодени ножевима, неким су вађене очи, сечене руке (Васо Хаџи Јордановски). У Кавадару је стреляно 5 лица, међу њима једна жена (50 година) страшно је мучена па после убијена. У Неготину су стреляна 4 лица. У Кавадару и Неготину вршене су једнодневне блокаде. Кроз полициске испоставе прошло је преко 100 људи, од којих су многи ужасно премлаћени. Ту се ређа свет оба пола и најразличније старости — од 14 до 65 година. Интернирано је 35 лица из Кавадара, Неготина и околних села. Међу интерниранима има мушких и женских од 15 до 65 година (родитељи партизана, мирни сељаци и грађани, људи „илинденци“ и „борци“ и невини омладинци). Имовина партизана и интернираних је опљачкана*

Пошто је главни кривац за ова зверства био пуковник Апостолов (Запамтите га добро за дан одмазде!) са његовим пуком, мајке поубијаних Ваташанаца положиле су заклетву:

„Никад вишс нећемо дати своје синове у бугарску војску која нам убија децу и мужеве“.

Крвава окупаторска власт крила је од народа учешће војске из Велеса, Прилепа и Битоља (по један пук), али то није сметало крвнику цару Борису да награди ону звер Апостолова орденом због његовог успеха у убијању мирног становништва. Овим терором, зверствима и пљачком у Тиквешу незадовољно је и огорчено целокупно становништво. Војска и полиција потпуно су опљачкале сељаке, оставиле их без сира, масти, јаја, овнова и јагњади, — све су однели не плативши ни један лев.

Бугарски фашисти стекли су вековну мржњу тиквешког становништва. Сељак коме су запалили плевару и опљачкали овнове — у име свег становништва каже:

„Макар све изгорело, ипак ћемо помагати, а напослетку и ви[^]ети леђа окупатору“. Непријатељ је поражен. Народ је победио.

Колико је народ привржен светој борби за слободу и колико цени пале жртве — борце, хероје, показује помен о четрдесници дванаесторици стреляних Ваташанаца, на коме је учествовало преко 2.000 људи, управо читав народ тога краја.

* Ове репресалије извршила је бугарска војска и полиција од 7 до 16 јуна 1943 год. као одмазду за неуспех офанзиве против партизана и губитке које су претрпели у њој.

Жртве су тешке, али оне не стварају малодушност, већ гоне напред на одмазду и победу. Отац једног убијеног омладинца на помену је јасно и громко узвикнуо: „Није време и нема користи оплакивати их, већ треба да се осветимо и непријатељу, и осветићемо му се!”

То је заклетва сваког Македонца патриоте, целог народа, — осветићемо се!

Дан победе, дан освете је близу, запамтите имена Апостола, Калчева и свих виновника за злочине и зверства над нашим народом.

Завршена је безуспешно 15-дневна офанзива окупатора са жртвама на његовој страни од 30 мртвих и 50 рањених. Партизани су победили.

После офанзиве и терора, народноослободилачки партизански одреди, попуњени новим снагама, масовним улажењем народа, очеличени, марширају у великим јединицама македонске народноослободилачке војске.

Окупаторска власт је изгнана из планинских села. Страх је ушао у кости окупаторских чиновника. Шумари и полицајци траже премештај.

Размахале су се народне снаге. Није далек дан када ће и последњи фашистички окупатор бити истеран из наше свете, крвљу натопљене Македоније.

Слава и част погинулим борцима!

Живели македонски народноослободилачки партизани!

Доле крвави терор!

Напоље окупатор из Македоније!

Живела слободна Македонија!

Напред у поведу!

**ПОВЕРЕНИШТВО
ГЛАВНОГ ШТАБА НОВ и ПО
МАКЕДОНИЈЕ**

ПОЗИВ ШТАБА ДРУГЕ ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ ОД 7 СЕПТЕМ-
БРА 1943 ГОД. СЕЉАЦИМА СЕЛА БОТУН ДА СЕ УЗ ПОМОЋ
ПАРТИЗАНСКИХ ЈЕДИНИЦА СУПРОТСТАВЕ ОКУПАТОР-
СКИМ ПОТХВАТИМА¹

СЕЉАЦИМА СЕЛА БОТУНА

Драги другови,

Не слушајте разне лажне вести које се проносе, јер и сами знате да се од мрава прави камила, а и да има којекаквих издајника нашег народа који су у служби окупатора и који намерно проносе те вести. Али чим их ми пронађемо, они ће добити своје. Јер је њихова намера да стварају панику међу становништвом.

Једино треба истини да гледамо у очи.

Браћо, не може свадба без меса. Без муке нема успеха.

Организујте се и не дозволите да окупатор и даље врши зверства по нашој домовини, и то баш сада када му прети смрт. Не треба се зачудити ако покуша да учини још нешто. Но, погледајте како се развија политичка ситуација, шта се дешава на Источном фронту и на другим фронтовима, а док ово пишемо у Италији англо-америчке војске врше десант, све се развија повољно и у нашу корист. Ово је само бура која ће брзо проћи.

Ми, ваши синови, Народноослободилачка војска, стојимо вам на расположењу и одупрећемо се заједно са вама сваком зверству које непријатељ буде учинио.

Успоставите што чвршће везе са оближњим селима да би се знало шта се код њих дешава. нека крстаре патроле да бисте о свему били боље обавештени. Све што чините, чините организовано, без панике, заједнички. У уједињењу лежи снага.

Са другарским поздравом

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ЖИВЕЛА СЛОБОДНА МАКЕДОНИЈА!

ЖИВЕЛА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКА ВОЈСКА И ПАРТИЗАНСКИ ОДРЕДИ МАКЕДОНИЈЕ!

¹ Овакве и сличне позиве упутио је штаб Друге оперативне зоне многим селима око Г. и Д. Дебарца у циљу спречавања лажне непријатељске пропаганде, организационог учвршћења села и њиховог међусобног повезивања.

ЖИВЕЛА ЦРВЕНА АРМИЈА. ЗАШТИТНИК ПОРОБЉЕНИХ НАРОДА¹

7-1X-1943 год.
Положај

**ЗА ШТАБ II ОПЕРАТИВНЕ ЗОНЕ
Ђорче²**

БР. 119

ПРОГЛАС ТРЕЋЕГ ОБЛАСНОГ КОМИТЕТА КПМ ОД СЕПТЕМБРА 1943 ГОД. СЕЉАЦИМА ТИКВЕШКОГ, ЂЕВЂЕЛИСКОГ И ВЕЛЕШКОГ КРАЈА ДА НЕ ПРЕДАЈУ ЖИТО И ОСТАЛО¹

НАШЕ ЖИТО — НАШЕМ НАРОДУ!

ГРАЂАНИ И СЕЉАЦИ ТИКВЕША, ЂЕВЂЕЛИЈЕ, ВЕЛЕСА И ДРУГИХ МЕСТА!

Трећа је година како ваше жито, ваш даноноћни труд, са страхом и стрепњом скупљате са ваших њива. И ове године фашистичке звери не дају вам да напуните своје амбаре. Spreмају триста планова да што брже и што више жита отму из ваших руку.

Прошле године била су послата на ваша гувна пашчад (плаћене слуге Хитлера) да вас чувају да не „украдете“ од вашег властитог жита, како би што више остало за Хитлерове хорде и њихове помагаче. Прошле године је не само од вас окупатор узео велику количину, него је опљачкао много жита из најбогатије житнице — чувене Украјине, коју је такође поробио, и опет му је било мало. Ове године њега је снашла страшна катастрофа. Црвена армија задала му је јаке ударе, које није ни у сну сањао. Фашистички тирани нису доспели да ове године сакупе жито Украјине, јер су одатле истерани. Шта је онда остало Хитлеру и његовим слугама? Ништа другснего да измисле нове планове како ће отети што више жита од поробљених народа.

Сељаци! Наредба коју је ове године издао котленски Ци-

• **Јосиф Јосифовски-Свештарот**

¹ Проглас је писан у првој половини септембра 1943 године.

ганин — министар Божилов² — за прикупљање жита много је страшнија од прошлогодишње. Иако сте прошле године Јгмали жандарме на вашим гувнима, успели сте да сакријете понешто од вашег жита. Али ове године на превару и везујући вам очи хоће да вам отму летлну. Издали су закон којим се не води рачуна о члановима вашег домаћинства или колико је родило на њивама, већ се узима у обзир само колико сте посејали и од величине засејане површине траже вам колико је њима потребно. Није им стало до тога што ћете ви са вашим породицама умирати од глади. — Не дајте своје жито и не дозволите да ваша деца умиру. Свако зрно жита дато фашистичким окупаторима јесте одлагање њиховог слома и помагање њихових зверстава и пљачки. Не дозвољавајте да вас вашом муком туку по глави! Удружено сви кријте своје жито! Нека вас ништа не плаше закон и наредбе Добри Божилова. Ви сте се мучили за вас, вашу децу и свој **ЦЈакедонски** народ. Немојте да храните лопове. Жито које траже од вас дајте партизанима и помогните њих, који су Еаши и који су устали да вас оружјем бране од пљачке и терора. Партизани — ваша македонска народноослободилачка војска — враћају вам жито и вуну које су реквизирали окупатори, као што је случај у селима: Радњи, Чешкову, Праведнику; Бојанчишту и Радобилу.³

Грађани и сељаци! Помажите се међусобно и не дозвољавајте више да вам узимају жито, вуну, сир, маст и друго, и да вас шаљу пред комесарства да чекате данима петролеј, текстил и друго. Пут да се спасете од поробљивача ми смо вам показали и он вам је свима јасан. Крајње је време да престанете бити посматрачи који мирно гледају како им се узима плод из њихових руку. Ојачајте македонску народну борбу у вашим крајевима и не дајте да се изнесе ништа из ваших богатих места. Угледајте се на ваше суседе који су ојачали своју борбу против окупатора и не дају ништа Хитлеру и његовим агентима. Дајте све за вашу Нарк>дноослободилачку војску: жито, вуну, чарапе и друго, јер само она може да вам донесе истинску слободу. У њој су ваша деца, она је ваша народна војска. Обучена, нахрањена и подржавана од вас, она ће бити много способнија да зада јачи, последњи и одлучујући смртоносни удар немачком фашизму и свима његовим слугама и домаћим издајницима.

Не дајте «што, вуну и друге производе окупатору!

Помажите на све могуће начине Македонску народноослободилачку војску!

* Добри Божилов био је тада претседник бугарске фашистичке владе* а ранији њен министар финансија.

• Види док. бр. 97.

Живела Македонска народноослободилачка војска, која је
једини спасилац од свих досадашњих зверстава и гаранција за
вашу слободу!

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Септембар 1943 год.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ МАКЕДОНИЈЕ